



УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

**КРАТКИ ГОВОРНИ ИЗРАЗИ  
УСМЕНОГ ПОРЕКЛА  
У СКУПШТИНСКОМ ГОВОРУ –  
ЗАСТУПЉЕНОСТ, ЗНАЧЕЊЕ,  
ФУНКЦИЈА**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Менторка: Проф. др Љиљана Пешикан Љуштановић

Ментор: Проф. др Душан Маринковић

Кандидаткиња: мр Вања Баришић- Јоковић

Нови Сад, 2016. године

**КРАТКИ ГОВОРНИ ИЗРАЗИ УСМЕНОГ  
ПОРЕКЛА  
У СКУПШТИНСКОМ ГОВОРУ–  
ЗАСТУПЉЕНОСТ, ЗНАЧЕЊЕ, ФУНКЦИЈА**

Ако хоћеш кога да познаш, подај му власт (Карацић 1969: 9).

Крстињи и Анђелији за љубав

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ  
KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	Doktorska disertacija
Ime i prezime autora: AU	Vanja Barišić-Joković
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	Prof. dr Ljiljana Pešikan-Ljuštanović, redovni profesor Prof. dr Dušan Marinković, redovni profesor
Naslov rada: NR	Kratki govorni izrazi usmenog porekla u skupštinskog govoru – zastupljenost, značenje, funkcija
Jezik publikacije: JP	Srpski
Jezik izvoda: JI	srp. / eng.
Zemlja publikovanja: ZP	Republika Srbija
Uže geografsko područje: UGP	AP Vojvodina
Godina: GO	2016.
Izdavač: IZ	autorski reprint
Mesto i adresa: MA	Dr Zorana Đinđića 1, Novi Sad

Fizički opis rada: FO	(broj poglavlja: 8 / stranica: 217 / referenci 145)
Naučna oblast: NO	Književnost / Sociologija
Naučna disciplina: ND	Analiza političkog diskursa, paremiologija

Predmetna odrednica, ključne reči: PO	govorni izrazi usmenog porekla, skupštinski govor, kletve, zakletve, blagoslovi, poslovice, izreke, Narodna skupština, poslanik
UDK	
Čuva se: ČU	Univerzitet u Novom Sadu
Važna napomena: VN	
Izvod: IZ	<p>Ova doktorska disertacija posvećena je izučavanju govornih izraza usmenog porekla u skupštinskom govoru Narodne skupštine Republike Srbije, zasnovanom na bazi koja obuhvata 19 godina skupštinskih zasedanja, 1997–2015. godine.</p> <p>Iz naslova disertacije Govorni izrazi usmenog porekla u skupštinskom govoru – zastupljenost, značenje, funkcija proističu predmetni i teorijsko-metodološki prostor istraživanja, kao i osnovna jedinica analize: govorni izraz usmenog porekla. S obzirom na to da je relativno malo domaćih naučnih radova posvećeno govornim izrazima usmenog porekla u savremenom / političkom govoru, cilj ovog rada bio je da formira bazu takvih izraza i da ih u kontekstu analizira, da istraži njihovu zastupljenost, značenje i funkciju.</p> <p>Delimična inspiracija za ovo istraživanje bio je inovativni rad Gerija Alana Fajna (Gary Alan Fine), koji je folkloristici ponudio sociološke i socio-psihološke metode koji će folklorne narative tumačiti kao delove socijalnog sistema, a sociologiji etnografiju malih grupa, proučavanje mikrostruktura i minijaturnih društvenih fenomena, koji mogu pomoći da se pronađu odgovori u makrosociologiji. U svetlu njegove teorije „mreže i cevovoda“ (conduit theory) nije bilo ni relevantnijeg mesta od Narodne skupštine, ni relevantnije socijalne grupe od narodnih poslanika za ovakvo istraživanje. Odgovor za kojim traga ovaj rad jeste kako se najviša društvena i politička elita,</p>

	u najznačajnijoj instituciji odnosi prema delu narodne tradicije, a taj odgovor, prema Fajnovoj teoriji može dati odgovore i na neka značajnija otvorena pitanja celog društva.
Datum prihvatanja teme od strane NN veća: DP	22.12.2015.
Datum odbrane: DO	
Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO	Dr Ljiljana Pešikan-Ljuštanović, redovni profesor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu Dr Dušan Marinković, redovni profesor Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu Dr Srđan Šljukić, redovni profesor Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu Dr Lidija Delić, naučna saradnica, Institut za književnost i umetnost, Beograd Dr Dejan Pralica, vanredni profesor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

University of Novi Sad  
Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	PhD Dissertation
Author: AU	Vanja Barisic - Jokovic
Mentor: MN	PhD Ljiljana Pešikan-Ljuštanović, full professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad PhD Dušan Marinković, full professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad
Title: TI	Short spoken expressions of the verbal origin in the assembly speech – occurrence, meaning, function.
Language of text: LT	Serbian
Language of abstract: LA	English / Serbian
Country of publication: CP	Republic of Serbia
Locality of publication: LP	Vojvodina
Publication year: PY	2016
Publisher: PU	Univesity of Novi Sad
Publication place: PP	Dr. Zorana Đinđića 1, Novi Sad

Physical description: PD	8 chapters/ pages 217/ references 145
Scientific field SF	Litearature / Sociology
Scientific discipline SD	Discourse Analysis, Paremiology
Subject, Key words SKW	spoken phrases of verbal origin, assembly speech, curses, oaths, blessings, proverbs, sayings, the National Assembly, members of parliament
UC	
Holding data: HD	University of Novi Sad
Note: N	
Abstract: AB	<p>This doctoral dissertation is dedicated to the research of spoken expressions of the verbal origin in the speech of the National Assembly of the Republic of Serbia, founded on the base which comprises of 19 years of the Assembly sessions, 1997 to 2015.</p> <p>Thematic and theoretical – methodological area of the research, as well as the basic unit of the analysis: spoken expression of the verbal origin have been derived from the dissertation title <b>SPOKEN EXPRESSIONS OF THE VERBAL ORIGIN IN THE ASSEMBLY SPEECH – OCCURENCE, MEANING, FUNCTION.</b></p> <p>Considering that relatively few national scientific papers are dedicated to spoken expressions of the verbal origin in the contemporary / political speech, the aim of this dissertation was to create a base of such phrases and to analyze them in the context as well as to study their occurrence, meaning and function.</p> <p>A part of inspiration for this research was an innovative work of Gary Alan Fine, which offered to folkloristics sociological and socio-psychological methods which interpreted folklore stories as segments of a social system; to sociology, it offered ethnography of small groups, a study of microstructures and miniature social phenomena which can assist in generating the answers in macrosociology. In the light of his theory - conduit theory, there was neither more prominent place than the National Assembly, nor more prominent social group than members of the parliament, for this research. The issue which this dissertation is</p>

	aiming to address is how the social and political elite, in the most significant institution deals with the segment of national tradition. This issue according to Fine's theory can also raise some more significant questions related to the whole society.
Accepted on Scientific Board on: AS	22nd December 2015.
Defended: DE	
Thesis Defend Board: DB	PhD Ljiljana Pešikan-Ljuštanović, full professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad PhD Dušan Marinković, full professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad PhD Srđan Šljukić, full professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad PhD Lidiya Delić, senior research fellow, Institute for literature and art, Belgrade PhD Dejan Pralica, associate professor Faculty of Philosophy, University of Novi Sad



## РЕЗИМЕ

Ова докторска дисертација посвећена је изучавању говорних израза усменог порекла у скупштинском говору Народне скупштине Републике Србије, заснованом на бази која обухвата 19 година скупштинских заседања, 1997–2015. године.

Из наслова дисертације *Говорни изрази усменог порекла у скупштинском говору – заступљеност, значење, функција* проистичу предметни и теоријско-методолошки простор истраживања, као и основна јединица анализе: говорни израз усменог порекла. С обзиром на то да је релативно мало домаћих научних радова посвећено говорним изразима усменог порекла у савременом / политичком говору, циљ овог рада био је да формира базу таквих израза и да их у контексту анализира, да истражи њихову заступљеност, значење и функцију.

Делимична инспирација за ово истраживање био је иновативни рад Герија Алана Фајна (Gary Alan Fine), који је фолклористици понудио социолошке и социо-психолошке методе који ће фолклорне наративе тумачити као делове социјалног система, а социологији етнографију малих група, проучавање микроструктура и минијатурних друштвених феномена, који могу помоћи да се пронађу одговори у макросоциологији. У светлу његове теорије „мреже и цевовода“ (conduit theory) није било ни релеватнијег места од Народне скупштине, ни релеватније социјалне групе од народних посланика за овакво истраживање. Одговор за којим трага овај рад јесте како се највиша друштвена и политичка елита, у најзначајнијој институцији односи према делу народне традиције, а тај одговор, према Фајновој теорији може дати одговоре и на нека значајнија отворена питања целог друштва.

Рад је организован у осам поглавља. У првом, уводном поглављу дат је предмет истраживања, преглед домаће и стране литаратуре као и циљеви, фазе и методологија истраживања. У другом поглављу бавимо се дефинисањем основних појмова и чињеница неопходних за ово истраживање: Народна скупштина; политички састав сазива који су обухваћени истраживањем; правно нормирање комуникације у Скупштини; утицај расправа у Народној скупштини на ширу јавност; народни посланици као говорници; теоријско одређење појединих жанрова који су предмет истраживања, база истраживања.

У трећем и четвртом поглављу даје се анализа базе по жанровима: клетве, заклетве, благослови, пословице и изреке. Притом, посебна пажња је посвећена ширем контексту, пре свега непосредно исказаном односу говорника према оном што каже (жанровско одређивање, вредновање, тумачење). У петом поглављу, на основу анализиране базе изводе се закључци о заступљености, функцији и значењу говорних израза усменог порекла. Шесто поглавље је посвећено пословици као политичком новоговору, седмо поглавље садржи закључке рада, док осмо садржи преглед литературе.

**Кључне речи:** говорни изрази усменог порекла, скупштински говор, клетве, заклетве, благослови, пословице, изреке, Народна скупштина, посланик

## ABSTRACT

This doctoral dissertation is dedicated to the research of spoken expressions of the verbal origin in the speech of the National Assembly of the Republic of Serbia, founded on the base which comprises of 19 years of the Assembly sessions, 1997 to 2015.

Thematic and theoretical – methodological area of the research, as well as the basic unit of the analysis: spoken expression of the verbal origin have been derived from the dissertation title *SPOKEN EXPRESSIONS OF THE VERBAL ORIGIN IN THE ASSEMBLY SPEECH – OCCURENCE, MEANING, FUNCTION*. Considering that relatively few national scientific papers are dedicated to spoken expressions of the verbal origin in the contemporary / political speech, the aim of this dissertation was to create a base of such phrases and to analyze them in the context as well as to study their occurrence, meaning and function.

A part of inspiration for this research was an innovative work of Gary Alan Fine, which offered to folkloristics sociological and socio-psychological methods which interpreted folklore stories as segments of a social system; to sociology, it offered ethnography of small groups, a study of microstructures and miniature social phenomena which can assist in generating the answers in macrosociology. In the light of his theory - *conduit theory*, there was neither more prominent place than the National Assembly, nor more prominent social group than members of the parliament, for this research. The issue which this dissertation is aiming to address is how the social and political elite, in the most significant institution deals with the segment of national tradition. This issue according to Fine's theory can also raise some more significant questions related to the whole society.

Dissertation consists of eight chapters. The theme of the research is presented in the first, introductory chapter, as well as the review of national and international literature, aims, phases and research methodology. The second chapter deals with the definition of basic concepts and facts which are relevant for this research: the National Assembly; a political composition of the parliament that is included in the research; a legal standardization of the communication in the National Assembly; the influence of the debates on the general public which took place in the National Assembly; the members of the parliament as speakers; a theoretical determination of respective genres which are the subject of the study, the base of this research.

In the third and the fourth chapter the analysis of the base which is classified according to the genres is given: curses, oaths, blessings, proverbs and sayings. Thereby, a special attention is being paid to the wider context, particularly to the directly stated relation of the speaker itself towards his own spoken expressions (determination of the genre, valuation, interpretation). In the fifth chapter, on the basis of the analyzed base, the conclusions on the occurrence, function and meaning of the spoken expressions of the verbal origin were drawn. The sixth chapter is dedicated to the proverb as a political new speech, and the seventh chapter contains conclusions of the dissertation, as the eighth chapter contains a review of the literature.

**Key words:** spoken phrases of verbal origin, assembly speech, curses, oaths, blessings, proverbs, sayings, the National Assembly, members of parliament

## ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

БДСС – Бошњачка демократска странка Санџака  
ВМДК – Мађарска демократска странка Војводине  
ГСС – Грађански савез Србије  
ДЗВМ – Демократска заједница војвођанских Мађара  
ДЛР – Демократска левица Рома  
ДОС – Демократска опозиција Србије  
ДСВМ – Демократска странка војвођанских Мађара  
ДСС – Демократска странка Србије  
ДХСС – Демохришћанска странка Србије  
ДУД- Демократска унија долине  
ЗЕС – За европску Србију  
ЗЗВ – Заједно за Војводину  
ЗЗС – Заједно за Србију  
ЈС – Јединствена Србија  
ЈУЛ – Југословенска левица  
ЈМУ – Јавна медијска установа  
ЛДП – Либерално демократска партија  
ЛСВ – Лига социјалдемократа Војводине  
ПДД – Покрет за демократско деловање  
ПУПС – Партија уједињених пензионера Србије  
НДС – Нова демократска странка  
НОПО – Ниједан од понуђених одговора  
НС – Нова Србија  
РТС – Радио телевизија Србије  
СВМ – Странка војвођанских Мађара  
СДА – Странка демократске акције  
СДАС – Странка демократске акције Санџака  
СДУ – Социјалдемократска унија  
СЛПС – Социјално либерална партија Санџака  
СПО – Српски покрет обнове

СПС – Социјалистичка партија Србије

СРС – Српска радикална странка

ССЈ – Странка српског јединства

УРС – Уједињени региони Србије

## САДРЖАЈ

1. УВОД .....	17
1.1. Предмет истраживања .....	17
1.2. Преглед досадашњих истраживања и литературе .....	20
1.3. Циљеви истраживања, фазе и методологија.....	22
2. ДЕФИНИСАЊЕ ОСНОВНИХ ПОЈМОВА .....	24
2.1. О Народној скупштини републике Србије .....	24
2.2. Политички састав Скупштинских сазива .....	26
2.3. Правно нормирање комуникације у Народној скупштини Републике Србије .....	30
2.4. Народни посланик као говорник.....	32
2.5. Утицај Народне скупштине на ширу јавност .....	37
2.6. О бази истраживања.....	39
2.7. Говорни изрази усменог порекла.....	42
3. КЛЕТВЕ, ЗАКЛЕТВЕ И БЛАГОСЛОВИ–АНАЛИЗА БАЗЕ .....	53
3.1. Индекс клетви, заклетви и благослова из базе са коментарима .....	53
3.2. О клетви у скупштинској расправи 2.септембра 2008. године. Кључни догађаји и искази .....	62
3.3. Преливање догађаја из Скупштине у масовне медије и ширу јавност .....	68
3.4. Заступљеност, значење, функција клетве, благослова и заклетве.....	82
4. ПОСЛОВИЦЕ И ИЗРЕКЕ–АНАЛИЗА БАЗЕ .....	92
4.1. Индекс пословица из базе са коментарима.....	92
4.2. Индекс изрека из базе са коментарима .....	129
5. ЗАСТУПЉЕНОСТ, ФУНКЦИЈА, ЗНАЧЕЊЕ .....	165
5.1. Заступљеност .....	165
5.2. Функција говорних израза усменог порекла у скупштинском говору.....	170
5.3. Однос посланика према говорним изразима усменог порекла.....	180
5.4. Порекло .....	182
5.5. Значење говорних израза усменог порекла у скупштинском говору.....	185
5.6. Нацрт типологије говорних израза .....	187
5.7. Значење одабраних примера .....	189
6. ПОСЛОВИЦА КАО ПОЛИТИЧКИ НОВОГОВОР.....	197
6.1. Значајно измењени говорни изрази усменог порекла .....	198

6.2. Нови говорни изрази специфични за микросредину у којој настају.....	200
6.3. Политички слогани и пароле.....	202
7.ЗАКЉУЧАК.....	204
8. ЛИТЕРАТУРА.....	209



# 1. УВОД

Бољи ти нијесам могао бити, а грђи немам куд (Караџић 1969: 28).

## 1.1. Предмет истраживања

Основни предмет овог истраживања јесте заступљеност, врста и функција препознатљивог фолклорног дискурса у јавним обраћањима посланика у Народној скупштини Републике Србије, а извори су, пре свега, скупштински стенограми из периода 1997–2015, а секундарно и медијски извештаји и коментари. Фокус рада стављен је паремиолошке форме – пословице, изреке – и, уопште, кратке говорне изразе, синтагме или реченице које у говорној служби имају „ширу или сталну употребу“<sup>1</sup> и функционишу као „прелаз од свакодневног говора ка експресивности поетског језика“ (Клеут 2001:61). Поред пословица и изрека то су клетве, заклетве, благослови, те устаљени говорни изрази пренесеног и непренесеног значења. Дакле, један од битних сегмената предложеног истраживања била би жанровска систематизација грађе и утврђивање да ли су поједини жанрови више и чешће заступљени од других, те да ли су се створиле неке нове форме савременог урбаног фолклора настале на темељу традиционалног фолклора.

Један од непосредних повода за окретање овој области истраживања било је и то што су нека од врло значајних политичких и историјских дешавања обележена управо фолкорним дискурсом, рецимо, изговарањем клетви. Тако је у Скупштини Србије посланица Н.Ј. упутила низ клетви председнику државе, а уследиле су бурне реакције јавности, али и поновна употреба клетве од стране других посланица, па и особени мета искази који су опомињали на тежину, неотклоњивост и значај „народне / српске клетве“. Након тог догађаја уследила је бурна полемика у коју су се укључили политиколози, социолози, аналитичари и неколико недеља ова „афера“ потресала је целу Србију. Изговорене клетве

---

<sup>1</sup> Види Кнежевић 1957: 9

биле су на свим насловним страницима дневне и недељне штампе. Занимљиво је да је овај фолклористичко-политички феномен, ипак, остао потпуно неистражен, како с аспекта практичне политике, односно дејства на бирачко тело, тако и са становишта дубље функционалне анализе и испитивања да ли је изговарање клетви било спонтано, у афекту, израз стварног емотивног пароксизма, или, пак, део врло прецизно планираног сценарија.

Иновативни рад Герија Алана Фајна (Gary Alan Fine)<sup>2</sup> фолклористици је понудио социолошке и социо-психолошке методе који ће фолклорне наративе тумачити као делове социјалног система, а социологији етнографију малих група, проучавање микроструктура и минијатурних друштвених феномена, који могу помоћи да се пронађу одговори у макросоциологији. У светлу његове теорије „мреже и цевовода“ (conduit theory) није било ни релеватнијег места од Народне скупштине, ни релеватније социјалне групе од народних посланика за овакво истраживање. Одговор за којим трага овај рад јесте како се највиша друштвена и политичка елита, у најзначајнијој институцији односи према делу народне традиције, а тај одговор, према Фајновој теорији може дати одговоре и на нека значајнија отворена питања целог друштва.

Истраживање спроведено у овом раду требало би да одговори на низ питања релевантних за изучавање фолклора, рецимо: какав је однос између традиционалног фолклора и урбаног фолклора; колико су фолклорни обрасци живи у савременој употреби и које значење имају; настају ли нови фолклорни жанрови и какав је њихов однос према традиционалном фолклору; али и на низ питања релевантних за социолошка истраживања, попут односа према традицији; система вредности који се номинално (и реално) заступа; начина комуникације између политичких опонената и сарадника и рефлекса те комуникације у општој друштвеној клими. Могло би се рећи да је употреба клетве номинално подстакнута поштовањем традиционалног система вредности, али реално, она је показала – под маском поштовања истинских вредности одступање од неких елементарних цивилизацијских тековина и свесно суспендовање коректне комуникације и увођење говора мржње у правом смислу те речи.

---

<sup>2</sup> Види Антонијевић 2006, Fine 1992, Fine 1996

Испитивани су, наравно, били и сви други помени или цитирања усменог фолклора, и то са становишта извора (има ли мешања фолклорних форми из других култура, шта се препознаје као своје), вредновања, значења (користе ли се фолклорне форме у свом примарном значењу, колико је то значење коресподентно са ситуацијом у којој се говори и сл.). Посебно значајно јесте питање функције: употребљавају ли се кратки говорни изрази као средство самопотврђивања и промовисања; да би се додатно потврдили властити ставови; као вредносни еталон, да би се са становишта традиционалне норме вредновао неки чин, поступак или исказ; да би се потврдило властито јединство с „нашим народом“; или пак као средство за омаловажавање противника да би се противник обезвредио позивањем на традиционални систем вредности или опоменуо са становишта тог система; као експресивна форма да би се нагласила емотивност и појачала упечатљивост властитог исказа; спонтано, као поштапалица и „у обичај узета реч“ или у некој другој улози. Свакако је за овај рад било важно, колико год је то могуће, истражити ко су били прави примаоци ових порука, други посланици, или пак властити (или будући) гласачи крај телевизора.

Предмет истраживања јесте и питање који се фолклорни жанрови најчешће користе, има ли у њиховој употреби елемената ресемантизације, или чак десемантизације, да ли их они који их изричу препознају (и истичу) као фолклорну форму и у ком контексту их користе, те какав однос, имплицитно и експлицитно, заузимају према усменој традицији и вредносном систему традиционалне културе у којем су одређени фолклорни жанрови настајали и обликовали се. То, даље, може бити непосредни показатељ како се, у доживљају посланика, вредносни систем који заговарају они (односно, њихова политичка опција) односи према традиционалном систему вредности. (При томе би се, наравно, морало имати у виду да је и сагледавање тог традиционалног система вредности у највећој мери савремени конструкт, на који могу утицати разноврсне предрасуде и стеротипије.)

У нашој науци готово је потпуно остао неистражен феномен односа политике према народној традицији. Генерално, све политичке елите се позитивно или негативно одређују према традицији, али номинално позитиван став према традицији не значи нужно и познавање те исте традиције. Наше истраживање управо жели да прецизно истражи какав је став политичке елите

према усменој традицији. Сматрали смо да Народна скупштина као највиши законодавни орган неке земље представља и најбоље место за ово истраживање, јер је важно видети како изабрани представници народа користе традицију и „народну мудрост“, у којим приликама, колико прецизно и с којом сврхом.

## 1.2. Преглед досадашњих истраживања и литературе

У нашој хуманистици истраживање присуства фолклорних елемената у другим формама углавном ограничено на однос усмене и писане књижевности, док релативно мало истраживача трага за животом и променама фолклорних форми у савременом језику, па је, захваљујући томе, наше истраживање релативно широко захватило једно мање више недирнуто поље рада потенцијално важно како фолклористима, социолозима тако и политиколозима.

„Семантичка и формална структура малих фолклорних текстова – басми, клетви, загонетки, пословица и дечијег фолклора, тек у новије време привлачи пажњу словенске лингвистике“ (Sikimić 1996: 9).

Такође, овај тип истраживања би непосредно кореспондирао с неким кретањима у иностраној науци, пошто се, за разлику од Србије, у другим земљама тиме баве угледне научне институције (University of Vermont; University of Freiburg и сл.) Професор Волфганг Мејдер (Wolfgang Meider), као један од најетаблиранијих проучавалаца пословица, већи део свог научног рада посветио је управо изучавању пословица у контексту политичког говора. Мејдер је у својим радовима испитивао употребу пословица у дискурсу појединих политичара и друштвених активиста. У нашој науци, како на пољу фолклористике тако и на пољу политикологије ово, без научног оправдања, потпуно неотворена тема.

Досада ни у српској фолклористици, социологији и политикологији није било обимнијих истраживања или научних радова на ову тему. Радова који се баве савременим / урбаним фолклором има, али управо ова област није била предмет озбиљнијег истраживања, постојећи извори који се тичу фолклорног

дискурса у Скупштини углавном се свде на пригодне реакције стручњака у конкретним поводима, често сведене на пар реченица, или на непроверена уопштавања која без праве истраживачке заснованости, доводе до закључка да се политичке елите у складу са оријентацијом на десне на леве партије тако и односе према традицији (позитивни или негативни), што, према нашем увиду, није тачно.

За конкретно истраживање, класификацију и систематизацију грађе, коришћени радови истраживача из домена усмене књижевности и фолклора који се тичу паремиолошких облика и кратких говорних израза, као и радови који се непосредно баве заступљеношћу и функцијом фолклорних жанрова у другим типовима дискурса. Реч је о антологијама, теоријским радовима и конкретним истраживањима на терену (Кнежевић 1957; Ђоко Стојичић 1983; Нада Милошевић-Ђорђевић 2000; Марија Клеут 2001; Сјај разговора: народне изреке 2005; Ризница мудрости 2005; Драган Лакићевић 2006, Miloš Tripunović 2006; Вања Баришић-Јоковић 2007; Љиљана Пешикан-Љуштановић 2009а; Љиљана Пешикан-Љуштановић 2009б; Љиљана Пешикан-Љуштановић 2009в).

Верујемо да би резултати овог истраживања могли бити драгоцени за истраживање фолклора и за социологију, етнологију, савремену антропологију, али и друге сродне науке.

Из истраживања ће се видети које фолклорне форме живе у савременом политичком говору, колико су тога говорници свесни, када их и како користе. Са друге стране, са социолошког аспекта добиће се анализа употребе фолклорних елемената и отворити могућност за систематично разматрање њихове сврсисходности у политичком говору. Такође, ово истраживање може обезбедити конкретно засноване и тачне податке о односу политичких елита према једном делу народне традиције.

### 1.3. Циљеви истраживања, фазе и методологија

Наше истраживање могло би допринети прецизнијем сагледавању једног типа политичког дискурса, па, унеколико, и утврђивању његових одјека и рефлекса у грађењу и обликовању јавне комуникације.

Циљеви истраживања јесту:

- да на основу широко захваћене дијакхроне грађе утврди заступљеност фолклорних форми у исказима народних посланика Скупштине Србије;
- да утврди њихово, значење и функцију;
- да жанровски класификује те исказе;
- да утврди (колико је то могуће) извор;
- да утврди постоје ли међу њима неки облици савременог урбаног фолклора;
- да компаративним методом на одабраном узорку укаже на универзална антрополошка значења пословица, изрека, клетви, заклетви, благослова, устаљених говорних израза пренесеног и непренесеног значења, као и на њихову зависност од друштвено-историјског и културног контекста у којима се овај тип фразеологизма појављује;
- да испита главне социолошке аспекте и опште последице оваквог политичког дискурса.

Истраживање је спроведено у неколико фаза. Прва фаза било је прикупљање материјала / узорка за истраживање, где је неопходно било издвојити исказе са контекстом. База је формирана из скупштинских стенограма насталих у току 19 година, од 1997–2015. године. Друга фаза била је фолклористичка и социолошка систематизација и интерпретација прикупљених исказа. Трећа фаза је извођење закључака.

У складу са спроведеним истраживањем и циљевима, рад је издељен на 8 поглавља. У уводном поглављу дефинисан је проблем истраживања, дат је кратак преглед досадашњег научног сагледавања ове проблематике код нас и у странијој литератури. Такође, постављена је се хипотеза докторске дисертације и описани циљеви, фазе и методологија истраживања. У другом поглављу дефинисани су основни појмови као што је Народна скупштина, представљени

су политички састави сазива у чијим је мадатима је настала база, сагледано је правно нормирање комуникације у Народној скупштини и утицај Скупштинских расправа на ширу јавност као и преглед основних теоријских истраживања о говорним изразима усменог порекла. Треће и четврто поглавље посвећено је појединачној анализи клетви, заклетви, благослова, пословица и изрека које су издвојене из базе. Пето поглавље се бави анализом заступљености, функцијом и значењем говорних израза усменог порекла. У овом поглављу кратко су обрађени и порекло говорних израза усменог порекла, обрађени су неки примери говорних израза занимљиви по одређеним карактеристикама и дат је нацрт типологије говорних израза. У шестом поглављу обрађени су примери који могу представљати политички новогovor. На крају рада дата су закључна разматрања. Рад садржи и резиме на српском и енглеском језику и литературу.

## 2. ДЕФИНИСАЊЕ ОСНОВНИХ ПОЈМОВА

Чоек се по бесједи познаје (Караџић 1969: 349).

### 2.1. О Народној скупштини републике Србије

Устав Републике Србије дефинише Народну скупштину Републике Србије као највише представничко тело и носиоца уставотворне и законодавне власти у Републици Србији. Чланом 100. Устава одређено је да Народну скупштину чини 250 посланика који се бирају тајним гласањем. Посланици имају имунитет и не могу бити кривично гоњени:

„Народни посланик не може бити позван на кривичну или другу одговорност за изражено мишљење или гласање у вршењу своје посланичке функције“ (Устав РС, *Сл. гласник број 98/2006*, члан 103).

Народна скупштина се састаје у два редовна заседања годишње.

„Прво редовно заседање почиње првог радног дана у марту, а друго редовно заседање почиње првог радног дана у октобру. Редовно заседање не може трајати дуже од 90 дана“ (Устав РС, *Сл. гласник број 98/2006*, члан 106)

Као носилац уставотворне и законодавне власти, Народна скупштина: доноси и мења Устав; одлучује о промени граница Републике Србије; расписује републички референдум; потврђује међународне уговоре кад је законом предвиђена обавеза њиховог потврђивања; одлучује о рату и миру и проглашава ратно и ванредно стање; надзире рад служби безбедности; доноси законе и друге опште акте из надлежности Републике Србије; даје претходну сагласност на статут аутономне покрајине; усваја стратегију одбране; усваја план развоја и просторни план; усваја буџет и завршни рачун Републике Србије, на предлог Владе; даје амнестију за кривична дела.



Народна скупштина има и изборну функцију: бира Владу; бира судије Уставног суда и одлучује о њиховом разрешењу и престанку мандата; бира председника Врховног касационог суда, председнике судова, републичког јавног тужиоца и јавне тужиоце и одлучује о престанку њихове функције; бира судије и заменике јавних тужилаца, у складу са Уставом и законом; бира и разрешава гувернера Народне банке Србије и Савет гувернера; бира и разрешава заштитника грађана; бира и разрешава друге функционере одређене законом.

Народна скупштина има и контролну функцију, она контролише и надзире рад следећих институција: Владе РС (одлучује о престанку мандата Владе и министара); служби безбедности; гувернера Народне банке Србије; заштитника грађана; других органа и тела у складу са законом. Народни посланици разматрају представке и предлоге грађана; одржавају састанке са грађанима у Народној скупштини и ван седишта Народне скупштине.<sup>3</sup>

У овом раду истраживан је период рада 1997–2015. године, односно седам сазива Народне скупштине Републике Србије:

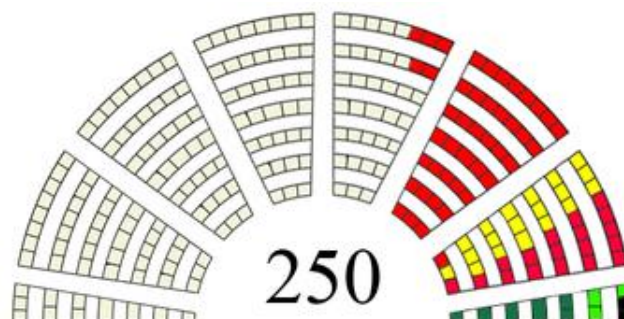
- Народна скупштина Републике Србије IV сазив (3. децембар 1997. године – 22. јануар 2001. године)
- Народна скупштина Републике Србије V сазив (22. јануар 2001. године – 27. јануар 2004. године)
- Народна скупштина Републике Србије VI сазив (27. јануар 2004. године – 14. фебруар 2007. године)
- Народна скупштина Републике Србије VII сазив (14. фебруар 2007. године – 11. јун 2008. године)
- Народна скупштина Републике Србије VIII сазив (11. јун 2008. године – 31. мај 2012. године)
- Народна скупштина Републике Србије IX сазив (31. мај 2012. године – 16. април 2014. године)
- Народна скупштина Републике Србије X сазив (од 16. априла 2014. године)

---

<sup>3</sup> [www.parlament.rs](http://www.parlament.rs)

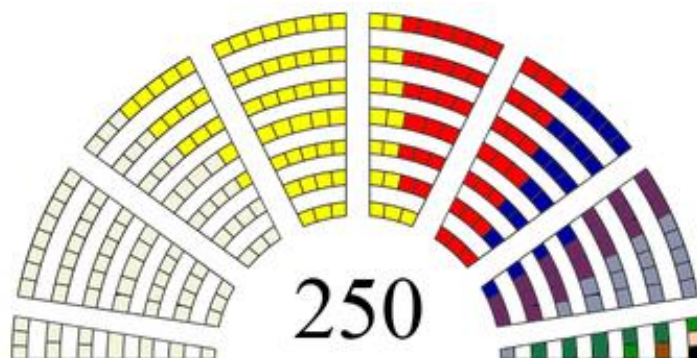
## 2.2. Политички састав Скупштинских сазива<sup>4</sup>

Десети сазив Народне скупштине Републике Србије конституисан је 16. априла 2014. године



- Александар Вучић — Будућност у коју верујемо (158)
- Ивица Дачић — СПС, ПУПС & ЈС (44)
- Са Демократском странком за демократску Србију (19)
- Борис Тадић - НДС, Зелени Србије, ЛСВ, ЗЗС, ВМДК, ЗЗВ, ДЛР (18)
- СВМ (6)
- СДА Санцака (3)
- Партија за демократско деловање (2)

**Сазив 2012 – 2014.** Девети сазив Народне скупштине Републике Србије, од увођења вишестраначја 1990. године, конституисан је 31. маја 2012. године.

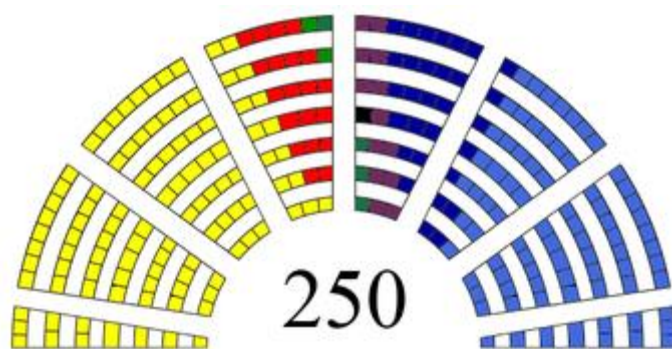


- Покренимо Србију (73)
- Избор за бољи живот (67)

<sup>4</sup> [www.parliament.rs](http://www.parliament.rs), [https://sr.wikipedia.org/wiki/ Народна\\_скупштина\\_Републике\\_Србије](https://sr.wikipedia.org/wiki/Народна_скупштина_Републике_Србије)

- СПС, ПУПС & ЈС (44)
- ДСС (21)
- Преокрет (19)
- УРС (16)
- СВМ (5)
- СДА Санџака (2)
- Све заједно - Емир Елфић (1)
- НОПО (1)
- Коалиција Албанаца Прешевске долине (1)

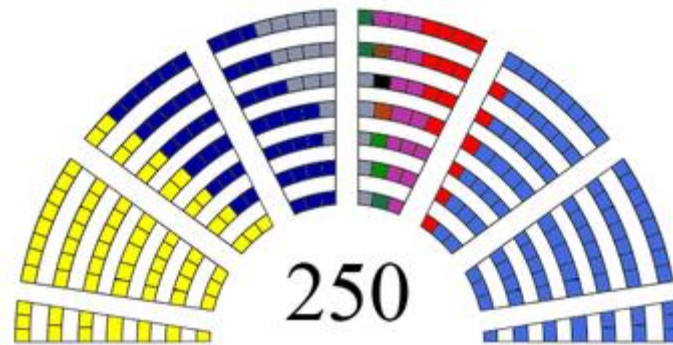
**Сазив 2008 – 2012.** Осми сазив Народне скупштине Републике Србије, од увођења вишестраначја 1990. године, конституисан је 11. јуна 2008. године. Посланици у овај сазив изабрани су на ванредним изборима одржаним 11. маја 2008. године.



- ЗЕС (102)
- СРС (78)
- ДСС - НС (30)
- СПС, ПУПС & ЈС (20)
- ЛДП - ДХСС - СДУ (13)
- СВМ - ДЗВМ - ДСВМ (4)
- СДАС - СЛПС - БДСС (2)

■ ПДД-ДУД (1)

**Сазив 2007 – 2008.** Седми сазив Народне скупштине Србије конституисан је 14. фебруара 2007. године. Посланици су изабрани на ванредним изборима одржаним 21. јануара те године.



■ СРС (81)

■ ДС (64)

■ ДСС - НС (47)

■ Г17 плус (19)

■ СПС (16)

■ ЛДП - СДУ - ГСС - ЛСВ (15)

■ СВМ (3)

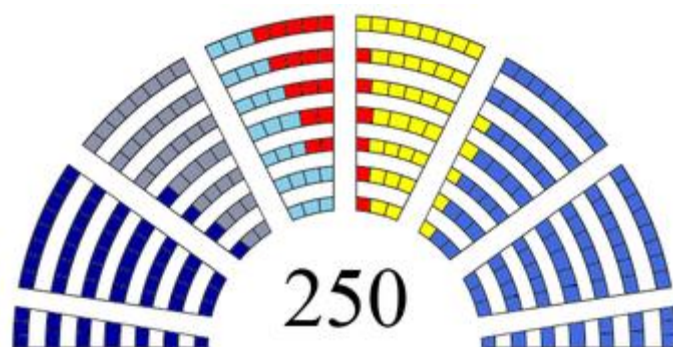
■ Листа за Санџак (2)

■ Унија Рома Србије (1)

■ ПДД-ДУД (1)

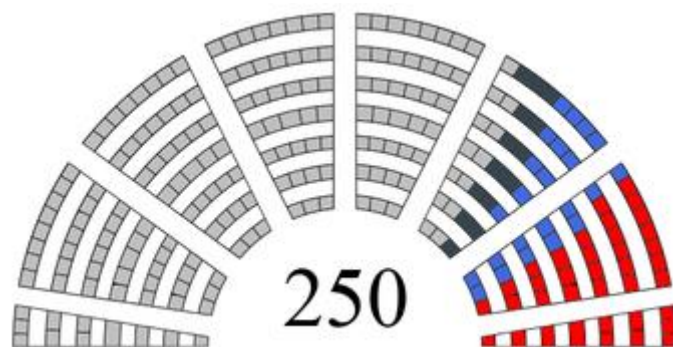
■ Ромска партија (1)

**Сазив 2004 – 2007.** Шести сазив Народне скупштине Републике Србије, од увођења вишестраначја 1990. године, конституисан је 4. фебруара 2004. године. Посланици у овај сазив изабрани су на ванредним изборима одржаним 28. децембра 2003. године.



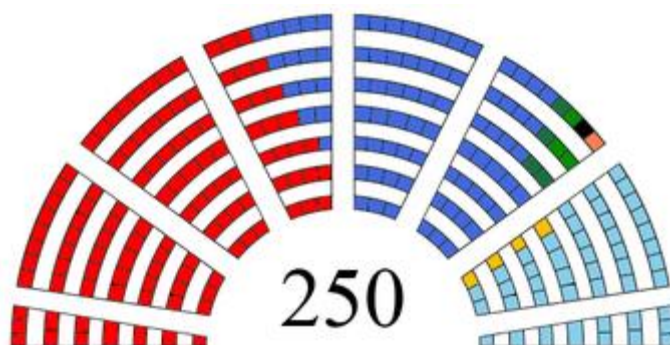
- СРС (82)
- ДСС (53)
- ДС (37)
- Г17 плус (34)
- СПО - НС (22)
- СПС (22)

**Сазив 2001 – 2004.** Пети сазив Народне скупштине Републике Србије, од увођења вишестраначја 1990. године, конституисан је 22. јануара 2001. године. Посланици у овај сазив изабрани су на ванредним изборима одржаним 23. децембра 2000. године.



- ДОС (176)
- СПС (37)
- СРС (23)
- ССЈ (14)

**Сазив 1997 – 2001.** Четврти сазив Народне скупштине Републике Србије конституисан је 3. децембра 1997. године. Посланици су у тај сазив бирани на изборима одржаним 21. септембра 1997. године.



- СПС-ЈУЛ-Нова демократија (110)
- СРС (82)
- Српски покрет обнове (45)
- Коалиција Војводина (4)
- Демократска алтернатива (1)
- СВМ (4)
- Коалиција листа за Санџак (3)
- Демократска коалиција Прешево Бујановац (1)

### 2.3. Правно нормирање комуникације у Народној скупштини Републике Србије

Излагање посланика и општа правила комуникације у Народној скупштини регулисана су *Пословником народне скупштине*. Чланом 104. регулисано је увредљиво изражавање:

„Ако се народни посланик у свом излагању на седници Народне скупштине увредљиво изрази о народном посланику који није члан исте посланичке групе, наводећи његово име и презиме или функцију, односно погрешно протумачи његово излагање, народни посланик на кога се излагање односи има право на реплику.

Ако се увредљиви изрази односе на посланичку групу, односно политичку странку чији народни посланици припадају тој посланичкој групи, у име посланичке групе, право на реплику има председник посланичке групе“ (Пословник Народне скупштине, *Сл. гласник РС*, број 52/10).

Члан 106. регулише да посланика у излагању нико не може да прекида, осим председника скупштине као и да за време говора народних посланика није дозвољено добацивање, ометање и угрожавање слободе говора. Члан 107. обавезује говорнике да поштују достојанство Народне скупштине, забрањује директно обраћање народног посланика другом посланику, *коришћење увредљивих изрази* као и изношење података из приватног живота других лица.

Члан 109. предвиђа ситуације за изрицање опомене посланику:

- који је пришао говорници без дозволе председника Народне скупштине;
- који говори пре него што је затражио и добио реч;
- који, и поред упозорења председника Народне скупштине, говори о питању које није на дневном реду;
- ако прекида говорника у излагању или добацује, односно омета говорника, или на други начин угрожава слободу говора;
- који се непосредно обраћа другом народном посланику;
- ако употребљава псовке и увредљиве изразе;
- ако износи чињенице и оцене које се односе на приватни живот других лица;
- ако другим поступцима нарушава ред на седници или поступа противно одредбама овог пословника (Пословник Народне скупштине, *Сл. гласник РС*, број 52/10).

Као што видимо, ставом 6. члана 109. забрањено је користити псовке, један од усмених жанрова. *Пословник* не појашњава појам „увредљивог говора“ и у бази зато срећемо широка тумачења појединих посланика и случајеве где се пријављује повреда *Пословника* и у када се користе пословице или изреке.

## 2.4. Народни посланик као говорник

Народни посланик властиту функцију остварује говором у Скупштини, дакле, реторика је његов основни „алат“. Слушаоци су колеге посланици, медији који прате седнице, широки аудиторијум који прати преносе. Циљ посланика јесте да *убеде*. Језик је њихова моћ. Посланици у Скупштини остварују најзначајнију функцију за грађане. Имају велики ауторитет, ауторитет народа који их је изабрао на јавну функцију и ауторитет институције у којој обављају свој посао.

„Реторика је у савременом друштву изнимно важна. Њоме се утврђује је ли неки закон, поступак или догађај добар или лош, користан или штетан. Реториком се одређује је ли потребно нешто увести, потицати или забранити. Важно је стога учење и подучавање реторике с циљем стјецања говорничких вјештина, вјештина критичкога мишљења и аргументирања“ (Kišiček 2011: 129).

Главна излагања дешавају се у Скупштини и Скупштинским одборима, али свакако су важни и медијски наступи (веб странице посланика, друштвене мреже, посланичке канцеларије и други канали које отварају за комуникацију с грађанима), јавни наступи на скуповима ван Скупштине.

Свака политичка партија или група грађана која кандидује посланика води рачуна о квалитету кандидата, при чему се посебна пажња посвећује управо реторичким способностима. Срђан Шљукић подсећа на Веберову поделу власти, у којој харизматски тип легитимне власти почива, између осталог, и на беседничкој моћи (Despotović, Šljukić, Gavrilović, Perica, Velikonja 2010).

Најчешће се и кандидују људи са каквим таквим искуством у јавном наступу. Веће политичке партије пружају и одређене видове обуке за кандидате, што укључује и обуку за јавне наступе, у земљи или иностранству. Инструктори су махом стране и домаће непрофитне организације, експерти из сестринских партија из Европе, новинари, комуниколози и сл. За време мандата, такође, скоро свака партија, има организовану медијску службу и ресорне одборе, којима је један од задатака да прате, припремају и побољшавају наступе посланика.

Свака посланичка група има председника који је, углавном, и политички најискуснији и најбољи оратор. Пред заседања, посланичка група се састаје и



одређују се говорници о појединим темама. Дужина говора и број јављања, све чешће се јављају као параметри оцене рада посланика.<sup>5</sup> Међутим, иако је реторика вештина која се проучава још од Аристотела и Платона, српски народни посланици (бар када је о истраживаној бази реч) значајно одуступају од основних начела реторике.

Антички аутори, од Платона, Аристотела до Цицерона и Квинтилијана указивали су на важност етоса и патоса (Кишићек 2011). Платон је у делу *Федар* говорио да је говор „вођење људских душа“ (види, Платон 1970) и да није битна истина колико уверљивост којој доприноси говорников карактер. О карактеру (праведност, истинитост, људскост, емпатија) говорника као одлучујућем фактору реторике писали су сви антички аутори. Чувени Квинтилијанов постулат јесте да само честит човек може бити добар говорник – *Nemo orator nisi vir bonus*.

„Највећу позорност говорникову карактеру у својим су дјелима посветили римски реторичари – Цицерон и Квинтилијан. У својим књигама *Оратор* и *De oratore* Цицерон говори о важности саме реторике, истичући да је 'говорништво сложенија појава него што то људи обично замишљају те како у себи укључује много умјетности и знаности те да је говорништво свакако више од избора ријечи'. Наводи и низ својстава која би требала красити доброга говорника. Говорник треба посједовати широко знање те опћу културу, наглашавајући да само мудар човек може бити добар говорник. Битно је својство говорника рјечитост. За говорника је важно да су му познате методе и стил којима може дјеловати на слушатеље, тј. да посједује одређена реторичка знања. Једини човек достојан да се назива говорником јест онај који говори мудро и сређено, показујући добро памћење и способност изношења грађе. Говорник, наравно, не може познавати све струке, али се ваља добро информирати о свим релевантним појединостима струке којом се бави. Важна је етичка осјетљивост, уз способност истицања и уљепшавања (фигуративност)“ (Кишићек 2011: 127).

Цицерон је у *Оратору* издвојио три стила: *узвишени*, *средњи* и *једноставни* стил, који се примењују у зависности од теме: о просечним стварима идеалан говорник говориће просечним стилем, о узвишеним достојанствено, а о средњим мешовитим стилем.

„Колико су важности старогрчки филозофи придавали развоју реторике и

---

<sup>5</sup> Види <http://www.otvoreniparlament.rs/statistika-i-zanimljivosti/>

усвајању техника говора добро осликава и Демостенова (384–322. п. н. е.) изрека да су у говору најважније три ствари:

1. како се нешто каже,
2. како се нешто каже,
3. како се нешто каже.

Да би беседа била ефектна неопходно ју је добро припремити, а за то је било потребно проћи неколико фаза:

1. избор теме од говорника,
2. грађење сопственог става,
3. постављање циља,
4. прикупљање материјала којим ће бити подржан став,
5. грађење концепта,
6. утврђивање делова говора који се морају научити напамет и њихово учење.

Овако добро припремљена беседа се састојала од неколико делова:

1. увод (*proemium, exordium*)
2. разрада (*disputatio, narratio*),
3. закључак (*conclusio, epilogo*)

Модерна реторика је становишта да се говор састоји од:

1. концепта,
2. примера (добро је почети говор неким занимљивим примером, шалом, анегдотом и тако привући пажњу аудиторијума),
3. поенте (порука упућена аудиторијуму),
4. аргументације (сваки изнесени став у оквиру поенте мора бити покрепљен и добрим аргументом)“ (Vojinović Kostić 2014: 529).

У другој половини 20. века теоретичари реторике потискују карактер говорника на рачун других особина и вештина. Грачанин у књизи *Темељи говорништва* каже:

„Човјек врло пристала изгледа, угодне вањштине, звонка и топла гласа, снажних говорних органа, наравно гипких кретњи, а к тому пун духовитости и богате маште, изванредно добра памћења – изгледа као створен за говорника. И нема никакве сумње, да ће оному тко посједује бити далеко лакше говорнички се изграђивати, него оному тко свега тога нема...сваки говорник мора бити помало и пјесник. Или лирик или епик. Но, никако не романтик: као реалиста он то не смије бити” (према, Kišiček 2011: 121).

Мајкл Озборн (Michael Osborn) у књизи *Public Speaking* (2014) тврди да говорник мора бити стручан, поштен, симпатичан и самоуверен. Док Вердебер (R. F. Verderber) говори о етичкој одговорности јавног говорника: говорити истину, не нападати и не вређати опоненте који имају супротне

ставове, бити веродостојан и поштен.<sup>6</sup> О етичкој одговорности јавног говорника Макс Вебер (Maximilian Carl Emil Weber) је рекао:

„(неки професори себи допуштају) да у тобоже објективним и од државе повлашћеним предавањима, које није могуће контролисати, без расправе и без противљења у име науке дају меродавне катедарске одлуке о светоназорским питањима... Али професор не би требало да поставља захтев да као професор носи маршалску палицу државника (или реформатора културе) у својој напртњачи, што он ради када се служи окриљем катедре за изражавање државничких и политичких (или културно-политичких) сентимената. У штампи, јавним скуповима, у удружењима, огледима, у сваком другом облику који је такође доступан сваком грађану он може (и треба) да ради оно што му заповеда његов бог или демон“ (Weber 1989: 206–207).

Реторика се дефинитивно од својих првобитних постулата помера од *карактера говорника*, према *вештини и техникама*. Анализирајући сегмент реторике народних посланика у Скупштини видимо да се и техника потпуно променила, да се посланици не базирају на основна начела, нити у потпуности разумеју улогу важних сегмената говора – фигуративност / метафоричност којим се у овом раду бавимо кроз призму говорних израза усменог порекла. Многобројни научни радови посвећени су управо овој теми одсупања од основних реторичких начела. Добривоје Станојевић, у раду *Реторички топови и говор у Скупштини* управо анализира како је дошло до овог одступања.

„Говори у Скупштини, какве чујемо последњих година па и деценија, подразумевају извесне процесе релативизације вредности, па и 'реторичке културе и начела толеранције'. На том реторичком релативизму (све се може рећи како год се може рећи; отуда постоје посебни скупштински 'говорни жанрови') почива и очит етички релативизам. Тиме се константно уводи посебни процес реторичке театрализације скупштинских говора.

Због потребе да се говор најпре театрализује а да се, тек потом, каже нешто и о теми често долази до реторичког раздора. Свест о патетичности ситуације и неотклоњивим противуречностима новог 'позоришта' где им није место рађа сукоб истине и пута до ње. То омогућава да се различитим облицима квазиироније, хумора и досетке разводњавају супротности а вербална решења поверавају многим различитим говорничким стилевима.

Скупштински говорник, тако, као да игра улогу за себе и своју групу. Та улога, често, не подразумева разборитост и поштовање места на коме се беседник налази. Многе случајно изговорене речи, отуда, надживљавају мандате својих аутора и служе као посебни реторички клишеи у

---

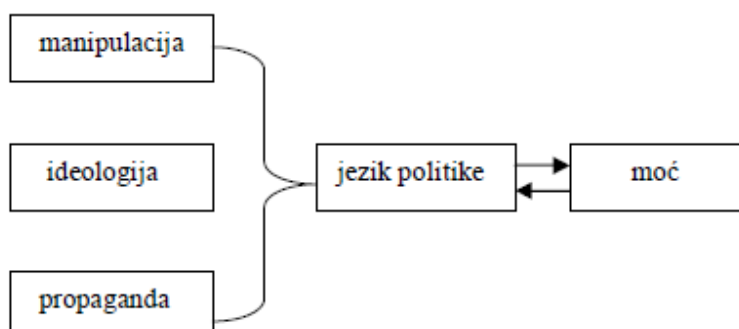
<sup>6</sup> Види Кишичек 2011

савременом политичком жаргону. Парламентарни говори често воде у бројне скупштинске намерно дуге дебатне заплете који постају својеврсна метричка мера времена у коме су настали.

У нашим скупштинским говорима има мало угледања на велике говорнике из прошлости. Ма како била ефемерна, свака реч се представља као мали реторички потрес и повод за бескрајне дисфункционалне реплике... Тако највећи пораз реторичко доживљава на пољу политичког где се артикулише главни проблем нашега времена: „Што глупље, то боље и паметније” (Stanojević 2009: 389-390).

С обзиром да је језик моћ<sup>7</sup>, а посланицима готово једино оружје за освајање гласова и власти, врло је чудно овакво напуштање начела реторике у говорима народних посланика.

Језик политике је, као такав, у тесној вези са манипулацијом, идеологијом и пропагандом.



Слика 1: Веза језика и моћи (према Војновић Костић 2014)

„Политички говор сам по себи не може да се посматра као неки метајезик већ као прави социолект јер њиме не комуницирају само политичари у затвореним социјалним круговима већ сви учесници у тзв. политичкој јавности.

Језик и политика нису једно те исто, мада нема доброг и успешног политичара без доброг и успешног говорника. Успешна употреба језика неизоставно води ка стицању социјалне моћи. Политички говор, или језик политике, оружје је којим политичари стичу поверење учесника у политичком животу, пре свега грађана,

<sup>7</sup> О језику и моћи такође видети: Фуко, Мишел. (1971). *Ријечи и ствари – археологија хуманистичких наука*. Београд: Nolit.

Фуко, Мишел. (2012). *Моћ/знанје*. Нови Сад: Mediterran Publishing.

Foucault, Michel. (1981). The Order of Discourse, in Robert Young (ed.). *Untying the Text : A Post-Structuralist Reader*, 48-79. Boston, London and Henley: Routledge and Kegan Paul.

Foucault, Michel. (1980a). Questions on Geography. in: Gordon, Colin (ed.). *Power/Knowledge Selected Interviews and Other Writings 1972-1977 Michel Foucault*, 63-77. New York: Pantheon Books.

Foucault, Michel. (1980b.) The Eye of Power. in: Gordon, Colin (ed.). *Power/Knowledge Selected Interviews and Other Writings 1972-1977 Michel Foucault*, 146-166. New York: Pantheon Books.

и тако остарују свој циљ. Основна улога језика политике је, несумњиво, убеђивачка. Језик политике по- чива на убеђивачкој улози и из ње произилази. Убеђивачка улога проистиче из његове примарне персуазивне функције. Само добар политички говор, заснован на добро изграђеној аргументацији омогућава остваривање ове улоге“ (Vojinović Kostić 2014: 525).

## 2.5. Утицај Народне скупштине на ширу јавност

Чланом 11. *Закона о Народној Скупштини* дефинисана је јавност рада Народне скупштине:

„Јавност рада Народне скупштине се обезбеђује: стварањем услова за телевизијске и интернет преносе седница Народне скупштине, конференцијама за новинаре, издавањем званичних саопштења, омогућавањем праћења рада Народне скупштине од стране представника средстава јавног информисања, посматрача домаћих и међународних удружења и организација и заинтересованих грађана, увидом у документацију и архиву Народне скупштине, увидом у стенографске белешке и записнике са седница Народне скупштине, на интернет страници Народне скупштине и на друге начине, у складу са законом и Пословником“ (Закон о Народној скупштини, "Сл. гласник РС", бр. 9/2010, члан 11).

Заседања Народне скупштине редовно преноси ЈМУ Радио телевизија Србије<sup>8</sup> (РТС) на другом програму. Према подацима агенције "АГБ Ниелсен" сваки десети грађанин Србије гледа скупштинске преносе.<sup>9</sup> Број и интересовање гледалаца варијарају зависно од важности теме. Просечно, седницу прати око 400.000 гледалаца.<sup>10</sup> Гледаност преноса скупштинских седница има рејтинг 2,6 одсто, а шер (удео у укупној гледаности) 10,4 одсто. Просечно РТС преноси заседања око 80 дана годишње.

Познати су случајеви када посланици нису хтели да наставе рад ако нема директних преноса. Осим директних преноса РТС-а, сви медији прате рад Скупштине и заинтересовани су за њега. Уобичајено је да се теме најављују, а у току и након седнице пласирају вести и извештаји о расправама и одлукама. У данима заседања извештаји о раду Народне скупштине по правилу чине део

<sup>8</sup> О РТС види Valić – Nedeljković, Pralica 2012: 40-41

<sup>9</sup> [www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/43449/Gledanost+skup%C5%A1tinskih+preno sa.html](http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/43449/Gledanost+skup%C5%A1tinskih+preno sa.html)

<sup>10</sup> [www.mc.rs/gledaju-vesti-i-skupstinske-prenose.6.html?eventId=35075](http://www.mc.rs/gledaju-vesti-i-skupstinske-prenose.6.html?eventId=35075)

централних информативних емисија које имају гледност и до 2 милиона гледалаца.

Интересовање јавности илуструје и чињеница да су посланици и сви аспекти њиховог професионалног, политичког и приватног живота тема медија, не ретко и на насловним странама.



**BLIC**  
Sreda 25. 3. 1998. Godina III. Broj 465. Cena 2 dinara

## Vlada socijalista, radikala i JUL-a

Skupština Srbije izabrala je juče koalicionu Vladu, socijalista, radikala i JUL-a. Premijer je Mirko Marjanović, a potpredsednici su Vojislav Šešelj, Tomislav Nikolić, Ratko Marković, Milovan Bojić i Dragan Tomić. Socijalistima je pripalo 12 ministarskih mesta, radikalima 13, JUL-u 4, dok je jedan ministar bez portfelja vanstranački. Premijer Marjanović kaže da je SPO u poslednji čas tražio privilegovan položaj, odnosno više ministarskih mesta od SPS. Vuk Drašković odgovara da spor nije bio oko ministarskih mesta, već oko pitanja kojim putem Srbija da ide. Za novu koalicionu Vladu kaže da označava početak teških dana za državu i narod. Šešelj smatra da Vlada kvantitativno i kvalitativno odgovara odnosu snaga u parlamentu. Predsedništvo Demokratske stranke označilo je novu Vladu kao najmračniju u Evropi, a možda i u istoriji. Nova demokratija nije ušla u Vladu, a Dušan Mihajlović kaže da je juče samo objavljena saradnja SPS i SRS koja nikada nije prekidana

strana 1.

**NAJLEPŠE POSLANICE U NOVOM SAZIVU SKUPŠTINE**

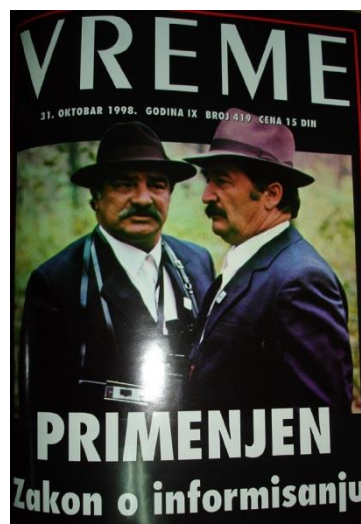
# Ako nas one ne spasu, niko neće

Ako se gleda po lepoti, novi parlament Srbije biće najuspešniji do sada



PARTNER: STEFANA MILADINOVIĆ, SPS

**VREME**  
31. OKTOBAR 1998. GODINA IX. BROJ 639. CENA 15 DIN



## PRIMENJEN

### Zakon o informisanju



### SKANDAL U SKUPŠTINI SRBIJE Bečić: Đurišić mi psovao ...

[www.kurir.rs/.../skandal-u-skupstini-srbije-becic-durisic-mi-psovao-poro...](http://www.kurir.rs/.../skandal-u-skupstini-srbije-becic-durisic-mi-psovao-poro...)

09.04.2015. - Prišao mi je i bez ikakvog povoda uputio psovke meni i mojoj porodici, rekao je da će da me razbije, da će da me pretuče. Komentarisao je moj ...

### NOVA SVAĐA U SKUPŠTINI: Ponovo incidenti i vređanja ...

[www.kurir.rs/.../skandal-u-skupstini-sutanovac-vredao-igora-becica-vide...](http://www.kurir.rs/.../skandal-u-skupstini-sutanovac-vredao-igora-becica-vide...)

25.12.2014. - NOVA SVAĐA U SKUPŠTINI: Ponovo incidenti i vređanja! ..... SKANDAL U NOVOM SADU: Bojan Panajotović bio direktor Kulturnog centra ...

### СКАНДАЛ У СКУПШТИНИ: Умало се потукли Зоран ...

[www.pravda.rs/.../skandal-u-skupstini-umalo-se-potukli-zoran-babic-i-ja...](http://www.pravda.rs/.../skandal-u-skupstini-umalo-se-potukli-zoran-babic-i-ja...)

21.11.2014. - БЕОГРАД – Зоран Бабић, шеф посланичке групе СНС у Скупштини Србије, и Јанко Веселиновић, посланик СДС, умало су се потукли ...

### Blic Online | Skandal u Skupštini Srbije: Poslanici se ...

[www.blic.rs/.../Skandal-u-Skupstini-Srbije-Poslanici-se-posvadjali-oko-A...](http://www.blic.rs/.../Skandal-u-Skupstini-Srbije-Poslanici-se-posvadjali-oko-A...)

17.12.2011. - Skandal u Skupštini Srbije Poslanici se posvađali oko Andželine Žoli  
Poslanik SRS Dušan Marić osuo je žestoku paljbu po Andželini Žoli ...

Слике 2-6. Приказ насловних страна појединих медија и наслова, као илустрација интересовања за рад Народне скупштине и посланике (Блиц, Време, Ало, Google претрага)

Свакако је утицај Скупштине, делања посланика, на јавност огромна. Душан Маринковић је о спреси власти и грађанске јавности написао:

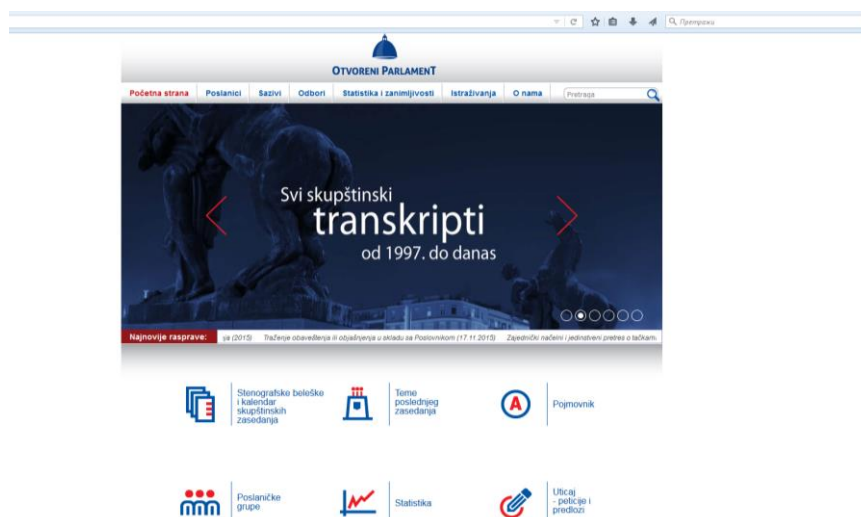
„Генеза грађанске јавности одговара генези новог типа власти – јавне власти – која је, за разлику од репрезентативности моћи двора и личности владара, била трансформисана у 'деловање једног апарата с монополом легитимне употребе силе према компетенцијама које су уређене законом' (исто: 71)<sup>11</sup>. На нивоу политике као као јавне легитимне моћи (власти) ддотадашњи стратешки ауторитети или власт племића, по Хабермасу, претвара се у *полицију* и моделе рационалног политичког управљања (Фуко: 2005). Паралелно са тим процесима

<sup>11</sup> Односи се на Habermas 2012.

на политичком нивоу, друштвени ниво, који овде нас занима, чини структуру *приватних људи* који су лојални јавној власти и, као њени адресати (Habermas), чине публику. Грађанска јавност, као социјална сфера приватних појединаца који повезани творе публику, не чини више публику у античком смислу речи (позоришна публика), али ни публику *репрезентативне јавности* која је прости реципијент – посматрач – угледа, моћи и власти која се репрезентује са краљевског трона, односно масе статиста у јавној сценографији периодичних церемонијала двора. Са апаратом модерне државне власти настао је, по Хабермасу, 'један нови слој грађанске елите' који заузима централни положај у 'publikumu'... власт упућује своје објаве publicumu.“ (Marinković, Ristić 2013: 119)

## 2.6. О бази истраживања

База за овај научни рад формирана је анализом свих електронски доступних скупштинских стенограма на порталу [www.otvoreniparlament.rs](http://www.otvoreniparlament.rs) са заседања од 1997. године до фебруара 2015. године.



Слика 7. Изглед портала<sup>12</sup>

У појединачним излагањима тражене су кључне речи: „заклетва“, „клетва“, „благослов“, „пословица“, „изрека“, „како наш народ каже“, „стара народна“ и сл. Тражени изрази бележени су са свим доступним подацима: име и презиме говорника, датум, посланичка група и шири исказ.

Пример из базе:

М. Р. | Посланичка група Српска напредна странка  
(03.09.2014.)  
„Молим вас допустите да завршим.“

<sup>12</sup> [www.otvoreniparlament.rs](http://www.otvoreniparlament.rs)



...уколико желите да успете—стара изрека коју је написао Достојевски каже – ако идете путем и застајкујете да сваког пса који лаје гађате камењем, никада нећете доћи до циља. Да би стигли до циља, зло морамо тући добрим и заменити бољим.“

Коначно формирана база садржи преко 250 страна материјала. У самом порталу постоје одступања када је реч о доступности података, тако да у ранијим годинама, а посебно у периоду 1997–2000. код неких посланика није забележен датум расправе или посланичка група. Правило портала јесте, такође, да се за излагања функционера Владе Републике Србије бележи само име, без датума и других података.

У анализи базе имена и презимена посланика замењена су иницијалима, како би се избегао политички сензационализам и могуће погрешне интерпретације датих анализа као и због чињенице да се анализира општи феномен где појединачни лични подаци о говорнику не би допринели научном резултату. Изузетак су представљали подаци о посланицима који су изговарали клетве, утолико што нису скраћивана њихова имена у медијским одјецима, који су нам се чинили важним аспектом овог особеног фолклористичко–социјолошког феномена.

Говорни изрази су анализирани силазним хронолошким редом, како су идентификовани у бази, дакле од 2015. до 1997. године. Што се жанрова тиче, говорни изрази су примарно подељени управо онако како их посланици маркирају, јер то чини важан део налаза самог рада. Дублети и варијанте говорних израза бележе се у анализи управо тако, као дублети и варијанте, где се бележи евентуално одступање, датум и контекст.

Анализа базе различитих жанрова разликује се због обима материјала. Подељена је на два дела. Клетве, заклетве и благослови као много мање заступљени жанрови анализирани су засебно. Акцент у првом делу анализе стављен је на догађаје у Скупштини 2. септембра 2008. године.

Пословице и изреке, као заступљенији жанрови анализирани су појединачно, тако што је сам исказ издвојен из контекста и потом је урађена анализа основних параметара укључујући и контекст, колико је то било могуће из доступног материјала. Као што аутори Арева (Arewa) и (Dundes) наводе важно је анализирати фолклорне форме као комуникацију, дакле нема сврхе бележити саме изразе већ начин на који се они користе:

„Разлика између знања и употребе пословица има огроман значај за методологију фолклористике. Посебно, овакав приступ чини разлику између бележења текста и бележења употребе текста. Фолклор се пре свега користи као начин комуникације и управо треба проучавати комуникацију. Ово је скоро немогуће са раширеном праксом бележења само текста, праксом која грешком даје предност знању (lore) у односу на народ (folk). Јасно је да се не можемо лимитирати само текстом како би се ваљано проучавала етнографија употребе фолклора. Потребан је текст у контексту и осим података о пословицама и издвајању текстова кој су пословице неопходне су информације о другим параметрима ситуације у којој је пословица употребљена. Која правила управљају употребом пословица, и којих пословица, коме се упућују, у којим приликама, на којим местима, у чијем присуству, користећи који канал? У каквој су вези пословица, говорник и његово обраћање? Шта тачно доприноси контекстуалним факторима који чине употребу пословица или појединачне изреке могућим или немогућим, одговарајућим или неодговарајућим“ (Arewa, Dundes 1979, 70-71)

## 2.7. Говорни изрази усменог порекла

По доступној литератури, истраживачи се слажу да је Библија примарни извор за даља усмена преношења али је и народ своја искуства обликовао у јединствене изразе. Са ренесансом и реформацијом проналазимо бројне трагове говорних изрази усменог порекла у књижевности као што је то случај у делима Приможа Трубара, Јурја Далматина, Хекторовића, Јураја Шишгорића<sup>13</sup>, Николе Дмитровића, Марина Држића. У XVII веку Брњо Ђурковић превео је народне пословице *Collectio proverbiorum Illiricorum* (Шаулић 1962: 12-14).

Прва бележења и прикупљање грађе проналазимо у XVIII веку у Дубровнику код Ђорђа Ферића и Игњата Ђурђевића, а касније и Доситеј у своја прва дела уноси народне пословице.

Говорне изразе усменог порекла први је систематски сакупио и записивао Јован Мушкатиновић у делу *Притче или ти по простому пословице темже сентенције или ти реченија*<sup>14</sup>, а потом Вук Стефановић Караџић. Многи су се нашли у *Рјечнику* из 1818. године као илустрација значења неких речи (Кашић 1973: 67). Вук је објавио збирку коју је назвао *Народне српске*

<sup>13</sup> О положају Илирије, 1520.

<sup>14</sup> Беч, 1976, II издање Будим 1807.

пословице и друге различне, ко оне у обичај узете ријечи.<sup>15</sup> Назив збирке указује управо на разнородност и потешкоће у систематизацији и одређивању жанра кратких форми. Вук Стефановић Караџић као и Мушкатировић уводи реч „пословица“, која је до тада означавала интерполације слогова у дечијим играма или такозваном пословачком говору, говору маргинализованих друштвених група (Кашић 1973: 68). У Вуковом *Ријечнику* речи приповест или прича преведене су са „proverbium“ (Латковић 1975). Аница Шаулић бележи да се код Источних и Јужних Словена за пословицу користила реч „přislovi“ (Шаулић 1962).

Марија Клеут, у предговору књиге *Српска народна књижевност* ове изразе назива „говорне умотворине“ и указује да су у употреби и термини кратке народне умотворине и једноставни облици. Она говорне изразе дели на: благослове, заклетве, клетве (озбиљне и шалјиве), уобичајене говорне изразе, надговарања, пословице, загонетке, питалице, магијска казивања (гатања и чарања, басме и бајања, говорне игре (ташунаљке, цупаљке, брзалице, ређалице, ругалице, разбрајалице) (Клеут 2001).

У књизи *Народне умотворине* Кнежевић народне говорне творевине дели на: говорне изразе, пословице, питалице, казивања, говорне игре и приказивања (Кнежевић 1972). Говорни израз дефинише као синтагму или читаву реченицу која у комуникацији има широку и сталну употребу. Назива их и економијама речи, клишеима, фразама. Кнежевић говорне изразе дели на три основне групе:

- а) говорни изрази дословног значења
- б) поређења
- в) говорни изрази пренесеног значења.

У говорне изразе дословног значења Кнежевић сврстава клетве, заклетве и благослове. Наводи да се они изричу непосредно, у првом и другом лицу и посредно, у трећем, као блажа форма са жељом да се оно што се изговори и стварно деси ономе ко је нешто учинио.

Клетве он дефинише као као формуле засноване на веровању да се речи обистињују и које се изричу с негативном намером да се неке нанесе штета или зло. „Највећи ступањ клетве је проклетство“ (Кнежевић 1972: 9). Он сматра да се клетве често користе у празноверачким и враџбинским формулама, да су

---

<sup>15</sup> Цетиње (1836), Беч (1849)

„страшне, варварске и свирепе“ (Кнежевић 1972: 9). Бележи и да постоје шаљиве клетве, али и да се злонамеран благослов може претварити у клетву.<sup>16</sup>

За заклетве Кнежевић наводи да су по свему сличне клетвама, уз позивање на оно што је говорнику најсветије и најважније. Уз заклетве се користе фразе „тако ми“, „толико ми“, „дабогда ми“. Заклетве имају широку примену у говору. Заклети се може човек самом себи али и другом лицу. Условна заклетва јесте клетва са одложеним дејством. Заклетва и клетва се често у савременом говору могу чути као фразе.

Благослови су, супротно клетвама, жеље да се неке нешто добро деси и често се говоре као поздрави и отпоздрави, захвале, похвале и честитке. Као и клетве могу бити озбиљни и шаљиви (Кнежевић 1972: 11).

За поређења Кнежевић каже:

„Поређења (са 'као', 'како', и 'кано') врше се скоро увек у односу на човека: поред се његове особине и својства са карактеристичним особинама и својствима нарочито животиња и биља, природних појава и небеских тела“ (Кнежевић 1972: 12).

Човекове особине најчешће се пореде са животињским („глупа као ћурка“, „вредан као пчела“, „веран као пас“). Поређења могу бити права и супротног значења („мудар као магарац“, „вредан као трут“). Поређења се користе и као пословице.

У говорне изразе пренесеног значења Кнежевић сврстава и метафору, алузију или алегорију и везује их за човека и његово тело („сломити неке врат“, „изгубити главу“ и сл).

Кнежевић у остале врсте говорних израза сврстава беспојмовне речи, „речи неспоменуше“, говорне изразе за изузимање и ограђивање, говорне изразе за скраћивање, подстицање приповедања и говорне изразе за одговарање и надговарање и говорне изразе за имитовање гласом, речју и читавим изразима. Даље, Кнежевић говорне народне творевине дели на питалице, казивања (веровања, врачање и гатање, бајање, бајаличке басме), стихована казивања (ташунаљке, успаванке, разбрајалице, ређалице лагарије, ругалице), говорништво (здравице), говорне игре (брзалице, загонетке), приказивања (игра и глума).

---

<sup>16</sup> На пример: „Дао ти бог дукат од сто ока, па не могао ни носити, ни трошити већ седео крај њега и трошио“

За пословице Кнежевић каже да је Вук увео овај назив.<sup>17</sup> Пословице су сличне говорним изразима и понекад их је врло тешко разликовати. Кнежевић каже да пословице издваја садржина, значење, а које говорни израз нема. Он тврди да пословице носе савет или упут за појединца и заједницу што други говорни изрази немају.

„Основна намена пословица је поучно изрицање животних истина и правила. Пословице и јесу врста умовања на основу стечених сазнања и искустава“ (Кнежевић 1972: 16).

Кашић наводи да је за употребу пословица неопходно неколико услова:

- да се лако памти и преноси,
- да се употребљава у истој форми,
- да све речи пословице буду разумљиве реципијентима,
- да речи буду употребљене у свом изворном значењу,
- да је значење пословице такво да се може употребити и фигуративно.

Дели их на праве пословице, пословице приче, дијалогске пословице и стиховане пословице. Кнежевић пословице сврстава у „најмисаонији део наше читаве народне књижевности“ и сматра да су у нашој усменој књижевности у равни са највреднијим и најугледнијим делима уз народне песме и приче.

Аница Шаулић каже да се у најстаријим египатским споменицима налазе пословице и да се уважавају и поштују код свих народа Кинеза, Персијанаца, Индуса, Јевреја и других источних народа, преко Грка и Римљана и у целој Европи. Она даје једну од најлепших и најтачнијих дефиниција пословице:

„...изражавају искуство до кога су дошли читави народи. Могао је до тог искуства доћи и појединац, али је оно безусловно морало бити прихваћено од заједнице. Тек опште прихватање једног закључка и даје животну снагу пословицама, које представљају знање народа и човечанства стицано вековима и уобличено у кратке и јасне судове.“ (Шаулић 1962: 5)

Аница Шаулић дели пословице на исказне, закључне и супротне. (Шаулић 1962:9).

Неда Пинтарић сматра да се пословице групишу у три велике целине: међународне, народне и регионалне (Пинтарић 1994: 138).

Кнежевићево сагледавање и одређење кратких народних умотворина било је веома утицајно и прихватили су га, у већој или мањој мери и каснији

---

<sup>17</sup> Што, видели смо није тачно пошто га је користио и Мушкатиновић.

истраживачи.<sup>18</sup> Међу њима се издваја Нада Милошевић-Ђорђевић, која је написала одреднице о пословици и изреци у *Речнику књижевних термина* (РКТ 1985: 191; 584–585) и поновила их у својој књизи *Од бајке до изреке. Обликовање и облици српске усмене прозе* (Милошевић-Ђорђевић 2000: 182–184). Она пословицу дефинише као „сажету, завештајну формулацију искуства, језгровито изречено опажање прихваћено у традицији“, указујући да она може садржати „безвременска, општељудска и општеважећа запажања“<sup>19</sup>, али и „искуства и коментаре појединих историјских раздобља, друштвених средина, извесних група и заједница“ (Милошевић-Ђорђевић 2000: 182). Пословица настаје када се конкретно животно искуство „уопштава и постаје општеважеће“ (Милошевић-Ђорђевић 2000: 183). Као темељно својство пословице она издваја да је она „увек у облику тврђења, а не излагања“, често је формулисана као коментар, „указује на законитост која се не може мењати, али коју не треба пренебрегавати“, па и због тога, по правилу, није драматична (Милошевић-Ђорђевић 2000: 183). Нада Милошевић-Ђорђевић сажето говори и о формалним својствима пословица:

„Готово све пословице су асиндетони. У њиховој крајње сажетој синтакси крећу се речи које добијају нови појмовни смисао и чисто емпиријску вредност. Пословица се изражава метафоричком сликом из обичног живота и природе, често користећи контраст појачан паралелном конструкцијом.“ (Милошевић – Ђорђевић 2000: 183)

Изреку („у обичај узету ријеч“) Нада Милошевић – Ђорђевић дефинише као:

„Израз у облику формуле, метафорички исковани облик говора, већином помоћу слика идиоматичког карактера.“ (Милошевић – Ђорђевић 2000: 184)

Она издваја главне функције изреке: претеривање и преувеличавање; еуфемизам, односно ублажавање реалности (у томе она препознаје и елемент магичног<sup>20</sup>), што може служити и умањивању увредљивости<sup>21</sup>; конкретизовање

---

<sup>18</sup> Пошто циљ овог рада није потпуни преглед научних истраживања кратких говорних облика, већ, пре свега, обликовање применљиве теоријске матрице, представимо, сасвим сажето, само оне радове које сматрамо најинтереснијима у овом домену и најкориснијима са становишта нашег приступа овом феномену.

<sup>19</sup> Као пример наводи пословице: „Ако је неко луд не буди му друг“, „Богат једе кад хоће, сиромаш кад може“ и др.

<sup>20</sup> На пример, испустити душу уместо умрети, веселник уместо несрећник и сл.

<sup>21</sup> Луд човек је „лак испод капе“.

апстрактног појма<sup>22</sup>; свођење казивања о неком збивању или стању на мањи број речи.<sup>23</sup> Све ове функције могу се лако препознати и у нашем корпусу, с тим што се њима придружује и потреба да се, односом према народној пословици / изреци, посредно искаже однос према националном и традицији.

Изузетно значајан увид у овај вид усменог стваралаштва остварила је антологија Марије Клеут *Једноставни облици народне књижевности* (Клеут 2010), коју је она приредила за антологијску едицију Десет векова српске књижевности. После *Антологије народних умотворина* Миливоја Кнежевића (Кнежевић 1957), објављене у оквиру библиотеке Српска књижевност у сто књига и поновљене као *Антологија говорних народних умотворина* у истој библиотеци (Кнежевић 1972):

„Ово је прва целовита, научно скрупулозна презентација по много чему сложене и хетерогене области, која прожима целину усмене књижевности и ураста у писана дела, остајући на оној узбудљивој размеђи између уметности речи, обреда и магије, којој често тежи и модерна поезија. Стапајући жанровске одлике појединих облика са социјалним, историјским и обичајно-обредним контекстом и указујући на историју бележења, Марија Клеут отвара будућим истраживачима низ нових приступа у сложену једноставност ових облика<sup>24</sup>.“ (Пешикан-Љуштановић 2013: 25)

Обликована као „отворен позив савременим читаоцима, покушај да се усмене творевине настале у прошлости и једним делом и остале у ближој или даљој прошлости читају као уметност речи“ (Клеут 2010: 259), ова антологија је заснована као сложен увид у историјску генезу и значење кратких говорних облика: од жанрова који су припадали магији речи (бајање и чарање, басме, благослови, заклетве, клетве) и загонетки<sup>25</sup> до пословица и узречица. Марија Клеут пословице дефинише као „сажете, завештајне формулације искуства, језгровито изречена опажања“ (Клеут 2010: 17). На крај антологије она ставља

<sup>22</sup> На пример, никад – „Кад на врби роди грожђе“.

<sup>23</sup> Тако, рецимо, синтагма *адамско колено* означава жену која има достојне и пожељне особине праоца Адама, а не Евине, исто се у црногорским говорима казује синтагмом „женски пас, мушки глас“, или „чојек–жена“.

<sup>24</sup> Употреба појма *једноставни облици*, наглашава ауторка, значењем и жанровски одступа од Јолесове [André Jolles] студије (Jolles 1978), ово јесте допринос теоријском одређењу кратких облика усмене књижевности, пошто указује на њихову могућу „самониклост“, одсуство артифицијелности и спонтано настајање у језику.

<sup>25</sup> „На древно порекло загонетке упућују веза ове усмене врсте са обичајима (загонетало се у одређено доба године – за време месојеђа и Беле недеље), па затим трагови иницијацијских обичаја (одгонетање је један од задатака који онај који треба да буде примљен у заједницу мора да реши) и на крају појмови који се крију у одгонеткама а припадају неспоменицама (речима које не треба помињати у говору да се не би звавало зло)“ (Клеут 2010: 16).

говорне игре намењене деци (брзалице, разбрајалице, ређалице, игре прстима, игре руком, ташуњаљке, цупаљке, пузаљке/ лазаљке), што, по њеном одређењу, припада – „педагогији усмене културе, и тако посматрани сваки од ових облика има своју намену и од ње зависан облик“ (Клеут 2010: 18).<sup>26</sup>

Марија Клеут наглашава да је основна концепција њене антологије „неминовно (...) тражила жртвовање неких других приступа (филолошких, фолклористичких)“, те да су „различити контексти (обредно-ритуални, магијски, говорни) у којима су једноставни облици изворно постојали неминовно (...) жртвовани (...) у свим оним приликама када су (они) штампани“ (Клеут 2010: 259)<sup>27</sup>, њена антологија у довољној мери захвата и ове аспекте, остајући, пре свега, у домену књижевног:

„...Када се уоче поетска слика и језичко-стилска средства којима се она остварује, показује се да су једноставни фолклорни облици – поезија. Једноставни облици – уза све разлике у функцији и уобличавању, због којих се одвајају једни од других – имају једну заједничку значајку: веру у моћ речи, као и песништво. Није необично што су 'матерњу мелодију' овде тражили и налазили управо песници.“ (Клеут 2010: 21)<sup>28</sup>

## 2.8. Преглед савремене стране парамиолошке литературе

У старој литератури новијег датума, налазимо нешто другачије дефиниције и класификације. Мејдер сматра да мудрост пословица није прегазило време. Оне се и данас у писаној и усменој комуникацији користе једнако ефикасно као пре неколико хиљада година. Пословице садрже свакодневна искуства и зајдничка опажања у формули коју је лако запамтити и користити (Meider 2012). Пословице се мењају с временом и модернизацијом, неке нестају, а стварају се нове на основу новог колективног знања и опажања али оне и даље играју врло важну улогу у комуникацији.

<sup>26</sup> Овој врсти умотворина посвећена је њена књига *Златна жица преко белог света* (Клеут 1992), антологијски избор говорних народних умотворина намењених деци.

<sup>27</sup> „Када се облици који су овде – за невољу и у недостатку бољег термина названи једноставнима – преносе из сфере усмене комуникације у сферу писаног, контекст се неминовно жртвује, а тиме се неминовно губи и њихово могуће значење“ (Клеут 2010: 259).

<sup>28</sup> За ово истраживање веома користан је био и „Преглед литературе“ у *Антологији*, који садржи значајне књиге и студије које се тичу појединих жанрова или аспеката анализе, поред осталих то су: Раденковић 1996; Клеут 1997: 297–304; Милошевић-Ђорђевић 2000: 182–184; Ђорђевић 2008: 389–429; Јовановић 2008: 294–313; Мршевић-Радовић 2008.



Пословице се сакупљају и проучавају већ хиљадама година. Најстарија колекција датира из трећег миленијума пре Христа са Сумерских таблица (Meider 2012: 12).

Мејдер тврди да савремена светска библиографија збирки пословица региструје преко 20.000 томова и да се просечно сваке године изда преко 200 нових. Овако богата база паремиографије омогућава екстезивну паремиологију и компаративно изучавање збирки различитих народа.

Паремиологија, сматра Мејдер, потиче још од Аристотела (Meider 2012, XII). Паремиолози се баве дефинисањем, класификацијом, функцијом, значењем и вредношћу пословица али и поджанровима као што су:

- пословични изрази,
- пословичне компарације,
- пословични интерогативи,
- дуалне форме и
- велеризми.

Мејдер осим пословица издваја самосталне изразе и поджанрове као што су пословичне фразе, пословична поређења, пословична претеривања, бинарне формуле које све немају самосталност већ као фраза морају бити укључене у реченицу (Meider 2012, 13-17).<sup>29</sup>

Овде видимо поделу различиту од Кнежевићеве, али и од каснијих класификација домаћих истраживача, што би могло бити последица много развијенијег и дуже негованог усменог књижевног стваралаштва код нас. Мејдер врсте које Кнежевић сматра посебним жанровима види као поджанрове пословице. На Западу се изучавају и друге кратке форме као цитати, слогани, графити али основна разлика између пословица и других форми јесте то што је код ових форми аутор углавном познат (Meider 2012, 12). У прилог изучавању и ових форми иде претпоставка да су и пословице некада давно створили појединци. Због тога се неки цитати или чак политички слогани усвајају као

---

<sup>29</sup> Мејдер даје и следеће примере: Пословичне фразе: плакати над просутим млеком, тражити иглу у пласту сена, бити између чекића и наковња; пословична поређења: црн као ноћ, вредан као пчела, пијан као риба, луд као шеширција, радити као пас, изгледати као милион долара; пословична претеривања: љут тако да не може право плунути, глупа тако да не може прокувати воду, а да је не запали, спор као пуж; бинарне формуле : кратко и слатко, живи и учи, потони или пливај; велеризми: комплексна форма која садржи и пословицу, идентификацију говорника и фразу која ставља исказ у неочекивану ситуацију- добили назив по лику Сему Велеру из Дикенсовог романа- посао пре задовољства- рече човек пољубивши жену и одлазећи код љубавнице.

пословице, попут реченице: „Говори тихо и носи велики штап“, коју је Рузвелт изговорио 1901. године на Сајму у Минесоти. За све људе који знају порекло ове изреке, она је политички цитат или слоган, али за оне друге који нису свесни историјске позадине њеног настанка, ово је пословица.

Управо из ових тумачења настала је *фразеологија*, наука која се бави изучавањем фраза користећи термин *фраза* као довољно обухватан за проучавање свих устаљених израза укључујући и цело поље паремиологије (Meider 2012). Преко 400 нових дела, дистертација на пољу паремиологије настаје сваке године и представља се у годишњаку *Proverbium: Yearbook od International proverb Scholarship* (Meider 2012: 13).

Пословице припадају најкраћим али не и најједноставнијим фолклорним жанровима. Оне испуњавају људску потребу да се згусне искуство и опажање у мудрост која даје језгровите коментаре личних односа и социјалних дешавања. За сваку прилику постоји пословица и оне су контрадикторне као и сам живот. Пословнични парови као што су "Недостајање чини срце већим" и "Далеко од очију, далеко од срца"<sup>30</sup> доказују да пословице не чине логични филозофски систем.<sup>31</sup> Права пословица у правом тренутку ипак чини комуникацију ефективном и снажном. Заступљеност употребе пословица варира али оне су и даље значајна реторичка сила у разним врстама комуникације, од ћаскања, политичких говора, црквених говора, лирске поезије до утицајних масовних медија.

Бројни су покушаји дефинисања пословице, још од Аристотела па до данашњих дана. Амерички пареомилот Барлет Џер Вајтинг (Bartlett Jare Whiting) у чланку *The nature of the Proverb* (1932) бавио се дефинисањем пословице и дошао до компликоване компилације ранијих дефиниција.

„Пословица је је израз који дугује свој настанак људима, сведочи о свом пореклу и у форми је фразе. Она исказује оно што се чини фундаменталном истином и врло је сажета и често римована. Обично је кратка, али није правило, обично је истинита, али ни то није правило. Пословице имају и буквални и фигуративно значење и носе знакове старине али и универзалност, применљивост на различита места и различите људе.“ (Whiting 1932:302)

<sup>30</sup> Пример који даје Мејдер: „Absence makes the hearth grow fonder“ и „ Out of sight, out of mind“.

<sup>31</sup> Ову потенцијалну супротстављеност моралних и вредносних ставова садржаних у пословицама уочили су и српски истраживачи, поред осталих: Пешикан-Љуштановић 1996:56-57; Милошевић-Ђорђевић 2000: 183; Клеут 2010.

Мејдер подсећа и на покушај дефиниције пословица Арчера Тејлора (Archer Taylor) који је тврдио да се пословице не могу дефинисати али је његово мишљење да се пословица познаје по квалитету који је несаопштив и да је није могуће објаснити.

Мејдер је анкетом проверио колико људи умеју да препознају пословице и добио је око 50 дефиниција које је сумирао у следећем:

„Пословица је кратка, честа у народу реченица која садржи мудрост, истину, морал и традиционалне узусе у метафоричном, затвореној и лако памтљивој форми и која се преноси са генерације на генерацију.“ (Meider 1985: 119)

Друге опште прихваћене дефиниције народне пословице или пословице о пословицама су „пословица су деца искуства“, „пословице су мудрост улица“, „пословице су истините речи“. Стјуарт Галачер (Stuart Gallacher) дефинише пословице као концизне изјаве о очигледној истини која међу народом има утемељену вредност (Gallacher 1959: 47) .

Главна потрага паремиолога била је управо за *несаопштивом суштином* која чини пословичност неке реченице. У структуралном приступу, како наводи Мејдер, дошло се до неких правила и могућности да се већина пословица сведе на неку од формула, устаљених образаца.

„Боље X, него Y“, „Какав X, такав Y“, „Нема X, без Y“, „Једна X не чини Y“, „Ако X, онда Y.“<sup>32</sup> (Meider 2012: 6)

Одређена реченица користећи ове обрасце може звучати као пословица али да то не буде.<sup>33</sup> Било је још много теоријског проучавања пословице у структуралном смислу али тај приступ није дао добар инструменет за откривање суштине пословица и разликовање од пословничних израза али су довела до сазнања да се комплетан корпус пословица може свести на одређене уобичајене формуле као и да се просечна пословица састоји од 7 речи, али постоје и значајна одступања (Meider 2012: 6–7). Постоји тенденција скраћивања пословица. Нил Норрик (Neal Norrick) *How proverb mean*<sup>34</sup> (1985) развија теорију да у случају добро познате пословице само изговорање језгра, најмање

<sup>32</sup> Примери: Боље ишта, него ништа; Каква мајка, таква ћерка; Једна лапа не чини пролеће; Како сејеш, тако жањеш.

<sup>33</sup> пример Боље цвеће, него колачи- задржана је структура али нема значење пословице.

<sup>34</sup> *Како пословице значе*

препознатљиве јединице дозива целу јединицу (Norrick 1985: 45). Пословице су фиксне само у антологијама али се у говору користе прилично слободно и мењају се (Meider 2012: 7).

За пословице су важне разноврсне стилске фигуре: алитерација, паралелизам, елипса, хипербола, парадокс и персонификација, као и метафора која се најчешће појављује.

Очито је да су страни истраживачи, поред великог интересовања за заступљеност и функцију пословица у живој употреби код конкретних политичара, уметника, јавних и културних делатника – велику пажњу посветили трагању за тешко одредивом суштином „пословичности“. Притом, можда и због разлика у типу културе, они, иако захватају генезу и историју пословица, више пажње посвећују живој говорној пракси, а мање разматрању историјских бележења и бављењу традиционалним облицима.

Ипак, може се рећи да ни домаћи ни страни истраживачи, упркос уложеном труду нису успели да јасно и недвосмислено раздвоје жанрове, када је реч о кратким говорним изразима усменог порекла, нити да дају њихове стабилне дефиниције. Особени жанровски синкретизам усмене уметничке комуникације и овде је у пуној мери дошао до изражаја.

Свакако охрабрује чињеница да и у доменима прикупљања и проучавања говорних израза усменог порекла годишње настаје на хиљаде научних радова који ће свакако допринети да се нека питања разреше, па можда и да се ускоро дефинише њихова *неухватљива суштина*.

Западни савремени теоретичари развијају једну потпуно нову грану изучавања и експлоатације народних мудрости по Мејдеровом рецепту за добар политички говор– пословице су као добре ципеле, ако одговарају, обавезно их употребите!<sup>35</sup>

---

<sup>35</sup> парафраза Meider 2012

### 3. КЛЕТВЕ, ЗАКЛЕТВЕ И БЛАГОСЛОВИ–АНАЛИЗА БАЗЕ

Бог ти, а душа ти (а враг ти, а душа ти) (Караџић 1969: 19).

С обзиром на обим грађе и дужину временског периода који она обухвата, клетве заклетве и благослови релативно ретко се користе у Скупштини. Ови жанрови чине мање од 10% базе, па ипак, иако нису заступљени као пословице и изреке, веома су вредан материјал за ову тему, нарочито ако имамо у виду инцидент са клетвама у Народној скупштини, који се баш, због употребе клетви од стране посланика може сврстати у најбурније дане Скупштине у посматраном периоду 1997–2015.

#### 3.1. Индекс клетви, заклетви и благослова из базе са коментарима

1. Дабогда дао све на адвокате, 28. мај 2013, М.Р., Српска напредна странка  
Посланик започиње говор како каже „чувеном сељачком *пословицом*“ и изговара *клетву*. Ово је пример неразликовања жанрова због којег се сви устаљени говорни изрази усменог порекла сврставају у најпознатије – пословице.

2. Дабогда имао, па немао.<sup>36</sup> М.Ђ., Заједно за Србију

Посланик цитира *изреку*, која је уствари *клетва*. У објављеним збиркама и новијим бележењима проналазимо је у истом облику (Баришић-Јоковић 2007). Опште је прихваћено да је ово *клетва* јеврејског порекла.

У расправи 17. новембра 2005. године В.В. из посланичке групе Нова Србија такође изговара ово *клетву* уз објашњење: „Нема горе *клетве* од оне *клетве* – дабогда имао, па немао.“

3. Дабогда да се добро са њим служите, 26. април 2013, М.Ј., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

---

<sup>36</sup> У бази није дат датум.

Оптужен да има стан у Лондону, посланик изговара обрнути, иронични благослов, који је у ствари клетва:<sup>37</sup>

“Ако је господин Бабић мислио да ја имам стан у Лондону, ево ја вам га овде поклањам пред свима и *дабогда да се добро са њим служите.*“<sup>38</sup>

Пошто стан не постоји, благослов је ироничан, односно реч је о клетви. Ово је пример афектиране клетве, изречене у афекту, прилагођене контексту, што је карактеристично за клетву, али и за њену уобичајену функцију у народном животу доказивања да је неко неправдо оптужен.

4. Дабогда имали гласова колико је људи нашло посао, 28.октобар.2010, З.К., Српска радикална странка

У расправи око запослености посланик преноси мишљење грађана новоскованом клетвом која је афектна и коју је очигледно примерио контексту. Занимљиво је да он своје излагање завршава порицањем да је то клетва.

„То вам он<sup>39</sup> шаље, то није клетва, то је врло интересантна ствар.“

Ово се поклапа са народним условним клетвама, које ће се испунити само на ономе ко је учинио нешто лоше. Ако се запослило доста грађана, ово може бити благослов.

5. Дабогда му цркла крава. 21. јануар 2009, З.К., Српска радикална странка

Посланик клетвом слика лоше социјално стање у Србији и објашњава то речима:

„Када немам, онај што мало више од мене има, ја бих очи да му извадим. То је наша логика, такав је наш менталитет. Онај вози “југо” и мрзи оног што вози цип. Не кажем да избушимо гуме ципу, али дајте да те разлике не буду толико видљиве, не видљиве, него да не буду толико драстичне да изазивају и ову другу врсту нестабилности.“

Дакле, посланик користи клетву као дијагнозу социјалног и друштвеног стања, али и као израз властитог виђења националног менталитета. У том смислу она није никоме директно упућена. Клетву проналазимо у новијим записима (Баришић–Јоковић 2007: 117).

<sup>37</sup> Типичан пример овакве клетве у форми благослова јесте: „Тако ти Бог помогао, како истину говорио“ (или „прав био“), која се обично каже ономе ко казује лажи или тврди да нешто није урадио.

<sup>38</sup> Извор свих цитата контекста у анализи базе је [www.otvoreniparlament.rs](http://www.otvoreniparlament.rs).

<sup>39</sup> Мисли се на народ.

У расправи 4. јула 2013. године М.Д. из Уједињених региона Србије оштро критикује ову клетву и назива је изреком.

„То што сте ви злуради, то је наравно питање вашег менталитета, морала, не знам шта да кажем. Није цабе она једна ствар, изрека у нашем народу, да један део нашег народа, а надам се и сигуран сам, много мањи, има ту изреку 'да бог да комшији цркла крава'.”

Овде се у суштини полемише са представом о менталитету коју имплицира употребљена клетва.

6. Дабогда да ће се догодити с једном оваквом организацијом каква је. Дабогда да ми доживимо да 60% наших производа извозимо у ЕУ. 26. октобар 2009, В.И., Нова Србија

У расправи о правосуђу, изражавајући сумњу у реформу, посланик изговара благослов који има функцију и да изрази његову добру жељу, али и сумњу у напредак. Пример оваквог благослова није забележен у постојећим збиркама и очигледно је реч о афективном благослову, направљеном у тренутку говора. У даљој расправи посланик изговара још један благослов с истом функцијом, тако да се остварује кумулација, која према традиционалним веровањима подстиче да се испуни изречено.

7. Дабогда ишао за правду у суд или за уверење у општину, 3. децембар 2008, М.В., Српска радикална странка

Посланик у расправи објашњава да „у нашем народу“ постоји једна клетва када мајка куне сина: „Дабогда ишао за правду у суд или за уверење у општину“, иако је, очигледно, аутор он сам. Како би појачао функцију ироничне клетве, посланик је приписује корпусу мајчиних клетви и тиме показује да суштински схвата дело народне традиције које се тиче клетви.

Сама клетва је духовита и има одлике сатиричног афоризма, који је афективан и разумљив само у заједници која поседује искуство озбиљног поремећаја: не дели се правда у суду, нити уверења у општини.

8. Дабогда те балерина штитила.

Дабогда те чували као Тадић Косово, 18. новембар 2008, А.Ј., Нова Србија

Посланица изговара клетву као увреду министарки.

„Трећа, али не и последња постављена Владино службеница, од миља звана 'балерина', с претходним препорукама саветника из Министарства одбране, јесте министарка за спорт и омладину Снежана Марковић–Самарџић. Просто се не зна о коме више води рачуна, о спорту или омладини. Сада је међу младима популарна клетва: 'Дабогда те балерина штитила'.“

Ова клетва спада у нове клетве, афективна је и иронична. по свој прилици аутор је посланица која своје речи заклања иза ауторитета групе младих.

У даљој расправи ова посланица изговара како каже „шљиву клетву“: „Дабогда те чували као Тадић Косово“, која спада у исти корпус ироничних клетви новог доба блиских графитима и аформизмима.

9. Дабогда ти Борис Тадић био председник Републике. Да, и теби се десило.

Дабогда те возио Александар Вучић.

Дабогда ти финансије водио Верољуб Арсић.

Дабогда ти секретарица била Буба.

Дабогда те бранио од криминалаца Ивица Дачић, 13. новембар 2008, З.К., Српска радикална странка

У врлом кратком излагању посланик З.К. изговара чак шест клетви које не припадају корпусу традиционалних клетви, већ су инспирисане тренутком и лицима чији рад критикује посланик. На почетку излагања посланик каже:

„Нећу да вам читам заклетву коју полаже председник Републике; она се односи на Косово и Метохију, а видите шта ради. Онда се чудите када се појаве, наводно, неке клетве. Има врло лепих клетви... Ето видите како се девалвирају заклетве.“

Овим он доводи у везу заклетву председника државе која је по дефиницији клетва са одложеним дејством и новосковане клетве коју изриче. Врло је неуобичајено да посланик уз клетве каже да су *лепе*, јер је клетва као форма табуирана и постоји страх од клетве. Највероватније он жели да каже да су оне примерене јер се у њима као зло које се клетвом призива појављују управо његови политички опоненти.

У овом кратком излагању посланика З.К. мора се приметити још једна важна појава, а то је да се користи фраза: „Да, и теби се десило“ као традиционална формула за појачавање дејства клетве. Функција ове кумулације клетви јесте да посланик покаже да је заклетва народу изневерена и да се заклетва претвара у



клетву што одговара традиционалним веровањима. Сем тога, овим се посредно ефектно демонизују политички противници и њихово деловање апострофира као нешто што је „за уклон народу“.

10. Дабогда му се осушила рука, дабогда му се осушила нога, 30. септембар 2008, Т.Н., Напред Србија, Српска напредна странка

Посланик Т.Н. борећи се за слободне телефонске контакте хашког оптуженика Војислава Шешеља каже:

„Ако мислите да још нешто додатно учините, изрекните клетву ономе ко је ускратио телефонске разговоре, па реците 'дабогда му се осушила рука, дабогда му се осушила нога'. Тај ваш начин борбе је најефикаснији.“

Обе клетве су забележене у усменој традицији<sup>40</sup> и новијим збиркама (Баришић–Јоковић 2007). Занимљиво је да посланик, указујући на неправду која се догађа, позива посланике да упуте колективне клетве, и истиче да је то „најефикасније“. Овај исказ такође указује да посланик дели дубоко укореењена веровања о дејству и ефикасности колективне клетве.<sup>41</sup> У референтној антологији забележене су варијанте „Обе ти се руке осушиле“ (Баришић–Јоковић 2007: 157), „Руке и ноге да ти се осуше“ и „Руке ти се осушиле“ (Баришић–Јоковић 2007: 167).

11. Дабогда ти био ово задњи залогај, 25. септембар 2008, М.К., Српска радикална странка

Посланик у излагању препричава детаљ из ванкупштинских дешавања, везан за спор око посланичких мандата и бланко оставки и каже да је Т.Н. (СРС) посланику који није потписао бланко оставку, сазнавши да је у ресторану телефонским путем рекао: „Дабогда ти био ово задњи залогај.“ Ово потврђује да посланици у неким важним и одлучујућим тренуцима у личној комуникацији користе клетве. Клетва коју је Т. Н. упутео посланику забележена је у референтној литератури и инспирисана је контекстом. У новијим записима

---

<sup>40</sup> Ненад који не зна да има брата заклиње се десном руком (Предраг и Ненад, СНП II: ), а Иво Црнојевић (Предраг и Ненад, СНП II: ), у песми Женидба Максима Црнојевића, куне снаху: „Себи руке/Обје ти отпале.“

<sup>41</sup> Тако се у *Горском вијенцу* колективно заклињу, и куну могућег издајника сви владари држећи размотан појас.

налазимо варијанту: „Наједи се, задњи ти то залог био, дабогда“ (Баришић–Јоковић 2007: 145).

12. Дабогда им пресело, свакоме од њих који је на тај начин купио имовину и народну муку, 21. децембар 2007, Р.Б., Социјалистичка партија Србије

У контексту расправе о пореклу имовине којом се приватизују предузећа у Србији, посланик Р.Б. констатује да је реч о прљавом новцу и изговара клетву која је у првом делу традиционална клетва, врло распрострањена, а даље је надограђена да би се тачно дефинисало на кога се односи. Забележена је у новим записима (Баришић–Јоковић 2007). У конструкцији клетве посланик користи фразу „народна мука“, што појачава дејство клетве јер указује да је цео народ угрожен. Занимљиво да посланик, као припадник највише законодавне власти, за евентуалне преступе или кршења закона као казну изговара клетву, занемарујући правне механизме које има као представник народа. У складу са народним веровањима, клетва је правда за обесправљене, и у овом случају посланик симболички ставља клетву изнад закона и то у институцији где се закони пишу и усвајају.

13. Дабогда да сви они који су морали да напусте своја огњишта догодине славску свећу пале у својим кућама, 19. децембар 2007, В.Р., Српска радикална странка

Посланица В.Р. на Никољдан расправу започиње благословом упућеном расељеним лицима којима је у контексту празника пожелела да следећу славу прославе у својим кућама. Ово је редак пример благослова изреченог са функцијом да се придобије тај део бирачког тела, али и да се на примерен, традиционалн начин покаже колико је посланици стало до расељених лица.

14. Ако сам помислио да узмем, дабогда дао најмилијима за лекове, 3.

децембар 2007, В.Б., Либерално демократска партија, Демокришћанска странка Србије – ДХСС

На почетку излагања посланик В.Б. у своју одбрану и као доказ да није узео новац за одбрану гардиста изговара следећу заклетву: „Ако сам помислио да узмем, дабогда дао најмилијима за лекове“ која садржи тешку условну клетву. Карактеристично је да посланици вишепартијске Скупштине који су иначе

номинално побожни и даље користе народну клетву, а не заклињање у хришћанском духу.

15. Ко волео рат, дабогда му се ратовало у кући, 03.децембар 2007, Т.Н.,  
Српска радикална странка

Посланик говорећи о рату каже: „Слажем се, тешко је говорити о рату. Ко волео рат, дабогда му се ратовало у кући.“ Изговорена заклетва има функцију изношења генералног става, а јасно парафразира народну клетву: „Ко рат жели, на главу му био“ и „Ко рат мисли, код куће га имао“ (Карацић 1969 : 161).

16. Дабогда се никада не применио и дабогда нико ову одредбу члана не дозволио да буде примењен и да ступи на снагу.

Никада, проклет био онај ко дигне руку и гласа за овакав криминалан закон., 31.октобар 2007, П.Ј., Српска радикална странка

Посланик у расправи о закону изговара обе клетве у низу. Клетве су афективне, примерене контексту. На крају излагања посланик проклиње посланике који гласају за овакав закон: „Никада, проклет био онај ко дигне руку и гласа за овакав криминалан закон.“ Овде се новоскована, афективна клетва повезује са традиционалном формом за појачавање клетве (дабогда).

17. Цркли дабогда, 25. новембар 2005, Р.Б., Социјалистичка партија Србије

Посланик Р.Б. говорећи о корупцији у здравству изговара клетву која је једна од најчешћих клетви које се још увек користе. Након изговарања клетве, посланик се извињава: „Извињавам се што кажем то у овом дому“ чиме показује да клетву схвата као увреду и као исказ непримерен Скупштини. У новијим записима налазимо много варијанти „Црко!; Црко до ујутру!; Црко ноћас!; Црко од злића дебелог!; Црко од поганца!; Црко ти мајци својој!“ (Баришић–Јоковић 2007: 183).

18. Дабогда се то време никада не поновило, 25. април 2005, А.В., Српска радикална странка

У расправи о октобарској револуцији у Србији, посланик каже да су то била врло лоша времена. Расправу завршава благословом који је у функцији наглашавања страха тог времена, и који одговара традиционалној изреци:

„Поменуло се, не повратило се“, којом се неко збивање, појава, биће означава као тешко зло.

19. Дабогда ти Вукса ушао у странку.

Дабогда ти Борис Тадић био председник Републике, 12. новембар 2004,  
Б.Ј., Српска радикална странка

Током расправе о закону, након што је захтевао повлачење из процедуре, посланик Б.Ј. у закључном делу излагања препричава шта је прочитао у новинама:

„У том смислу, хтео бих да кажем да сам у данашњим новинама прочитао један, да кажем, врло чудан наслов, где се каже – ни ДСС, ни Војислав Коштуница не треба да брину због кетве – ‘Дабогда ти Вукса ушао у странку’. Мислим да смо ми грађани Србије жртве много шире кетве, а то је – ‘Дабогда ти Борис Тадић био председник Републике.’“

У оба случају кетве су део новоговора, као зло којим се куне појављују се политички актери, а посланик иронично констатује да су српски грађани жртве кетве.

20. Ко не гласа за овај буџет, дабогда изгубио посланичку картицу, па не  
могао да гласа, 18. октобар 2004, М.М., Српска радикална странка

Посланик у реплици министру препричава министрове ставове и изговара шаљиву, одложену заклетву коју је наводно изговорио министар. Функција ове кетве јесте да обесмисли министрове контрадикторне ставове. Занимљиво је да у конструкцији ове кетве посланик користи губитак посланичке картице као зло које треба да се деси ономе ко не гласа, а немогућност гласања као страшну казну, што јасно пародира и пориче озбиљност кетве.

21. Дабогда тај који то говори на поштену послу зарадио за колико се  
Драган Ковачевић продао, 29. мај 2003, Д.К.<sup>42</sup>

Посланик Д.К. брани се од оптужби за богаћење и корупцију и условно куне свакога ко би помислио такво нешто и то желећи му да на поштену послу ништа не заради јер он ништа није никада узео. Овде се кетва користи у функцији заклетве и застрашивања свакакога ко је оклеветао посланика.

---

<sup>42</sup> У бази нема податка о посланичкој групи.

22. Дабогда ти Бошко Ристић тумачио закон, 19. март 2003, Д.С<sup>43</sup>

У завршници излагања о правосуђу и законима посланик наводи клетву:

„И на крају, само да вам кажем, како ви тумачите законе, како тумачите све што је у вези са правосуђем и правом, у Нишу је већ смишљена једна тешка клетва: 'Дабогда ти Бошко Ристић тумачио закон'.“

Функција клетве јесте да увреди и укаже на лош рад у правосуђу и законодавству, што је садржано и у квалификацији клетве као *тешке*.

23. Дабогда очи повадили међу собом, 16. јул 2002, Б.Д.<sup>44</sup>

У напетој расправи о изручењу Слободана Милошевића Хагу посланик политичким противницима упућује клетву са функцијом увреде и указивања на неслогу и неухумане потезе. Очи су један од најчешћих органа који се спомињу у клетвама (Баришић–Јоковић 2007: 71–72) и (Пешикан–Љуштановић 2015)<sup>45</sup>.

24. Дабогда живео у занимљиво време, 6. децембар 2001, Ј.Т.,

Социјалистичка партија Србије

Посланик клетву назива „занимљивом кинеском пословицом“<sup>46</sup> и даље каже:

„Не знам да ли Кинези при томе благосиљају или куну, али мени се чини да Србија и грађани Србије, па и ми посланици доживљавамо очигледно занимљиво време.“

Ово је један од примера жанровског колебања и отклона од традиције пословица–клетва–благослов, али и невештог коришћења народне мудрости, где она у целини излагања губи своју функцију.

25. Полудела дабогда, 11. јул 2001, Т.Н.<sup>47</sup>

У стенограму расправе, у згради, забележено је обраћање посланика Т.Н. посланици: „Аман женска главо, шта се дереш, шта ти је, полудела дабогда.“ Ово је пример да се клетва користи у неформалној, директној комуникацији. У традицији губитак разума сматра се највећом казном и стога се ова клетва

<sup>43</sup> У бази нема податка о посланичкој групи.

<sup>44</sup> Исто.

<sup>45</sup> *Гусле јадикове*.

<sup>46</sup> У бројним изворима устаљено је мишљење да је ово стара јеврејска мудрост.

<sup>47</sup> У бази нема податка о посланичкој групи.

сматра тешком.<sup>48</sup> У новијим збиркама налазимо варијанте „Поманитао, дабогда, ко што јеси!“ и „Полудили да полудите!“ (Баришић–Јоковић 2007, 162).

26. Дабогда да се толико заради, 10. јул 2001, В.Ш.<sup>49</sup>

У излагању о заради пољопривредних произвођача посланик изговара благослов као посредан израз сумње да су зараде онолике колико се тврди. Он тиме истиче добронамерност и забринутост за пољопривреднике, пошто наглашава да (у суштини недовољне) прокламоване зараде представљају благослов за много сиромашније сељаке.

27. Дабогда он имао и више од тога, дабогда имао и две канцеларије у Обреновцу, дабогда имао и стан и канцеларију на Теразијама број 1, дабогда имао и вилу и кафану на Дивчибарама и дабогда се она звала “Видик”, дабогда и на Златибору, дабогда и наплатио по 60.000 марака од сваког кућног савета у земљи, дабогда његов радни дан вредео више од 500 марака, 28. мај 2001, Б.В.<sup>50</sup>

Посланик коментаришући захтев за смену функционера кумулира благослове у градацији чиме наглашава иронију, мешајући елементе стварности и хиперболичне приче о богатству тог функционера.

3.2. О клетви у скупштинској расправи 2. септембра 2008. године. Кључни догађаји и искази

Током протестног митинга Српске радикалне странке, одржаног 29. јула 2008. године, због хапшења Радована Караџића, претучен је Ранко Панић из Младеновца и неколико дана након тога преминуо је због последица пребијања. Само хапшење Караџића дубоко је антагонизовало српско друштво и поделило га на оне који сматрају да је то издаја и да је Радован Караџић херој и оне који су сматрали да је Радаован Караџић злочинац коме треба судити у Хагу. Како је

---

<sup>48</sup> Помамом бивају кажњени тешки грешници, рецимо, у Вишњићевој песми *Свети Саво и Хасан–паша* помами се војска турског паше који покушава да уништи свечеве мошти. Махнитост је иначе честа казна за велико огрешење.

<sup>49</sup> У бази нема података о посланичкој групи.

<sup>50</sup> Исто.

након трагичне погибије Ранка Панића наступила летња пауза у раду Скупштине, први дан јесењег заседања био је посвећен управо овом догађају, а претворио се, практично, у расправу о клетвама. Управо због тога се у истраживању ова расправа анализира засебно.

У острашћеном говору Наташа Јовановић из Српске радикалне странке оптужила је режим за издају и означила његове присталице као кривце за смрт Ранка Панића. Већ на почетку свог говора она подсећа да клетва никада не заставрева:

„И да се кроз историју, а ваљда сте учили нешто у основној и средњој школи, ваљда знате неки од циклуса, нарочито косовски циклус, чули сте и имате предања из новије историје, као што је, рецимо, догађај из 1951. године, на који опомиње и Српска православна црква, из села Кистање у Републици Српској Крајини. Нажалост, Кистање је стигла клетва једне старице.“

Тек касније у интервјуу *Гласу јавности*<sup>51</sup> она открива о чему је реч и препичава легенду о пропасти села Кистање од клетве једне старице:

„Тада су се мештани – на наговор, као што је вас неко наговорио да разбијете СРС – окупили у Кистањама да сачекају попа Ђујића, четничког војводу који је тај чин пренео на нашег председника. Пошто су га гађали свим и свачим и пошто су му изговорили ружне речи, том свештеном лицу, увидели су да то није војвода, односно поп Ђујић, него њихов владика о коме су комунисти такође ширили лажи после 1945. године, као што ви лажете о нама. Тада је једна заиста мудра жена, извесна бака Даница, у Кистањама рекла: „Дјецо, због овога што сте урадили, Бог ће вас проклети и ви ћете да сносите грехе ко зна колико наредних година. Зато што сте ударили на нешто што је свето, зато што сте ударили на цркву. За мене је моја Српска радикална странка исто као и Српска православна црква и наша вера.“

Јовановићева, такође, тврди да није упозната са клетвама<sup>52</sup>, да као и сви зна само за Лазареву клетву и да је њен наступ у Скупштини спонтан и неприпремљен. Међутим, ако се анализирамо њен говор, уочљиво је да она прво наводи примере делетворности клетве, који не могу бити спонтани и афективни

<sup>51</sup> [www.glas-javnosti.rs/clanak/feljton/glas-javnosti-04-10-2008/vi-ste-politicka-proslost](http://www.glas-javnosti.rs/clanak/feljton/glas-javnosti-04-10-2008/vi-ste-politicka-proslost)

<sup>52</sup> Клетва се сматра средством наговештаја и објашњења епских збивања али и генератором збивања које повремено надилази структуру (Детелић и Делић 2013: 636, 638) па у том контексту можемо посматрати наратив посланице Наташе Јовановић. Након изговарања клетве са скупштинске говорнице, расправа добија потпуно други тон и клетва постаје главни актер скупштинских збивања.

већ подразумевају већи ступања знања. Управо очувањем и преношењем прича о делотворности клетве чува се и вера у њено неотклоњиво дејство.

„Уз клетве, преживеле су и приче о делотворности које појачавају ефекте и доприносе опстанку веровања у клетве. Свака заједница има своја сведочанства о уклетим породицама, кућама, имањима, предметима или новцу, којима илуструју страшне последице извршавања клетви и тиме негују традицију проклињања“ (Петровић 2000: 386).

Детелић и Делић наводе да се:

„Заклињање/’проклињање’ користи као средство којим јунак ефектно образлаже и штити сопствени поступак, јер једино снагу клетве и моћ заклињања све сукобљене или потенцијално сукобљене стране (најчешће Срби: Турци) препознају као довољно јаку мотивацију за деловање и као нешто што се не сме довести у питање“ (Детелић и Делић 2013: 640).

Наташа позива за сведока Милорада Буху, да посведочи да је Кистање сада село без иједног Србина, и тако вуче паралелу с наводном жељом Томислава Николића да нестану радикали.

„У Кистањама данас, Милорад Буха је сведок, нема више ниједног Србина. Све су куће су зазидане, порушене, попаљене. Немојте да желите такву судбину Српској радикалној странци. Иако кажете да нам то не желите, ја из ваших јавних наступа видим да је то ваша жеља.“

Ова расправа дешава се у тренутку када је извесно да радикали куну не само Бориса Тадића што је издао Радована Караџића, већ и Томислава Николића, који очигледно већ тада припрема отцепљење од странке и сарађује са Борисом Тадићем. За Наташу Јовановић, како ће сама касније објаснити оба су једнаки издајници који заслужују клетву.

Тада Наташа Јовановић изговара гротескни низ кумулираних клетви:

„Ви не знате да ће сваког једног дана клетва да стигне, па се зато и не обраћам вама, већ сваком српском радикалу коме би икада пало на памет да на било који начин комуницира с издајником и са кугом људском, као што је Борис Тадић, нека му се семе затре, нека га сунце никада не огреје, нека не види светлога дана, због тога што Борис Тадић, као највеће зло у држави, *не заслужује да ниједан* частан човек, а такви су сви српски радикали, *никада с њим не комуницира*.<sup>53</sup> Нека свакога ко то помисли стигне божија казна, као што сам рекла, векови су показали, која никада не застарева.“

---

<sup>53</sup> Очито је да је она у пароксизму гомила негације, тако да њен исказ постаје готово бесмислен.



Овај исказ ће у наредним данима постати најцитиранији исказ изречен у Скупштини. Анализом исказа долазимо до закључка да је реч о три кетве:

1. Нек му се семе затре.
2. Нека га сунце никада не огреје.
3. Нека не види светлога дана.

Ове кетве су појачане формулативним увредама „издајник“, „куга људска“, „највеће зло“ и наглашавањем да „кетва никада не застарева“.

Међу новијим записима налазимо варијанте „Дабогда ти се семе замело!“, „Проклето ти семе и колено“, „Семе ти се утрло“ (Баришић–Јоковић 2007: 959: 2363: 2562) са значењем да нестане цела породица и да нико од те породице не остане жив.

Друга кетва у низу још је чешћа са мотивом „сунца које не греје“: „никад те Сунце не гријало“, Сунце за тебе не чуло, Сунце на њ не гледало, Сунце на њ помрчало!, Сунце престало да те греје!, Сунце те заладило!, Сунце те не гријало!, Сунце ти не сијало! (Баришић–Јоковић 2007: 2092: 2694: 2695: 2696: 2697: 2699: 2700: 2705). Значање ове кетве јесте такође смрт, ако је Сунце симбол живота, светла, нестанком сунца нестаје и живот и настаје тама.

Трећа кетва у делимично је корелацији са другом кетвом и може се тумачити као жеља да онај коме је кетва упућена не угледа наредни дан. У том смислу, она појачава дејство друге кетве. У референтној збирци проналазимо варијанту „Не виђео дана!“ „Дана не видио“ (Баришић–Јоковић 2007: 1847: 1024).

Заједничко за све три кетве изговорене у низу јесте да не садрже реч „дабогда“, нити се зазива нека виша сила, него просто почињу формулом „нека...“ то је атипично за класичну формулу кетве, која најчешће садржи вишу силу, неко демонско биће, свеца или Бога, који се зазивају како би се правда испунила. Овде је формула поједностављена, а вишу силу као да замењује тежина издаје и ауторитет говорника и његове странке. Жена која куне на тај начин преузима обележја више силе и постаје биће повишене моћи.

У овом случају видимо и традиционалне начине појачавања дејства кетве: Наташа Јовановић кетву упућује у име свих радикала, али и у име народа, кетва је сложена, састоји се од три кетве, ауторитет особе која куне је повишен, изговара је посланица, а посебан је и ауторитет места, изговара се са Скупштинске говорнице.

У даљем излагању Јовановићева понавља да Борис Тадић *зна* да ће га стићи клетва и проклетство. Такође, она препричава сусрет са мајком Рајка Панића и цитира њену клетву лицима за које сматра да су најодговорнији за смрт њеног сина: „Не имали сна ни Тадић, ни Дачић док не дошли да од мене траже опроштај“. Наташа Јовановић опомиње да ће „сузе мајке Рајка Панића“ стићи све који су учествовали у његовом убиству и да је Борис Тадић „Црном кваком њена врата трајно затворио“<sup>54</sup>, па то не може проћи без проклетства које традиционално „стиже проклетнике“. У овом сегменту говора Наташе Јовановић такође се појачава дејство клетве, традиционалним веровањима о јачини „мајчине клетве“, „сузама мајке које проклињу“. Сузе су врло чест мотив у српским клетвама. О мајчиној клетви, клетви млеком и сузама детаљно пишу Детелић и Делић у раду *Проклет био на оба свијета* и наводе бројне примере из српске епике (Детелић и Делић 2013: 633-656):

„Није мени земља дотешчала,  
Бећ је тешка материна клетва“  
(Вук 2, 07: 151-156)

али и пример из *Илијаде* (22: 79-85- прев. М.Ђурић):

„Мати пак лијући сузе на другој ридаше страни,  
недра открије она руком и извадив дојку  
очима сузних сину проговори крилате речи...“  
(Детелић и Делић 2013: 641).

У збиркама проналазимо варијанту: Сузе те моје убиле!, (Баришић–Јоковић 2007: 2692 ), а у народном веровању мајчина клетва је једна од најјачих:

„Родитељска клетва је, према сачуваним веровањима, тешка. У категорији родитељских клетви разликује се мушка и женска клетва, тј. очева и мајчина клетва“ (Баришић–Јоковић 2007).<sup>55</sup>

На крају Наташа Јовановић условно самопроклиње радикале неком врстом заклетве.

„Проклет био сваки радикал, проклет му био и род и пород, који се икада састао с Борисом Тадићем после његове срамне испоруке Радована Караџића Хашком трибуналу и после убиства Ранка Панића.“

<sup>54</sup> Ово је типична тужбаличка формула која се користи када тужила жали за неким ко је „угасио огњиште“, умро без наследника.

<sup>55</sup> Видети опширније Пешић-Милошевић-Ђорђевић 1984: 119-120, Словенска митологија: 171-172

На говор Наташе Јовановић надовезује се као следећа говорница Гордана Поп–Лазих. Она објашњава да није „нарикача“ већ да клетве изговара као „верујући човек“ и понавља дословце клетву коју је Наташа Јовановић упутила издајницима из редова радикала који би сарађивали са Борисом Тадићем и подсећа их на заклетву коју су као радикали дали: „Нек је проклет и род и пород свакоме ономе ко се икада састао с Борисом Тадићем после испоруке Радована Караџића и који је с њим проговорио, сада и убудуће.“ У односу на Наташу Јовановић, Гордана Поп Лазих на крају исказа додаје „сада и убудуће“, како би појачала дејство клетве. Са овом малом разликом исказ је потпуно исти и очигледно да је унапред припремљен и да су улоге говорника мудро подељене.

Наредни говорник из исте странке био је Зоран Красић, који жели да објасни како се не треба плашити клетве:

„Наравно, у Црној Гори се праве нове песме, креће народно стваралаштво с гуслама, наравно да за атеисте то делује ирационално, али ме просто збуњује да се они плаше народне клетве. Народ проклиње. Зашто народ проклиње? Зато што световна власт не испуњава вољу народа, не придржава се закона, прописа, правде, истине, већ злоупотребљава власт да би чинила себи, и само себи, неко добро. Зар може бити добро Борису Тадићу ако је погинуо Ранко Панић? Зар може бити добро Дачићу ако је премлаћен Пелевић? Обојица су жртве, обојица су били мирни грађани који су дошли да изразе свој протест, протест против власти која злоупотребљава позицију власти.“

Овај његов исказ потпуно је у складу са народним веровањем да куну обесправљени, они који никакву другу овоземаљску правду не могу добити. Ако овај сегмент говора посматрамо као део договореног наступа, Красићево излагање јесте у функцији објашњења да је клетва народна правда и тако се појединачни искази и клетве посланица претварају у „народно проклињање“, дакле посланици само изговарају оно што народ мисли и осећа. Јављају се први посланици који протестују, посланица Александра Јерков из владајуће партије каже:

„Поготово протестујем на малопређашње излагање госпође Јовановић у коме је она клела председника Србије, институцију. Самим тим је рушила уставни поредак и молим државне органе да реагују и по том питању. Можда очекујем да у неком будућем периоду господа из СРС – а понесу црвени конац, крилца од слепог миша, или већ шта ће им пасти на памет, у политичкој борби у којој се користе клетве, али ћу завршити

тима да је понекад зло добро, јер када се покаже, оно почиње да ради у корист добра. Хвала.“

У овом контрадикторном излагању, посланица, прво клетву дефинише као атак на уставни поредак и позива државне органе да реагују показујући тиме колико је ефекат клетве застрашујући за слушаоце, али одмах потом омаловажава посланике СРС и предлаже да „понесу црвени конач и крила од слепог миша“. Црвени конач је заштита од урока, а крила од слепог миша се везују за бајање и магијске обреде, те је посланица демонстрирала веома површно познавање народне традиције и веровања, можда зато да би понизила и увредила посланике СРС као примитивце, вешце, којима није место у Скупштини. Она клетве сматра злом, али, како каже верује да „зло може да ради у корист доброг“, што се може тумачити веровањем да се клетва која је криво упућена враћа ономе ко је изговорио (Баришић–Јоковић 2007: 22–23).

Елена Божић–Талијан цитира наслов специјалног броја *Велике Србије* – ”Ко издаде Радована Караџића, проклето му семе и племе”, за који тврди да је разграбљен али открива и то да је цео скупштински догађај са клетвама веома добро и детаљно планиран перформанс и да су се клетве које је Наташа Јовановић изговорила за говорницом много раније појавиле у штампаном издању гласила Српске радикалне странке.

Верољуб Арсић као следећи говорник констатује да је изручење председника Србије на Видовдан проклетство: „Ви сте толико грешни да вама више ниједна једина клетва не треба.“ Расправу затвара Драган Тодоровић, по трећи пут изговарајући клетву за издајнике, у нешто мало измењеној варијанти у односу на колегинице:

„Зато ми упућујемо клетву, не вама, ви ћете одговарати, доста сте већ заслужили, али свакоме од стране СРС–а који на било који начин покуша да сарађује са Борисом Тадићем. Он, једноставно, треба да буде мера коју нико никада више не сме да пређе.“

### 3.3. Преливање догађаја из Скупштине у масовне медије и ширу јавност

Док је трајала скупштинска расправа 2. септембра 2008. године, у масовне медије се пренела вест о клетви као атаку на председника државе и јављају се прве реакције шире јавности. Срђан Шљукић у раду *Културни ресурси и сукоб*:

*Косово између историје и морала* управо указује на општу фасцинираност сукобима:

„Оно што већину људи фасцинира није сарадња, већ управо оно што јој је супротно, а то су друштвени сукоби. Сукоби су ти који привлаче пажњу друштвених актера, како оних који у њих бивају укључени, тако и оних који их само посматрају, читају о њима и сл.“ (Gavrilović, Despotović, Perica, Šljukić 2009: 119).

Портал Мондо даје наслов „Скупштина: Радикали бацају клетве на Тадића<sup>56</sup>“ У извештају се детаљно описују дођаји из скупштине и цитирају се изговорене клетве.

„Нека му се семе затре, нека га сунце никад не огреје, нека га стигне божја казна. Тадић је највећи издајник. Свакога ће једног дана клетва да стигне’, рекла је посланица СРС Наташа Јовановић.“

Извештач примећује да након ових речи није *прекинуто заседање*, што говори о његовој перцепцији да је требало тако учинити. Даље детаљно описује антагонизацију Тадића као издајника и Карацића и Шешеља као јунака и експлицира традиционално схватање да издајнике стиже проклетство. Јаваљају се и први коментари других партија, попут Демократске странке Србије. Драган Шормаз не види ништа спорно у томе и клетве третира као легитиман начин обраћања. Он је додао да на седници у наступу радикала није видео ниједан проблем, да нема проблем с клетвама и да му оне не сметају.

„Они вероватно на одређени начин шаљу одређеним људима поруку. То је њихова ствар. Они су тако изабрали. (...) Ко се плаши клетве, плаши се. Ко је сујеверан, сујеверан је. Ко није, није. Ја с тим немам проблем.“<sup>57</sup>

Лист *Прес* даје наслов „Клетвама на Бориса Тадића“ и опише да су посланице Наташа Јовановић, Вјерица Радета и Гордана Поп–Лазичић „бацале“ клетве на председника државе.<sup>58</sup> У даљем тексту новинар истиче да су оне са скупштинске говорнице говориле „најпримитивније клетве, да су помињале децу, род и пород“ и затим као и портал *Мондо* цитира дословце спорне исказе.<sup>59</sup> Новинар такође са чуђењем констатује да председавајућа није

<sup>56</sup> [mondo.rs/a109951/Info/Srbija/Skupstina-Radikali-bacaju-kletve-na-Tadica.html](http://mondo.rs/a109951/Info/Srbija/Skupstina-Radikali-bacaju-kletve-na-Tadica.html)

<sup>57</sup> Исто.

<sup>58</sup> [www.pressonline.rs/info/politika/46039/kletvama-na-borisa-tadica.html](http://www.pressonline.rs/info/politika/46039/kletvama-na-borisa-tadica.html)

<sup>59</sup> Ово цитирање унеколико доводи у сумњу згражавање над примитивизмом клетве.

прекинула седницу. Нада Колунџија, шеф посланичког клуба ЗЕС, осуђује клетве као „говор мржње“:

„То позива на непријатељство међу грађанима и у извесној мери оправдава оне који можда мисле да би то непријатељство требало исказивати и на озбиљнији начин. Посланици владајућих партија нису реаговали, јер сматрамо да ће грађани клетве прочитати на прави начин.“

Из Г17 Плус, Сузана Грубјешић истиче да су клетве посланика радикала „непримерене и некултурне“: „До сада нико није био санкционисан због говора мржње, али надам се да ће се убудуће наћи начин да се такве ружне речи не упућују никоме.“

Председник посланичке групе социјалиста Бранко Ружић каже да је ово „типичан манир СРС–а“, а посланица ЛСВ–а Александра Јерков да понашање радикала „певазилази све границе пристojности“:

„Ово је кршење закона и Устава Србије. Да је на време послушана наша иницијатива да се СРС забрани, сада не бисмо слушали оволике изливе мржње.“

У коментарисање „догађаја дана“ укључују се и експерти правне струке који тврде да би клетве могле да се процесуирају као кривично дело увреде. Професор Правног факултета Горан Илић сматра да би тужилаштво евентуално могло преиспитати да ли у таквом говору има елемената кривичног дела увреде:

„Али, с обзиром на то да такве изјаве имају политичку конотацију, која је постала део српског фолклора, такав поступак би висео у ваздуху.“

Секретар Друштва судија Србије, Омер Хациомеровић, каже да у клетвама изреченим на рачун Тадића треба проценити да ли садрже изразе којима се вређа нечија личност, и у том случају било би речи о увреди, док би се изношење неистинитих података могло подвести под клевету.

Догађаје коментарише и Жарко Требјешанин, психолог који оцењује да је коришћење клетви доказ примитивизма и немоћи оних који проклињу:

„Када човек нема шта друго, он куне. У 21. веку користити клетве у политичке сврхе, и то путем медија, неодговорно је и недопустиво.“

Соња Лихт, председница Београдског фонда за политичку изузетност каже да би овакво понашање радикала „у свакој цивилизованој земљи било недопустиво:

„Они тиме показују не само да презиру политичке противнике, већ да презиру и једну од најзначајнијих законодавних институција демократије

– Скупштину. Они могу да на овакав начин руше своју странку, али не смеју рушити институције. Мислим да ће због овога платити озбиљну политичку цену на следећим изборима.“

Огласила се и Спрска православна црква с тврдњом да клетве немају упориште са становишта хришћанства:

„Клетва је народно веровање према коме за почињено недело може испаштати седам наредних генерација. У народном веровању се, наиме, све везује за број седам, јер постоји седам светих тајни које се поштују у хришћанској вери, која је заснована на праштању и покајању. Црква не кажњава и не проклиње, већ молитвама исцељује и даје могућност повратка на прави пут.“

*Глас јавности*, у тексту објављеном 4. септембра 2008. године доноси анализу догађаја под насловом: „Примитивизам, или позив на Божју вољу?“<sup>60</sup>

У тексту сазнајемо да је прес – служба одговорила да се председник није уплашио клетви. Аутор текста подсећа на Лазареву клетву и констатује да се вратила на велика врата, у Скупштину.<sup>61</sup> У даљем тексту аутор цитира клетве које су изговорене, апострофира *само посланице СРС*, не и посланике, и закључује да је ово прилично необично понашање радикала иако су у Скупштини политичке противнике гађали ципелама и поливали водом. У развору са посланицима СРС лист сазнаје да су они задовољни наступом и изреченим, па аутор поставља питање да ли је то био спонтани наступ или унапред договорени сценарио.

У истом тексту психолог Јелена Влајковић оцењује клетве као израз примитивизма изазваног осећањем немоћи и каже да „то, нажалост, показује да о важним државним питањима одлуке доносе људи склони магијском размишљању“. Она сматра да би требало да реагује црква. Контрамишљење износи Драган Тодоровић, који каже да није реч о магији:

„Кад неко куне, то значи да тај човек заправо баш верује у Бога, односно у моћи које су изнад овоземаљских, а то је само Божја воља. Шта смо, заправо, хтели с упућивањем клетви на рачун председника? Циљ нам је био да покажемо да је Тадић достигао дно дна и да упозоримо сваког, а пре свега наше посланике, да с њим више апсолутно немамо шта да причамо.“<sup>62</sup>

<sup>60</sup> [www.glas-javnosti.rs/clanak/tema/glas-javnosti-04-09-2008/primitivizam-ili-poziv-na-bozju-volju](http://www.glas-javnosti.rs/clanak/tema/glas-javnosti-04-09-2008/primitivizam-ili-poziv-na-bozju-volju)

<sup>61</sup> Ова у најмању руку непримерена паралела светог кнеза Лазара и радикалских посланика јасно сведочи колико се „истањила“ веза са усменом традицијом.

<sup>62</sup> Исто.

Тодоровић је демантовао и да овај случај има било какве везе с фатвом иранских власти против Салмана Руждија, наводећи да је суштинска разлика у томе што је оно био позив сваком муслиману на убиство, а овде није реч о томе.

„Да ли нам је пало на памет да желимо смрт председнику? Ни случајно, ми ником не желимо зло, а он нека размисли шта ради. Нека се само сети шта се десило Милошу Обреновићу. Дакле, и данас трају расправе о томе да ли је требало да убије Карађорђа или не, он сам је то брзо схватио и подигао покајницу, а видите како су прошли његови наследници. Можда је случајно, али народ једноставно мисли да их је стигла божја клетва. У сваком случају, ово што је Тадић урадио с изручењем Карацића је највећа издаја после изручења Милошевића, јер је он оптужен за геноцид и уколико га осуде, судбина Републике Српске биће под великим знаком питања.“<sup>63</sup>

У реаговању Лиге социјалдемократа Војводине, које је насловљено „Јерков: Клетве бацају вештице“<sup>64</sup>, Александра Јерков понавља да понашање радикала представља кршење закона и Устава Републике Србије. Даље, она тврди да се клетвама не крше само „овоземаљски закони“ и појашњава да по српској традицији клетве спадају у богохуљење. Она сматра да само црква може бацати анатему, а да када појединци куну то су онда *вештице и вешци*.

Догађај дана постаје догађај месеца и сви масовни медији, политичка елита и експерти укључују се у расправу.

Два дана након догађају у Скупштини, дневни лист *Блиц*, 4. септембра 2008. године даје финансијску анализу дневног заседања Скупштине и на почетку текста каже:

„Бацање клетви, клеветање и увреде посланика СРС–а не само што представљају увреду већ и коштају грађане Србије. Социолози кажу да су радикали не само осрамотили Скупштину својим нецивилизованим понашањем, већ су у њу увели и "магијске ритуале" и враџбине. Иначе, само један дан скупштинског заседања државу кошта 4.990.000 динара.“

У истом тексту и два културолога дају своје мишљење. Ратко Божовић тврди да смо навикли на вулгарности у Скупштини али да смо први пут дошли до ирационалности. Он тврди да тако могу говорити само људи који су свој идентитет изградили на мржњи и оцењује да се опозиција налази у патолошком

<sup>63</sup> [www.glas-javnosti.rs/clanak/tema/glas-javnosti-04-09-2008/primitivizam-ili-poziv-na-bozju-volju](http://www.glas-javnosti.rs/clanak/tema/glas-javnosti-04-09-2008/primitivizam-ili-poziv-na-bozju-volju)

<sup>64</sup> [www.lsvo.rs/vesti/arhiva/4902](http://www.lsvo.rs/vesti/arhiva/4902)



стању јер је стигла до магијских ритуала и враџбина. Клетву види као мистични језик који има за циљ да прекине комуникацију и да то делује драматично.

Зорица Томић за клетву каже је нецивилизована и некултуран начин изражавања који на слушаоце делује „језиво“. Оцењује да се клетвама недвосмислено исказује приватна мржња према ономе на кога се бацају клетве и да се демонстрира немоћ. Каже да је у основи клетве злурадост јер се они који бацају клетве радују потенцијалним туђим невољама. Такође, оцењује да је добро што председник није одговорио на клетве.

Осам дана касније, такође у *Блицу* (10. септембар 2008. године), коментатор Јован Ћирилов посвећује целу колумну догађају из Скупштине под насловом „Црна магија клетве“<sup>65</sup>. Ћирилов се позива на дефиниције клетве (Српски митолошки речник 1970) и (Речник књижевних термина 1985) и опредељује се да их тумачи као део црне магије и варваризма, па тако извлачи тезу да им свакако није место у Скупштини:

„Дакле, клетве су посланице изговориле на месту где треба да влада разум, значи, тамо где им место није. Изговориле су нешто варварски, а ни варваризму није место под куполом врхунске законодавне власти. Изговориле су их припаднице странке која, колико знам, поштује своју православну вероисповест. А православље оштро осуђује црну магију. Клетва изречена на рачун политичке личности није метод познат у светском парламентаризму све од искони до данас.“<sup>66</sup>

На крају колумне Ћирилов луцидно закључује да је акт изговарања клетве у Скупштини кич, јер је „имитирање неке прошле виртуелне форме у животу“.

*Слободна Европа* 3. септембра 2008. године даје шири поглед на догађај у Скупштини<sup>67</sup> под насловом „Улога клетве у српској политици“. Трагајући за улогом клетве аутор Милош Тодоровић прво наводи изјаву Томислава Николића који каже да разуме колегинице „да им је прекипело“, али да он није никога клео чиме се, у извесној мери, ограђује од самог чина, иако је председник посланичке групе. Аутор текста овакав став тумачи чињеницом да је проклетство упућено и свим радикалима који би сарађивали са Борисом Тадићем. У даљим оценама Тодоровић каже да то удаљава радикале од привржености православној цркви али и да не постоји религија у чијем је духу

<sup>65</sup> [www.blic.rs/Komentar/Sa-rukama-udzepovima/152196/Crna-magija-kletve](http://www.blic.rs/Komentar/Sa-rukama-udzepovima/152196/Crna-magija-kletve)

<sup>66</sup> Исто.

<sup>67</sup> [www.slobodnaevropa.org/content/article/1196111.html](http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1196111.html)

употреба кетви.<sup>68</sup> Као потврду свог мишљења цитира теолога, професора Стојановића, који догађаје из Скупштине описује као „наопаку побожност“:

“Све је то неспојиво са здравом и правом вером. Бог је ту близу, али не да казни, он не држи мач у рукама. Бог је на крсту победио. То је суштина хришћанске вере. Он је на крсту победио смрт. Бог се не намеће човеку али га ми често узурпирамо. Употребљавамо узалуд име божије. То је драстичан пример узимања божијег имена узалуд и сада у име Бога судити другом човеку. Црква има један приступ који је изнео и Апостол Павле – ‘саветујем а не наређујем’. Дакле Црква је та која треба да покреће добронамерност, добру вољу међу свима.”

Професор Стојановић посланице назива клеветницима.

Тодоровић потом цитира социолога Бошка Јакшића који каже да такво понашање није само својствено само за радикале. Он сматра да су кетве атак на пристојност, на достојанство сваког грађанина. Анализира и учешће Наташе Јовановић за коју подсећа да полила водом Наташу Мићић. Петар Луковић за ову анализу додаје:

„Да будем искрен, потпуно ми глупо да анализирам да ли је то кетва или нешто друго. То је будалаштина, то је идијотлук, то је ђубре, али ништа ново када су Радикали у питању. Е сад, што је неко схватио да је ту уперено против њега и да што је њему нешто засметало– I’m sorry.“<sup>69</sup>

У тексту Тодоровић даје и коментаре грађана, једне пензионерке и таксисте:

„То је толико срамота да ме је стид да слушам. Ја не знам где пронађу те који куну. То ми није јасно. Одакле су они доспели да буду посланице није ми јасно. То је нека примитивна класа људи. Који би то човек могао неком другом човеку да каже на такав начин. Ипак су ту изнете много тешке речи. Много.“

Недељник *Време* две недеље касније, такође се бави анализом догађаја из Скупштине под насловом „Кетва се враћа кући.“<sup>70</sup> Ауторка текста Вера Дидановић полази од тезе да су се кетве које су изговорили посланице Српске радикалне странке вратиле баш на ту странку и да се странка након инцидента

<sup>68</sup> Видети Стари завет, Пета књига Мојсијева

<sup>69</sup> [www.slobodnaevropa.org/content/article/1196111.html](http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1196111.html)

<sup>70</sup> [www.vreme.com/cms/view.php?id=707065](http://www.vreme.com/cms/view.php?id=707065)

поделила на два дела. Она посланице које су говориле клетве назива „нарикаче“.<sup>71</sup>

*Истиномер*, информативни портал, такође кроз дужи временски период бележи ставове Александра Вучића о клетвама под текстом „Клетвом на клетву“<sup>72</sup> и цитира став Александра Вучића: “За клетве, ципеле, лажи о шпијунима нико никада неће гласати.“ У Куриру 17. септембра 2008. године Вучић каже да му се не допада коришћење клетви, да не очекује да ће колегинице проклети: „Али, не дао им бог да то ураде јер ћу своју децу умети да заштитим.“ Каква заштита је ефикасна када је реч о клетвама, он не објашњава. Почетком 2009. године Вучић каже:

“Враћање мандата је прича за јавност, пошто радикали не знају шта би друго причали, сем о тим мандатима или да куну и просипају клетве. Они тиме покушавају да задрже цензус...Не знам које ће нове клетве до тада да смисле, али рецимо 'Дабогда висио на Гардош кули' или тако нешто” (*Глас јавности*, 25. јануар 2009. године).

И 2010. године он коментарише радикалске клетве кроз призму могуће сарадње са радикалима:

„Не мислим да ће се нешто променити у понашању радикала, осим што ће, можда, сада да гађају чизмама. А у реторици, шта? Можда уместо тога да нам куну децу и унуке, да почну да нам проклињу праунуке”. Он такође мисли да није могућа сарадња напредњака и радикала: „Не, никако са онима који нам куну децу и бацају ципеле“ (*Данас*, 17. фебруар 2010. године).

Ипак на конференцији за новинаре организованог поводом штрајка глађу Томислава Николића, Вучић и сам изговара клетве, али и благослове:

„Па је л’ ви сумњате да он негде једе и пије, а онда ме питате ако сумња Ђилас срам га било, мој коментар је срам га било, а порука Томислава Николића му је дабогда никада не јео и пио онолико колико он данас пије и једе...“ и „Ако вам је циљ да кажете да се нешто дешава да једе или пије, мој одговор вам је са срам вас било и мој одговор вам је такође дабогда никада не јели и пили онолико колико Томислав Николић данас једе и пије“ (конференција за новинаре, званични сајт СНС, 18. април 2011. године).

Догађај у Скупштини 2. септембра 2008. године није једина скупштинска расправа у току које су се изговарале клетве. Као што смо видели, спорадично

<sup>71</sup> нарицање као облик ритуалног жаљења за мртвима нема везе с клетвама, уколико се у тужбалици, евентуално, не куне крвник.

<sup>72</sup> [www.istinomer.rs/izjava/kletva-na-kletvu/](http://www.istinomer.rs/izjava/kletva-na-kletvu/)

се у излагањима посланика појављују клетве и проклетства. Такође, анализом базе долазимо до закључка да више клетви и проклетстава изговарају посланици, често врло сурових: „Полудела дабогда“, „Црко доабогда“. И у скупштинској расправи 2. септембра 2008. године активну улогу имају и два посланика Српске радикалне странке који такође користе клетве, али они, у суштини, остају потпуно непримећени, а стигматизоване су само жене. Улога посланика и пре и у току овог догађаја као да је потпуно остала незапажена.

У преливању догађаја у масовне медије видимо да новинари, аналитичари и разни експерти посланице често називају „вештицама“, „нарикачама“, „примитивкама“, „мрзитељкама“ и сл. Ове представе потпуно одговарају народним веровањима. У току теренског истраживања спроведеног 1999–2000 за магистарски рад о клетвама, приметили смо да су увек стигматизоване жене, да су у селу често изоловане, да их се други плаше и избегавају. „Занимљиво је да матице и посредници потенцијално добре казиваче маркирају као „луде“ или „вјештице“. У току разговора са женском особом у Бачком Добром Пољу, на молбу да посредује у контакту са другом женском особом коју је маркирала као доброг казивача, а са којом има дугогодишње добре комшијске односе, она одбија уз објашњење да „би сама себи образ окинула и никад јој не би на очи могла изаћ да је поткажем као вјештицу!“ (Баришић–Јоковић 2007: 28). Чињеница да су у овом случају жене стигматизоване одговара и представи да само жене куну, што није тачно.

Од спорног заседања надаље све посланице које су изговориле клетве постају дубоко и, сматрамо, неправедно стигматизоване. И након истека седам година од тог догађаја, ниједно њихово јавно појављивање не пролази без етикетања. На популарном сајту [www.vukajlija.com](http://www.vukajlija.com), у одељку дефиниције, који се на шаљив начин бави јавним личностима проналазимо следеће исказе о овим посланицама:

„Гордана Поп–Лазич– Експерт за бацање клетви. Иако веома поштена и у приватном животу умерена и тиха (цитат: ’У мојој породици се зна ко коси а ко воду носи!’ развила је способност да на кеца избацује клетве које досежу до 11. колена, а ако има воде у коленима, може да добади и до 15. колена. Приватно обожава Бориса Тадића, уважава га као човека и мушкарца и диви се његовој политичкој доктрини (више од његових следбеника). Воли да кафенише са Вјерицом Радетом и размењује увек свеже клетве. Планира да оснује непрофитни сајт [kletva.com](http://kletva.com). То је жена која најприближније личи на вештицу. Од магија које зна, највише

користи клетве, а сигуран сам да и на заседања скупштине долази на метли...<sup>73</sup>

На овом примеру видимо да догађај у скупштини трајно обележио личност и каријеру ове посланице.

Вјерица Радета је тема портала *www.njuz.net*, који под насловом „Вјерица Радета на завршној конвенцији СРС–а бацила најјачу клетву на издајнике Србије“, 3. маја 2012. године, чак четири године након догађаја у Скупштини у сатиричном тексту, а поводом митинга СРС оживљава стигматизацију у пуном обиму.

„Клетву коју до сада није јавно користила, Радета је усавршавала још од одласка Војислава Шешеља у Хаг, а како Њуз незванично сазнаје, у њој има елемената вудуа, афричког шаманизма, фаталитија из Мортал Комбата и ескимских враџбина за привлачење рибе:

’Нека рода и пола нема домаћи издајник, тајкун и сваки страни плаћеник, Томислав Николић и Александар Вучић и сви они који су продали понос за неприродни однос са влашћу. Дабогда се затро ноћни мир и на ws шољи вазда седео непријатељ српског рода, курва Дел Понте, вашингтонски сексуални манијак Бил Клинтон и лажљива хашка педерчина Џефри Најс’ – усклинула је Радета током ритуала на завршној конвенцији радикалне странке. Клетва као таква, према незваничним сазнањима Њуза, утиче сублиминално на предњи леви кортекс, иначе део мозга задужен за пол, а претпоставља се да је Радета експериментално ову клетву већ испробала на појединим домаћим политичарима попут Божицара Ђелића и Милоша Алигрудича. Осим кортекса, клетва својим лаксативним дејством фатално утиче и на пробавни систем доводећи постепено до дехидрације и смрти, због чега су, из предострожности, свим присутним симпатизерима на завршној конвенцији дељене флаше са водом“.<sup>74</sup>

Трећа посланица, Наташа Јовановић, чак осам година након догађаја у Скупштини, и данас је у медијима представљана као „бацачица клетви“.<sup>75</sup> Ево како *Блиц* 8. септембра 2015. године, насловом најављује њено напредовање на политичкој сцени: „Повратак бацачице клетви: ’Дабогда’ се вратила Наташа Јовановић“. Даље у тексту понављају се клетве које је Наташа изговорила.

Један од најпопуларнијих стрип цртача Марко Сомборац, који објављује стрипове као коментаре на актуелна политичка питања, после ових догађаја у Скупштини, користи сваку прилику када су актери политичари из Српске

<sup>73</sup> [vukajlija.com/gordana-pop-lazic](http://vukajlija.com/gordana-pop-lazic)

<sup>74</sup> [www.njuz.net/vjerica-radeta-na-zavrсноj-konvenciji-srs-a-bacila-najjacu-kletvu-na-izdajnike-srbije/](http://www.njuz.net/vjerica-radeta-na-zavrсноj-konvenciji-srs-a-bacila-najjacu-kletvu-na-izdajnike-srbije/)

<sup>75</sup> [www.blic.rs/Vesti/Politika/588919/POVRATAK-BACACICE-KLETVI--Dabogda-se-vratila-Natasa-Jovanovic](http://www.blic.rs/Vesti/Politika/588919/POVRATAK-BACACICE-KLETVI--Dabogda-se-vratila-Natasa-Jovanovic)

радикалне странке, да Наташу Јовановић, Гордану Поп Лазић и Вјерицу Радету представи као вештице. Из избора његових цртежа можемо видети да су посланице у вештичијим одорома, да имају метле или лете на метлама, као и да имају магијске реквизите попут слепих мишева. Стрип дијалози додељени њима такође су фокусирни на клетве и вештичарење: „Ми не бисмо да сметамо, само да бацимо црну магију и одлетесмо“, „Бухахаха“, „Усудио си се да пркосиш Шешељу и зато ћеш бити проклет! Да бог да ушао у мали лифт заједно самном!“, „Да Бог да морао да нађеш ишта нормално у мојим скупштинским излагањима!“, „Ало Шешељ овде, не слушај га иначе ћу рећи Радети да прокуне тебе и твој пород тако да никад нико од Вучића не био градоначелник!“, „Па како сада да приуштим крило слепог миша?“, „За казну у следећем излагању не смете да кунете“, „Директни преноси Скупштине су неопходни, јер се бојимо да би у извештавању медији могли да необјективно протумаче неко проклињање као злонамерно“, „Тијанићу, да Бог да ти изгласали укидање ТВ претплате“, „Па то није довољно ни да прокунем неког до седмог колена, а камоли до једанаестог“, „Није тако, некад се и појавимо на њима и вежбамо проклињање“.



Слика 8. Блиц стрип, извор: [www.blic.rs/strip.php](http://www.blic.rs/strip.php), аутор: Марко Сомборац



Слика 9. Блиц стрип, извор: [www.blic.rs/strip.php](http://www.blic.rs/strip.php), аутор: Марко Сомборац



Слика 10. Блиц стрип, извор: [www.blic.rs/strip.php](http://www.blic.rs/strip.php), аутор: Марко Сомборац



Слика 11. Блиц стрип, извор: [www.blic.rs/strip.php](http://www.blic.rs/strip.php), аутор: Марко Сомборац







Слика 15. Блиц стрип, извор: [www.blic.rs/strip.php](http://www.blic.rs/strip.php), аутор: Марко Сомборац



Слика 16. Блиц стрип, извор: [www.blic.rs/strip.php](http://www.blic.rs/strip.php), аутор: Марко Сомборац



Слика 17. Блиц стрип, извор: [www.blic.rs/strip.php](http://www.blic.rs/strip.php), аутор: Марко Сомборац

Посланице се у негативном контексту појављују сваки пут као негативни репрезенти странке којој припадају по чему можемо закључити да се стигма шири и на ширу заједницу, на целу странку. Сасвим ретко, Марко Сомборац, црта било ког другог посланика СРС. Разлози за ово могли би се двоструко тумачити: с једне стране, као негативна реакција заједнице на језик мржње, али да је тако, предмет стигматизације били би и мушки посланици који су клели или користили друге облике говора мржње. С друге стране, овде би се могли тражити рефлекси негативних стереотипа о женама као онима које изазивају мржњу и угрожавају заједницу, па можда чак и ирационални страх од клетве и оних које је казују.

#### 3.4. Заступљеност, значење, функција клетве, благослова и заклетве

У посматраном периоду, с изузетком разматраног заседања, у бази проналазимо тек неколико десетина говорних израза који спадају у групу клетви, заклетви и благослова што значи да посланици релативно ретко користе ове изразе.

Забележено је неколико клетви усменог порекла које имају варијанте у референтним антологијама (Дабогда дао све на адвокате!, Полудела дабогда!, Дабогда живео у занимљиво време!, Дабогда очи повадили међу собом!, Дабогда им пресело!, Дабогда ти био ово задњи залогај!, Дабогда му се осушила рука, дабогда му се осушила нога! Дабогда му цркла крава). Из анализе сазнајемо и да посланици клетву користе и у неформалном обраћању колегама посланицима, и у телефонској комуникацији што упућује на то да је она присутна у њиховом говору. У примерима урбане, „нове“ клетве које проналазимо у бази видимо потпуно очувану формулу клетве „Дабогда ти X“, али и нову тенденцију да та клетва губи на „убојитости“ и традиционалној функцији, па се све више приближава афоризмима и графитима. Такве су клетве: Дабогда ти Вукса ушао у странку; Дабогда ти Борис Тадић био председник Републике; Дабогда те балерина штитила; Дабогда те чували као Тадић Косово; Дабогда ти Борис Тадић био председник Републике; Да, и теби се десило; Дабогда те возио Александар Вучић; Дабогда ти финансије водио Верољуб Арсић; Дабогда ти секретарица била Буба; Дабогда те бранио од

криминалаца Ивица Дачић. У стенограмима је забележено да се након оваквих клетви посланици често смеју и да председавајући мора да реагује да смири ситуацију. У оваквим клетвама као зло се појављују најчешће политички актери. Карактеристично за цео корпус из базе јесте да се готово *увек користи реч „дабогда“*.<sup>76</sup>

Један део клетви представља особени политички новогovor, везане су за Скупштину и посланички посао: Ко не гласа за овај буџет дабогда изгубио посланичку картицу, па не могао да гласа; Дабогда имали гласова колико је људи нашло посао и сл. Генерално могли бисмо закључити да посланици врло ретко користе клетве, да их не разликују од пословица, изрека и других жанрова. Ипак расправа у Скупштини 2. септембра 2008. године показаће да је клетва врло делотворна форма у скупштинском говору.

Скупштинско заседање 2. септембра 2008. године пример је најефикасније, планиране и добро смишљене употребе кратких говорних форми усменог порекла у скупштинском говору. Околности тог догађаја, смрт једног демонстранта, велика историјска расправа о издајству или херојству Радована Карацића, били су савршен супстрат за распиривање политичке нестабилности, што је иначе део политичке стратегије опозиције у борби за већу видљивост и наклоност бирача. У том тренутку српско друштво било је дубоко антагонизовано и јасно је да су постојала дешавања унутар саме радикалне странке, која су указивала на нејединство. Као што се из скупштинске расправе чуло, Српска радикална странка је одмах након јулског митинга и погибије Рајка Панића штампала гласник своје странке с клетвама које ће се касније чути у Скупштини. Прва говорница, у уводном излагању, износи примере испуњења других клетви, говори о веровању да издајнике стижу клетве, о „сузама мајке“ која је изгубила дете као проклетству – што све јесу елементи дубоко уткани у нашу традицију. Посланица изговара три клетве у низу, упућује их директно председнику државе. По саставу овог низа клетви могло би се рећи да оне нису афективне и да су унапред припремљене. Касније посланица упућује проклетство и свима из редова властите странке који сарађују с издајницима. Четири говорника након ње, мање више понављају клетве и оправдавају сам чин изговарања клетве у скупштини. Двоје посланика у потпуности, са минималним

---

<sup>76</sup> Изузетак су клетве које је изговорила Наташа Јовановић.

изменама понављају изговорене кетве са жељом да понављањем појачају дејство изговореног. Сигурно је да ово заседање спада у најбурније дане рада Скупштине Републике Србије и да је ефекат који су посланици постигли био раван „бацању бомбе“ са скупштинске говорнице. Наредне две недеље цела Србија се бавила само овом темом и скоро да нема релевантне институције или интелектуалца који није коментарисао овај догађај који је потврдио научни став: “Делотворност кетве у традиционалним културама не доводи се у питање“ (Детелић и Делић 2013: 634). За разлику од посланика, који су сасвим сигурно рачунали на традиционални ефекат кетве и огроман страх који постоји од ње, сви коментатори показују снажан отклон од традиционалног и износе дубоко погрешне ставове „о говору мржње“, „вештичарењу“ и „паганштини“ док им у потпуности промиче ефекат „савршене диверзије“ које су посланици постигли кетвама. Дрго питање јесте колики је био дугорочни ефекат ових кетви. Са становишта посланика у великој мери негативан, будући да су оне трајно стигматизоване, док се са становишта странке може говорити о двоструком ефекту: привучена је општа пажња, али је потенцијално, додатно убрзан расцеп унутар странке. Сем тога и сама СРС је на особен начин стигматизована. У суштини са становишта традиционалне културе, реч је одиста била о кич–понашању, симулацији једне архаичне форме и њеној злоупотреби у дневно–политичким сукобима.

Благослови се у скупштинском говору јављају још ређе него кетве и углавном су обрнуте кетве са честом примесом ироније. Један од таквих развијених примера јесте низ благослова посланика Б.В., којима он уствари набраја колико се обогатио неки функционер:

„Дабогда он имао и више од тога, дабогда имао и две канцеларије у Обреновцу, дабогда имао и стан и канцеларију на Теразијама број 1, дабогда имао и вилу и кафану на Дивчибарама и дабогда се она звала 'Видик', дабогда и на Златибору, дабогда и наплатио по 60.000 марака од сваког кућног савета у земљи, дабогда његов радни дан вредео више од 500 марака“.

Благослов „дабогда се то време никада не поновило“ у истој је пародично–иронијској функцији јер посланик уствари жели да каже колико је време власти његових политичких опонената било лоше. Један од ретких примера правог и искреног благослова јесте онај: „Дабогда да сви они који су морали да напусте своја огњишта догодине славску свећу пале у својим кућама“

који изговара посланица В.Р. на Никољдан што и јесте обичај да се благосиља на свеца, а тиме истовремено показује и искрену бригу и саучествовање у патњи расељеног народа. Благослов се такође често колоквијално спомиње у расправама „имате мој благослов“ „дао сам вам благослов“, „политички благослов“, „благослов коалиционог партнера“, „благослов надлежних органа“, „благословено стање“, и сл. Ове фразе имају најчешће колоквијално значење „одобрења“ и немају везу са традиционалним формама које су тема овог рада.

Заклетве, у директној форми, а усменог порекла врло су мало заступљене у скупштинском говору. У целом посматраном периоду проналазимо пример: „Ако сам помислио да узмем, дабогда дао најмилијима за лекове“. Међутим, у скупштинским расправама много пута се расправља о заклетвама. У бази, расправе о заклетвама можемо поделити на неколико група:

1. Хипократова заклетва;
2. Председничка заклетва;
3. Заклетва чланова Владе;
4. Посланичка заклетва;
5. Заклетва чланова Српске радикалне странке;
6. Тужилачка и судијска заклетва.

Из анализе ових расправа можемо доћи до неколико важних закључака, о односу према заклетви, о вредностима у које се заклиње, о значењу заклетве за посланике.

**О Хипократовој заклетви** најчешће говоре посланици лекари. Пример је расправа посланика А.П. (СНС) који каже да је Хипократова заклетва за њега најважнија. Посланик Б.Б. (ДСД, заједно за Србију, зелени Србије), такође лекар, позива друге посланике који су лекари, у расправи о закону о здравству, подсећа их на Хипократову заклетву која их обавезује да усвоје одређени амандман. Има и другачијих примера. Тако функционерка Ј.Т. (СНС), која сматра да су заклетве превазиђене и као пример наводи непоштовање Хипократове заклетве:

„Знате, постоји Хипократова заклетва, па се крши. Колико прекршаја Хипократове заклетве нађемо у новинама и колико је њих покрила земља и обележени су споменицима.“

Устав Републике Србије (*Сл. гласник* 98/2006), члан 114, прописује да **председник** приликом ступања на дужност **полаже заклетву** пред Народном скупштином:

"Заклињем се да ћу све своје снаге посветити очувању суверености и целине територије Републике Србије, укључујући и Косово и Метохију као њен саставни део, као и остваривању људских и мањинских права и слобода, поштовању и одбрани Устава и закона, очувању мира и благостања свих грађана Републике Србије и да ћу савесно и одговорно испуњавати све своје дужности" (Устав Републике Србије, *Сл. гласник* 98/2006).

Посланици се у расправи врло често позивају на ову заклетву, а посебно на део о очувању суверености територије. Када су на дневном реду питања у вези са Косовом и Метохијом, али и код других важних одлука, посланици често подсећају председника на заклетву и траже да нешто уради или не уради у складу с њом. Посланик С.М. тако захтева да председник не потпише буџет: „да из њега исија његова председничка заклетва коју је дао пред народним посланицима, постајући председник Републике и да не потпише овај сраман буџет“. У расправи о Косову и Метохији посланик С.П. (СРС) износи своје виђење заклетве председника, у делу који се тиче интегритета и опомиње председника закључујући да је заклетва само декларација и да део посланика не верује да председник поступа по њој: „Ми немамо ни илузију да ће свака заклетва довести до поштовања тог принципа. Она има само улогу и задатак да моралну одговорност или моралну димензију те заклетве појача“.

Устав Републике Србије (*Сл. гласник* 98/2006) члан 128. став 2. обавезује **чланове Владе на полагање заклетве**. Посланик А.М. (СРС) оштро критикује текст те заклетве:

„Каква је заклетва коју сте ви написали у Предлогу закона? Она је написана у стилу како мали Перица замишља како би требало да изгледа заклетва народног посланика. Каква је она? Она је лаичка. Чиме се заклиње частан човек? Ваљда неком вишом вредношћу од њега самог. Онај ко је верник, заклиње се Богом“.

Т.Н. (СРС) се посебно осврће на део заклетве да ће се бранити територијални интегритет и каже:

„Како је он то предан, или како ће он да се бори за Косово и Метохију и то стави у заклетву, а није рекао – ја сам министар у Влади, у Србији, чији је саставни део Косово и Метохија? Шта ће бити ако нам узму Косово и Метохију? Јел важи заклетва? Хоће ли часни министри, а

заклињу се у част, да поднесу оставке и да кажу – изабрани смо по Уставу по коме је Косово и Метохија у саставу Србије, положили смо заклетву на Србију у чијем је саставу Косово и Метохија, узеше нам га на силу, али ми подносимо оставке? Значи, наша посвећеност није била довољна“.

Посланица В.Р. (СРС) сматра да текст заклетве не значи ништа и не обавезује.

„Заклињем се на оданост Републици Србији и својом чашћу обавезујем да ћу поштовати Устав и закон и дужност члана Владе вршити савесно, одговорно и предано.–Знате, можда ово звучи као нека велика изрека, нека значајна заклетва, али верујте, ако погледате суштину, не значи ништа и никога не обавезује ни на шта“.

У расправи која се односила на измену Устава и увођење **посланичке заклетве** посланик З.К. (СРС) имао је дуго излагање о бесмислености такве заклетве и констатовао је да „заклетва више ништа не значи у Србији“. Током расправе посланица А.Ј. (Нова Србија) подсећа на рад Скупштине од 1897. године до 1900. године, када су посланици полагали заклетву која је такође била део Устава, и како она каже „имала сасвим другу тежину“. Она каже:

„Заклетва коју ви предлагете пре личи на часну Титову пионирску реч приликом доделе пионирских марама, при чему су сада црвене мараме пожугеле, а уместо значке са ликом ЈБТ прави се значка са ликом БТ. Даље, та заклетва делује некако циркуларно, јер се прво председник и министри заклињу посланицима, а онда се посланици заклињу Бога питај коме. Никаква декларативна изјава, са карактером часне Титове пионирске речи, неће обавезати посланика да своју дужност обавља предано, поштено, савесно и верно Уставу... Толико о тој епохалној новини посланичке заклетве.“

Посланик Т.Н. (СРС) сматра да посланици не треба да полажу заклетву јер посланици представљају народ:

„Ко је тај изнад нас коме се ми заклињемо, када смо ми народ? Народ се никоме не заклиње и немојте да понижавате грађане Србије који бирају 250 посланика, да ти посланици некој новој сили, неидентификованој, јер нисте рекли пред ким се полаже заклетва, полажу заклетву. Није ствар само у томе да ли смо се заклели или не, него у томе да ценимо то да смо највише представничко тело. Од нас вишег представничког тела које представља народ нема.“

Посланик М.М. (СПС) предлаже да се у текст заклетве додају речи „заклињем се животом“ јер сматра да заклињање чашћу у Србији нема никакво значење. Н.Ч., посланик испред Лиге социјалдемократа Војводине предлаже такође измену и тражи да се посланици заклињу имовином:

”Заклињем се на оданост Републици Србији и својом чашћу обавезујем да ћу поштовати Устав и закон” и тако даље, мења, иза речи: ’чашћу’, додаје се реч: ’и имовином’.

Неколико посланика помиње и **посебну заклетву коју посланици Српске радикалне странке полажу у цркви**. Посебно се о овој заклетви води полемика у доба раскола Српске радикалне странке. Посланица Н.Ј. (СРС) детаљно објашњава како изгледа ова заклетва са елементима обреда:

„Да бисте и ви чули, а верујем да никада нисте имали прилике, српски радикали, часни, Шешелјеви радикали, ово имамо урамљено и стоји нам поред иконе у нашим кућама, ми који смо једном, два или више пута полагали заклетву. Ово је заклетва народног посланика Српске радикалне странке, наравно копија, каже: ’Ја, Томислав Николић, заклињем се као народни посланик, заклињем се свемогућим Богом, заклињем се својом православном вером, заклињем се својим именом и чашћу, заклињем се славом својих предака и будућношћу својих потомака да ћу часно, поштено и предано обављати своју посланичку дужност, поштујући страначку дисциплину, извршавајући одлуке највиших страначких органа у складу са програмом и статутом Српске радикалне странке. Јединство српског народа и државе, политичка демократија, цивилизовани правни поредак, економски просперитет и социјална правда увек и свуда представљаће главне циљеве моје политичке борбе. Мојим посланичким мандатом у сваком тренутку ће располагати Централна отаџбинска управа СРС и њеној вољи ћу се безусловно покоравати. Како ја ову заклетву поштовао и испуњавао, тако и мени Бог помогао’.

У опширном излагању посланик З.К. (СРС) износи аргументацију о **судијској и тужилачкој заклетви** унутар расправе о тексту заклетве коју треба да полажу тужиоци.

Он каже да је разлике између клетве и заклетве само у речци „за“. Оштро критикује преложени текст заклетве:

“Заклињем се својом чашћу да ћу јавнотужилачку функцију вршити предано, савесно и непристрасно и штитити уставност и законитост, људска права и грађанске слободе”.

Он сматра да оваква заклетва ништа не значи и да се *нечим мора заклетити*<sup>77</sup>.

Наводи пример заклетве у цркви:

---

<sup>77</sup> Вук у Рјечнику уз реч **клетити се** каже: „У нас се људи куну оним што им је најмилије и најсветије“ (Рјечник: 274). Прво побраја чланове породице, па Бога, душу, живот, здравље, веру, смртну свећу, причешће, цркву, али и земљу, небо, ватру, „а јунаци коњем и оружјем: Десница ми не усала рука! Добру коњу грива не опала! И бритка ми сабља не рђала!“ (Рјечник: 274)



„Човек оде у цркву, клекне, положи заклетву – тако ми Бог помогао, заклиње се чашћу, породицом, децом, будућношћу, прошлошћу предака итд. Те заклетве треба да имају неку везу са нечим.“

Посланик закључује да се **због лоших заклетви појављују клетве** као и да председник не поштује своју заклетву. Посланица Г.П.Л. (СРС) анализира текст предлога: “Заклињем се Свемогућим Богом да ћу уставност и законитост штитити предано, савесно и непристрасно”. У другом ставу се каже: “Заклетва може да се положи и без речи “Свемогућим Богом” и критикује га. Њен предлог јесте:

“Заклињем се да ћу своју дужност вршити верно Уставу и закону, по најбољем знању и умећу и служити само истини и правди. Како ја ову заклетву будем поштовао, тако ми Бог помогао”.

Посланица објашњава да човек када се заклиње мора имати на уму да постоји нешто изнад њега, изнад његове моћи да би га заклетва посебно обавезивала. Она сматра да ни Библија, ни Устав, ни част нису довољни за заклетву већ сматра да се у заклетву мора увести реч „Бог“: „јер и највећи неверници када се нађу у неким тешким животним ситуацијама призову Бога у помоћ – учинио да она ипак има некаквог значаја за људе који је полажу.“

Њено мишљење подржава и посланик Т.Н. који каже да се спомињање Бога не сме избацити:

„Поставља се питање – коме би сметало помињање Бога у заклетви коју судија полаже пред председником Народне скупштине или председник Врховног суда пред целом Народном скупштином? Ту нема верске нетрпељивости. Све вере, монотеистичке вере, кажу да Бог постоји, све вере се равнају према том Богу, и ту не бисмо могли да кажемо да сада ми, који смо у већини у овој држави, и ми који смо у већини у СРС, да сада некоме намећемо нешто што је противно његовим ставовима“.

У скупштинском говору заклетва се свела на административну декларацију која је део посланичке и председничке дужности и рада. Ово показује суштинску нефункционалност клетве и заклетве у модерном десакрализованом друштву, које не подразумева један и јединствени систем вредности. Код важних одлука или тешких критика на нечији рад посланици се позивају на заклетву. То је посебно доминантно у расправама о Косову и Метохији и врло често се председник позива да поднесе оставку због тога што је прекршио заклетву дату пред посланицима. Исти је однос према посланичкој заклетви. Посланици се у расправама међусобно прозивају и подсећају на

заклетву коју су поднели као посланици, представници народа. Критике чланова Владе и захтеви за опозив такође садрже елемент прекршене заклетве коју чланови Владе полагају.

Генерално посланици сматрају да заклетве коју полагају ступањем на дужност нису довољно обавезујуће и у критикама најчешће се чује да недостаје онај елемент, *оно нешто у шта* се посланици заклињу. Занимљиво је генерално мишљење да част није довољан елемент за заклетву. Већ смо описали случај расправе о предлогу Закона о тужилаштву где се убацује „Бог“, „свемогући Бог“ и „живот“ као и формулација „тако ми Бог помогао“. Свакако је илустративан и предлог да се у заклетву убаци **имовина**, који под маском озбиљности, имплицира да је то баш највећа светиња за посланике који говоре о Богу, части и животу. Ови елементи показују да посланици и у административној, државној заклетви, трагају за елементима традиционалног, да траже више вредности у које се може заклетати и које би звучале веродостојније и више обавезивале.

Изузетно је занимљива расправа посланика З.К., који опомиње да се неиспуњена заклетва претвара у клетву, што јесте народно веровање, па и сам смисао речи заклетва. Традиционална заклетва, као и клетва садржи више вредности људског живота. Наш народ се куне у здравље, у пород, у живот, у све што сматра највреднијим.

Сазнајемо, такође, да посланичка група Српске радикалне странке има посебан „иницијацијски чин“ за посланике који подразумева заклињање у цркви као и да ту заклетву чувају у кући. Према опису чина и текста који дају посланици, ова необична заклетва садржи све елементе традиционалне заклетве. Посланици се у цркви заклињу Богом, православном вером, славом, будућношћу потомака у том делу је форма заклетве потпуно у складу са усменом традицијом, међутим у наставку текста заклетва се од *посланичке* претвара у *послушничку*, где се појединац, будући посланик заклиње *не народу* него *политичкој странци и руководству*. Заклетва се завршава традиционалном формулом „тако ми Бог помогао“. Ова заклетва повод је великих расправа у Скупштини, и то у тренутку када се Српска радикална странка поцепала на два дела. Ако изуземо овај пример практиковања заклетве ван Скупштине, посланици, осим административне заклетве на коју их Устав обавезује, веома ретко користе заклетве иако је она врло присутна у савременом говору.

У суштини питање заклетве и клетве своди се у једном слоју на питање јединственог система вредности које једна заједница поседује. Може се рећи да нужна вредносна хетеротопија модерних друштава пориче могућност традиционалне заклетве која почива на доминантном *колективизму* и *јединственом систему вредности* и која је функционисала у малим заједницама, у којима настаје фолклор као културна комуникација унутар тих заједница<sup>78</sup>. И заклетва и клетва у модерном добу великих социјалних агломерација постају више израз носталгије за, не тако далеко, прошлошћу заједнице (која се идеализује као високо морална, топла, заштитничка) или начин манипулације том, широко присутном чежњом друштва у транзицији за „старим данима“.

---

<sup>78</sup> Бенамосова дефиниција

## 4. ПОСЛОВИЦЕ И ИЗРЕКЕ–АНАЛИЗА БАЗЕ

Ријеч из уста а камен из руке (Караџић 1969: 272).

Жанровско разликовање пословице и изреке врло је компликовано чак и за паремиологе. Неда Пинтарић сматра да су изреке, гноме, сентенције као књижевни жанр прешле у пословице касније, управо сталном употребом у говору:

„ С друге стране, и народне изреке су као и пословице произашле из анонимних умова појединаца али нису ауторизирани као књижевне изреке. Употребом се заборавља на аутора па изреке прелазе у пословице. Међу њима је дакле, разлика само у временском појављивању, а не у жанру. Оне изреке које су појавиле за вријеме усмене предаје (усмене народне књижевности) могу се сматрати народним пословицама, а оне које настају касније у писаним књижевним дјелима, обичавамо звати сентенцијама, гномама, златним мислима, изрекама (тако дуго док се не удомаће и не прихвате као пословице“ (Пинтарић 1994: 138).

У истраживаној бази проанализирамо 241 исказ који садржи око 340 пословица и изрека. Иако паремиолози нису сложни око става да ли се и у којим случајевима могу разликовати пословице и изреке, оне се у раду анализирају посебно, онако како их посланици жанровски сврставају, пошто је то важан аспект нашег истраживања.

### 4.1. Индекс пословица из базе са коментарима

1. Залудан поп и јариће крсти, 2. фебруар 2015, В.Ђ., Посланичка група Српска напредна странка

Код Вука је записана варијанта „Беспослен поп и јариће крсти“ (Караџић 1969: 12) са објашњењем „Беспослен чоек забавља се свакојаким беспослицама.“ Посланик В.Ђ. почиње свој говор, одмах након поздрава председавајућем, овом пословицом с уводом „наш народ има једну дивну пословицу“, а потом у наставку потпуно супротно првој оцени пословице каже:

„То је народна пословица, *није ништа ружно*“, чиме наговештава да други посланици могу мислити да је то нешто ружно, негативно.

2. С ким си, с њим си, а с ким си, онакав си, 30. јануар 2015, М.Р ,

Посланичка група Српска напредна странка

Код Вука су записане три варијанте „С ким си до подне онаки си по подне.“, „С ким си онаки си.“ и „С ким те виде с тијем те пишу“ (Карацић 1969: 287). Очигледно је посланик М.Р направио неуобичајену варијанту најближу другој пословици „С ким си онаки си“, с убаченим средњим делом „с њим си, а с ким си.“ који нарушава језговитост оригинала, али има функцију да акценат још снажније стави на непримерено друштво. Тиме пословица потенцијално постаје инвектива на рачун политичких савеза и коалиција. Ово је посебно наглашено вишеструким понављањем и својеврсном опоменом „а с њим си“, која би ваљда требало да искључи могућност порицања од стране оних на које се пословицом циља. М.Р. користи пословицу на крају свог излагања, у последњој реченици и цитира је уз фразу „а стара пословица каже“. Посланик користи ову пословицу да би унизио колегу и скренуо му пажњу да је у врло лошем друштву. Дакле, функција пословице јесте да опомене, па и унизи.

3. Није срамота пасти, срамота је остати лежати и срамота је не дићи се.

Што плуг заради, мач мора да одбрани, 26. јануар 2015 , М.Р.,

Посланичка група Српска напредна странка

Вук није забележио ову прву пословицу али се користи варијанта: „Није страшно пасти, страшно је не устати“. Посланик М.Р. казује разубуђену варијанту, нарушене класичне структуре, више као парафразу пословице.<sup>79</sup> Он је маркира као „стару пословицу“, а након изговарање ове пословице (која то, у суштини није) даје и објашњење: „Ми не треба да пузимо, ми треба да се усправимо“. Пословица је употребљена у говору о Војсци Србије, где он заступа тезу да би требало увести обавезан војни рок и обуку, очигледно сматрајући да је за садашње стање војске добра метафора пословица о паду и устајању.

Занимљиво је и то да он реч „страшно“ из пословице мења речју „срамота“, вероватно несвесно и у жељи да појача слику, по његовом мишљењу,

---

<sup>79</sup> Ово би, посредно, могло указивати на његову сумњу да ће остали разумети сведену, пословичну варијанту.

„осрамоћене Војске“. Дакле, овај исказ пре можемо сврстати у пословичне изразе, не пословице. Посланик то изговара у средњем делу говора и у негативној конотацији. У даљем говору, он ниже пословичне фразе: „млади од непослушних, у војсци смо постали послушни, од немирних смо постали мирни, од лењих смо постали вредни, од свакаквих постајали смо некакви“. На крају истог обраћања посланик М.Р., као понету, изговара још једну пословицу, најављујући је као „стару пословицу“ и потврду изнетих ставова, као закључак. Функција ове пословице јесте позитивна, посланик је користи да поентира говор и позове се на колективну мудрост, иако сама пословица пре припада писаним гномским исказима који су ушли у ширу употребу. Метафориком она изузетно подсећа на Химну миру у песми против рата песника Алабија Тибула: „нека мир оплоди наша поља“ (Ђурић 1965: 131).

#### 4. Боље икад него никад.

Никад није касно.

Увек је касније него што мислите, 22. јануар 2015, А.Ј., Демократска странка

А.Ј. при крају обраћања, позивајући посланике да раде у интересу грађана и да без одлагања усвоје „Зојин закон“ изговара три пословице у низу најављујући их речима:

„Имамо у нашем језику неколико пословица и изрека које се односе на ово.

’Једна је – боље икад него никад. Друга је – никад није касно, а сада сам са госпођом Чомић причала, има једна кинеска пословица која гласи – увек је касније него што мислите.’“

У овом исказу срећемо феномен кумулације ефектне пословица као потребу да би се потврдила теза о хитности: прве две пословице припадају корпусу српских народних пословица које се често могу чути и сличног су значења – да треба имати стрпљења и да се важне свари у животу не морају десити брзо и одједном– а трећа пословица изговорена је као потврда универзалне мудрости великог кинеског народа, тако да низ обликује својеврсну реторичку градацију чији последњи члан пориче прва два. Функција ових пословица у исказу јесте позитивна, пословични низ користи се за поенту и као позив посланицима да раде мудро и у складу са потребама грађана.

Анализирајући цео исказ видимо да постоји извесно жанровско колебање и да се пословице најављују као „пословице и изреке“ иако су све пословице.

У расправи 10. октобра 2013. године посланик М.М. (Социјалдемократска партија Србије) наводи као пословицу следећи исказ „Садашњи минут је бољи од минута касније“, који има слично значење али не припада фондусу српских народних пословица. Контекст пословице исти је, указује се на потребу за хитним усвајањем и применом закона.

5. Да бисте изашли из рупе, морате да престанете да је копате., 19. јануар 2015, Ј.В. Нова демократска странка

Пословица није забележена у Вуковој збирци, а по садржају блиска је афоризму. Посланик Ј.В. користи је у средини излагања о буџету као опомену, метафору о Влади која сама продубљује буџетски јаз. Тиме посланик, у име народа посредно истиче да Влади недостаје памети и да прави штету из незнања. Конотација ове пословице је негативна, она је употребљена да би негативно вредновала нечији рад и резултате. У даљем говору посланик Ј.В. наставља да користи метафору „рупе“:

„Господо, ви ништа не чините да бисте изашли из рупе. Ви сте нас задужили за осам милијарди евра за само две године. Ви и даље копате ту рупу. Задужили сте нас више него све претходне владе.“

С.Р. (функционер, министар у Влади) у расправи, такође о буџету 12. децембра 2013. године користи исту пословицу у варијанти:

„Када се нађете у рупи, односно проблему, прва ствар коју треба да урадите је да престанете да копате, јер решење није дубље у рупи, него је на другој страни.“

Министар каже да је ово његова омиљена пословица, да је стално користи и да је западног, односно англосаксонског порекла. Међутим, по развијеној експликацији, овај израз одступа од ефектне сажетости пословице и пре подсећа на мешавину пословице и у њу инкорпорираног објашњења поготово у превођењу метафоре *рупе* („у рупи, односно у проблему“).

6. „Није богат онај ко много зарађује, богат је онај ко много штеди“, 26. децембар 2014, Б.Б., Социјалдемократска партија Србије

Посланица Б.Б., на крају излагања, као поенту свог прихватања закона изговара ову пословицу уз коментар да је то „једна добра италијанска

пословица“, као мудру потврду исправности разматраног закона, али и подршке посланичке групе коју у расправи представља. Конотација пословице је позитивна и она се користи као поента излагања. Можемо се упитати зашто у исту сврху није искоришћена ефектније формулисана српска пословица: „Урадише свега бише, уштедише још и више.“ Предпоставимо да је ова пословица непозната посланици или пак превише „народска“ у изразу.

7. Није народу криво што нема, него што није право. 29. децембар 2014, М.П, Социјалистичка партија Србије

Пословица се изговара на крају излагања као позивање на моралнији однос у реформама, као врста неписаног закона и народне етике. Конотација је позитивна, користи се као поента говора посланика М.П. Код Вука налазимо варијанту „није жао на мали дио него на криви“ (Карацић 1969: 214), а пословица „Није човјеку жао на мало, него на неправо“, годинама је стајала на исписина на паноу поред пута за „Вукову родну кућу“<sup>80</sup> у Тршићу.

8. Када се добар човек обогати то ти је као када ти свака воћка роди усред села. Она свима даје и свима дели. Када се лош човек или лоши људи обогате то је као када ти неко обере све воћке у селу и све одузме. 22. децембар 2014, М.Р , Посланичка група Српска напредна странка

Пословица није забележена у Вуковој збирци. Очигледно је реч о парафрази више пословичних израза или о личној конструкцији посланика, који из пословице прелази у параболу. Оно што је у овом исказу необично је одступање од традиционалних *опитих места и вредносних судова*. У нашој народној традицији људи који се обогате<sup>81</sup> нису добри људи. У Вуковој збирци налазимо следеће пословице „Богати на мазгу седе, а сиромаси иду на ноге“ (Карацић 1969: 16); „Богати чоху носе, а ја блато газим“ (Карацић 1969: 16); „Богат једе када хоће, а сиромаси када може“ (Карацић 1969: 16).

---

<sup>80</sup> Синтагма је под наводом због чињенице да је Вукова кућа спаљена после пропасти Првог српског устанка, а објекат који се назива „Вукова родна кућа“ по ономе што се зна није чак ни на месу где је Вукова кућа била и у суштини је меморијални центар, а не родна кућа.

<sup>81</sup> Добри и племенити обогачени људи јављају се само у фиктивној прози: *бајкама* и *новелама*, па делом и у *шаљивим приповеткама* о сиромасу Ћоси, који надмудри дивове или обмане бездушнoг богаташа. Када је реч о предањима, причама из живота, пословицама и пословичким изразима који сабирају реално животнo искуство заједнице – богаћење очично нема позитиван призив или је спојено с великим ризиком по живот и душу (види на пример Карановић 1989).



Посланик М.Р. започиње своје излагање овом разуђеном пословичном парафразом, која у се у свом другом делу можда условно може довести у везу с народном традицијом. Посланик овим исказом, као потврдом теза које ће извести о сопственом поштењу започиње излагање, па нас и ово нводи на предпоставку да је реч о његовој личној конструкцији.

9. Незнање права не извињава. 15. децембар 2014, Ј.Т., гувернер

Ј.Т. у излагању којим брани ставове и рад институције коју води, наводи као „правну пословицу“ парафразу латинског цитата „Error /ignorantia/ iuris nocet, error facti non nocet“ (Заблуда /незнање/ о праву шкоди, а заблуда о чињеници не шкоди). Занимљиво је да овим парафразираним латинским цитатом Ј.Т. оповргава ставове широке јавности за коју сматра незнаљачка. Дакле, овде видимо покушај супериорног коришћења страних цитата, који се као коначна истина намећу народу који не зна, и чије је незнање неопростиво и штетно.

10. Сад нећу ни како ја хоћу. 19. новембар 2014, М.Р., Посланичка група Српска напредна странка

Посланик М.Р. на почетку излагања цитира обичну фразу, као наводно народну пословицу: „Веома је тешко говорити, јер има пословица у нашем народу `сад нећу ни како ја хоћу`.“ Он ово изговара као потврду да је претходни посланик у конфликту са самим собом и суштина јесте слична народној пословици „Инат баби душу вади“. Посланик користи ову фразу као прикривену увреду, са негативном конотацијом.

11. Зрно по зрно погача. 8. новембар 2014, Д.А., Посланичка група Српска напредна странка

У закључном делу излагања о мерама штедње посланик Д.А. пословицом потврђује мишљење да се стицање заснива на штедњи. У Вуковој збирци одиста налазимо следеће варијанте: „Зрно по зрно погача. Камен до камена палача“ (Караџић 1969: 94). Пословица је употребљена као поента, потврда народне мудрости да без штедње нема напретка. У самој завршници свог излагања он, парадоксално даје антитезу: „Значи морамо свугде узети да бисмо могли једноставно да опстанемо, да бисмо могли трошити само онолико колико

имамо“ где је кључна фраза „свугде узети“ што открива чињеницу да одузимање правда народном пословицом. Ово је добар пример пуног извртања мудрости. Налог пословице да се човек одриче и одваја помало од уста да би стеао, овде се тумачи као налог да се од *других* узима како би се стекло.

12. Да су закони као кобасице, ако их волиш, боље да не знаш како се праве, 21. октобар 2014, Д.Р., Посланичка група Социјалистичка партија Србије

Посланик Д.Р. пословицом назива врло модификован цитат афористичке изреке Ото фон Бизмарка који у преводи гласи: „Што људи мање знају како се праве кобасице и закони, боље ће ноћу спавати.“ Користи је у исказу који је конфузан и у целини гласи:

„Како било сад, можемо слободно да кажемо, са поносом, да она стара Бизмаркова пословица о законима – да су закони као кобасице, ако их волиш, боље да не знаш како се праве, све је мање важила у нашој земљи.“

Веома је тешко реконструисати какву је функцију је требало да има овај цитат. Ваљда се код нас и закони и кобасице праве на све бољи начин, па да више њихову рецептуру не треба крити?

13. ...Што се зове жито и кукољ, 10. септембар 2014, Б.С. Посланичка група Демократска странка

Још један пример расправе о пословицама као „увредљивим речима“. Посланик Б.С. на крају излагања констатује да су пале многе увреде, али да председник не треба да реагује на народну пословицу о житу и кукољу. Притом он не изговара пословицу до краја (Треба одвојити жито од кукоља), већ само изговара кључну пословичну фразу „жито и кукољ“. У Вуковој збирци налазимо варијанте: „У свакој шеници има снијети“; „У сваком житу има кукоља“ (Карацић 1969: 335), на основу којих у каснијој употреби различито варира налог да треба одвојити, разликовати, отребити жито од кукоља.

14. Оном ко је владао над другима никада не одговара власт других над њим самим, 09. септембар 2014, М.Р., Посланичка група Српска напредна странка

Посланик М.Р. пословицом назива своју граматички конфузну реченицу чије порекло дефинитивно није у нашој народној традицији. Ништа слично не

постоји у референтним збиркама и антологијама. Сама структура израза има неке елементе пословичног израза, али је као и већина исказа овог посланика импровизација. Израз се користи у поенти, у завршници излагања. Занимљиво је да уз реч пословица М.Р. користи показну заменицу „она“ стварајући тиме утисак да је реч о некој познатој и честој пословици.

15. ...чега се паметан стиди..., 1. август 2014, В.Ђ., Посланичка група Српска напредна странка

Пословична фраза користи се овде као увреда. Посланик В.Ђ. започиње излагање речима: „Има једна народна пословица – чега се паметан стиди, даље не би да је цитирам...“ У Вуковој збирци налазимо је у следећој варијанти: „Чег` се мудар стиди, тим се луд поноси“ (Карацић 1969: 345). Посланик казује само први део пословице, што је скраћење, иначе, карактеристично за псовке где се изговарањем дела псовке она лако поима као целина. Пословична фраза се користи у негативној конотацији, да увреди и омаловажи опонента. Посланица Српске радикалне странке В.Р., у расправи 30. новембра 2009. године користи скраћену пословицу у функцији увреде политичких противника:

„Ово је заиста невероватно, а то јесте однос вас из режима, ваш однос према грађанима Србије. Ви се поносите нечим, како каже наша народна пословица, чега се паметан стиди.“

Иста посланица 7. јула 2008. године изговара целу пословицу: „Чега се паметан стиди, луд се тиме поноси“, а 23. јула 2007. опет изговара само први део „Чега се паметан стиди...“ и додаје да *неће даље*. И у расправи 11. децембра 2002. године посланица Н.Ј. каже: „Чега се паметан стиди, ви знате како даље иде народна пословица.“ Овде је очита употреба пословица и пословичних израза као унеколико ублажених увреда. Износи се општепознат став и препушта се политичким противницима и осталим посланицима да сами закључе на кога се шта односи.

В.А. у расправи 19. јуна 2013. године каже: Има у народу једна изрека – чега се паметан стиди...“ Он такође не завршава пословицу, али видимо да је сврстава у изреке.

Посланик З.К. у расправи 13. новембра 2008. године користи варијанту ове пословице. Он каже да у Србији важи једна лепа изрека: „Чега се паметан стиди, будала се поноси.“. Из стенограма седнице види се да је председник

Скупштине изрекао опомену: „Господине Красићу, молим вас, термин који сте изговорили није у складу са тенденцијом свих нас да водимо рачуна о достојанству.“ Исти посланик и 12.11.2007. године као „лепу изреку“ користи: „чиме се будала поноси, паметан се стиди.“

16. Онај ко није научио да слуша и да служи, тај не може да командује, 12. јун 2014, М.Р, Посланичка група Српска напредна странка

Посланик у средини расправе опомиње министра војног подсећајући га како каже на „војну пословицу“, која није пословица него прилично тривијална псеудомудрост. И овај израз има структурна обележја пословице „Онај ко А, тај Б“, а функција му је да опомене министра на традиционалну мудрост војника. Истовремено на општем плану, ово би могло значити позив да се власт „слуша и служи“, како би се, евентуално, стекло искуство за неко будуће командовање.

17. Бити или не бити питање је сад, 20. мај 2014, Д.Б., Посланичка група Социјалистичка партија Србије

Посланик Д.Б., на почетку говора, обраћајући се политичару мађарске националности, као захвалност изговара реченицу коју назива „омиљеном пословицом на мађарском“. ово наравно није пословица већ цитат из Шекспировог *Хамлета*. Иако није реч о пословици у овом случају видимо пример коришћења исказа у функцији изрицања захвалности једној националној заједници тако што ће се користити аутентична мудрост тог народа. Такође, овде видимо и то колико посланик не препознаје ни жанрове, ни основне карактеристике пословице, па и то колико је површна његова општа култура.

18. Онај ко зло не казни, тај сам зло чини, 12. јун 2014, М.Р., Посланичка група Српска напредна странка

У завршници обраћања посланик М.Р. тражи казну за политичке опоненте и, уз пословични израз, потврђује да је и то мишљење самог народа, тачније да се ако опрашта и министар придружује онима који су чинили зло. Двострука је функција овог пословичног исказа (то свакако није „стара пословица“ како посланик каже): да потврди властите ставове, да политичке противнике прогласи за зло против којег се мора делати и да се обрачун с

политичким противницима подигне на виши морални ниво – постајући сукоб са злом, на који је човек као одговорно биће обавезан.

19. Планираш ли годину дана унапред, посади рижу. Планираш ли 10 година унапред, посади дрво. Планираш ли век унапред, васпитавај и образуј људе.

Дај човеку рибу и нахранићеш га за један дан. Научи га да пеца и нахранићеш га за цео живот, 27. април 2014, А.В., Српска напредна странка

У експозеу пред посланицима износе се искази који садрже кумулиране кинеске, Конфучијеве мудрости (иако наша традиција познаје пословице исте суштине). А.В. тако карактерише наше друштво као друштво незнања. У другом делу излагања наставља се кумулација кинеских мудрости: „Дај човеку рибу и нахранићеш га за један дан. Научи га да пеца и нахранићеш га за цео живот.“<sup>82</sup> Настављајући свој исказ А.В. објашњава да децу треба усмеравати према овим мудростима: „Ми морамо нашу децу да научимо, пре свега, да правилно размишљају. Када то науче, научили су најважнију лекцију.“

Овај исказ је пример непознавања форме и функције пословица и изједначавања цитата и пословице. Такође, имплицитно се исказује потенцијално негативан однос према властитој традицији, у односу на друге традиције (у овом случају кинеску). Исти цитат, у варијанти, појављује се и у расправи 15. јуна 2011. године. Посланик Б.О. такође сматра да је реч о кинеској пословици: „Ако хоћеш некоме да помогнеш, не дај му рибу да једе, дај му штап и удицу и научи га да лови, сам ће се бринути о себи.“ Овде се суочавамо с посредним конформирањем посланика са судовима и ставовима партијског функционера, чему се жртвује оргиналност и ефектност исказа.

У контексту расправе о образовању, у жељи да нагласи важност едукације, исти цитат користи и М.Р., 12. јуна 2013. године: „Има стара кинеска пословица. Кад човеку даш рибу, нахраниш га за један дан. Кад га научиш да пеца, нахраниш га за цео живот.“ у контексту расправе о образовању у жељи да нагласи важност едукације.

20. Ако свако у својој кући упали светло, цела улица ће бити обасјана, 27. април 2014, М.М., Посланичка група Социјалдемократска партија Србије

---

<sup>82</sup> Сматра се старом кинеском пословицом, види Manser 2002: 101

Посланик М.М. надовезује се на излагање претходног говорника (експозе премијера) о реформама и цитира кинеску пословицу уз опаску да је инспиран кинеским пословицама са жељом да мудрост већег (кинеског) народа наметне као мудрост нашем народу, из чега, ваљда произлази да је кинески народ мудрији од нашег народа. На овом примеру видимо и случај надовезивања пословичних израза.

21. ... Паметан учи на туђим грешкама, а неко други на својим, 13. децембар 2013, В.А., Српска напредна странка

Имамо још један пример скраћивања народне пословице, изговарањем првог дела и изостављањем или мењањем другог дела. Народна пословица у целости гласи: „Паметан учи на туђим грешкама, а луд на својим“. Посланик је реч „луд“ заменио речима „неко други“. У даљем излагању он ипак врло недвосмислено објашњава на кога се односи неизречена реч луд: „Не желимо да учимо на својим грешкама, него на вашим грешкама“ чиме се доказује још једном да посланици користе пословицу као псовку са врло јасном намером да увреде, а саму фразу скраћују онако како би се у разговору скратила псовка. Посланик З.Б., 28. јануара 2013. године, изговара: „– паметан човек се учи на туђим грешкама, а они који нису толико паметни, да не бих употребио неку тежу конотацију, уче се на својим грешкама“. Он каже да је то изрека из Србије.

22. Богат је онај ко није дужан, 12. децембар 2013, М.Р., Српска напредна странка

У Вуковој збирци проналазимо пословице: „Дужан кесе не веже“ и „Дуг је зао друг“ (Карацић 1969: 71), које су по значењу блиске овом исказу М.Р. Посланик овим закључује излагање, поентира: „Дакле, богат је онај ко није дужан, то је стара пословица.“ Осим изговарања пословице, посланик има потребу да нагласи да је *стара пословица* како би појачао њену функцију. У излагању се појављује и пословична фраза, чији је аутор највероватније сам посланик: „Кад се држава задужује народ пише меницу“, која има сва обележја пословице, језгровитост, структуру и метафорично значење. Посланик М.Б. у расправи о задуживању каже: „Треба рећи да је сваки дуг најгори друг, како то каже народна пословица.“ Ово је одиста народна пословица („Дуг је зао друг“) али је посланик преобликује у складу са властитим ставовима.

23. Ја сам те родио, ја ћу те и убити, 22. октобар 2013, Ј.Т., Демократска странка

Посланица наводи као пословицу цитат из дела Николаја Гогоља „Тарас Буљба“ који се заиста користи и у народу, и израз је старе представе да је дете нужно потчињено родитељима у сваком погледу, да је родитељска власт апсолутна. Занимљиво је да посланица у расправи о породичном насиљу врло негативно карактерише народ који има овакву пословицу: „У том смислу свако ко сматра да му припада пословица – ја сам те родио, ја ћу те и убити, мора да наиђе на оштро санкционисање државе јер су жене и деца изложени двама врстама насиља.“ Овде се свакако суочавамо са релативном моралном вредношћу пословица, од којих неке јесу супротне модерном систему вредности.

24. Сиротиња улази на врата, а љубав излази кроз прозор, 17. октобар 2013, М.Д., Социјалистичка партија Србије

У Вуковој збирци не налазимо овакву пословицу али постоји обиље пословица истог смисла као на пример: „Сиромах човек готов Ђаво“ (Караџић 1969: 285). У Мансеровој збирци проналазимо варијанту: „When poverty comes in at the door, love flies out the window“ (Manser 2002: 297). Мансер каже да је први пут записана 1631. године у делу Р. Братвајта (R. Brathwait). Посланица М.Д. користи пословицу у току излагања о породичном насиљу указујући пословицом на сиромаштво као узрок насиља. ово је жанровски, по свој прилици, писани израз који је доживео потоњу фолклоризацију, што и није редак случај. Очито је и то да се потреба да се властите речи усагласе с неком општеприхваћеном мудрошћу, или ауторитетом *нашег* (кинеског) народа – често се решава тако да се одговарајућа изрека по потреби приписује некој од ових категорија.

25. Ко пева, зло не мисли, 04. јул 2013, С.М., Демократска странка

На крају излагања о буџету посланик С.М. на основу расправе каже да је расправа потврдила да није тачна пословица „Ко пева, зло не мисли“, јер су посланици говорили о музици, а буџет је ипак лош. Ово је пример преиспитивања пословичне тезе и наглашавања властитог става сада *конфронтирањем* с народном мудрошћу.

26. Када жандари некога ухвате, убију бога у њему, 20. јун 2013, Д.М., Демократска странка

Посланик Д.М., с намером „да се нашали“, цитира, како он каже пословични израз „убити Бога у њему“. Посланик наводи да је то народна пословица. Овај израз није забележен у Вуковој збирци али се користи често. Истовремено није сасвим јасно које се значење, у исказу посланика, придаје овом изразу. По основном значењу ова изреа заузима наглашено негативан вредносни став према насиљу, које у складу с њом, уништава *добро*, а не *зло* у човеку. Дакле, тешко да је реч о нечему што је погодно за релаксирајућу пошалицу.

27. У здравом телу – здрав дух, 20. јун 2013, М.Р., Српска напредна странка

М.Р. у закључку расправе о образовању цитира стару пословицу „У здравом телу – здрав дух“, што је широко распрострањена латинска пословица. Контекст употребе пословице је позитиван.

28. Земљиште се више не производи, купујте га, 30.05.2013, Ђ.С., Лига социјалдемократа Војводине

У закључку излагања о пољопривредном земљишту посланик Ђ.С. цитира како наводи „стару енглеску пословицу“. С обзиром на то да се говори о земљи доста је чудно да се одлучио да користи енглеску пословицу, а сем тога (уколико део смисла није „изгубљен у преводу“) није баш јасно по чему је ово пословица, по иронији и елементу апсурда – пре је реч о афористичком изразу.

29. Најгора ствар на свету је људска незахвалност, 26. април 2013, М.Ј., Демократска странка Србије

Посланик на почетку излагања казује фразу за коју сматра да је „стара јеврејска пословица“, а која је у ствари, прилично тривијална псеудомудрост. Контекст употребе ове фразе негативан је, посланик жели да увреди и унизи претходног говорника.

30. Не куне ме мајка што се коцкам, него што се вадим, 3. април 2013, С.М., Демократска странка



Посланик почиње излагање „једном дивном пословицом“, која у ствари није пословица већ коцкарска фраза новијег датума која је путем масовних медија ушла у ширу употребу. Излагање почиње овом фразом са функцијом да омаловажи и негативно маркира претходне говорнике.

Исту пословицу овај посланик изговара и 28. јануара 2013. године уз најаву да „у српском језику има много лепих народних пословица“, која јасно сведочи да су његове представе о народној традицији веома површне.

У расправи 2009. године, функционер Владе РС такође цитира ову изреку у варијанти: „Мајка није клела сина зато што се коцка, него зато што покушава да се вади.“ И он каже да је то „стара народна пословица“ што је доказ да је то распрострањена заблуда.

31. *Quod rarum, saepe*. – Оно што је ретко, то је и вредно, 3. април 2013, Н.С, министар

Министар започиње излагање латинским цитатом који назива „латинском народном пословицом“ и то тако што га прво изговара на латинском, а потом каже и превод. Ово је пример како се у потреби за поентирањем властитог исказа и заузимањем суперионог става посеже за страним цитатима. У тој функцији доминирају управо латински цитати изречени у оригиналу. Додатно, министар преводи латинску изреку, јер подразумева (и жели то да истакне) да нико осим њега без превода неће разумети значење.

32. *Verba volant, scripta manet.*– Речи лете, оно што је записано остаје, 7. март 2013, Д.М., Демократска странка Србије

Излагање почиње латинским цитатом након чега следи превод. Контекст употребе је позитиван, посланик потврђује да је важно само оно што је записано.

У расправи 21. јуна 2006, посланица на почетку расправе изговара варијанту ове пословице али само у преводу: „она стара латинска пословица каже да речи лете, а написано остаје“. Посланик П.М., 30. јуна 2005. године користи исти латински цитат.

33. Пут од хиљаду миља почиње првим кораком, 12. фебруар 2013, Д.Р., Нова Србија

На почетку излагања, обраћајући се министру, посланик Д.Р. изговара „кинеску пословицу“, која је у ствари цитат кинеског филозофа Лао Цеа (Lao Tse). Функције цитата јесте позитивна, посланик у излагању њиме потврђује да се до великог циља стиже малим корацима. Посланик Н.М. у излагању 14. априла 2005. користи варијанту ове пословице и назива је изрека („једна стара добра изрека“): „Најдужи пут почиње првим кораком.“

34. Не вреди глувом шапутати, ни ћоравом намигивати., 29. јануар 2013, З.Т., Самостални посланик

Посланик изговара пословицу на почетку излагања из револта према посланицима који одбацују његове предлоге. Дакле, пословица има функцију да опомене, али и омаловажи политичке опоненте и да укаже да они нису способни да чују и виде оно што је вредно пажње.

У расправи 28. децембра 2008. године посланик П.Ј. користи исту пословицу у варијанти: „Глувом не вреди шапутати, ћоравом не вреди намигивати“ и са истом функцијом, да увреди другу посланичку групу.

Посланик В.А. у расправи 14. фебруара 2013. године изговара варијанту ове пословице: „Само у народу има једна изрека – цабе је глувом шапутати и ћоравом намигивати“ и додаје да „Ко хоће да разуме, разуме, ко неће не мора. То је његов проблем“, као да је тешко проникнути у суштину и поуку ове пословице.

35. Ко ради са медом њему се прсти лепе, 17. децембар 2012, Д.К., Српска напредна странка

У закључку излагања посланик цитира „стару пословицу“, која има и своју варијанту „Ко мед врца, мора и да лизне.“ Ово се може двоструко тумачити као оправдање за оне који се „осладе“ на рачун јавног посла и као оптужба на рачун оних који користе властито положај за личну корист.

36. Да би неко добио веће парче пите, неко мора да добије мање парче пите, 13. децембар 2012, Р.О., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

Посланик цитира „правило пите“: „да би неко добио веће парче пите, неко мора да добије мање парче пите“ за које каже да је енглеска пословица. Аналогна овој пословици је наша народна пословица: „Док неком не смркне, другоме не сване“.

37. Бирај друштво, немој да друштво бира тебе, 22. новембар 2012, М.Р., Српска напредна странка

Посланик изговара псеудомудрост називајући је старом пословицом. Он овим исказом завршава излагање и исказ користи да би увредио посланике скојима се не слаже.

Унутар исте расправе, при крају излагања посланик изговара и фразу коју назива старом пословицом: „Којим судом судиш, оним ће ти се судити“, која такође, није забележена у референтним збиркама, и више подсећа на библијску или писану мудрост.

38. Ко живи у кући од стакла, никако не би требало да се гађа камењем, 26. октобар 2012, Г.Ч., Демократска странка

Посланица Г.Ч. излагање завршава „добром пословицом“ која није забележена у референтним антологијама. Реч је о писаној изреци која је накнадно фолклоризована. Функција пословичног израза јесте опомена да би требало мудрије поступати и да би пре акције требало имати на уму све околности, поготовоако неко има шта да сакрије о себи самом (ако је његово поступање морално и законски сумњиво).

39. Далеко од очију, далеко од срца, 17. октобар 2011, А.П., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

Посланик користи народну пословицу да би на почетку излагања указао да се мало улаже ван Београда и да је то опште мишљење народа. Ову пословицу налазимо дословно у Вуковој збирци (Карацић 1969: 51). Функција пословице је да опомене, подсети на народно мишљење, а конотација је позитивна, али очито и сужавање значења једног универзалног исказа, у складу с властитим потребама.

40. Стрпљен спасен, 15. јун 2011, Н.М, функционерка Високог савета судства

Након увредљивог излагања другог посланика, Н.М. користи ову пословицу да укаже на народну мудрост да ће време показати истину:

„Данас сам овде... не могу да кажем да сам имала личну сатисфакцију, јер то не може никад бити лична сатисфакција, али ми је жао што господин Алигрудих није смогао снаге да јавно каже оно што је мени рекао када је пришао за ову клупу где сам седела и када се извинио ако је икада према мени био груб или рекао нешто што би ме могло повредити. Према томе, као што народна пословица каже, 'Стрпљен спасен', па ће се на крају видети колико је и да ли је уопште грешио први састав Високог савета судства, у чему се те грешке састоје.“

исту пословицу пронализимо у Вуковој збирци: „Стрпљен спасен (а спасен поготову свет)“ (Карацић 1969: 296).

41. *Mel in ore – verba lactis; fel in corde – fraus in factis.* Мед у устима, млеко у речима, жуч у срцу, а превара у делима, 14. март 2011, П.М., Српска радикална странка

У реплици посланик П.М. цитира латинску пословицу и затим у даљем излагању објашњава значење:

„Не знам зашто се госпођа Чомић вратила у 16. век, у средњи век<sup>83</sup>, али кад се већ вратила, после овог експозеа, мени пада на памет једна латинска пословица, баш из тог средњег века. Сада да преведем шта би то отприлике значило, биће сигурно потребно. То значи отприлике ово: 'Мед у устима, млеко у речима, жуч у срцу, а превара у делима.'“

Овде је још једна потврда „општег места“ при цитирању латинских пословица; посланици их користе да би показали властиту интелектуалну надмоћ. У већини случајева након цитата, они одмах дају и превод. Посланик П.М. каже „да преведем... биће сигурно потребно“, стављајући до знања скупштинском аудиторијуму да други посланици то не разумеју.

42. Миш и на брдо када се попне, остане мали, 8. март 2011, Т.Н., Напред Србија

Посланик Т.Н. цитира латинску пословицу као одговор на увреду у жељи да вишом мудрошћу, латинском узврати увреду, али и да сам остане на „вишем нивоу“:

---

<sup>83</sup> Средњи век се ни у једној познатој периодизацији не протеже до шеснаестог века.

„Обично не одговарам на увреде јер мислим да Србију то превише не интересује, а посебно је не интересују они од којих мени стижу увреде у овој скупштини, али има једна латинска пословица која каже: 'Миш и на брдо када се попне, остане мали'.“

У расправи 26. фебруара 2004. године посланик каже: „Једна латинска пословица каже – миш и на брдо кад се попне, он остаје мали. Можда боље види, али је мали.“

Исту пословицу посланик Т.Н. користи и у расправи 14. октобра 2009. године у нешто другачијој варијанти:

„Има једна латинска пословица, каже 'миш и на брдо кад се попне, он је мали'. Тако и вама та два метра, очигледно ништа нису донела, очигледно, господине министре.“

У расправи 14. фебруара 2001, Т.Н. опет цитира исту пословицу у функцији увреде: „Има једна латинска пословица, за Вас веома применљива – 'миш и на брдо кад се попне, остане мали'.“ Свакако је интересантно ово понављање, чија је функција да се истакне безначајност политичких противника.

43. Певац који први кукурикне пре зоре, први у супи заврши, 08. март 2011, С.М., За европску Србију

У току расправе посланик С.М. наводи пословицу за коју каже да је из Крушевца. Он је користи као закључак излагања. Варијанту ове пословице казује 24. мај 2001. посланик Б.Б. (СРС) „Петлови који први кукуричу, први на жалост и заврше у лонцу.“ Посланик завршава расправу како каже руском пословицом у коју убацује реч „на жалост“ што свакако не одговара смислу и форми пословице. Иначе, реч је о варирању пословице којом је Андрић поентирао *Причу о кмету Симану*.

44. Боље се са пола пута вратити него рђавим до краја ићи, 23. децембар 2010, Н.П., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

Посланик користи пословицу на самом почетку излагања речима да је наша народна пословица : „идеалан (...) увод за ову расправу о буџету“:

„Поштовано председништво, поштована госпођо министре, наша народна пословица – боље се са пола пута вратити него рђавим до краја ићи, идеалан је увод за ову расправу о буџету. Буџет је најважнији акт који усваја Скупштина и он показује куда држава иде у следећој години и

показује циљева које свака држава жели да постигне и показује како грађани треба да живе у следећој години.“

Пословица се овде користи у смислу примереном њеном значењу, као опомена да је боље признати грешку него тврдоглаво истрајавати.

45. Repetitio mater studiorum est. Понаваљање је мајка науке, 26. јул 2010, Д.М., За европску Србију

Посланик Д.М. у излагању користи латински цитат као пословицу с функцијом да оспори пословице: „та пословица... значило би да су понављачи најбољи ђаци, али то није случај“. Оваква функција пословице, (односно у овом случају латинског цитата) доста је ретка и неубичајена.

У расправи 5. маја 2009. године Р.О. (ДСС) каже: „Латинска пословица каже – понављање је мајка науке, али понављање у смислу сталног обнављања и понављања неких ствари, а не у смислу понављања разреда и учења на сопственим грешкама“. Тиме се значење пословице тумачи на два нивоа, на једном који би требало да нагласи увредљиву поенту, где се понављање тумачи као понављање разреда и на другом нивоу – „у смислу сталног обнављања“ знања, упорног учења, који је далеко примеренији.

Посланик Л.В. (ЛСВ – СВМ), 17. децембра 2007. године цитира латински изреку „Repetitio est mater studiorum, што значи – понављање је мајка знања.“ и додаје да у духу ове изреке жели да говори о амандману.

46. Ко не пије и не пуши, умреће здрав, 21. април 2010, А.Ј., Нова Србија

У Вуковој збирци забележене су пословице сличног значења, о неминовности умирања: „Смрт не гледа никоме у брке“, „Смрт не пази на старо и младо“ (Карацић 1969: 291). Посланик А.Ј. пословицу користи у излагању о здрављу и штетности утицаја дувана на здравље и каже „врло добра руска пословица“.

47. Село гори, а баба се чешља, 8. април 2010, В.Р., Српска радикална странка

У расправи о штетности дуванског дунава посланик В.Р. каже:

„Дакле, на овај закон би са становишта СРС могла да се примени она пословица – 'Село гори, а баба се чешља'. Много је више проблема, господине министре, у овом друштву него што су измене овог закона, а осим тога ми овај закон о забрани пушења имамо.“

желећи тиме да нагласи да је проблем о којем се раправља тривијалан и потврђујући свој став народном мудрошћу. Ова пословица није забележена у Вуковој збирци.

Варијанту ове пословице “Кућа гори а баба се чешља” изговара и посланик М.М из исте странке у расправи 10. новембра 2004. године. У излагању 5. септембра 2005. године посланица В.Р. користи исту пословицу као изреку: “Село гори а баба се чешља”. Функција ове изреке у њеном излагању јесте да покаже бесмисао владиног предлога. овде је уочљиво да посланици СРС наступају врло координисано, демонстрирајући партијску сагласност, поред осталог понављањем истих говорних израза.

48. Лаже као пас.

Веран као пас.

Лаже као министар, 11. март 2010, В.И., Нова Србија

У кратком излагању посланик В.И. кумулира пословичне изразе:

„Јуче смо имали другог министра, који је, нажалост, на овакав начин, у пакету, злоупотребљавао неке одлуке Владе, а можда и парламента. Причао нам је приче, чак је употребио и једну реченицу која не може да се оправда у парламенту, чудим се да га председавајући није опоменуо када је рекао – онај ко то каже *лаже као пас*. Народна пословица каже да пас може да буде веран, а не може да лаже као пас; то нисам чуо, први пут сам чуо од министра Сада могу да кажем – лаже као министар.“

В.И. у излагању тврди да не постоји пословица „Лаже као пас“ и да је то увреда на коју се по *Пословнику* морало реаговати. То свакако није пословица, али јесте пословични израз. Исти посланик даље каже да постоји пословица „Веран као пас“ и, на крају, изводи сопствени пословични израз „Лаже као министар“ са јасном интенцијом да увреди, што се истовремено правда тврдњом да је министар увредио посланике.

49. Штедите када се има, а кад се нема штеди се само, 17. децембар 2009, Ј.Д., Српска радикална странка

На почетки излагања посланица Ј.Д. као мото којим се мора руководити при буџетирању државних трошкова казује „стару народну пословицу“ коју иначе не проналазимо у Вуковој збирци, а ни у другим референтним збиркама.

50. Не узима колико може, него колико му прилика пружи, 17. децембар 2009, М.М., Српска радикална странка

Посланик М.М. у расправи о буџету цитира како каже „народну пословицу“. Није забележена ни Вуковој збирци, ни у другим референтним збиркама. Постоји само варијанта: „Прилика чини лопова“.

51. Боље је спречити, него лечити, 23. новембар 2009, Г.М., Српска радикална странка

Пословица коју посланик наводи као стару пословицу није забележена у Вуковој збирци али јесте у каснијим збиркама и свакако је једна од најраспрострањенијих пословица. Посланик је изговара као аргумент да се одбачени амандман поново размотри. И министар Н.С. говорећи о закону који је репресиван, каже: „Народна изрека каже – боље спречити него лечити.“

52. Од вишка глава не боли, 17. новембар 2009, Ј.Д., Српска радикална странка

Пословица није забележена код Вука али спада у најчешће пословице у савременој комуникацији и јавља се у новијим збиркама. Посланица је наводи као „стару пословицу“.

53. Да је дуг лош друг, јер дуг ваља вратити, 03. новембар 2009, М.Д., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

Посланик као кључну тему закона о којем се расправља наводи пословицу и, полазећи од ње развија расправу:

„Ваља га вратити, а он, чини ми се, теже пада када се узме непромишљено, када се потроши ненаменски, а то плаћају грађани Републике Србије. Дакле, то је јасна ствар.“

Ово је добра илустрација употребе пословице у циљу потврђивања личног става.

У другој расправи министарка Д.Д. каже:

„Знам да постоји пословица 'дуг је зао друг' и 'ако си задужен, ниси слободан'. Задуживање државе је потпуно нормална ствар. Нема државе која то не ради. Можете се задужити као држава на домаћем тржишту, можете се задужити на иностраном тржишту, краткорочно, дугорочно, само је све питање мере – колико се задужити.“



Она користи пословицу и потврђује да зна њено значење, али потом је, са становишта струке демантује. Овде имамо пример негирања значења и мудрости пословице у савременом животу и доношењу важних одлука, као отклон од традиције и посредно порицање функционалности пословице у политичком говору.

Посланик М.Б. (ДСС – ВС – Војислав Коштуница) 11. октобра 2007. године, такође у расправи, понавља пословицу у варијанти: „Треба рећи да је сваки дуг најгори друг, како то каже народна пословица.“ Пословицу опет проналазимо у расправи 17. јула 2007. године, када посланик С.З. (СРС) каже: „а ја бих вас подсетио да је дуг, а посебно овакав дуг, веома лош друг, учите нешто од народних пословица“. Посланик Г.М. (СРС) у расправи 5. марта 2010. године наводи исту пословицу као „стару изреку“: „стара изрека каже да је дуг лош друг“.

У суштини тумачење и прихватање – неприхватање пословице у скупштинској комуникацији битно зависи од тога да ли она, по мишљењу посланика, подржава или пориче његове ставове. Често се опште значење пословице занемарује и сужава како би она постала непосредно функционална: као увреда/омаловажавање противника, за наглашавање јединства одређене идеолошке опције, као потврда властитих речи или властите вредности. Филозофски, морални, општеважећи аспект пословице или изреке често се у овој „функционализацији“ пориче и ограничава.

#### 54. Сеци уши..., 03. новембар 2009, З.О., Либерално демократска партија

Посланик законе оцењује цитирањем „једне народне пословице“ и изговара само део пословице и даје објашњење: „сеци уши... Нећу је завршити.“ Овде се понавља обичај скраћивања пословице као псовке, јер говорник мисли да није пристојна. Пословица у целини гласи „Сеци уши, крпи дупе“ и у суштини има пренесено значење, означава да човек у невољи увек бира између два зла, или између два интереса, од којих један мора бити угрожен.

#### 55. Пара и деце никад много, 03. новембар 2009, Д.Д., функционер Владе РС

У расправи око буџета посланици и функционери скоро увек у излагању изговарају пословице. Очигледно је да у једној од најважнијих одлука које доноси Скупштина посланици имају потребу да потврде властито мишљење

тако што ће га подупрети ставовима народа о овом важном питању. У расправи о Закону о буџетском систему, министарка одбија ставове посланика пословицом: „Пара и деце никад доста“, бранећи, притом, буџет од њихових предлога и приговора.

56. Пословица о накнадној памети, 7. октобар 2009, Б.Д., Српска радикална странка

Говорећи о министровим изјава о Војсци, посланик подсећа на „једну пословицу о накнадној памети“ и додаје објашњење „Мислим да ће се сви посланици сетити те пословице, па не морам да износим овде у Парламенту.“ За разлику од случајева скраћивања „непростојних пословица“ у овом случају се пословица не изговара уопште, већ се описно асоцира и посланици се позивају да се присете која то пословица није пристојна за Парламент. Вероватно је реч о одиста непростојној варијанти пословице „После јебања нема кајања“.

57. Што више закона, то више лопова, 23. јул 2009, М.М., Српска радикална странка

Посланик у расправи о закону цитира „једну фину и истиниту пословицу“, којом, у ствари вређа скупштинску већину. Он позива грађане да оцене да ли се ова пословица може применити код нас.

Варијанту ове пословице изговара и посланик Д.Т.<sup>84</sup> 2003. године: „Што више закона, то веће безакоње“ и наводи да је то стара римска пословица.

Реч је о изреци неодређене генезе, која судећи по референтним збиркама не припада нашим пословицама усменог постања. Штавише грубост прве варијанте, вероватно је резултат свесног варирања.

58. Не пада снег да покрије брег, него да свака зверка покаже свој траг, 16. јул 2009, З.Ш, Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

Посланик цитира „нашу пословицу“, која у Вуковој збирци гласи: „Не пада снијег да помори свијет, него да свака зверка свој траг покаже“ (Караџић 1969: 207).

---

<sup>84</sup> У бази нема податка о посланичкој групи.

Посланик З.К. (СРС) у расправи 22. децембра 2011. варијанту ове пословице назива „народном изреком“: „Није пао снег што му је време, него да му се виде трагови.“ Пословица је измењена на тај начин да је готово изгубила смисао. Коришћење једнине у другом делу говори о јасном сужавању смисла. Општи исказ да се у великим несрећама покаже јасно какав је ко, преводи се у алегоријско обрачунавање са *једним* конкретним политичким противником.

59. Касно Марко на Косово стиже, 16. јун 2009, Д.М., Српска радикална странка

Ово је традиционална изрека, употребљена у примереном значењу.

60. Сви путеви, као што каже она пословица, воде у Рим, а овде сви финансијски путеви воде у Министарство економије и регионалног развоја, 09. јун 2009, З.Н., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

Посланик од пословице „Сви путеви воде у Рим“ прави ширу конструкцију и додаје, опет у формули пословице, „да финансијски путеви воде у Министарство економије и регионалног развоја“. То је добар пример формирања пословичног новоговора под утицајем традиционалних форми, како би се, ауторитетом старе мудрости нагласила и јасно поентирала властита тврдња.

61. Ко другоме јаму копа, сам у њу упадне, 09. јун 2009, М.Д., Уједињени региони Србије

У реплици другом посланику М.Д. каже:

„Могу само да вам кажем, јер ви себе зовете народним човеком, да народна пословица каже – ко другоме јаму копа, сам у њу упадне. Не желим вам то, али престаните да прелазите те границе које сте одавно прешли“.

У овом исказу имамо пример како посланик примерава пословицу другом посланику зато што је „народни човек“ он му упућује „народну пословицу“. У Вуковој збирци је ова пословица забележена у варијанти: „Ко другому јаму копа сам ће у њу пасти“ (Карацић 1969: 137). Посланик оваквом употребом пословице сведочи о томе да је за њега пословица део некаквог архаичног и припростога, „народног“ света.

Посланик З.К. (СРС) 10. децембра 2007. године у излагању као „стару народну изреку“ користи варијанту ове пословице: “Ко другоме јаму копа сам у њу упада” и даље појашњава: „То је стара народна изрека. Будите сигурни да је тачно. Колико вам се пута десило да кренете нешто против некога и не видите, пропаднете у рупу.“ Овде је врло интересантно делимично тумачење пренесеног значења пословице: објашњење значења првог члана пословице „кренете нешто против некога“ наставља се метафоричним описом последице.

62. Сам пао, сам се подигао, 20. мај 2009, Т.Н., Напред Србија

Раширена варијанта ове пословице је „Сам пао, сам се убио“, у значењу да човек сам одговара за последице својих поступака. У овом случају видимо значајно измењену пословицу, потпуно промењеног смисла (значење би било: човек је сам крив за своје страдање, али сам се, без туђе помоћи, извукао из невоље). Није забележена у Вуковој збирци.

63. Дрво је најбоље и најуспешније сакрити у шуми, 18. мај 2009, Б.А., Српска радикална странка

У Вуковој збирци налазимо пословицу „Дрва у шуму носити.“ (Караџић 1969: 69) – чији је смисао радити бесмислен, залудан посао. Пословица коју користи Б.А. значајно је измењена у форми а и значење је друго: да се у мору сличних поступака /бића/ предмета најлакше може прикрити оно што желимо да сакријемо. У суштини реч је о политичком новоговору, где се комбинује модел народне пословице и, прилично необична, парафраза изреке „Од дрвећа не види шуму“, која означава неспособност уопштавања појединачних, конкретних опажања у општији појам.

64. Што је доста, доста је, 06. април 2009, М.Р., Српска радикална странка

Посланица цитира наводно „стару добру пословицу“, која то, у основи није. Нема је забележене у Вуковој збирци и представља фразу без обележја пословице.

65. Принцепса закони не обавезују, 12. фебруар 2009, Б.А., Српска радикална странка

Посланик у реплици, у жељи да разоткрије и истакне бахатост другог посланика каже: „Знате, у Принципату, који је сменио Римску републику, једна пословица је постала доминантна, а то је да принцепса закони не обавезују. Дакле, принцепс је могао да ради шта год жели.“ Оваква употреба пословице примерена је њеном значењу.

66. Тврд је орах воћка чудновата, не сломи га, а зубе поломи, 10. фебруар 2009, Д.П., Српска радикална странка

Готово је невероватно да посланик не зна аутора овог стиха, Петра Петровића Његоша, али, ипак, он у излагању овај стих из *Горског вијенца* назива „старом добром пословицом“.

67. Ако гађаш каменом свако куче које лаје на тебе, нећеш никад да стигнеш тамо где си пошао, 29. децембар 2008, Т.Н., Напред Србија

Посланик цитира пословицу као одговор на увреду коју му други посланих упућује док излази за говорницу. Он је цитира уз речи: „али има код нас у Метохији једна пословица“. Иако се посланик позива на конкретни извор, ово више личи на парафразу, околностима прилагођено препричавање пословице. Она, иначе, није забележена у референтној збирци пословица с Косова и Метохије (Цветановић 1980). У овој збирци се налази пословица аналогног значења: „Кучики лајев, караман пролази“ (Цветановић 1980: 920).

Посланик М.Р., 3. септембра 2014. године казује варијанту ове пословице:

„Ако идете путем и застајкујете да сваког пса који лаје гађате камењем, никада нећете доћи до циља. Да би стигли до циља, зло морамо тући добрим и заменити бољим“.

У завршници излагања М.Р. изговара овај исказ како каже „изреку успешних људи“. Каже да је то стара изрека и да је написао Достојевски.

68. Ко о чему, неко о нечему, В.Б., функционер Владе<sup>85</sup>

В.Б. зпочиње излагање пословицом која је измењена у односу на уобичајене варијанте. Код Вука проналазимо следеће варијанте: „Ко о чему, баба о пести“; „Ко о чему, баба о уштипцима“; „Ко о чему мисли, о ономе сања“ ;

---

<sup>85</sup> У бази нема податка о датуму расправе.

„Ко о чему, Рабо о уштипцима“ (Карацић 1969: 151). Врло је неуобичајена измена другог дела пословице, и та измена упућује на то да посланик сматра да није пристојно изговорити други део али је он не скраћује што је чешћи случај, већ мења њен други део. Ово би могло сведочити да он на уму нема традиционалне варијанте ове пословице већ њена колоквијална преобликовања: „Ко о чему, будала о памети“; „Ко о чему, војник о скраћењу“ и „Ко о чему, курва о скраћењу“.

Варијанту ових колоквијалних пословица казује посланик З.Ј., 12 фебруара 2001. године: „Војска о скраћењу, а ДОС о поштењу“. Колоквијална изрека гласи: „Војска о скраћењу – курва о поштењу“, а посланик реч курва мења са скраћеницом коалиције ДОС. Ово је пример творења нових пословица, корпуса насталог у Скупштини под снажним утицајем усмене књижевности.

Посланик З.К. (СРС) у расправи вођеној 2013. године тврди са се ова пословица променила (тачније он каже „изрека“):

„Променила се и народна изрека у Србији. Од када сте упропастили војску, више нема онога 'војска о скраћењу', али је остало оно 'политичари о поштењу', неки који иду, обилазе градилишта, епохално, мостови се отварају, народ нема за хлеба“.

Видимо да се дешава скоро потпуно иста интервенција на пословици и да варијација само зависи од намере говорника кога жели да увреди.

69. Човек се чеше тамо где га сврби, В.Б. функционер Владе<sup>86</sup>

Функционер Владе излагање почиње пословицом. У Вуковој збирци је налазимо у варијанти: „Свак се чеше где га сврби“ (Карацић 1969: 279). Посланик М.О. (ДС) 13. новембра 2007. године користи исту пословицу на крају излагања: „Постоји једна народна пословица и каже – свако се чеше тамо где га сврби“. У расправи 16. јула 2002. посланик Ј.А. такође каже: „Свако се чеше тамо где га сврби“. По своме значењу ова пословица је примерена да се, у алегоријској форми истакне да политички противници, критикујући, откривају сопствене слабости.

---

<sup>86</sup> Исто.

70. Ако идеш путем па ти три човека кажу да си пијан, иди кући, спавај, макар ниси окусио алкохол, 03. децембар 2008, П.М., Српска радикална странка

Посланик пословицом за коју каже да је „стара кинеска пословица“ коментарише чињеницу да је предложен закон са малим бројем чланова, а десетоструко више амандмана. Парадоксално је да је на Косову забележена наша варијанта ове пословице: „Ако ти двојица рекне да си пијан, држ’ се за плот“ (Цветановић 1980: 63).

71. Ко се са помијама помеша, свиње га поједу, 01. децембар 2008, З.О., Либерално демократска партија

На пословицу посланика В.Б.: „Човек се чеше тамо где га сврби“ посланик З.О. реплицира другом пословицом. У Вуковој збирци проналазимо варијанту „Ко се овцом учини, курјаци га изједу“ (Карацић 1969: 154). Ово је пример реплицирања пословицама.

72. Кога су змије уједале и гуштера се плаши, 14. новембар 2008, Ј.Н., Уједињени региони Србије

Посланик говорећи о опрезу грађана према банкама каже да се може применити „наша пословица“. У Вуковој збирци проналазимо варијанту „Кога су змије клале, и гуштера се боји“ (Карацић 1969: 136). Код Кнежевића проналазимо варијанту: „Кога су курјаци ћерали, тај се и зчева плаши“ (Кнежевић 1972: 80).

У расправи 26. децембра 2008. године посланик З.К. (СРС) користи варијанту ове пословице али је назива изрека: „Кога змија опече и он се гуштера плаши“. Посланик додаје да та изрека важи и на западу.

Посланик М.М. (СРС) у расправи 10. новембра 2005. казује исту пословицу. Занимљиво је да посланик метафором пословице о „змијском уједу“ слика стање када је Наташа Мићић била председник Скупштине и увела ванредно стање. У расправи 6. децембра 2013. године, посланик З.Б. (СНС) изговара варијанту ове пословице али каже да је то „изрека у српском народу“: „Кога змија уједа и гуштера се плаши“.

У свим случајевима пословица је употребљена примерено свом значењу.

73. Што пропусти Мали Радојица, то дочека Дели Радивоје, 13. новембар 2008, М.М., Српска радикална странка

Говорећи о лошем избору тужилаца и судија посланик цитира „стару српску пословицу“ која то у ствари није, већ је измењен цитат из епске песме и нема значење какво му је посланик придао. Ово је пример непознавања усменог народног стваралаштва, али и демонстрација дубоког неразумевања традиције.<sup>87</sup>

74. Печене очи.

Образ као опанак, 29.октобар 2008, Д.П., Српска радикална странка

Посланик у жучној расправи каже:

„А у српском народу има јако пуно пословица које могу да пошаљу јасну поруку, пре свега, ми ћемо одавде послати јасну поруку грађанима. Једна од тих је да и неко има 'печене очи', а 'образ као опанак'.“

Посланик исказује позитиван став према традицији и истиче да се пословицама формулишу јасне поруке. Међутим, није реч о пословицама, већ о изрекама.

75. Можеш како хоћеш, али не можеш докле хоћеш.

Узмите се у памет, 02. септембар 2008, П.М., Српска радикална странка

---

<sup>87</sup> Формулативни опис борбе хадучке дружине у целини гласи:

Што пропушта дели Радивоје,  
Дочекује млади Татомире;  
Што утече младу Татомиру,  
Дочекује дијете Груица,  
Што пропусти дијете Груица.  
То дочека Старина Новаче.  
(СНП III: 3. Види, такође, СНП III: 36).

Пошто Мали Радојица и Дели Радивоје припадају различитим хајдучким дружинама, они се у песмама нигде не доводе у везу (проверено према сајту <http://www.monumentaserbica.com/epp/>, који садржи све референтне збирке епске поезије из 19. и 20. века – Вукове, Милутиновићеву Пјеванију..., збирку Матице хрватске и збирку Косте Хермана). Сама формула садржи уопштени опис хајдучког начина борбе – с постављањем заседе поред пута – и указује на градацију према јунаштву, у којој је највећи јунак онај ко никога не пропушта.

На Интернету, ова формула се парафразира и јавља у облику који наводи посланик, па и у значењу које јој он приписује – ићи са зла на горе, немилосрдно сатирати. Тако је, рецимо, користи др Маја Радонић, на сајту Нове српске политичке мисли (<http://www.nspm.rs/kuda-ide-srbija/zasto-smo-vas-lagali.html>) у тексту насловљеном Куда иде Србија? Зашто смо вас лагали?, који се залаже за очување традиционалних вредности, али – парадоксално – ову парафразу епске формуле употребљава као метафору деловања оних који уништавају све националне вредности: „Па 'што пропусти Мали Радојица, то дочека Дели Радивоје', да се не би десило да из неког непокривеног делића 'слободних медија' излети неко традиционалистичко, национално укорињено, митоманско мишљење“. Очито је да и она, као и посланик, не види колико је њихова парафраза епске формуле противна њеном основном значењу и блиска управо онима који поричу националну традицију и, рецимо, хајдуке не сматрају националним јунацима и антитурским борцима већ разбојницима и пљачкашима. Наравно, и та врста употребе и ресемантизације јесте део живота усмених облика, али не може се сматрати ни традиционалном, ни пословицом, па ни „старом народном мудрошћу“.



Посланик П.М. цитира „једну херцеговачку пословицу“, а на крају, потпуно несвестан да то чини, изговара још једну пословичну изреку „узмите се у памет“.

76. Гвожђе се кује док је вруће.

Што већа празнина, то већа брзина, 30. јун 2008, П.М., Српска радикална странка

Посланик П.М. у кратком излагању везује две пословице, од којих је једна (Гвожђе се кује док је вруће) из наше усмене традиције, врло распрострањена, а друга иако по форми личи на пословицу, не припада корпусу забележених пословица већ је неки облик псеудомудрости. Занимљиво је да се кумулацијом пословица овде не постиже потврђивање исказа, пошто су наведене пословице у супротности. Жанровски, посланик у излагању наводи изреку, максимум и српску пословицу.

77. Научите да ћутите да бисте знали да говорите, 30. новембар 2007, П.М., Српска радикална странка

У обраћању посланик изговара само „народну пословицу“ и пре изговарања каже „узмите се у памет“ што је такође пословични израз.

78. Ако лаже коза, не лаже рог, 20. септембар 2007, Д.Т., Српска радикална странка

Посланик пословицом жели да докаже да је тврдња о изградњи карго – центра на пољопривредном земљишту бесмислена. Ово јесте народна пословица. Налазимо је у Кнежевићевој антологији у варијанти „Ако коза лаже, рог не лаже“ (Кнежевић 1972: 67), а записане су и варијанте с Косова (Цветановић 1980: 25-28). Исту пословицу 07. децембра 1998. године изговара З.Ј. (СПО) „Ако коза лаже, рог не лаже“.

79. Оно што је дозвољено цару, није дозвољено неком другом, 30. мај 2007, Д.Т., Српска радикална странка

У расправи посланик Д.Т. каже:

„Има једна пословица, давно је смишљена, лепо је речено – оно што је дозвољено цару, није дозвољено неком другом, господине

Балиновац. Нажалост, ви нисте схватили поруку те пословице, а то сте требали одавно.“

У свом исказу посланик мења пословицу, која у оригиналу гласи: „Што је дозвољено цару није магарцу“ док он други део мења „није некоме другом“ очигледно сматрајући да реч магарац није прикладна за Скупштину. Варијанту ове пословице као латинску изреку користи и посланик Т.Н., у расправи 20. јула 2005. године: „Што приличи Јову не приличи волу, а то је стара латинска изрека, то нећу да вас учим.“

80. Правда понекад спава, али никада не умире.

Свак се рађа да једном умре, а част и брука живе довека, 15. мај 2007, А.В., Српска радикална странка

Посланик на почетку говора изговара пословицу за коју тврди да је „чувена латинска пословица“, а завршава „народном пословицом“ која је уствари парафраза из *Горског вијенца*. Очито је да је у доживљају посланика прилично мутан појам народне традиције – у њу се убрајају различита дела, често без јасне представе о разлици између усмених и писаних.

81. Срамота је дужа од живота, 12. мај 2007, А.В., Српска радикална странка

Након тешких оптужби и речи посланик А.В излагање завршава „старом пословицом“ из које изводи да ће срамота политичких опонената трајати довека. Дакле, пословица је употребљена у функцији поенте властитог излагања. Варијанта ове пословице (које нема у Вуковој збирци, па ни у другим старијим бележењима) јесте: „добар глас далеко иде, а зао још даље“ (Карацић 1969: 86) или „Добар глас далеко се чује, а лош још даље“ (Цветановић 1980: 350).

82. Што је тиква празнија, то је безобразнија, 07. мај 2007, А.В., Српска радикална странка

Посланик пословицом жели да увреди другог посланика којом се и директно у излагању обраћа:

„Тачно је, каже наш народ, постоји пословица – што је тиква празнија, то је безобразнија, али нисам могао да верујем да то толико далеко може да иде, да ви кажете да се то успостављало у овом или оном мандату.“

Пословица се користи у завршници излагања са функцијом да увреди другог посланика. Иначе ове пословице нема у Вуковој збирци, где је забележена значењска варијанта ове пословице: „Празно буре већма звечи“ (Карацић 1969: 237). Варијанту ове пословице налазимо и у *Једноставним облицима народне књижевности*: „Празна тиква на ветру свира“ (Клеут 2010: 127).

83. У лажи су кратке ноге, 09. октобар 2006, А.В., Српска радикална странка

На почетку излагања, обраћајући се министрима посланик пословицом коментарише њихов рад: „Оно што је народ установио, то је да су `у лажи кратке ноге`. То је стара пословица и сада су људи видели како то изгледа, и ту велике филозофије нема.“ У антологији проналазимо варијанту: „У лажи је (су) плитко дно (кратке ноге)“ (Кнежевић 1972: 94).

85. Боље је један дан у животу бити лав него целог живота миш, 13. мај 2007, Н. Ј., Српска радикална странка

Посланица Н.Ј. у одбрану колеге посланика изговара ову пословицу и додаје образложење: „Томислав Николић је и лав и лаф, и човек и посланик какав заслужује да буде и каквог га је Србија изабрала, а ви ћете сви заједно целог живота остати само мишеви.“ Пословица је у функцији увреде других посланика, с тим што се додатно тумачи у том контексту, где се одступа од њеног основног смисла (боље је господарити /бити надмоћан/ један дан у животу него цео живот бити безначајан).

86. Ко са ђаволом тикве сади, о главу му се лупају, 12. мај 2007, В.Б., Либерално демократска партија

Посланик у директном обраћању другом посланику понавља пословицу уз поруку да „Увек треба послушати те пословице. А сад нашим пријатељима из ДС–а, и на њих се односи ова пословица, у овој земљи мора да се успостави коначно ред.“ Варијанте ове пословице<sup>88</sup> забележене су у Вуковој збирци (Карацић 1969: 157).

---

<sup>88</sup> „Ко с врагом тикве сади о главу му се разбијају“; „Ко с врагом тикве сије, све му се о главу лупају“.

87. Брат Саше Витошевића лопов, а ви господине Витошевићу, доказујте да немате брата, 12. јун 2006, С.В., Г17 Плус

Говорећи о неправедним оптужбама и показујући колико су оне бесмислене посланик изговара реченицу коју назива „она стара пословица“, иако она то свакако није. Истовремено посланик у „стару пословицу“, која то није ни по конструкцији ни по значењу убацује сопствено име и презиме. Како је немогуће да је реч о грешци, ово је очигледан пример импровизације, али и потпуног непознавања жанрова и функције говорних израза.

88. Уздајте у се и у своје кљусе, 08. децембар 2005, В.Р., Српска радикална странка

Посланица у критици буџетских средстава парафразира пословицу коју налазимо у Кнежевићевој антологији у варијанти: „Уздај се у се и у своје кљусе“ (Кнежевић 1972: 95).

89. Србија ради Београд се гради, 08. децембар 2005, М.Б., Нова Србија и самостални посланици

У излагању посланик изговара пословицу која је, у ствари, послератна парола против централизације. Назива је нашом народном пословицом и, што је занимљиво, он у говору оповргава њено значење: „Не бих рекао да се то може сада применити, та пословица.“ Овде се поново суочавамо са непознавањем и неразумевањем пословице.

90. Бесплатан сир налази се само у мишоловци, 30. јун 2005, Т.Н., Српска радикална странка

Коментаришући одлуке Конгреса САД посланик изговара америчку пословицу и каже: „Има једна америчка пословица, па бих волео да је запамтите, господине, за сва времена – бесплатан сир налази се само у мишоловци.“ Исти посланик, исту пословицу изговара и у расправи 2001. године: „Америчка пословица, министре, гласи – бесплатан сир налази се само у мишоловци. Мислите мало о томе.“

91. Ко лаже, тај сигурно и краде, 20. мај 2005, М.А., Демократска странка Србије

Посланик демантује тешке оптужбе другог посланика и изговара пословицу коју наводи као „стару народну пословицу“ и додаје наставак: „Дакле, 'ко лаже, тај сигурно и краде', каже стара народна пословица, а ко краде, може и да убија, а ко ради ово све о чему сам говорио, место му је, зна се где, у затвору.“ Ту се традиционална пословица („Куј је мајстор за лагање, тај је мајстор за крадење“– Цветановић 1980: 882), повезује с низом иронијских асоцијација, које су, рецимо, у готово идентичном виду, забележене у хумористичком роману чешког писца Здењека Јиротике *Сатурнин* (Јиротика 1958: 116).<sup>89</sup>

У расправи само пет дана раније исти посланик упућује ову пословицу другом посланику као у вреду: „Та пословица 'ко лаже, тај и краде' односи се на вас.“ Посланица Ј.П. (ЛДП) у расправи 11. марта 2013. године цитира исту пословицу али је назива „изрека у народу“.

Посланик З.К (СРС) прави комликовану конструкцију и али је назива изрека, а не пословица:

„Одавно је постојала изрека, деци се саветује – да не лажу, јер ко лаже тај и краде. Ко краде иде у затвор. Ко иде у затвор има буве и не треба да се дружите са тим људима.“

Исту пословицу као изреку изговара посланик М.М. (СРС) у расправи 2010. године:

„Г17 плус зна само да броји паре и ништа друго, све друго су лажи и преваре. Ко лаже, тај и краде. Ко краде, иде у затвор. Ко иде у затвор, тај има буве. Ми се не дружимо са онима који имају буве. То је народна изрека. Можете да рипате колико год хоћете.“

92. Чист рачун дуга љубав, 13. април 2005, З.К., Српска радикална странка

У току излагања посланик користи „стару пословицу“ као потврду изнетих ставова. У истом облику налазимо је у Кнежевићевој антологији (Кнежевић 1972: 96). Исти посланик 15. априла 2010. године каже: „У народу изрека каже – чист рачун, дуга љубав.“

93. Лако је отворити дућан, али тешко га је држати отвореним, 16. фебруар 2005, С.П., Српска радикална странка

---

<sup>89</sup> Јиротика у свом роману цело једно поглавље посвећује шаливој фиџици једног од својих јунака, доктора Влаха, против пословице. Комични несклад овде се постиже буквалним тумачењем и апсурним повезивањем пословице (Јиротика 1958: 113-118).

Одмах након поздрава посланик цитира како каже „стару кинеску пословицу“ како би критиковао одлуку посланика да се ради дуже, а након што је донета одлука, сала се испразнила. Ово је пример одговарајуће употребе пословице.

94. Тешко је ухватити у тунелу црну мачку, а поготово када је нема, 06. јул 2004, Н.Н., Г17 Плус

У завршници излагања посланик цитира како каже „стару кинеску пословицу“. Очито је да је ово парафраза савременог израза „Црнац у тунелу“, која је уз то проширена додатком који нарушава њену пословичку структуру.

95. ОЗНА све дозна, 30. мај 2003, Г.П.Л., Српска радикална странка

Посланица као „стару пословицу“ цитира поратну паролу:

„ОЗНА све дозна и нормално је да треба да зна – у држави мора да постоји такав орган, а садашња агенција мора да води рачуна о виталним и државним интересима и она наравно не бира средства да до информација дође.“

Унеколико контрадикторно интенцији те пароле која је служила за застрашивање<sup>90</sup> она је одобрава и појашњава као нешто пожељно у друштву.

96. Појео вук магарца.

Гурне под тепих, 16. јул 2002, С.П.<sup>91</sup>

Посланик на говор претходног посланика, који је изговорио пословицу реплицира пословицом и пословичним изразом:

„И шта ће са тиме да буде: да ли је, пошто смо овде данас кренули са народним пословицама, 'појео вук магарца'; да ли је у овој причи са тим насловом неко извагао политичку штету, корист, решио да то 'гурне под тепих' и да каже – то штети владајућој коалицији, немојте сада да се расправљамо, хајде да разговарамо о важнијим стварима?“

Ово је пример кратког пословичног дијалога.

97. Када се слонови туку страда трава, 16. јул 2002, В.Ш., Српска радикална странка

---

<sup>90</sup> Истина, ову паролу, у сличном вредносном контексту унео Оскар Давичо је у своју поему о сусрету Вука Павићевића и друга Марка, Александра Леке Ранковића.

<sup>91</sup> Нема податка о странци.

Посланик за говорницом каже да ће „шапнути стару афричку пословицу“, јер се плаши цензуре, а у следећем јављању појашњава: „Јесте, али наше културно благо подразумева да се нека усмена народна пословица искористи и у дебати у Народној скупштини.“

98. Узети мачку у цаку, 18. фебруар 2002, Н.Ј.<sup>92</sup>

Посланица аранжман са ЕПС оцењује у име странке и каже да за тај аранжман важи пословица „узети мачку у цаку“.

99. Куд сви Турци ту и ћелави Мујо, 31. јануар 2002, Т.Н.

Посланик образлаже амандман народном пословицом, коју користи у примереном контексту.

100. Нико крупно ко Турчин не лаже, 6. децембар 2001, М.Ј.

Посланик излагање почиње пословицом за коју тврди да је „стара српска пословица“ да би говор наставио тврдњом да ипак баш у Скупштини има људи који више лажу. Ово је још један пример неразликовања пословице и уметничке сентенце, пошто је реч о стиху из *Горског вијенца*, али и како оно што се сматра пословицом користи за полемичку антитезу тако што се побија њен смисао.

101. Дај му власт, да му чујеш глас, Д.Т.

Посланик завршава излагање о бесмислености теме расправе речима: „Али, постоји једна пословица која каже: 'Дај му власт, да му чујеш глас'.“ Посланик Д.М. (ДСС) 19. априла 2004. године користи варијанту ове пословице наводећи је као изреку:

„Има она изрека која каже – власт квари људе, апсолутна власт квари апсолутно. Тако да је апсолутна власт, коју је имао некадашњи ДОС концентрисан у Влади, апсолутно искварила ту власт и апсолутно упропастила државу.“

102. “Ко се последњи смеје....”, 17. септембар 2001, С.Т.

На почетку говора посланик говори део пословице. Изговара само први део као одговор на смех који његово излагање изазива у сали: „Пре свега, због

---

<sup>92</sup> Нема податка о странци као и за наредне исказе у бази до 1997. године. Очигледно је да је у базу овај податак уведен око 2002. године.

тога што у народу расте рејтинг СПС–а, а ја ћу да отрпим то што ћете ви да се насмејете, а постоји и она пословица: 'Ко се последњи смеје....'."ово је пример коришћења језгра пословице, кључних речи које асоцирају на целину.

103. Ко се своје историје не сећа, дужан је да је понавља, 9. јул 2001, Д.М.

Посланик каже: „Знамо да за сваки народ важи једна добра пословица – ко се своје историје не сећа, дужан је да је понавља.“ Свакако није реч о пословици већ о изреци, вероватно писаног порекла.

104. Што је више непријатеља, то ће победа бити већа, 28. мај 2001, З.Ђ.

Премијер на крају експозеа о потешкоћама консолидације цитира „стару индијанску пословицу“.

105. Докон поп и јариће крсти, 28. мај 2001, С.Т.

У реплици са послаником који га је оптужио посланик С.Т. наводи пословицу која баш и није у контексту расправе нити је у функцији његове одбране:

“Поштовани господине председниче, уважено председништво, даме и господо народни посланици, ја сам, што се може проверити, иако пријављен за дискусију, у циљу доприноса да се све ово ефикасније заврши од те дискусије одустао, али заиста овом приликом излазим само зато да користим право на реплику и да сперем љагу која је дискусијом стављена на моје име. Знате, постоји у Србији једна пословица која каже да докон поп и јариће крсти и ја хоћу да верујем да је само због тога господин Гвозден Јовановић поменуо моје име и мене у неком контексту који се тиче 'Заставе'.”

106. Лекар мора да има срце лава, а руку најнежније жене, 15. мај 2001, Д.В.

У расправи о лошем стању у здравству посланик опомиње посланике на како каже „најгору ствар“ индијском пословицом: „Страшније од тога је нешто друго, оно, а ја ћу вас подсетити да стара индијска пословица каже – да лекар мора да има срце лава, а руку најнежније жене. Ми смо то срце лава изгубили.“

107. Није опасна висина на коју се неко попне, него је опасан пад са те висине., 3. мај 2001, Т.Н.



Посланик у завршници излагања, као упозорење, поручује политичким противницима да ће се уверити у ову пословицу. Фраза коју изговара није пословица, спада у псеудомудрости.

108. Го се не свлачи, 11. април 2001, Т.Н.

Посланик Т.Н. обраћа се министру: „Народна пословица каже: 'Го се не свлачи'. Министре, вас треба научити да голог само можете да одерете.“ Овде се пословица користи као увод у ефектну опомену да се од оног ко ништа нема може узети само део живота.

109. Жив ми Годор да се чини говор, 27. фебруар 2001, З.Т.

Посланик у добронамерном тону подучава, посланике о залудној причи пословицом: „Има једна пословица, народни посланици, драги пријатељи...“ Жив ми Годор да се чини говор“.

110. Ко са социјалистима оре дупетом влачи., 29. децембар 1997, Т.Н. Српска радикална странка

Посланик у излагању користи и пословични израз „мечку истерати из рупе“, која значи открити нечије право лице или срамну тајну, а затим посланицима упућује поруку: „Ко са социјалистима оре дупетом влачи.“ за коју тврди да је народна пословица и коју у изворном значењу преноси. Очито је да је реч о варирању пословице која је забележена у говорима северне Метохије и Црне Горе.<sup>93</sup> Ово је још један пример како се у скупштинском говору стварају говорни изрази на обрасцима традиционалне, усмене књижевности.

#### 4.2. Индекс изрека из базе са коментарима

1. Пошто сам купио – по том продајем, 12. мај 2014, Н.С., Српска напредна странка

---

<sup>93</sup> „Ко с ђаволом...“ (Букмировић 2003); „Ко с поганом оре, гузицом влачи“ ([www.montenegrina.net/pages/pages1/antropologija/sto\\_mi\\_ti\\_je\\_n\\_vujosevic.htm](http://www.montenegrina.net/pages/pages1/antropologija/sto_mi_ti_je_n_vujosevic.htm)). Ублажену верзију ове пословице користи и Сремац у приповеци *Јунак дана и његов дан*: „Ко је год са мном орао, тај је с нечим ружним влачио...“ (Сремац 1951: 256)

У расправи функционер износи податке у које није сасвим сигуран и каже „народну изреку“: „Чуо сам тај податак, заиста не могу да се сетим одакле, па ми нећете замерити пошто сам купио– по том продајем.“ Функција изреке јесте извињење за случај нетачних података и она се овде примењује у складу са својим значењем.

2. У туђем оку види трун, а у своме не види колац, 17. октобар 2013, Н.С., Српска напредна странка

Функционер Н.С. у жељи да расправу врати у конструктивне оквире замера посланицима да су ситничави, и том приликом каже: „има једна народна изрека која каже – у туђем оку види трун, а у своме не види кола“. Варијанту ове пословице исти функционер Н.С. користи и у расправи два месеца раније: „Каже изрека – брате мој, у мом оку видиш трун, а у свом не видиш балван“. Посланик П.М. (СРС) 1. јула 2011. године цитира изреку за коју с правом каже да је библијска „Трн у оку другог видиш, а балван у свом не видиш“.

3. Три пута Бог помаже. 17. октобар 2013, Н.С., Српска напредна странка

На крају излагања, функционер СНС изговара „народну изреку“ и додаје: „Кома смета не мора да је користи. Још једном кажем, и то утиче на уважавање приликом обраћања“. Овде имамо пример провокације пословицом.

4. Зови ме како хоћеш, само не немој разбићи., 28. јануар 2015, Ј.В., Посланичка група Социјалдемократска странка, Заједно за Србију, Зелени Србије

Посланик изговара изреку у примереном контексту.

5. Лупи и остаде жив, 28. децембар 2014, З.Б., Посланичка група Српска напредна странка

Посланик каже: „У мом крају постоји једна изрека – 'Лупи и остаде жив'“. Изрека почива на поигравању пренесеним и буквалним значењем глагола *лупити* – казати нешто глупо, и ударити гласно, пасти с висине.

6. Штеди када имаш, када немаш шта да штедиш џабе ти жеља да штедиш, 8. новембар 2014, З.Б., Посланичка група Српска напредна странка

Посланик почиње говор о изреци коју је употребљавала „једна стара али мудра жена“ и алудира да сви посланици знају о коме се ради. Употреба изреке овде функционише као прикривени, загонетни говор који разумеју упућени.

7. То је мало посрамотно, али покорисно, 29. октобар 2014, Г.Ч., Посланичка група Демократска странка

Посланица каже да постоји изрека коју је користила мајка друге посланице Н.Л. Изрека је свакако духовита и оригинална и, по значењу аналогна изреци: „Нико није умро од срамоте него од глади“.

8. Да би стигли до циља, зло морамо тући добрим и заменити бољим, 03. септембар 2014, М.Р., Посланичка група Српска напредна странка

У завршници излагања М.Р. цитира како каже изреку успешних људи. Каже да је то стара изрека и да је написао Достојевски. Према нашем увиду то није истина, и највероватније је реч о псеудомудрости самог посланика.

9. Оно заиста што се што се грбо родило 2000. године време није могло никао да исправи, 08. јул 2014, В.Ђ., Посланичка група Српска напредна странка

Посланик каже да постоји таква „велика изрека“.<sup>94</sup> Он упозорава да се овакве „велике изреке не користе офрље“ и исправља колегу посланика:

„Уваженом колеги који је офрље покушао да користи велику изреку 'што се грбо роди време не исправи', чисто да му кажем, њу је изрекао, написао, за сва времена нам оставио Валтазар Богишић, творац Општег имовинског законика за Црну Гору.“

10. Када неко не може да се договори сам са собом, то је најопасније. 17. јун 2014, З.Б., Српска напредна странка

Посланик каже:

“Постоји једна изрека у нашем народу, није ни изрека – када неко не може да се договори сам са собом, то је најопасније. Знате, то кад не може сам са собом да се договори, када му у једном тренутку смета што нешто није брже, зашто није 25. маја, већ 16, 17. јуна, а онда с друге стране му смета брзина зашто смо јуче сазвали седницу, нас 208, па је данас ово уврштено у дневни ред. То је опасно, када не постоји исти

---

<sup>94</sup> Њој је по смислу аналогна изрека коју Вук бележи: „Што се с чим родило, од онога се не одлучи“ (Караџић 1969: 314).

принцип, када не постоје исти захтеви, када би час мало у пету брзину, час би у прву, а најчешће у рикверц.“

У самом исказу он се колеба да ли је исказ изрека или није, а реч је о прилично несређеном и неразумљивом низу исказа, очито намењених конкретним опонентима.

11. Када радите исто, а очекујете други резултат, то је дефиниција лудила, 17. јун 2014, Л.К., министар

У завршници говора министар изговара изреку за коју каже да је чуо пре пар година, а реч је о парафразираном цитату Алберта Ајнштајна.

12. Мислити и цвеће брати није исто.

Сви људи све знају, 22. мај 2014, Н.С., Српска напредна странка

На почетку излагања министар каже: „Уважени председавајући, даме и господо народни посланици, са жељом да будемо ефикаснији, а да заиста чујемо и сва мишљења, има једна изрека, нећете ми узети за зло, каже – мислити и цвеће брати није исто.“ У излагању се види да министар наглашава nelaгоду око употребе изреке (она у оригиналу гласи „Мислити и срати није исто“). Међутим, очито је да управо тим наглашавањем он скреће пажњу на неизречено увредљиво значење изреке. У даљем излагању, такође као изреку каже: „Сви људи све знају“ која није забележена у референтним антологијама.

13. Човек планира, а Бог се смеје.

Најскупле је оно што не ради, 27. април 2014, Н.Ч, Посланичка група Лига социјалдемократата Војводине

Посланик за оба исказа користи фразу „стара добра изрека“ и употребљава их као поенту свог излагања, доказа тврдњи изнетих у говору. Први исказ би могао бити савремена парафраза пословице „Човек налаже, а Бог располаже“ (Карацић 1969: 305).

14. Није шија него врат, 26. април 2014, З.Б., Посланичка група Српска напредна странка

На почеку говора посланик каже: „Знате, постоји једна изрека у нашем народу која каже: 'Није шија него врат' са жељом да реплицира претходном

говорнику и сруши његову аргументацију, истицањем да су разлике које он употребљава безначајне.

15. Један грам деловања вреди више него тона теорије, 26. април 2014, А.Ј., Посланичка група Српска напредна странка

Посланик изговара изреку уз напомену да му је та изрека јако важна и да је често понавља што наводи на закључак да посланици, као што се и у ранијим примерима видело имају омиљене цитате које понављају у говорима. Сам исказ није ни пословица ни изрека, већ новотворевина по моделу пословице.

16. Кад су најјачи аплаузи умире слобода.

Не смејте се онима који када се пењете горе вас гледају, пошто ћете их срести када кренете доле, 24. април 2014, Б.С., Посланичка група Демократска странка

Након излагања премијера посланици аплаудирају неколико минута. Наредни говорник, посланик Б.С. то коментарише „старом изреком“, с жељом да упозори и понизи посланике владајуће већине. Уследила је реплика, па посланик Б.С. у поновном јављању понавља изреку, а понавља да је то стара изрека иако посланик који му је реплицирао можда није чуо за њу. Тада изговара другу изреку: „Друга изрека, да вас подучим, гласи – не смејте се онима који када се пењете горе вас гледају, пошто ћете их срести када кренете доле.“ У овом другом случају видимо да посланик, мада вероватно у иронији, користи изреку да би „подучио“ политичке противнике, односно уочавамо едукативну функцију говорних израза. Такође, уочљиво је преобликовање условљено конкретним комуникационим околностима.

17. Ако не улажеш у знање, пробај да улажеш у незнање, јер ово друго сигурно скупље кошта, 10. децембар 2013, М.С., Демократска странка

Посланик у расправи о науци цитира „једну добру изреку“:

„Постоји она једна добра изрека, ви сте студент са Јејла, а ово је изрека једног професора са Харварда – 'ако не улажеш у знање, пробај да улажеш у незнање, јер ово друго сигурно скупље кошта'.“

Ова изрека је парафраза цитата професора са Харварда. Посланик, притом, користи и чињеницу што су Јејл и Харвард конкурентски универзитети,

па и тиме додатно поентирасвој исказ цитирајући алумнију Јејла мудрост са Харварда.

18. Када родитељ даје деци, двострука радост, а када деца дају родитељима, двострука жалост, 09. децембар 2013, К.А., Партија уједињених пензионера Србије – ПУПС

Посланик уз неку врста извињења „морам да кажем, има једна изрека“ чије је порекло врло тешко одредити, али је она добро компонована, ефектна и примерена социјалним околностима.

19. Ђаво је у детаљима, 17. октобар 2013, Н.С., министар

Министар започиње говор „мудром изреком“ којом опомиње говорника да мора доследно и коректно цитирати.

20. Боље добар развод него лош брак, 17. октобар 2013, Б.П.П., Српска напредна странка

Посланица наводи да постоји изрека која се користи када се поремете односи у браку. Она дефинитивно није усменог порекла, а могла би бити део некаквих правних узуса из адвокатско–правног еснафа. Сама форма јесте пословична, а изрека (или пак пословица) се често користи, па се може сматрати примером новонастале изреке, која систематизује искуство модерног доба.<sup>95</sup>

21. Кадија те тужи, кадија ти суди, 28. август 2013, Ј.Т.М., Уједињени региони Србије

Посланица изговара фразу, која је, у ствари, пословица и у следећој реченици се извињава: „Ја се извињавам, али морам се тако изразити, то је једна наша стара изрека“, што је још један у случај у низу примера да посланици исказују некакву нелагоду када изговарају пословице и изреке у Скупштини. када је о овој пословици реч одиста није јасно шта би могло бити узрок такве нелагоде.

22. Ко ти је крив што си учио, 22. јул 2013, Р.М., Демократска странка

---

<sup>95</sup> Развод је још у 19. и почетком 20. века био редак и изразито социјално непожељан.

Посланик каже да постоји једна ружна изрека и цитира фразу која није ни изрека, ни пословица, а нема ни везе са усменим пореклом и традиционалним формама. Евентуално, реч је о иронично интонираном коментару који уопштава модерно искуство друштва у којем се образовање недовољно цени.

23. Поштовање закона је мерило вредности народа, 18. јул 2013, Н.Б., Српска напредна странка

На крају говора о законодавству посланик цитира „латинску изреку“ у преводу. Ово је пример да посланици за латинске цитате (сентенце) користе двоструко одређење; и латинска пословица и латинска изрека.

24. Нити коску глође, нити другом даје, 16. мај 2013, Ј.П., Либерално демократска партија

Посланица се обраћа министру и објашњава да ће он, пошто је „народски човек“ и разумети изреку која може да се примени на амандман: „Нити коску глође, нити другом даје.“ На овом примеру још једном видимо да део посланика мисли да је пословица или изрека примерен начин комуникације с “народским људима“, што, вероватно значи *простим* и *неуким* људима, па, можда, подразумева и то са само такви људи разумеју нашу традицију.

25. Ubi bene ubi patria. – Тамо где је добро, тамо ти је домовина, 26. април 2013, З.Т, Самостални посланик

Посланик цитира сентенцу као „латинску изреку“.

26. Родило се, ваља га љуљати, 11.март 2013., З.Б., Српска напредна странка

У расправи о легализацији објеката посланик З.Б. каже да „постоји једна изрека у Србији“. Као варијанта значења забележена је пословица: „Родио се ђаво, ваља га крстити“ (Цветановић 1980: 1463).

27. Не дај Боже да се Срби сложе, 12. јануар 2013, П.П., Јединствена Србија

Говорећи о атмосфери неслоге у Србији посланик каже:

„Зашто је то тако, да ли има нешто у генима српског народа, у традицији, историји, не знам и нисам тај који треба да суди, али још једном на делу се показује она народна изрека која већ вековима кружи Србијом, а она гласи – не дај Боже да се Срби сложе.“

Циљ овог његовог исказа јесте да позове посланике да се сложе око резолуције за коју сматра да је добра за све. Ово је цитат који се приписује турском цару Сулејману Великом (1495–1566).

28. Да ми је његова памет да мало одморим главу, 18. децембар 2012, М.Р., Српска напредна странка

Посланик као „стару народну изреку“ изговара фразу која није ни пословица, ни изрека али се користи у савременој комуникацији као плеонастичко указивање да неко нема памети.

29. Ех, да сам Момо Чолаковић.

Заштићени као међеди, З.К., Српска напредна странка

Посланик З.К. тврди да у Народној скупштини „важи изрека“: „Ех, да сам Момо Чолаковић“, што свакако није изрека, али упућује на то да посланици имају опште разумљиви корпус исказа које су сковали у Скупштини и посланичком животу. У даљем излагању он користи изреку, пословични израз „заштићени као међеди“ што јесте народна изрека, али из новијег доба, вероватно после Другог светског рата, када је медвед заштићен као врста.

30. С ким си, такав си, З.К., Српска напредна странка

Посланик пословицу назива изреком. У расправи 7. јула 2008. и посланик В.Ј. користи исту пословицу коју назива изрека. Занимљиво је да, он у објашњењу каже да би волео да се временом демантује ова изрека што је још један пример полемике са пословицама и пословичним изразима, проблематизовања или порицања њихове тачности. Реч је, иначе о Вуковом запису: „С ким си онаки си“, који се варира „С каким си до подне, онаки си поподне“.

31. Где су паре, тамо је Г17 плус.

Сада видим да је тамо где су паре, тамо је ДОС. Тамо где су паре, тамо су проевропске странке.

Тамо где су паре, тамо су про НАТО странке, 1. новембар 2011, З.К., Српска радикална странка



Посланик се поиграва са формом пословице, типа: „Где има дима, има и ватре“, и тврди да постоји изрека „Где су паре, тамо је Г17 плус“, да би истом обрасцу наставио компликовану кумулацију исказа заснованих на истој формули. Ово је добар пример настанка нових говорних исказа на формулама усменог порекла.

32. Купус гледа месо вади.

Једно причате, друго мислите, а треће радите, 1. новембар 2011, З.К., Српска радикална странка

Посланик упозорава на неусаглашеност дела и речи:

„...онда произилази она стара народна изрека – ‘купус гледа месо вади’, односно ‘једно причате, друго мислите, а треће радите’. То мора све да се усагласи, значи мисаони чин, чин говора и деловања мора да буде у јединству.“ Према референтним збиркама ово није изрека него пословица (Цветановић 1980: 909).<sup>96</sup>

33. Од ортачке кобиле се не једе ни месо, јер је кисело, 01. новембар 2011, З.К., Српска радикална странка

Посланик каже да у Србији сви знају за изреку: „Знате и сами, у Србији важи једна изрека – ‘Од ортачке кобиле се не једе ни месо, јер је кисело’. У Србији не може да успе ортаклук, између оца и сина, између два брата, а ортаклук између државне својине и приватне својине је увек на штету свих грађана Републике Србије.“ Ово иначе није изрека, него пословица. Аналогно значење имају пословице: „Ортачка кобила непоткована“ и „Ортачко магаре вуци једу“ (Цветановић 1980: 1294 и 1295).

34. Ако ти кажем, одмах морам да те убијем.

У Србији је тајна само оно што зна један.

Кад већ други зна, то није тајна, 1. новембар 2011, З.К., Српска радикална странка

---

<sup>96</sup> Исту пословицу али у афирмативном значењу као добар савет за младог човека употребио је Милан Божић (СНС) градоначелник Ужичке Пожеге, наводећи сопствени пример, он с поносом истиче да је постао „квалитетна политичка курва“ која поступа у складу са овом пословицом.

Посланик З.К. говору помиње изреку о тајни, а уствари говори некакву анегдоту чије је порекло доста тешко утврдити:

„Молим вас, знате каква је изрека у Србији, када су у питању тајне? Не знате, госпођо Чомић? Каже човек – хоћеш да ми кажеш то? Овај каже – не могу да ти кажем, тајна је. Он инсистира, а ја га увек упозорим – знаш шта, 'ако ти кажем, одмах морам да те убијем', јер 'у Србији је тајна само оно што зна један'. 'Кад већ други зна, то није тајна'. Нажалост, ви нисте ставили овај члан у овај закон овде. Молим?“

Ово је очигледан пример мешања жанрова, непознавања говорних израза. Прва изрека је филмски цитат који се често користи у ироничном значењу, а друго развучена парафраза могуће народне пословице: „Шта зна шест зуба, зна шест друга“. Ово јесте пример неструктурираног и неосмишљеног излагања.

35. Људи се грабе за грам моћи и у стању су да се одрекну килограма памети, 9. септембар 2011, З.К., Српска радикална странка

Посланик на крају излагања критикујући европске законе каже да се законима потврђује „народна изрека“. Ово није ни изрека, ни пословица већ доста незграпно уопштавање искуства.

36. Дачо царе, не дај паре, 13. јул 2011, З.К., Српска радикална странка

Говорећи о Данилу Обрадовићу, бицшем министру просвете, посланик З.К каже да је остала парола, а на крају излагања: „Остала је лепа изрека, тачна изрека – 'Дачо царе, не дај паре'.“ Ово није изрека, него слоган, парола којом су ђаци подржавали штрајк наставника.

37. Из шупљег у празно, 7. јул 2011, З.К., Српска радикална странка

Посланик З.К. тврди да је изрека „из шупљег у празно“ погрешна и упозорава поланике да то морају да схвате. Није баш јасно шта би у изреци која сликовито описује залудан и бесмислен посао било „погрешно“.

38. Наша дика звана статистика, 4. јул 2011, З.К., Српска радикална странка

Посланик у расправи о статистичким подацима каже да је „на делу изрека“, али то није изрека него подсмешљива парола, афоризам: „Статистика наша дика, што пожелиш, то наслика.“

39. Свађате се као Цигани.

Посвађају се да направе гужву, 13. октобар 2011, В.И., Нова Србија

Говорећи о изборној кампањи посланик каже: „Свађате се на терену као Цигани. Извињавам се што вређам Роме, али то је наша народна изрека, каже посвађају се, шта се ради – да направе гужву.“ Он се с разлогом извињава посланицима због изреке која садржи негативни национални стереотип о Ромима, али и даље користи ово поређење, оправдавајући се да је реч о „нашој народној изреци“. Ово имлицира суштински погрешно убеђење по коме је припадање корпусу традиције довољно оправдање за било које изречено значење. Ово се може посматрати као још један случај становиштва (повремено наговештеног) по коме пословице и изреке јесу оправдане само када су упућене „људима из народа“, „народским“, што имлицира да су оне саме по себи, припрост и примитиван дискурс.

40. Боље је суд да ослободи сто криминалаца него једног невиног човека да затвори, 19. септембар 2011, В.А., Напред Србија

В.А. цитира изреку за коју каже да је правна. Свакако то није изрека и вероватно је превод латинског цитата. Варијанта ове изеке појављује се и у расправи посланика З.К. (СРС) 27.09.2005. године: „Изрека каже да је боље и 1000 криминалаца да буде на слободи, него један невин човек да буде један дан у затвору.“ З.К. је користи и у расправи 27. маја 2004. године: „Што каже стара изрека – боље и хиљаду криминалаца на слободи него један невин човек у затвору.“

41. Власт се осећа као печурка, односно најбоље успева у мраку, 14. септембар 2011, В.Ј., Српска радикална странка

Посланик В.Ј. говори о понашању власти које је „незаконито“ и каже да се тиме потврђује ова изрека. То није изрека, ни пословица, већ исказ најближи афоризму нарушеног ритма.

42. Милошевић је мало дете за ове, 3. јул 2011, Д.С., Српска радикална странка

Завршавајући говор о деведесетим годинама посланик каже да се по „Србији чује изрека“. То је новоформирана изрека, која почива на стереотипној представи о дечијој наивности и безазлености.

43. Не можемо да имамо и јаре и паре, С.У., функционер Владе

Функционер Владе користи често коришћену изреку „и јаре и паре“ у нешто проширеном облику.

44. Ко нема свој живот, он се бави туђим, 7. јун 2011, В.А., Напред Србија

Посланик у реплици користи ову фразу као изреку, иако она то није. Пре би спадала у пословице, мада би могла бити и фолклоризована писана фраза.

45. Бежи к'о ђаво од крста.

Бежи к'о радикал од избора, 20. април 2011, В.А., Напред Србија

Посланик каже да је „у народу раније била изрека – 'бежи к'о ђаво од крста' и истиче да она и сада постоји, али у измењеном облику 'бежи к'о радикал од избора'. Ово је још један пример како се на темељу традиционалних говорних израза, у овом случају изрека стварају нове, везане за посланички живот и рад, намењене, у овом случају, изједначавању политичких опонената с нечистом силом.

46. Шта учитељ погреша, то је већа штета него пуковник што направи у рату, 25. мај 2011, З.К., Српска радикална странка

Посланик каже да „постоји једна лепа изрека“ и изговара исказ који би више припадао корпусу пословица, али није добро формулисан<sup>97</sup> и више личи на парафразу пословице. Исти посланик користи и раније ову изреку, у расправи 27. маја 2004. године каже: „Ако идемо по неком значају, вероватно је тачна она изрека да један учитељ може нестручним радом да направи већу штету него пуковник.“ Очито је да изреку не преноси дословно у њеном сажету и ритмизованом облику.

47. Сиротиња два пута плаћа, 30. март 2011, З.К., Српска радикална странка

Посланик користи народну пословицу и каже да је „стара изрека која важи у Србији“. Значењем аналогна је пословици „Скуп (у значењу шкрт–нап.В.Б.Ј.) два пут плаћа“, коју Стерија наводи у *Кир Јањи*.

---

<sup>97</sup> Логична форма била би – Када учитељ погреша (или ако), док је други део развучен и стилски незграпан.

48. Када жаба види где се коњи поткивају, и она дигне чапоњак, батак, па добије потковицу, 16. март 2011, З.К., Српска радикална странка

Посалник користи нешто измењену пословицу „Вид’ла жаба ђе се коњи кују, па и она дигла ногу“ (Караѿић 1969: 68). Посланик каже да је то народна изрека. Посланик М.Р.<sup>98</sup> такође у расправи 13. децембра 2001. године користи као изреку варијанту ове пословице знатно ближу Вуковој: „Видела жаба да се коњи кују, па и она дигла ногу”.

49. Шта је брзо, то је кусо, 25. новембар 2010, З.К., Српска радикална странка

Посланик З.К. подсећа посланике на „нашу изреку“ која је, у ствари, пословица. Занимљиво је да је користи у контексту критике дневног реда и даље у расправи, након пословице каже: „Ево, на данашњој седници имамо обједињену расправу и спајање неспојивих ствари.“

У расправи 5. марта 2010. године посланик Г.М. (СРС) као „стару изреку“ наводи: „Све што је брзо, кусо је, па већу штету може донети брзоплето усвајање оваквог закона него што би било његово неусвајање.“ Овде видимо како се говорни израз укључује у његово тумачење, као да се посланик плаши да ће њен смисао без тога бити нејасан.

50. Дабогда ми сви остарили, 28. децембар 2010, Д.Б., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

Посланица користи благослов „Дабогда ми сви остарили“ који се најчешће користи за благосиљање младих (укључујући и онога ко говори) у смислу да поживе и доживе старост. Посланица каже да је то народна изрека.

51. Ђаво је све хтео да буде осим шегрта и војника.

Ко се последњи смеје, најслађе се смеје.

Батина је из раја изашла, 2. децембар 2010, К.А., Партија уједињених пензионера Србије – ПУПС

---

<sup>98</sup> Нема података о посланичкој групи.

У излагању посланика К.А. имамо пример кумулираних говорних израза за које посланик тврди да су све изреке, а нису него пословице. На крају говора, он чак једну анегдоту о Николи Пашићу назива изреком.

Прву пословицу посланик оповргава, доказујући у излагању да није тачна:

„Сигуран сам да најмање 90% људи који су одслужили војску, каква год да је била, а верујем да многи од присутних посланика се радо присећају војничког живота. То доказује да није тачна она народна изрека – да је ђаво све хтео да буде осим шегрта и војника.“

Другом пословицом потврђује да је он у праву: „Много пута сам први пут први покренуо нешто, па сте се ви смешкали. На крају је потврђена она изрека – ко се последњи смеје, најслађе се смеје. И ово сам пре рока завршио.“ Ова пословица јавља се и у излагањима других посланика.

Трећу пословицу “Батина је из раја изашла” користи да опише догађаје из Кругајевца: „Крагујевчани су мало боље прошли зато што су 2001. године премлатили три министра: Влаховића, Ђелића и Питића и онда, да не би добили батине, а важи изрека ‘батина је из раја изашла’, сви су мало погледали другачије на Крагујевац.“ Очито је да посланик оправдава насиље и то без устезања наглашава, потврђујући свој став усменом пословицом (Цветановић 1980: 83).

52. Своје не дам, туђе нећу, то је социјализам.

Један ради, а тројица га посматрају и праве му друштво.

Биће нам добро и биће нам још боље; има она изрека – кад дођу Немци, има она друга изрека – биће нам боље кад дођу Турци, 11. новембар 2010, К.А., Партија уједињених пензионера Србије – ПУПС

Посланик К.А., гомила говорне изразе које он све назива изрекама. У првом случају реч је о социјалистичкој и радничкој пароли. Друга је невешто скован афоризам. Трећа „изрека“ представља неку врсту говорне импровизације у којој је тешко одредити смисао ( можда се може повезати са комунистичком паролом „Америка и Енглеска биће земља пролетерска“). Четврта изрека такође је посланикова импровизација и не спада ни у изреке, ни у пословице. Ове се суочавамо са проглашавањем властитих уопштавања, а форизама и парола за изреке.

53. Више бабица, килава деца.

Хара онај који има пара, 7. октобар 2010, К.А., Партија уједињених пензионера Србије – ПУПС

Посланик говори о неприменљивости закона и преклапању надлежности регулаторних тела и користи примерену народну пословицу чије су варијанте: „Ће је много бабица, килава дјеца“ (Карацић 1969: 97) или „Где је много бабица, дете пропадне“ (Клеут 2010: 105) али је он маркира као изреку. У даљем излагању на исту тему како је то „јалов посао“ као један од разлога наводи чињеницу: „Зато што постоји још увек она изрека –Много се њих пита, од тога неки без било каквог ауторитета власти, а онда хара онај који има пара.“ Последњи део исказа посланика могао би се по свим карактеристикама сврстати у пословице новијег доба.

54. Ко се мача лати, од мача ће погинути.

Рука која даје је увек испод оне руке која узима новац, 20. октобар 2010, Ј.Т., Напред Србија

Посланица у излагању говори о томе како се ученици једном окрену против учитеља и то илуструје „старом изреком“ која је у ствари пословица и уопште није у функцији тезе коју је изнела. Ово је пример непримерене и непромишљене употребе говорних израза усменог порекла. У даљем излагању наводи још једну не баш најјаснију пословицу коју назива „добро познатом изреком“:

‘Рука која даје је увек испод оне руке која узима новац’. То је стара и добро позната изрека која говори да ће онај, а зове се ММФ, та рука изнад која даје, и даље процењивати где и у које намене треба да иде новац који сами зарађујемо, јер нам они дају новац којим чувамо девизне резерве, односно свој углед за даље задуживање.“

Није баш јасно зашто *испод* – кад то симболизује потчињеност, а она жели да каже управо супротно, о чему сведочи опширно објашњење.

55. Продај, потроши, задужи.

Тресла се гора, родио се миш.

Када се човек роди сасвим је извесно да ће да умре и да плати порез (мора да се плати и банкарска провизија), 4. октобар 2010, З.К., Српска радикална странка

У расправи о банкама посланик цитира „једну лепу изреку“ која није изрека. Потом у даљој расправи као изреку цитира и пословицу и, при крају излагања, наводи пример мењања пословице америчког порекла:

„Пре две године сам рекао, у Америци је важила изрека: 'Када се човек роди сасвим је извесно да ће да умре и да плати порез'. Ви сте успели за ових десет година да доградите ту изреку, поред тога што је извесно да човек мора да умре и да плати порез, мора да плати и банкарску провизију. Видите и сами, некада је важила она изрека у Америци – поред смрти извесно је да се плати и порез. У Србији има додатак – мора да се плати и банкарска провизија.“

Последњи део излагања има функцију да докаже да је Србија гора и нехуманија од Америке. Пословицу „Када се човек роди сасвим је извесно да ће да умре и да плати порез“ налазимо у варијанти у Мансеровој зборци. Мансер наводи да је прву употреби Бенџамин Френклин, 13. новембра 1789. у писму: „In this world nothing can be said to be certain, except death and taxes“ (Manser 2002: 206).

56. Где и кајмака, има и абонента за тај кајмак, 19. април 2010, З.К., Српска радикална странка

Посланик З.К. као негативну оцену о раду Комесаријата каже да за њега „важи изрека“: 'где и кајмака, има и абонента за тај кајмак'. То није изрека него пословица по формули „Где има дима, има и ватре“, а значењем је ближа пословици „Ко мед врца, прсте лиже“.

57. Дужан си ко Грчка.

Пукли сте ко бугарска скупштина, 2. март 2010, З.К., Српска радикална странка

У расправи око буџета посланик цитира „стару народну изреку“ али у чичном тону (дужан *си*), а у даљем излагању каже да се плаши да та изрека води ка следећој „пукли сте као бугарска скупштина“. Оба израза су колоквијални изрази скоријег постања.

58. Може се власт освајати и држати мачевима, али се на њима не може седети., 30. септембар 2010, З.Ш., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница



Посланик каже да цитира „омиљену изреку“ једног посланика ДС. Ово није изрека, ближе је афоризму, али је врло тешко пронаћи његово порекло.

59. Стајањем у цркви се не постаје верник.

Стајањем у гаражи не постаје се “мерцедес”, 26. јул 2010, Н.Ч., За европску Србију

Посланик у расправи цитира, како каже, „стару лепу изреку“ која је по структури ближа пословици (нема је у референтним збиркама) и наставља творењем, по истом обрасцу, једне нове пословице која садржи елементе хумора: „стајањем у цркви се не постаје верник, исто као што се стајањем у гаражи не постаје “мерцедес”.

60. Звер звера, птица птицу, а човек човека једе.

Табула раза, 11. мај 2010, М.О., За европску Србију

Посланик пословицу наводи као изреку и на њој гради излагање: „Зашто је то тако и у људском роду и у свету и да ли је човек заиста најсавршенија божија творевина, то је заиста сложено питање. Да ли се човек рађа зао или је само добар? У сваком случају, научници кажу да дете ипак није табула раза.“

61. Сваки човек у себи носи жеље краљева, он би да може све против другог, а да тај други не може ништа против њега., 27. април 2010., М.М., Српска радикална странка

Посланик каже:

„Међутим, има једна фина констатација и фина једна изрека, која датира још из давних времена и која каже, отприлике, да сваки човек у себи носи жеље краљева, он би да може све против другог, а да тај други не може ништа против њега.“

То свакако није изрека, највероватније је парафраза неког цитата.

62. Доктор може постати из почасти, али лекар не може, 17. март 2010, М.М., Српска радикална странка

Посланик опет у говору наводи „једну фину изреку“ која није ни изрека ни пословица, већ је ближа афоризму.

63. Боље три сата прерано него један минут прекасно.

Створени шестог дана када је Бог био много уморан, 23. фебруар 2010, М.М., Српска радикална странка

Посланик закључује излагање „изреком“ која то није, као што није ни пословица. Вероватно је реч парафрази пословица које имају сличан смисао. У Мансеровој збирци је забележена: „It’s better to be an hour too early than a minute too late“ (Manser 2002: 148). На крају излагања, опет као изреку („једна фина и стара изрека“) посланик каже:

„На крају, верујте не заслужују грађани Србије да их никада, без обзира која политичка опција је у питању, воде они међу којима има заиста превише њих који су, како каже једна фина и стара изрека, створени шестог дана када је Бог био много уморан.“

Ово није није ни изрека, ни пословица већ најпре не нарочито успели афоризам.

64. Дужник ће дуг вратити ако рђа шћедне сачекати.

Док један парничар краву вуче за рогове, други за реп, адвокат је музе.

Руже не купују онима који су јефтинији од цвећа. Свако ко се роди је мртав, 17. децембар 2009, М.М., Српска радикална странка

Посланик цитира изреку за коју каже да је „црногорска и мало шаљива“ али у контексту његовог говора јесте тужна. Ово није изрека, пре афористички сажета духовита фраза. У даљем говору цитира латинску пословицу: „Верујте ми, господине министре, у оваквим ситуацијама, код оваквих адвоката важи она латинска изрека да док један парничар краву вуче за рогове, други за реп, адвокат је музе.“ На самом крају излагања, посланик изговара „изреку“ о ружама која није изрека, већ пре покушај гномског сажимања социјалног стања. Говор завршава речима: „Једна изрека је – свако ко се роди је мртав, само је питање теоретски кад ће то бити, да ли за 50, 60 или 70 година!“ Ово је парафраза Андрићевог цитата<sup>99</sup>, којије близак народној пословици: „Ум за морем, а смрт за вратом“ (Караџић 1969: 293).

Исти посланик као изреку користи израз „руже се не купују онима који су јефтинији од цвећа“ и 2009. године.

---

<sup>99</sup> „Сви смо мртви, само се редом сахрањујемо“ је Андрићев цитат ([https://bs.wikiquote.org/wiki/Ivo\\_Andri%C4%87](https://bs.wikiquote.org/wiki/Ivo_Andri%C4%87))

65. Немојте се држати закона баш као пијан плота, 12. март 2010, П.М., Српска радикална странка

Посланик каже да је реч о Брозовој изреци, крилатици. Делимично, реч је о народној изреци „као пијан плота“, али овај спој јесте Брозов: „Нећемо се држати закона као пијан плота“ ([https://hr.wikiquote.org/wiki/Josip\\_Broz\\_Tito](https://hr.wikiquote.org/wiki/Josip_Broz_Tito)).

66. Када је лав питао лисицу – зашто нећеш да уђеш код мене у пећину, а она му је рекла – па плаше ме трагови, зато што су друге животиње улазиле у пећину, али није било трагова из пећине, 25. новембар 2009, А.М., Српска радикална странка

Посланик наводи као „латинску изреку“ или „латинску шалу“ народну причу. Идентичну басну имају и Срби, на њу ефектно подсећа Његошев Владика Данило „Трагови су многи до пећине/ За горске се госте не приправљај.“

67. Држава, то сам ја, 11. новембар 2009, Т.Н., Напред Србија

Посланик у расправи каже: „У време оног Луја, у којем смо живели и претходни посланик и ја, била је изрека – држава, то сам ја. Зато вас молим да не преузимате надлежности председника Народне скупштине.“ Ово је, ваљда, иронични покушај да се власт Јосипа Броза Тита изједначи са апсолутистичком влашћу Луја XIV.<sup>100</sup>

68. Три правника, пет мишљења, 28. јул 2009, М.А., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

Послаик М.А. као „стару изреку“ наводи пословицу новијег порекла која највероватније потиче из савремене правне праксе.

69. Терали сте лисицу, истерали вука, 27. јул 2009, Ж.К., Либерално демократска партија

---

<sup>100</sup> Лују се приписује фраза „Држава то сам ја“ (fr. L'État, c'est moi), иако историчари сматрају да су му то вероватно приписали политички противници, као стереотипан начин потврде његовог апсолутизма. Сасвим супротно од тога, Луј је на самрти рекао „Ја умирем, али држава ће увек остати“. (fr. Je m'en vais, mais l'État demeurera toujours) ([https://sh.wikipedia.org/wiki/Louis\\_XIV\\_od\\_Francuske](https://sh.wikipedia.org/wiki/Louis_XIV_od_Francuske)).

Посланик у расправи наводи „народну изреку“ као уводно излагање за проблем који ће образлагати. Ово није изрека, пословица је чију варијанту садржи Вукова збирка „Ђерајући лисицу ишћерао курјака“ (Караџић 1969: 286).

70. Када би во знао цртати, његов бог би личио на вола, 14. октобар 2009, М.М., Српска радикална странка

Посланик прилагођено говорној ситуацији цитира Ксенофана, дакле није реч о изреци већ о цитату.

71. Домаћини воде рачуна и ретко се задужују, 8. октобар 2009, М.Р., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

У расправи о кредитном задужењу посланик цитира „једну добру изреку“ и по значењу парфразира једну од бронх наших пословица које се односе на задуживање. По уобличности и ритму, ово није ни пословица, ни изрека, већ пре покушај да се властитом мишљењу прида ауторитет општеприхваћеног става.

72. Не бити толико богат да вам завиде, нити толико сиромашан да вас сажалевају, 8. јул 2009., М.М., Српска радикална странка

Јасно је да није реч о изреци већ вероватно о парафразираној пословици иако није забележена у референтним збиркама.

73. Јадне овчице, од вукова ћемо се некако заштитити, али ко ће нас заштитити од наших пастира, 16. јун 2009, М.М., Српска радикална странка

Посланик М.М. као изреку наводи импровизацију чије је порекло тешко одредити. Занимљиво је да је она у првом лицу и значењем и стилски приближава се не толико фолклорним облицима, колико оној категорији мудрости писаног порекла. Прво лице придаје овој фрази емотивни патос и стилску упечатљивост.

74. Изгради базен и жабе ће се саме појавити.

И после лоше жетве треба сејати.

Бог воли сиромашне, али даје богатима.

Кад сиромаш постане судија, богати треба да напусте село, 15. јун 2006, М.М., Српска радикална странка

Посланик цитира „фину руску изреку“: „Изгради базен и жабе ће се саме појавити” и на основу ње изводи закључак у контексту расправе која се води: „Овде то значи: донеси овакав закон и имаћеш правни основ за даље разбијање Србије, имаћеш правни основ за још већу администрацију, као и правни основ за нова задужења.“

Исто чини и са „фином латинском изреком“: „Међутим, као што каже једна фина латинска изрека, да и после лоше жетве треба сејати, у преводу то овде значи – живеће овај народ и после вас.“ Расправу завршава „ромском изреком“ коју такође тумачи: „Они мисле да је то њихова судбина, а мислим да се треба запитати да ли је то само њихова судбина.“ и каже да се њему лично свиђа „једна руска изрека“.

У излагању посланика М.М. срећемо кумулацију пословицих израза, он изговара чак четири. Карактеристично је да у току једног говора он користи две руске, једну ромску и једну латинску изреку.<sup>101</sup> Своје ставове М.М. износи изрекама које тумачи у контексту скупштинских одлука и политичких збивања. На крају говора закључује да се њему „више допада руска пословица“, што показује да посланици имају активан однос према говорним изразима: слагање/неслагање, односно омиљене/неомиљене.

75. Боље је бити миш у мачијим устима, него клијент у адвокатовим рукама. Боље је бити миш у мачијим устима, него председник суда и судија у рукама Бошка Ристића онога часа када буде изабран за члана Високог савета судства, 27. март 2009, М.М., Српска радикална странка

Посланик у расправи, уз извињење колегама адвокатима, цитира „фину латинску изреку“: „Постоји једна фина изрека, нека ми не замере колеге адвокати, и та изрека каже – боље је бити миш у мачијим устима, него клијент у адвокатовим рукама.“, а онда, по истом моделу ствара „своју“ варијанту: „а ја бих рекао – боље је бити миш у мачијим устима, него председник суда и судија у рукама Бошка Ристића онога часа када буде изабран за члана Високог савета судства.“

---

<sup>101</sup> Само указивање на порекло, условно је, нисмо имали начина да проверимо тачност његових тврдњи. Рецимо, у расположивој грађи нема овако формулисане ромске изреке.

76. Када сиромашан човек и гладан човек једе пиле, једно од њих је болесно. Оног који се обогатио за годину дана требало је обесити пре 12 месеци., 5. март 2009, М.М., Српска радикална странка

Говорећи о сиромаштву, посланик каже „тачну изреку“ која је вероватно парафраза пословице или чак афоризма<sup>102</sup> и говор завршава „латинском изреком“ за коју каже да је многи знају и да је „фина изрека“: „Има једна фина латинска изрека, требало би да је многи од ових знају, каже – оног који се обогатио за годину дана требало је обесити пре 12 месеци. Заиста, фина изрека.“ Очито је да је у иступима М.М. често присутно вредновање навођених исказа, које је, истовремено, вредновање његовог значења и порекла.

77. *Decies repetita placebit* – допашће се кад се десет пута понови, 19. јануар 2009, М.М., Српска радикална странка

На крају излагања посланик цитира латинску изреку, у оригиналу и даје превод. Након тога он образлаже: „Поновите десет пута нешто и мислите да ће се то допасти. Неће се то радницима и овим обесправљенима допасти сигурно.“

78. *Et post malam segetem serendum* – И после лоше жетве треба сејати, 30. децембар 2008, М.М., Српска радикална странка

Посланик говори латинску изреку, даје превод и тумачи: „и после лоших решења која нам Влада нуди у једном континуитету треба наставити даље, радити, критиковати оно што није добро, похваљивати оно што је добро.“ Политика и политичке одлуке изједначавају се тако са сејањем, којем је у низу традиционалних земљорадничких култура придаван значај светог посла.<sup>103</sup>

79. Човек који је свестан своје кривице мисли да се само о њему говори, 29. децембар 2008, М.М., Српска радикална странка

Посланик наводи као изреку препричану поуку из народне приче коју илуструје на следећи начин:

„Вук Караџић је то, отприлике, преводио овако: у селу је нестала кошница. Окупио сељане и каже: – Знамо ко је украо кошницу. Кошницу је украо онај што му је пчела на глави. Онај ко има осећај те кривице о којој причам махинално махне руком да отера пчелу и тако се ода. Ова

<sup>102</sup> Сличан афоризам кружио је на интернету у категорији „вицева“.

<sup>103</sup> Види: Ћупурдија 1982.

прича важи за оне који имају тај осећај кривице, који имају осећај одговорности. За вас она очигледно не важи.“

Ова прича одиста стоји у Вуковој збирци пословица „у обичај узетих ријечи“, као објашњење изреке: „Кома је ела за клобуком/ за капаом“ (Карацић 1969: 153).

80. Закона се боји кривац, а невин само судбине, 24. децембар 2008, М.М., Српска напредна странка

Посланик излагање завршава „једном изреком“ која би по форми и значењу могла бити пословица. У референтним збиркама је нема.

81. Ничег новог под Сунцем, 27. децембар 2008, М.М., Српска напредна странка

Посланик излагање завршава констатацијом да за власт важи „библијска изрека“. Реч је заиста о наводу из *Књиге проповедникове*<sup>104</sup>.

82. Што год се владару свиђа, има снагу закона.

Даће Бог и овом крај, 24. новембар 2008, М.М., Српска напредна странка

Посланик цитира „сентенцу из римског права“ и детаљно образлаже зашто је применио:

„Данас је тако. Ако се владару свиђа да неко не буде реизабран, доноси се такав закон и такви законски прописи и тај неће бити изабран, мислим на судије. Ако се владару свиђа да нема државног континуитета у вршењу судијске функције, доноси се законски пропис, доноси се закон, и он неће бити изабран. Дакле, нема државног континуитета. Ако се владару свиђа да се, против Устава, не поштују стечена права судија, доноси се такав закон и она се, нормално, не поштују.“

Излагање завршава цитатом Вергилија, који назива изреком „даће Бог и овом крај“ што би, жанровски, припадало благословима.

83. Не липши магарче до зелене траве, 17. јун 2009, Ж.Т., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

Посланик за цео закон каже да може да се зове по изреци: „Не липши магарче до зелене траве“. Такође, посланик наводи да је то „честа пословица“ за Народну скупштину, и тиме показује колебање у жанровском одређењу. Реч је о пословици забележеној у референтним збиркама (Цветановић 1980: 1110).

---

<sup>104</sup> „Нема ничега новог под сунцем“ (Проп. 1, 9)

84. Великаши, проклете вам душе, на делове раздробисте царство, 12. јун 2009, Љ.К., Српска радикална странка

Посланик каже „постоји једна стара изрека у српском народу, кроз народне песме је опевано“ и цитира измењене стихове из *Горског вијенца*<sup>105</sup> стилизоване као директно обраћање. И на овом примеру видимо велико непознавање српске књижевне традиције и стваралаштва.

85. Косово је Србија, а остало је „Делта“, 10. јун 2009, З.К., Српска радикална странка

Посланик веома распрострањен политички слоган „Косово је Србија“ проширује ироничним наставком, „а остало је 'Делта'“. Иако ову паролу погрешно сврстава у изреке, он веома ефектно користи измењену политичку паролу у функцији раскринкавања „лажног патриотизма“ и демонстрира да парола „Косово је Србија“, у ствари, не важи за владајуће партије.

86. Обећање – радовање, 27. децембар 2008, З.К., Српска радикална странка

Посланик у обраћању каже:

„Има и ова изрека везана за обећање, 'обећање – радовање'. Видите, на бази те изреке радовање је само онима који верују у обећање. Сви они који су веровали ДС готово да су написали ту етикету.“

У односу на изворну пословицу „Обећање лудом радовање“ видимо да посланик изоставља реч „лудом“, што је иначе случај и у низ других пословица које посланици скраћују или мењају управо у делу где се појављују речи које по њима нису примерене. Он даје и објашњење зашто је користио ту „изреку“, коју касније назива и „етикета“: „Видите, на бази те изреке радовање је само онима који верују у обећање. Сви они који су веровали ДС готово да су написали ту етикету.“

87. Ако сте имали изборну кампању, рачуне телевизији не плаћате одмах него по судској пресуди, након спроведених избора, пошто то не улази у трошкове изборне кампање, 3. децембар 2008, З.К., Српска радикална странка

---

<sup>105</sup> „Великаши, проклете им душе,  
На комате раздробисте царство“



Посланик сопствени закључак назива изреком иако ни садржај, ни форма немају никакве ни формалне ни суштинске везе са говорним изразима усменог порекла.

88. Кад се тражи ”татко”, обично се нађе ”татко”, 11. новембар 2008, З.К., Српска радикална странка

Посланик као стару изреку наводи фразу (по свој прилици властиту) која ни по форми, ни по садржају не спада у говорне изразе усменог порекла. Као и у претходном случају, он своје сопствене конструкције назива „старим изрекама“.

89. Отето је проклето, 10. октобар 2008, З.К., Српска радикална странка

Посланик у говору подсећа посланике на пословицу коју назива изреком. Даље, он наводи да је ова изрека део основног морала и васпитања деце:

„Тако учимо децу – сине, немој да крадеш, запамти, у Србији постоји изрека ’отето је проклето’.<sup>106</sup> Тако учимо децу у кући. Па није ваљда да треба деца да нас подсећају да је тачно то што смо их учили? Ваљда ми, као старији људи, треба да демонстрирамо то, и тај морал, и то поштење и уважавање грађана Републике Србије.“

Овде се изреци (пословици) приписује васпитни значај.

90. Док дишем, не пишем, С.Д., министар

Министар у расправи наводи савремену изреку из Срема, која се односи на преписивање имовине, и додаје: „Има још једна гора, али није ни место ни време да се нешто тако каже овде.“ Не знамо на коју „гору“ пословицу министар мисли али важно је приметити неку врсте градације која се овде појављује (рекао је *лошу*, а и има и *гора* изрека коју не жели да изговори).

91. Нешто је знање знати, али је велико знање – знање дати, 22. април 2009, З.Ђ., Нова Србија

Посланица као „стару изреку“ износи фразу чије је порекло савремено, реч је о слогану којим се мотивише методичко образовање наставника. Није ни

---

<sup>106</sup> Изрека у Вуковој збирци гласи: “Отето проклето“ (Карацић 1969: 225)

пословица ни изрека, иако се ритмом приближава обрасцу римоване ритмизоване прозе, ово је парафраза стихованог слогана.<sup>107</sup>

92. Два Србина, три партије, 8. април 2009, М.С., За европску Србију

На почетку излагања посланик каже да је од увођења вишестраначја у Србији народна изрека “Два Србина, три партије” доживела своју пуну афирмацију, што је доста контрадикторно, пошто једнопартијски систем искључује могућност више партија. Ова квази изрека вероватно је измењена изрека која се односи на цркве и мотив „неслоге“. У сличном виду јавља се у Сремчевим приповеткама (рецимо у Чесној старини – Сремац 1951).

93. Што јужније, то тужније, 3. новембар 2008, М.Л., Демократска странка Србије – Војислав Коштуница

Посланик у излагању каже да „кружи изрека о овом делу Србије доле“, алудирајући на изреку која је универзална, али за коју он очигледно мисли да је локалног карактера.

94. Непријатељ мог непријатеља је мој пријатељ, 9. октобар 2008, М.А., Српска радикална странка

Објашњавајући неке појединости односа Војислава Шешеља и Мила Ђукановића посланик тврди да је тада настала изрека коју назива „чувена изрека“. Наравно, ова тврдња је апсурдна<sup>108</sup> и илуструје представу да од делатности властите партије почиње свет.

95. Теорија без праксе би била мртва, а пракса без теорије би била слепа, 9. октобар 2008, Г.М., Српска радикална странка

Посланик користи варијанту латинског цитата и назива га изреком (стара латинска изрека каже).

96. Ако већ тако лепо блејиш, онда промени рухо, 11. децембар 2007, З.К., Српска радикална странка

---

<sup>107</sup> Знамо га у облику: Није доста знање знати,

Треба знати знање дати.

<sup>108</sup> Пословица је универзална, а често се приписује Арапима.

На крају расправе посланик као изреку, коју назива „једном лепом народном изреком“ изговара: „ако већ тако лепо блејиш, онда промени рухо“. Врло је тешко проникнути у порекло ове сентенце, у конструкцији има неке карактеристике пословице али јој је значење недоречено или лоше парафразирано.<sup>109</sup> Посланик је упућује као увреду директно посланику: „Е сад, ако сте већ толико запели, онда бих вас замолио да лепо схватите ову народну изреку, за многе може да важи, али нарочито за вас.“

97. Једном председник – увек председник, 26. новембар 2007, Г.Р., ДСС – НС – Војислав Коштуница

Посланик каже да у „срећним земљама“ живе народи који поштују ову изреку и имају стабилне државе:

„У сваком случају, ова два закона су нам неопходна. Знате, у срећним државама у које, на жалост, наша не спада, постоји она изрека 'једном председник – увек председник'. Народи који поштују ту изреку имају стабилне државе.“

98. Они се не плаше ничега, сем да им небо падне на главу, 3. октобар 2007, В.Р., Демократска странка

Посланик каже да у келтској митологији постоји изрека и каже да се нада да неће звучати патетично.<sup>110</sup>

99. Сличан се сличном радује, 24. септембар 2007, Н.В., Српска радикална странка

Посланик користи пословицу да би увредио колегу посланика. Занимљиво је што он каже да се „опет ... испунила<sup>111</sup> она народна изрека“, што сведочи о томе да посланик не прихвата говорне изразе као неопозиве истине, мудрости.

100. Најгори су они који упропашћавају најбоље, 23. јул 2007, Р.Ђ, Савез војвођанских Мађара – Листа за Санџак

---

<sup>109</sup> Можда би се, рецимо могло довести у везу са стиховима из Женидбе Душанове: „Којој овци своје рухо смета/ Онђе није ни овце ни руна.“

<sup>110</sup> У тексту Миљенка Јерговића проналазимо следећу информацију: „Викинзи и Хогар Страшни у страху су да им небо не падне на главу“ (<http://www.jergovic.com/subotnja-matineja/branko-miljkovic-sonet-i-cirilica>)

<sup>111</sup> Глагол „испунити“ чешће се користи за клетву.

Посланик цитат Гетеа користи као изреку и он каже да је Гете „најбоље формулисао“, што би значило да посланик мисли да су изреке/пословице део писане књижевности, коју писци по таленту и знању вешто или невешто (најбоље/најгоре) формулишу.

101. Руке су ми прљаве, али ми је савест мирна, 26. јун 2007, М.В.М., ДСС – НС – Војислав Коштуница

Посланица критикује говор и морал посланика и каже да „девиза“ „руке су ми прљаве<sup>112</sup>, али ми је савест мирна“ није нешто чиме се Скупштина бави.

102. Онај ко држи мердевине и онај ко краде, обојица су исти, 13. мај 2007, Г.Р., Српска радикална странка

Посланик каже да у Србији има „једна лепа изрека“ иако фраза коју изговара ни по форми ни по садржају није ни изрека ни пословица. Он користи ову реченицу да би даље градио говор:

„Чули смо, а сада нека демократе објасне ко је то дао, а ко је држао мердевине, ко је то издајник, а ко је то патриота. Ваљда и онај ко је стражарио, док је онај носио документ и предавао страним обавештајним службама, исти је као и онај што је предао. Ваљда и онај што је крао, и онај што је држао мердевине, ваљда су обојица исти.“

103. Моћници без стида на лицу, на образу, спремни су да створе рану у срцу народа, 7. мај 2007, Р.Ђ., Савез војвођанских Мађара – Листа за Санџак

Посланик цитира како каже „шпанску изреку“, али фраза коју изговара пре делује као парафраза.

104. Ко хоће свет огрејати, мора у себи сунце имати, 14. фебруар 2007, Р.Ђ., Савез војвођанских Мађара – Листа за Санџак

На крају излагања о Косову посланик цитира „ромску изреку“, која је по форми и значењу пословица.

105. Када врабац нападне орла, орао му само каже “иш”, 9. новембар 2006, М.М., Српска радикална странка

---

<sup>112</sup> „Прљаве руке“ је наслов Сартрове драме, коју је режирао Боро Драшковић, у Југословенском драмском позоришту.

Посланик на крају излагања, као закључак, каже да у народу постоји „добра изрека“ и цитира изреку о орлу и врапцу, коју не срећемо у референтним збиркама. Занимљиво је да је у стенограму забележено да су након изговарања ове изреке радикали аплаудирали и говорили „иш“. Очигледно је да је ово још један пример употребе изреке као увреде.

106. Ничија није горела до зоре.

Све што је пропало, не треба да се жали за њим, 6. јул 2006, З.К., Српска радикална странка

Посланик користи српску народну пословицу као изреку, а као објашње њеног значења наводи парафразу Хегелове мисли:

„Има и она, да парафразирам, Хегелова мисао – све што је пропало, не треба да се жали за њим, јер је историја и показала да је оно морало да пропадне и да никако није могло да се заштити. Наравно, то сам мало парафразирао.“

107. Немојте да ме питате за први милион, 5. јул 2006, З.К., Српска радикална странка

Посланик З.К. као „стару изреку са Блиског истока“ наводи амерички слоган: „Не питај ме како сам зарадио први милион.“

108. Дајете кози да чува купус.

Дајте будали камен, па ћете видети да ће вам разбити главу, 14. јун 2006, М.Ч., Српска радикална странка

У расправи посланик користи две изреке. Први изреку о кози и купусу посланик користи у функцији увреде министра:

„Има једна народна изрека која каже када је у питању чување нечега или располагање као добар домаћин или као частан и поштен човек, а то би сваки државни чиновник требало да буде, а да не говоримо о министру и члану Владе, народ је то говорио – дајете кози да чува купус; било би то много благо када је у питању министар Велимир Илић.“

И друга изрека, у закључном делу излагања. у истој је функцији:

„Има друга изрека – дајте будали камен, па ћете видети да ће вам разбити главу. Ова већина која је изабрала Владу Војислава Коштунице, тзв. демократског блока је на неки начин определила да овакав буде састав Владе, овако конципирано Министарство.“

Прва изрека указује на свесну злонамерност, грабљивост, а друга на ограниченост.

109. У планини нема греха, 11. мај 2006, В.С., Демократска странка Србије

Посланик описује како је настала изрека:

„Планинари су врло скроман свет, они врло често спавају у колективним собама, више њих, по 20 спава у једној соби, отуда је и потекла једна изрека – у планини нема греха.“

110. Не треба увек кривицу на кадифицу, 19. април 2006, Р.Б., Социјалистичка партија Србије

Говорећи у утицају римокатоличке цркве у СФРЈ посланик каже:

„Можемо на ову тему да говоримо неком другом приликом, постоји изрека у народу – не треба увек кривицу на кадифицу. Све ствари треба да се добро изуче, да се прочитају, није то тако наивно и безазлено.“

111. Правда је спора, али достижна, 28. март 2006, М.Ч., Српска радикална странка

Посланик користи пословицу као изреку и даје образложење како се та изрека примењује на ситуацију:

„Она изрека која се провлачи да је правда спора, али достижна, нажалост, за већину грађана који не својом кривицом треба да затраже правду или поштовање закона пред ванредним судовима то не могу да постигну, јер за њих је по правилу правда недостижна. У најбољем случају, изузетно спора и та правда се чека годинама.“

Овде видимо још један пример полемике посланика о тачности пословице.

112. Вера у успех, половина успеха, 16. новембар 2005, М.С., Г17 Плус

Посланица подсећа на оптимизам који мора постојати и илуструје ту своју тврдњу изреком.

113. Сачувај те Боже српске администрације и руске авијације.

Грдно да грдније и теже и горе не може бити.

Време је новац, 13. јул 2005, Р.Г., Српска радикална странка

Посланик у уводном излагању каже:

„У народу је давно постојала једна изрека, а још увек је подгрејана, која каже – сачувај те Боже српске администрације и руске авијације; и једно и друго је грдно да грдније и теже и горе не може бити.“

Интересантна је синтагма којом Р.Г. указује на актуелност изреке „још увек је подгрејана“. Овде је, иначе, реч о новотвореним изрекама, благословима. На крају излагања он изговара још једну пословицу као изреку и преиспитује њену валидност, истинитост: „Ако је истина она народна изрека да је време новац, онда би му то било много јефтиније.“

114. Седи дрво на дрво, 19. мај 2005, А.Р., Демократска странка – Борис Тадић

На крају излагања посланик као закључак расправе наводи изреку: „Седи дрво на дрво“. Изрека је записана у референтним збиркама. Конотација је увредљива.

115. Свађају се као социјалдемократе, 10. фебруар 2005, З.К., Српска радикална странка

Посланик у излагању тврди да постоји изрека у Западној Европи и која је распрострањена, и, како он каже „убичајена“. Ова изрека указује на постојање говорних израза ветаних за политички естаблишмент и живот. Сама изрека је увредљива, скована по обрасцу „Свађају се као Цигани“.

116. Не радим нигде, радим у Ваљаоници.

Не може нико да ме плати толико мало колико мало могу да радим, 1. фебруар 2005, Б.К., Демократска странка Србије

Посланик Б.К. тврди да су у великом делу земље важиле ове две изреке, које су уствари раднички и сатирични слогани, блиски афоризмима.

117. Иде Мица посред села 10% невесела.

Од комарца правити магарца, 26. јануар 2005, Г.К., Демократска странка – Борис Тадић

Посланик Г.К. говорећи о статистици каже да у околини Сопота постоји изрека: „Иде Мица посред села 10% невесела“. Порекло ове „изреке“ је комични дистих, који духовито пародира процентуално рачунање и његову претензију на

егзактност. Чудно је да га посланик везује за микролокацију Сопота.<sup>113</sup>

Излагање завршава изреком потпуно ван контекста завршног излагања:

„Мимикрија је особина која је присутна у природи кроз камуфлажу. Мимикријом се служе животиње да би се заштитиле од непријатеља или да би дошле до плена, до хране и та мимикрија је заправо камуфлажа којом она поприма спољни изглед неке друге животиње. Мимикрија је позната и у изрекама нашег народа, па знамо да постоји оно – од комарца правити магарца.“

Ово јасно демонстрира буквално схватање пословичног израза који има пренесено значење (од ситнице правити проблем).

118. Ко ради не боји се глади.

Не могу они мене толико мало да плате, колико могу ја мало да радим.

Ала волим овај режим, плата иде а ја лежим.

Учи школу да не би морао да радиш.

Радио не радио, свира ти радио.

Ко воли да ради, радило му се о глави, 9. новембар 2004, М.С., Демократска странка – Борис Тадић

У врло кратком излагању посланика М.С. кумулирано је чак шест говорних израза различитог порекла. Он креће од „изворне народне изреке овог народа“: “Ко ради не боји се глади” и потом каже да смо за пола века измислили нове и набраја различите говорне изразе који припадају корпусу социјалистичких слогана, који пародирају и поричу традиционални однос према раду, у жељи да покаже једну врсте деградације народног морала.

119. Живљи се сахрањују.

Више бих волео да кренем у рат и да их са 100 магараца предводи лав, него са 100 лавова да их предводи магарац.

Доста је да државу предводе магарци, време је да крену да је предводе лавови, 6. јул 2004, З.М., Демократска странка – Борис Тадић

Посланик се изреком директно обраћа другом послаником са јасном функцијом да га увреди. Излагање завршава Наполеоновим цитатом који назива изреком Александра Великог: „Више бих волео да кренем у рат и да их са 100 магараца предводи лав, него са 100 лавова да их предводи магарац” опет са

---

<sup>113</sup> Вероватно га је тамо чуо.



жељом да понизи и увреди, што на крају експлицитно и каже: „Доста је да државу предводе магарци, време је да крену да је предводе лавови.“

120. Батина је из раја изашла.

Батина има два краја, 27. мај 2004, Г.К., Демократска странка

У излагању Г.К. илуструје колико је наш народ паметан:

„Колико је наш народ паметан да за сваку страну медаље има изреку. Молио бих актуелне власти да запамте да народ каже, с једне стране, 'батина је из раја изашла', то је вама у прилог, али друга изрека 'батина има два краја', то је њима у прилог.“

Ово учачавање одиста одговара природи народних пословица и изрека, које одговара природи народних пословица и изрека, које не формирају јединствен и непротивречан вредносни систем.

121. ДОС је најгори, 19. фебруар 2004, В.А., Српска радикална странка

Посланик завршава излагање закључком да је „у народу остала позната изрека“ да је ДОС најгори. То наравно није изрека, али јесте покушај посланика да под плаштом изреке убеди скупштину о формираном народном мишљењу које је постало пословично, ушло у традицију.

122. Са брода који тоне прво мишеви беже, 22. октобар 2003, Г.П.Л., Српска радикална странка

Посланица користи варијанту изреке „Беже као пацови са брода који тоне“. Изрека је у функцији увреде и преобликована је у складу с намером говорнице. У књизи *Proverbs* налазимо податак да је први пут забележена у 16. веку, али и да је пословицу истог значења „Пацови и мишеви увек напуштају кућу која се руши“, користио још у првом веку Плиније (Manser 2002: 231).

123. Превршила дара меру, 27. август 2003, З.Т.<sup>114</sup>

Посланик на почетку излагања, као опомену, изговара изреку: „Поштоване колеге народни посланици, господине председниче, потпредседниче, госпођо председнице Скупштине, има једна изрека која каже 'превршила дара меру'.“

---

<sup>114</sup> Нема података о посланичкој групи.

124. Тражи посао, а моли бога да му га не понуди Национална служба или Агенција за запошљавање, 2. јул 2003, А.У.

Говорећи о члану закона посланик каже да је члан као „парафраза српске изреке“: – тражи посао, а моли бога да му га не понуди Национална служба или Агенција за запошљавање.“ У наглашеној актуелизацији јесте такође савремена изрека „Тражи посао, а моли Бога да га не нађе.“

125. Нека буде правде, па свет нека пропадне.

Што се нешто више мења све више је исто, 30. мај 2003, Б.Б., Српска радикална странка

У излагању посланик Б.Б. полемиче с изреком „нека буде правде, па свет нека пропадне“ и два пута у току истог излагања као контрааргумент истиче „једну француску изреку у две варијанте: 'што се нешто више мења све више је исто' и 'што се ствари више мењају све више су исте'. На крају завршава појашњењем: „Ова власт је чак и то мало изменила, па што ствари више мења, имам утисак да је све горе и горе“ што противречи изрекама које користи и још је један пример неразумевања суштине изреке.

126. Убијте гласника који доноси лоше вести, З.Ђ., Демократска странка

Премијер З.Ђ. у говору објашњава да су Србији постоји обичај, а у другим земљама изрека: „Убијте гласника који доноси лоше вести“. Изворна универзална изрека гласи „Немојте убити гласника који доноси лоше вести.“

127. Треба размишљати глобално, планирати регионално, стварати и радити локално, Ј.А., Савез вјвођанских Мађара

Посланик као изреку користи политички слоган.

128. Власт без пара, без новца, није никаква власт, С.К., Покрет за демократску Србију

Посланик у току говора каже да му се „наметнула чувена народна изрека“ и изговара псеудомудрост која није ни пословица, ни изрека.

129. Не може се мечка плашити решетом, Д.Б., Демократска странка Србије

У току полемике са другим послаником Д.Б. каже: „није претња; а и да је претња, народ каже – не може се мечка плашити решетом“. Имамо пример да се пословица користи као одговор на претњу, примерено свом значењу.

130. Доследни су у недоследности, 26. новембар 2001, Б.В., Српска радикална странка

Посланик као изреку користи фразу. Он каже: „постоји једна дефиниција, постоји једна изрека која веома верно осликава ДОС, а она гласи – последни су у недоследности“. Ово је игра речи (ДОС–последни– недоследни) и пример новотворења израза који настају у скупштинском миљеу и политичком животу Србије.

131. Када се опанак попапучи, држ се и чувај се, 03. децембар 2001., С.К., Српска радикална странка

Говорећи о министру који се пре функције борио за радничка права, посланик каже да тој ситуацији одговара „она изрека у народу“ и изговара измењену варијанту изреке „попапучени опанак“ с наставком „држ се и чувај се“, који је он примерио прилици и говору.

132. Како ко ради, тако му се и врати, 17. септембар 2001, В.А., Српска радикална странка

На крају излагања, као опомену, посланик изговара:

„Ипак да будете свесни да постоји изрека – како ко ради, тако му се и врати. Крајње је време да ДОС престане да се игра са овом скупштином, земљом и народом, већ да овом земљом влада као домаћин, јер од ваших игара, господо, грађани Србије су све сиромашнији.“

133. Свети Сава ђачка слава, 9. јул 2001, Ж.С., Сељачка странка Србије

У расправи о увођењу празника посланик се залаже да Видовдан и Св. Сава буду нерадни дани и као аргумент за то наводи: „Ону стару нашу изреку – Свети Сава ђачка слава“. Ово је фраза скована у 19. веку по моделу стихованих исказа који се тичу појединих празника и њихове функције.<sup>115</sup>

134. Во носи звонце да се не изгуби, а луда језик, 14. мај 2001, Д.Ч

---

<sup>115</sup> На пример: „Свети Лука у каблове лупа“ и „Свети Тома ћера жене дома“

Опомињући посланике на понашање у парламенту посланик каже да је „индикативна народна изрека“: „Во носи звонце да се не изгуби, а луда језик“. То је по структури и значењу пословица. Функција пословице јесте да опомене али и увреди.

135. Пут до пакла је поп лочан људским добрим намерама, Д.Ј

Полемишући са министром и критикујући његове стварне намере посланик каже варијанту пословице „пут до пакла поплочан је добрим намерама“. Функција пословице у излагању јесте негативна оцена министровог рада увреда што он експлицитно каже на крају излагања: „Плашим се да ове добре намере нашег министра нас не одвуку до пакла.“

136. Први вучићи се у воду бацају, 20. октобар 1998, Н.Ч.

У полемици о закону о медијима Н.Ч. цитира „војвођанску народну изреку“: „Први вучићи се у воду бацају“ пословицу која изворно гласи „Први се штенци у воду бацају“ (Карацић 1969: 238). Посланик је изменио пословицу у контексту актуелне политичке ситуације јер је презиме министра који образлаже закон Вучић.

137. Љубав за љубав, а сир за новац, 27. април 2009, Ј.Т. Напред Србијо

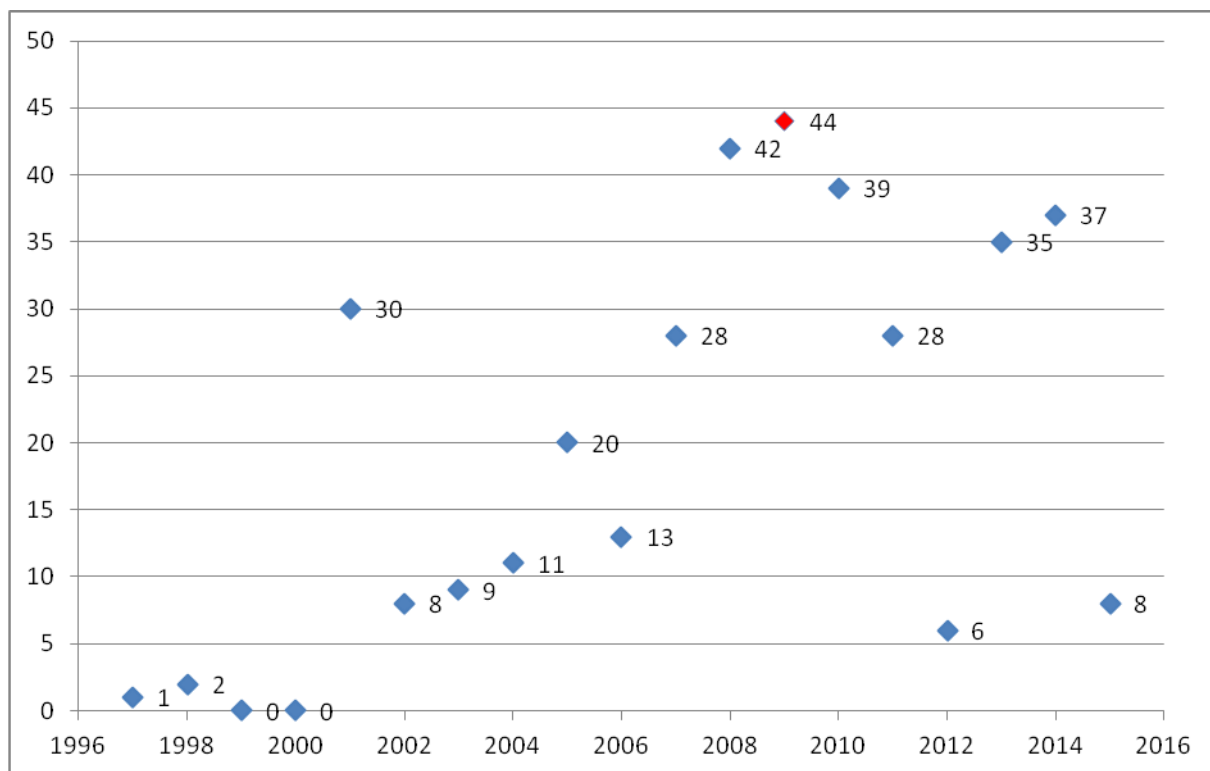
У расправи о међународним односима посланица каже да би требала да важи изрека „Љубав за љубав, а сир за новац“ и додаје: „То је стара изрека коју нам нико не сме замерити.“ Изрека постоји у варијанти „Љубав за љубав, а сир за паре“, која је по значењу аналогна оној из Вукове збирке: „Ако смо ми браћа, нијесу кесе сестре“, односно „Браћа ко браћа, а тоболци ка и крвници“ (Карацић 1969: 48).

## 5. ЗАСТУПЉЕНОСТ, ФУНКЦИЈА, ЗНАЧЕЊЕ

Биле се јетрвице преко свекрвице (па обадвије на свекрвицу) (Карацић 1969: 13).

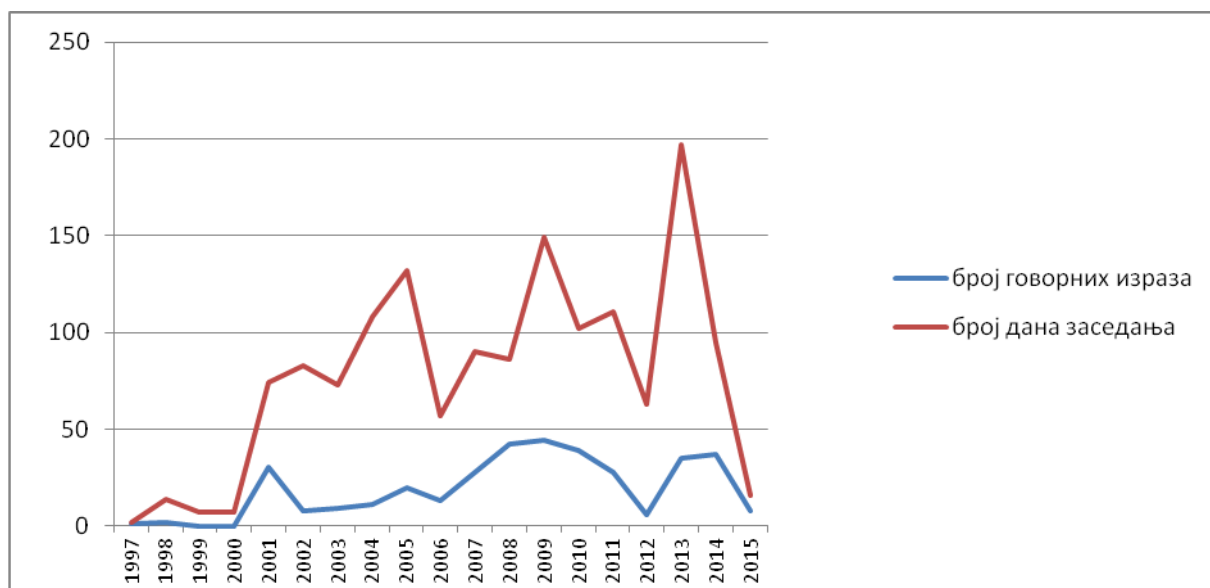
### 5.1. Заступљеност

У посматраном периоду 1997–2015. проналазимо укупно 361 говорни израз с варијантима. Волфганг Мејдер у својој књизи *Proverbs, A handbook (2012)* тврди да је парамиолошки минимум сваког човека око 300 говорних израза усменог порекла. Парамиолошки минимум установљен је истраживањем које је спровео Григориј Пермијков 1970. године у Москви. Ово истраживање је, на великом узорку испитаника, доказало да сваки човек барата, просечно са 1494 израза од којих је у просеку 268 усменог порекла. Парамиолошки минимум чине универзалне форме, веома распрострањене, а код европских народа посебно то су, нарочито изрази из Библије и средњовековне литературе.



Графикон 1. Дистрибуција говорних израза по годинама

Ако се вратимо на налаз овог истраживања, можемо закључити да се у посматраном периоду проналази мало говорних израза, тек нешто мало више од парамиолошког минимума просечног човека. Посматрано по годинама (Табела 1), видимо значајна одсупања у броју говорних израза. Тако имамо чак 2 године, 1999. и 2000. када не бележимо ниједан говорни израз, а, насупрот томе, имамо пикове забележене између 2008. године и 2010. године.

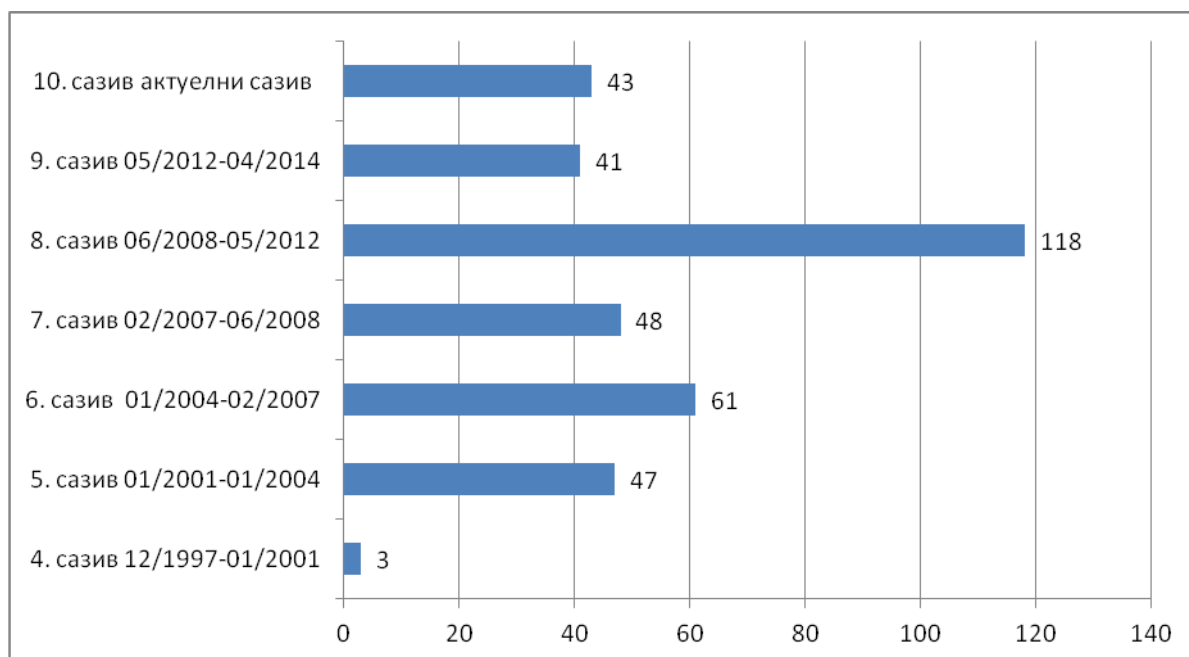


Графикон 2. Дистрибуција говорних израза по годинама, у односу на број дана заседања

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
број говорних израза	1	2	0	0	30	8	9	11	20	
број дана заседања	2	14	7	7	74	83	73	108	132	
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
број говорних израза	13	28	42	44	39	28	6	35	37	8
број дана заседања	57	90	86	149	102	111	63	197	95	16

Табела 1. Број говорних израза и број дана заседања по годинама

Графикон 2. и Табела 1. помажу нам да успоставимо неке правилности и трендове. Наиме, видимо да у је у годинама када је забележен мали број говорних израза одржано врло мало заседања и обрнуто, у годинама када је било више дана заседања бележимо и више говорних израза. Графикон 2. осликава тај тренд и пикови броја дана заседања, мање више, поклапају се са пиковима забележених говорних израза.



Графикон 3. Број говорних израза у односу на сазиве

Занимљиво је видети, у Графикону 3, у историјском контексту, дистрибуцију говорних израза по Сазивима. Видимо да је рекордан број, трећина од укупног броја забележена у 8. Сазиву Народне скупштине Србије, а најмањи број у 4. Сазиву. Осми Сазив Скупштине трајао је најдуже, пун мандат, односно 4 године, а обележила су га бурна политичка дешавања и скупштинске раправе, што је, уз трајање сазива сигурно још један важан разлог зашто се у том периоду јавља највише говорних израза. У 8. сазиву подсетимо се највише мандата освојила је листа за Европску Србију (102), затим Српска радикална странка (78), Демократска странка Србије – Нова Србија (30), Социјалистичка странка Србије – Партија уједињених пензионера Србије – Јединствена Србија (20), Либерално демократска партија (13), Мађарска коалиција (4), Бошњачка листа за европски Санџак – Сулејман Угљанин (2) и Коалиција Албанаца прешевске долине (1). Од почетког састава сазива десиле су се многе промене које су снажно узбуркале политичку сцену Србије:

формиран је посланички клуб Напред Србијо, који је предводио Томислав Николић. У овом клубу нашло се 17 посланика радикала који, су након тога избачени из Српске радикалне странке. Посланик Јован Дамјановић напустио је посланички клуб Српске радикалне странке и основао странку Демократска левица Рома, коју је у парламенту представљао као самостални посланик. Посланица Весна Пешић је 7. априла 2011. године, напустила посланички клуб Либерално демократске партије и наставила да ради као самостални посланик.<sup>116</sup>

Такође, можемо приметити растући тренд забележених говорних израза у актуелном сазиву. За непуних годину дана рада забележено је 46 говорних израза и ако би се узело да је то просечан тренд, до краја редовног мандата имали бисмо око 180 говорних израза. Разлог за овај пораст можемо тражити опет у саставу 10. сазива. Највише мандата (158), освојила је листа “Александар Вучић – Будућност у коју верујемо” коју су чинили представници Српске напредне странке, Социјалдемократске партије Србије, Нове Србије, Српског покрета обнове и Покрета социјалиста<sup>117</sup>. Како ћемо у даљој анализи видети, управо представници ових политичких партија, које у актуелном сазиву постају доминантне у Скупштини (па самим тим и заузимају највише времена за скупштинском говорницом) – најчешће употребљавају говорне изразе.

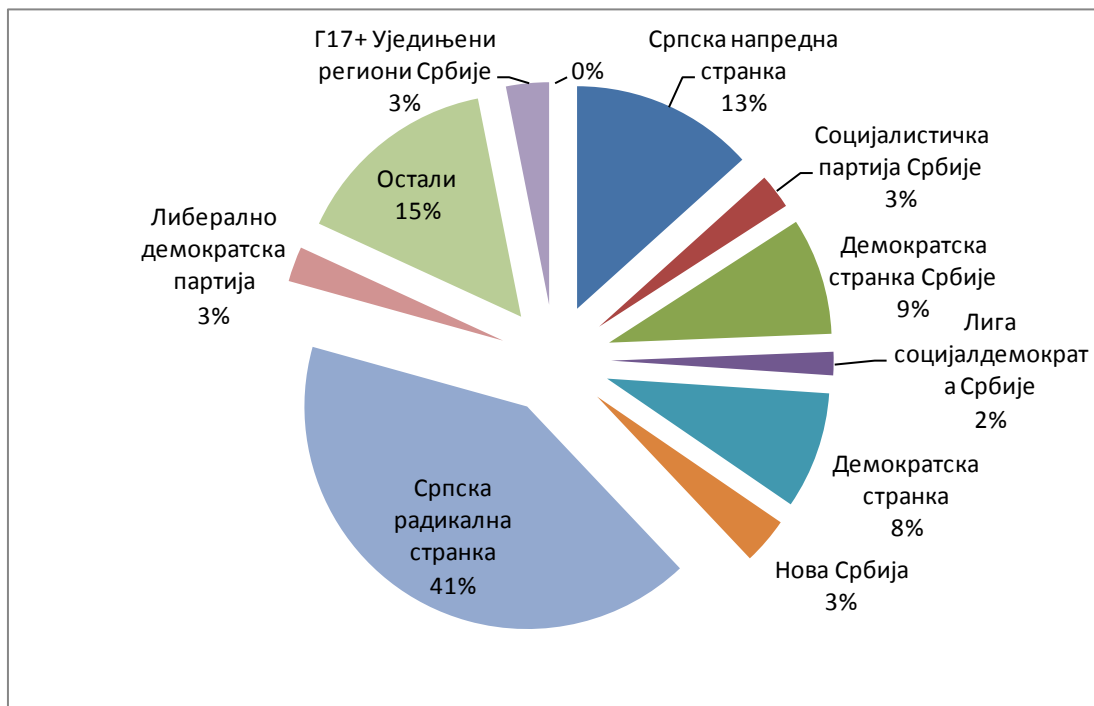
У графикону 4. видимо да Српска радикална странка и Српска напредна странка, која је од ње настала и преузела већину водећих функционера и посланика, апсолутно доминирају по броју говорних израза у анализираној бази. Српска радикална странка има чак 41% од анализираног материјала. Треба свакако имати у виду да од 9. сазива Српска радикална странка нема посланика. Српска напредна странка у релативно кратком периоду (у односу на цео посматрани временски распон) од 2008. године заузима 13% укупне базе. Дакле када бисмо сабрали проценте ове две странке, долазимо до процента 54% и до чињенице да су више од половине говорних израза изговорили њихови посланици. Ово нам, такође, потврђује да је посланичка база иста и да је реторика и комуникациона стратегија ове две партије непромењена упркос чињеници да је дошло до идејног раскола и одвајања фракције у нову странку.

---

<sup>116</sup> [www.otvoreniparlament.rs](http://www.otvoreniparlament.rs)

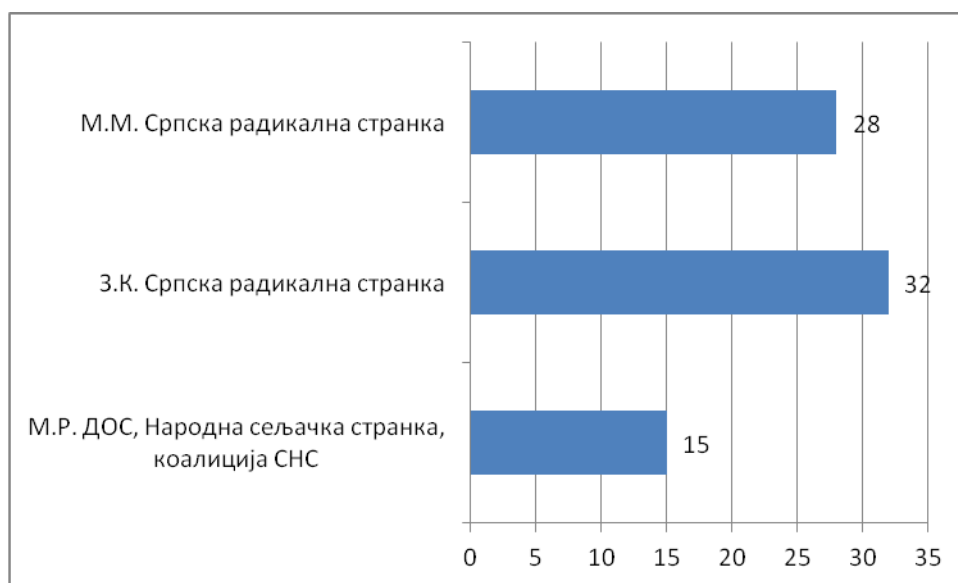
<sup>117</sup> Исто.





Графикон 4. Процентуална заступљеност партија чији посланици користе говорне изразе усменог порекла

Слика је још јаснија када анализирамо који посланици појединачно највише користе говорне изразе усменог порекла. Долазимо до података представљених у графикону 5.



Графикон 5. Посланици који највише користе говорне изразе усменог порекла

Листа посланика који највише користе говорне изразе усменог порекла такође говори у прилог чињеници да је највише говорних израза акумулирано управо у Српској радикалној странци и Српској напредној странци, односно коалицији која је подржава. За сва три посланика важно је рећи да су у Скупштини били посланици у више сазива.

Тематско груписање говорних израза дешава се углавном око важних тема и важних одлука. Већина говорних израза говорног порекла групише се у расправама око предлога и доношења закона и у расправама о буџету.

## 5.2. Функција говорних израза усменог порекла у скупштинском говору

Већина друштвених и хуманистичких наука морале би бити заинтересоване за изучавање говорних израза усменог порекла. Они имају функцију у социологији, образовању, праву, фолклористици, књижевности, етнологији, економији и многим другим наукама. Занимљив је, рецимо, пример употребе пословица у праву на који указују аутори Арева и Дандес где пословице имају снагу правних аргумената, а победа и правда зависе од *вештине употребе пословица*, не од *количине изговорених израза*:

„Моћ пословица, можда је најочигледнија у афричким судским процесима, у којима учесници расправљају пословицама као преседанима из прошлости који се могу применити на садашњост. И у европским судницама, наравно, адвокати се позивају на судску праксу и преседане како би аргументовали ставове. У афричком легалном процесу судску праксу замењују пословице. Јасно је, да није довољно само знати пословице, неопходно је бити прави зналац у употреби пословаца у контексту и новим ситуацијама. Случај добија онај ко најбоље примењује пословице, а не онај ко зна највише пословица“ (Arewa, Dundes 1979: 70).

Овај пример може се применити и на употребу говорних израза усменог порекла у политици. Говорни изрази усменог порекла у политици јесу важан део комуникационе стратегије и једно од моћних оружја. Ристо Јарв (Järv) указује на једну врло важну, универзалну функцију употребе пословица и говорних израза усменог порекла – њима говорник жели да покаже да је део тог народа:

„Казивач пословице, као што је на пример политичар, поред преношења старе мудрости, стиче ауру припадности народу. Иако суштински пословице можемо сматрати позајмицом из природе, оне припадају народу, дакле, онај ко казује пословицу оставља утисак да изговара мишљење народа. Обиље је примера употребе пословица од стране политичара и највиших нивоа социјалне хијерархије“ (Järv 1997, 79).

Волфганг Мејдер, амерички паремиолог посветио је целоживотни научни рад проучавању улоге пословица и пословичних израза у политици. Он тврди да је у председничкој кампањи у Сједињеним Америчким Државама 1988. године управо пословица „Риба смрди од главе“, коју је упутио Регановој администрацији, одиграла врло важну улогу (Meider 2012: 138). Политичари од класичних до модерних времена користе пословице. Адолф Хитлер употребљавао их је у *Мојој борби*, како би подржао нацистичке идеје; Черчил је користио пословице управо да би Британце и читав свет окренуо против погубног деловања нациста; Труман је користио пословице како би уверљиво комуницирао с народом језиком који тај народ разуме. Пословице су користили и Адамс, Линколн, Рузвелт, Кенеди. Сматра се да је Бенџамин Френклин био један од најплоднијих твораца пословичних израза (направио је 1044), од којих су многи и данас у употреби, као универзални (Meider 2012: 171).

Говорећи о предностима употребе пословица и других говорних израза усменог порекла у политици Јарв каже да пословице *окупирају пажњу*, да се у говорима *највише памте* као и да говорнике уводе у познате ситуације:

„Користећи израз који је познат слушаоцима изговорено постаје незаборавно. Тренутак сусрета са познатим изрекама - зачињених интервенцијама говорника - слушаоце води у познато, на текст близак њима и , кроз то, у познату ситуацију.

Тако је од суштинског значаја за успех у политици (који се готово може гарантовати) употреба добро познатих цитата (или парафраза), као и сопствених духовитих коментара. Најутицајнија категорија таквих цитата су пословице, анонимни цитати, али - за разлику од анонимних писама – пословице ипак остварују ауторитативне изворе. Одговорност за њихов садржај је пројектован на анонимну прошлост, анонимни народ“ (Järv 1997: 78).

Генерално сви политичари обликују своје поруке тако да оне буду прихватљиве бирачком телу. Пословице су мудрост народа, а онај ко препознаје ту мудрост стиче и поверење народа. Често су нажалост и злоупотребљаване

(Meider 2012: 139), као правдање погрешне и погубне идеологије. Пословице и изреке могу смирити тензије и могу их појачати:

„Мале фолклорне форме, осим комуникативне функције имају и особену ритуалну (обредну, сакралну, магијску) функцију и јављају се у посебним, културом одређеним контекстима“ (Sikimić 1996: 9).

У скуштинским говорима посланици, у већини излагања говорне изразе усменог порекла казују *на почетку* или *на крају* излагања. Веома су ретки примери да се говор гради око неке пословице или изреке као главне тезе говора. Као изузетак јавља се феномен клетви у расправи 2. септембра 2008. године, где су излагања свих посланика Српске радикалне странке базирана на лимитираном корпусу клетви. Овакав налаз указује, по свему судећи, на чињеницу да наши посланици већином импровизују говоре и да немају припреме за излагање, али, и свест о говорним изразима усменог порекла као моћној комуникационој стратегији. Почетак и крај иначе чине најефикасније делове наратива.<sup>118</sup> Са идиомом се не полемеше. На то правило указује и Järv подсећајући да се управо народне приче најчешће завршавају пословицом или пословичним изразом:

„Због интертекстуалности пословице имају посебан утицај, тако што се стапају са текстом. Пословица је комплетан текст, формира текст унутар тексту. Пословица је још моћнија када је истакнута, на почетку или на крају текста ...

Познато је да оно што се изговори на почетку и крају највише памти да оно што је рекао на почетку или на крају приче је упамћен најбоље. Психолози, на основу истраивања, такав ефекат (спроведено са секвенцама неповезаних речи) називају примат и снага учесталости. Дакле, позиционирање пословица показује ауторову жељу (можда чак и несвесну) шта желе слушаоци упамте, открива општи тоналитет приче или обезбеђује импозантан коначни тон. Традиционално, пословице су коришћене на крају народних прича као закључак и поука“ (Järv 1997: 92–93).

---

<sup>118</sup> Тако се, на пример у усменој књижевности обликују устаљене оквирне формуле којима почињу и завршавају и песме и приповетке, које се онда, овим формулативним обрасцима јасно издвајају од шума говорне ситуације“, што је веома важно за усмено дело, које није медијски издвојено (више о томе види Детелић 1996; Detelić 2015: 13-42). Дакле, стављање пословице (изреке) на почетак и крај излагања може имати донекле сличну функцију као и оквирна формула – издвајање властитог излагања из „шума говорне ситуације“.

Функције говорних израза усменог порекла у скупштинском и уопште политичком говору јесу:

- позивање на ауторитет и мудрост великог колектива<sup>119</sup>
- легитимисање властитог суда/ суда одређене политичке партије
- исказивање властите супериорности,
- увреда, исказана директно или еуфемистички.<sup>120</sup>

Најчешћи разлог за вербализацију говорног израза јесте „увођење народа у скупштину“, укључивање у расправу, и то управо позивањем на народну мудрост. Тиме се, посредно али недвосмислено декларишу као део колектива који дели исто искуство (социјално, културно, историјско). Аница Шаулић каже: „некада је пословица само подсећање на случај из живота или из приче. Појединци би се позивали на одређени случај речима 'то је оно', или 'што рекли'“ (Шаулић 1962: 6).

Ево примера како посланици вербализују говорне изразе:

како пословица каже	пословица каже
како каже пословица	како каже народна пословица
једна јеврејска пословица која каже	као што каже латинска пословица
једна пословица каже	стара пословица каже
добра пословица која каже	народна пословица каже
има једна латинска пословица која каже	како стара пословица каже
једна врло добра руска пословица каже	како каже наша народна пословица
стара пословица каже	како каже народна пословица
пословица је наша и каже	народна пословица каже
народна пословица каже	каже једна пословица

<sup>119</sup> Пословице и изреке могу послужити и једној и другој сврси.

<sup>120</sup> Део те функције јесте коришћење пословице или изреке као опомене да се размисли о ономе што се чини.

латинска пословица каже	како каже стара добра пословица
каже из нашег народа пословица	народна пословица каже
како то каже народна пословица	постоји пословица, каже наш народ
како каже пословица	народна пословица каже
стара кинеска пословица каже	народна пословица каже
стара кинеска пословица каже	једна латинска пословица каже
стара пословица каже	стара римска пословица каже
народна пословица каже	стара афричка пословица каже
што каже народна пословица	постоји пословица која каже
као што каже једна стара индијанска пословица	има једна руска пословица која каже
стара индијска пословица каже	народна пословица каже
има народна пословица која каже	што каже народна изрека
народна изрека каже	каже једна изрека
стара изрека каже	постоји једна изрека у српском народу која каже
каже изрека	каже једна мудра изрека
народна изрека каже	како каже латинска изрека
народна изрека каже	има једна латинска изрека која каже
постоји једна изрека у Србији која каже	лепа изрека која каже
у народу изрека каже	изрека каже
она изрека каже	стара изрека каже

једна изрека каже	постоји једна изрека која каже
каже једна фина руска изрека	каже једна фина латинска изрека
руска изрека каже	једна лепа изрека која каже
једна изрека која каже	каже једна стара изрека
има лепа изрека која каже	постоји изрека која каже
изрека каже	има она народна изрека која каже
народна изрека каже	изворна народна изрека овог народа каже
народ каже	што каже стара изрека
има једна изрека која каже	једна француска изрека каже
француска изрека каже	

Глаголом „каже“, који посланици најчешће користе, у Скупштину се уводи „глас народа“<sup>121</sup>, а говорни израз се отелотворује постајући живи колектив који говори и који је присутан у сали. Вук Стефановић Караџић је такође приметио да се пре пословица говори увод: „По њему, кад која пословица хоће да се рекне, у народу се обично пре тога каже или дода: 'Штоно (има) ријеч', 'Штоно стари веле', 'Штоно бабе кажу'“ (Кнежевић 1972: 16). У политичком смислу, у Скупштини оваква употреба говорних израза усменог порекла има посебну тежину, јер се управо народ, кроз народну мудрост позива као арбитар на месту које је најважније за судбину тог народа и међу посланицима које је тај народ изабрао да га представљају. Изговарајући говорне изразе усменог порекла, посланици изговарају казују мишљење или суд народа.

Занимљиви су примери где се у експозеима премијера, говорима министара и посланика појављују кинеске или руске пословице, као њихова потреба да се позову на мудрост „великих народа“.

<sup>121</sup> Он такође недвосмислено указује да се као заједничко својство свих ових исказа подразумева њихова умност, односно трајање у непосредној говорној комуникацији, чак и онда када су извори постали, већим делом, писани.

Позивање на ауторитет великог колектива преплиће се са функцијом легитимисања сопственог суда или суда одређене политичке партије. За ову функцију налазимо бројне примере у бази. Често се то дешава у расправама о законима, када посланик износи генерално мишљење целе посланичке групе и изражава подршку или одбијање предлога законских решења. На крају излагања, после изношења аргументације, посланик изговара пословицу као врсту поенте и аргумента да се његов лични став или став посланичке групе подудара управо с мудрошћу народа.

Посланица Б.Б., на крају излагања, као потврду прихватања закона изговара пословицу: „Није богат онај ко много зарађује, богат је онај ко много штеди“, као мудру потврду о исправности закона и оправданости подршке посланичке групе коју у расправи представља. У расправи о ребалансу, на крају излагања посланик поентира пословицом: „Није народу криво што нема, него што није право“, истичући тако став партије да ребаланс није правично урађен, о чему је, у току расправе, изнео аргументацију. Као похвалу реформама, у закључном делу излагања, посланик Д.А. каже: „Зрно по зрно погача“. Пословица је употребљена као поента, потврда народне мудрости да без штедње нема напретка. На крају излагања, као опомену посланик В.А. изговара:

„Ипак да будете свесни да постоји изрека – како ко ради, тако му се и врати. Крајње је време да ДОС престане да се игра са овом скупштином, земљом и народом, већ да овом земљом влада као домаћин, јер од ваших игара, господо, грађани Србије су све сиромашнији.“

Посланик за два исказа користи фразу „стара добра изрека“: „Човек планира, а Бог се смеје“ и „Најскупље је оно што не ради“ и користи их као поенту свог говора, и доказ тврдњи изнетих у говору.

„Практична примена говорних израза у говору увек је у вези са датим случајем и одређеном пригодом, кад се она користи као пример и потврда, зачин и украс“ (Кнежевић 1972: 8). Једна од важних функција пословица и изрека јесте исказивање властите супериорности, културне, интелектуалне, образовне. Овом корпусу пословица припадају готово сви латински цитати<sup>122</sup> и пословице које воде порекло из права и правне праксе.

---

<sup>122</sup> Свесни смо да су латинске сентенце превасходно писана форма (која се, истина, у извесној мери „фолклоризовала“, постала део умене комуникације) али у свој корпус смо их унели због тога што они који их кажују одређују као пословице, изреке, мудрости, без праве свести о ауторству и писаним изворима. Чак и онда када наводе извор, он је ретко тачан и проверљив и



Особено за латинске цитате јесте да их посланици изговарају у оригиналу, а потом дају превод:

- Quod rarum, carum. – Оно што је ретко, то је и вредно.
- Verba volant, scripta manet.– Речи лете, оно што је записано остаје.
- Mel in ore – verba lactis; fel in corde – fraus in factis. – Мед у устима, млеко у речима, жуч у срцу, а превара у делима.
- Repetito mater studiorum est. – Понаваљање је мајка науке.
- Ubi bene ubi patrija. – Тамо где је добро, тамо ти је домовина.
- Decies repetita placebit– Допашће се кад се десет пута понови.
- Et post malam segetem serendum. – И после лоше жетве треба сејати.

Постоје и ретка одступања од овог правила када посланик изговара само превод. Пример је функционерка Ј.Т. која у оштрој расправи с посланицима каже: „Незнање права не извињава“. Она бранећи ставове и рад институције коју води тако наводи као „правну пословицу“ парафразу латинског цитата: „Error (ignorantia) iuris nocet, error facti non nocet“ (Заблуда /незнање/ о праву шкоди, а заблуда о чињеници не шкоди). Занимљиво је да овим парафразираним латинским цитатом Ј.Т. оповргава ставове широке јавности за коју сматра да је незнаљачка. У овом примеру видимо покушај супериорног коришћења страног цитата, који се намеће као истина доминантна над општим, јавним мишљењем народа.

У реплици посланик П.М. цитира латинску пословицу “ Mel in ore – verba lactis; fel in corde – fraus in factis“, даје превод и затим, у даљем излагању, објашњава да изреку примерава посланици Г.Ч. за коју тврди да се вратила у „средњи век“. Ово је још једна потврда општег места при цитирању латинских пословица: посланици их користе да би показали интелектуалну надмоћ. Овде је то наглашено претпоставком да ће превод свима требати осим П.М. Посланик П.М. каже „Сада да преведем шта би то отприлике значило“, где одредница *отприлике* може указивати на недовољну способност политичких противника да схвате цитат чак и у преводу, или можда на недовољну развијеност посланиковог матерњег језика.

Други посланик, М.М., казује латинску изреку: „Et post malam segetem serendum“ или ”И после лоше жетве треба сејати”, даје превод и додатно

---

више представља истицање властитог знања, образовања, памети, него поуздано навођење извора.

тумачи: „И после лоших решења која нам Влада нуди у једном континуитету треба наставити даље, радити, критиковати оно што није добро, похваљивати оно што је добро“.

Посланик Д.М. излагање почиње латинским цитатом: „Verba volant, scripta manet“, након чега следи превод: „Речи лете, оно што је записано остаје“. Посланик овом пословицом обезвређује расправу осталих посланика, а истовремено истиче властиту интелектуалну надмоћ.

Осим латинских цитата и неке народне пословице, домаће и стране, имају исту функцију: „Узмите се у памет“; „Можеш како хоћеш, али не можеш докле хоћеш“; „Ко живи у кући од стакла, никако не би требало да се гађа камењем“; „Стрпљен спасен“; „Научите да ћутите да бисте знали да говорите“; „Ко нема свој живот, он се бави туђим“.

Јасно је да је велики део корпуса забележених клетви има изразиту негативну конотацију и да им је функција да увреде и уплаше.<sup>123</sup> Клетве, као и део пословица и изрека које смо забележили у скупштинском говору може се сврстати у језик говор мржње.

„Говор мржње дефинисале су различите институције за људска права, као и велики број стручњака. Комитет министара Савета Европе, у Препоруци бр. 20 о говору мржње из 1997. наводи да су то „сви облици изражавања који шире, подстичу, промовишу или оправдавају мржњу према расама, ксенофобију, антисемитизам и друге облике мржњезасноване на нетолеранцији...“ (Ружић 2010). У стручној (лингвистичкој, социолошкој и комуниколошкој) литератури говор мржње дефинисан је слично. То је ’обухватан назив за вербално изражавање мржње, шовинизма, ксенофобије, расизма и других колективних негативних осећања’ (Бугарски 2001:117). Политички некоректан говор усмерен је на то да се (неко) дискриминише, омаловажава и вређа и представља ’произвођење непријатеља или учвршћивање другог или чак супротног као непријатеља’ (према Вељак 2001)3. Говор мржње је такав говор ’којим се изражава, заговара и охрабрује, заступа или подстрекује мржња према одређеним појединцима које одликују неке заједничке особине’ (Parekh 2006:214). Класичан образац за говор мржње јесте ’увреда групе људи, где је мотив за увреду припадност одређеној групи’ (Драшковић 2010:147 према Hainze 2006:577). Последица говорамржње јесте ’изазивање негативног осећања код свих (или већине) чланова групе којима је упућен [...], те се на тај начин креира амбијент социјалне дискриминације’ (Васовић 2002:17)“ (према Пралица: 2015).

<sup>123</sup> Изузетак су, унеколико, шаљиве клетве.

Након заседања 2. септембра бројни правни експерти тумачили су да у говорним изразима који су се чули у Скупштини има елемената кривичних дела, клевете али и покушаја рушења уставног поретка. У анализи смо нагласили примере да посланици пријављују повреду *Пословника* не само због употребе клетве, већ и због употребе пословице или изреке. Посланици и сами постају аутори увредљивих говорних израза тако што пародирају или парафразирају говорне изразе усменог порекла. Посланик В.И. кумулира пословичне изразе и на крају изводи директну увреду: „Лаже као пас. Веран као пас. Лаже као министар“. Такви су и примери: „Дабогда те балерина штитила“; „Дабогда ти Борис Тадић био председник“; „Дабогда ти Бошко Ристић тумачио закон“; „Ко са социјалистима оре, дупетом влаци“, али то ће бити предмет посебне анализе.

Карактеристична су два примера скраћивања пословица и изрека за које посланици сматрају да нису достојне парламента. Шире је уочена тенденција скраћивања пословица. Забележени су следећи примери: „... паметан учи на туђим грешкама, а неко други на својим“; „Оно што је дозвољено цару, није дозвољено неком другом“; „...чега се паметан стиди...“, који се у бази појављују преко 10 пута.

Нил Норик (Neal Norrick) у тексту *How proverb mean* (1985) развија теорију да, ако је реч о добро познатим пословицама, и само изговорање језгра, најмање препознатљиве јединице дозива целу фразу (Norrick 1985: 45). Међутим у исказима наших посланика није реч о феномену којим се бави Норик, већ о о скраћивању или измени дела говорног израза као псовке, због увредљивог садржаја.<sup>124</sup>

Преко 80 говорних израза има функцију да увреди, што је импозантна цифра у тој функцији. Обично говорни изрази који би требало да увреде долазе на крају излагања, као последње речи: „Што се зове жито и кукољ“; „Онај ко зло не казни, тај сам зло чини“; „С ким си, с њим си, а с ким си, онакав си“; „Не вреди глумом шапутати, ни ћоравом намигивати“; „Печене очи“; „Образ као опанак“ и сл.

---

<sup>124</sup> Међу основним функцијама усмене изреке Нада Милошевић Ђорђевић издваја умањивање увредљивости неког израза (Милошевић –Ђорђевић 2000: 184-185), али о томе се овде, у говору посланика не ради. Напротив, ова скраћивања двоструко вређају политичког опонента: опште разумевање које тај *неко други*, придаје увредљивом значењу и смисао консензуса.

### 5.3. Однос посланика према говорним изразима усменог порекла

Поред тога, што посланици у излагањима говорне изразе ретко користе, (што смо у ранијим поглављима утврдили) уочљиво је да они, такође, не разликују жанрове. Најчешћи је пример неразликовање пословице и изреке, тако да се дешава да исти посланик у различитим расправама исти говорни израз једном назива пословицом, а други пут изреком. Видели смо и многобројне примере да се цитати из веома познатих књижевних дела наводе као пословице или изреке. Један део анализираног корпуса показује велику слободу импровизације, као и случајеве када некакве псеудомудрости називају пословицама. Зачуђујући су, нарочито, примери мешања жанрова какви су клетва и пословица или изрека, које такође налазимо у бази. Ово, по свој прилици, указује суштински раскид са традиционалном културом, унутар које су настајале ове говорне форме.

Релевантно је, такође, из расправа утврдити какав је однос посланика према говорним изразима. У неколико наврата посланици пријављују повреду *Пословника*, због коришћења пословица и изрека. Тако на пример посланик В.А., 24. децембра 2014. године тражи заштиту од председавајућег, јер посланицима сметају пословице, односно „народне пословице“. У образложењу датом председнику Скупштине, он каже да оне коме сметају пословице, смета и сам народ. Ово кратко обраћање пример је да посланик изједначава пословице са народом:

„Господине председавајући, мислим да сте повредили члан 105. *Пословника* полемишући са народним послаником коме сметају народне пословице, коме смета народ зато што неће да гласа за њихову странку.“

Даље предлаже да се председнику Скупштине набави збирка народних пословица Вука Стефановића Карацића, како би он могао да одбија пријаве повреде *Пословника* на основу изречених пословица. У завршници обраћања каже да се поједини посланици „идентификују“ с пословицама чиме се доказује да су говорни изрази, нажалост, „врло често у функцији увреде других посланика. У расправи 2008. године, председник Скупштине заиста опомиње посланика због изговорене пословице: „Господине Красићу, молим вас, термин који сте изговорили није у складу са тенденцијом свих нас да водимо рачуна о достојанству.“

У истој је функцији објашњење посланика З.О. због чега неће да изговара пословицу у парламенту: „Знате шта, има једна народна изрека, нећу сада да је поновим зато што није у складу са достојанством парламента“, исти пример срећемо и у излагању С.Д., који изговара пословицу, па каже да другу неће изговорити јер није примерена: „Има још једна гора, али није ни место ни време да се нешто тако каже овде.“ Занимљиво је да овај функционер Владе градира пословице „лоша...гора...“ што сведочи о односу коју има према народној традицији, али је пре (несвесно) истицање функције која им се у скупштинској комуникацији примарно даје.

У посланичким полемикама уочљиво је препознавање функције пословица, па и полемисање са њом: тако на пример посланика Н.М. из Српске радикалне странке исмева колегу посланика зато што користи „латинске пословице“ и оптужује га да, управо тиме, жели да прикрије своју необразованост.

Има и другачијих примера. Посланик С.М. каже да „има у нашем српском језику много *лених народних пословица*“, а посланик М.Д. говори о примерености употребе пословица у скупштинском говору: „а у српском народу има јако пуно пословица које *могу да пошаљу јасну поруку*, пре свега, ми ћемо одавде послати јасну поруку грађанима“. А.Л. на почетку излагања каже да је атмосфера расправе добра, јер се говоре пословице, показујући тиме позитиван став. Посланик П.Ц., у свом излагању наводи да управо пословице дефинишу потребу народа за правдом и да, на неки начин, пословице треба да дефинишу Скупштинске циљеве. Посланица Н.Ј. доприноси утиску да се пословице сматрају делом идентитета и традиционалног васпитања, када у расправи упућује колеги посланику следеће речи: „Ви сте човек Шумадинац, са села, господине Албијанићу, и добро знате да су вас родитељи учили народним изрекама и да их у правом тренутку користите.“ У овом исказу видимо и то да се пословице и изреке сврставају у рурални миље – „ви сте човек са села“, али и да се преносе у породици, као део општег вредносног система.

Анализом контекста долазимо до закључка да и неки други посланици сматрају говорне изразе усменог порекла делом идентитета. У реплици другом посланику М.Д. каже: „Могу само да вам кажем, јер ви себе зовете народним човеком, да народна пословица каже – ко другојме јаму копа, сам у њу упадне.“ Г.Р. у расправи каже да народи који поштују изреке имају стабилне државе.

Занимљиво је излагање М.С., који се осврће на „изворну народну изреку овог народа“ „Ко ради не боји се глади“, за коју сматра да сведочи о моралу својих твораца али онда ниже низ парола/модерних изрека, које, по њему, сведоче о деградацији целе нације, о губитку морала. У другој расправи он као доказ мудрости нашег народа наводи следећи пример:

„Колико је наш народ паметан да за сваку страну медаље има изреку. Молио бих актуелне власти да запамте да народ каже, с једне стране, 'батина је из раја изашла', то је вама у прилог, али друга изрека 'батина има два краја', то је њима у прилог.“<sup>125</sup>

Посланица Ј.П. се обраћа министру и објашњава да, пошто је он „народски човек“, разумеће изреку која може да се примени на амандман: „Нити коску глође, нити другом даје.“ На овом примеру још једном видимо да део посланика мисли како је прикладно употребљавати пословицу или изреку у комуникацији с некаквим „народским људима“, што, вероватно значи простим или неуким људима, односно, да само такви разумеју усменокњижевну традицију. Посланик М.М., 16. мај 2013. године, нагомилава пословице у свом исказу, да би закључио да се њему „највише допада руска пословица“. Овде срећемо пример личне преференције неких говорних израза, доказ да посланици имају омиљене и неомиљене пословице, што смо већ претпоставили у анализи употребе руских и кинеских пословица у експозеу премијера.

#### 5.4. Порекло

По дефиницији лорда Џона Расела (Lord John Russel) пословица је производ разума једног, а мудрости многих. Пословица се преноси прво у кругу породице, па села, области, на крају и континента и постаје универзално знање. Масовни медији су данас само убрзали тај процес. Пословице се преношењем мењају, па тако настају варијанте. Врло је тешко утврдити порекло пословице, где и кад је настала, иако су предузимане обимне компаративне студије. Студије Емануела Страуса и Гајла Паколија (Emanuel Strauss & Gyla Pasoley) доказују да постоји фондус универзалних европских пословица. Многе од ових пословица

---

<sup>125</sup> Посланик В.Ђ. цитирајући пословицу прво каже да је је то *дивна пословица*, а на крају говора: „То је народна пословица, није ништа ружно.“

воде порекло од латинских сентенци, дела Платона, Хомера, Еурипида и Библије<sup>126</sup>, Курана, Талмуда (Meider 2012: 10).

Проучавајући библијске пословице Стефан Ланг (Stephen Lang) каже:

„Мудри народи на свету разумеју основну истину о мудрости : мудрост није нова . То је све 'стара ствар' коју хиљадама година људска бића, која живе на Божијој земљи, тестирају. Не постоји 'ова мудрост', јер људска природа се није променила ни једну јоту“ (Lang 2004: XI).

Истраживања паремиолога доказала су да пословица „Где има дима има и ватре“ постоји у 54 европска језика, „Пас који лаје не уједа“ у 51, „Деца и будале говоре истину“ у 41, „Тиха вода брег рони“ у 38 и сл. Њихова распотрањеност говори у прилог снажним везама међу народима, али и упечатљивости оваквих формулација искуства, знања, мудрости.

Други велики извор европских пословица јесте Библија. Као најпревођенија књига Библија има огроман утицај на ширење пословица. „Ко другом јаму копа, сам у њу упада“ (Постање 3: 10) једна је од најраспрострањенијих пословица. Број пословица из Библије варира, што је умногоме зависило од вештине преводиоца.

Трећи извор пословица, судећи по литератури, јесте средњи век, тада су настале пословице попут: „Нова метла најбоље чисти“; „Врана врани очи не вади“; „Нема руже без трна“ (Meider 2012: 13). Наравно, постоје и други извори и утицаји као што је примећено да у Европи све више имају утицаја америчке пословице: „За танго је потребно двоје“; „Ћубре унутра, ђубре напоље“– из компјутерског техничког речника; „Слика вреди хиљаду речи“ и сл. Универзалност енглеског језика допринела је да се пословице шире и настају из популарне културе и масовних медија (Meider 2012: 16).

Домаћи аутори<sup>127</sup>, говорећи о пореклу пословица углавном истичу да је већина потиче из сеоског живота и искуства; такође, издвајају се пословице с изразито хришћанским схватањима, које потичу из црквене литературе па су преко свештеника и моноха дошле у народ. Део пословица добили смо из средњовековне литературе, биографија, помена и приповедака, када су се афоризми издвајали из текста и остајали у народу као појединачни искази, пословице. И народне приче, песме и Библија значајан су извор пословица.

<sup>126</sup> Види Клеут: Клеут, Марија (1997а). „Библија и Мушкатиновићеве пословице“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, бр. 26/1, 297–304.

<sup>127</sup> Видо Латковић, Кнежевић, Нада Милошевић–Ђорђевић, Маја Клеут

Видо Латковић каже да су се наши писци интересовали за пословице и да прве антологије датирају још из XV века.<sup>128</sup>

У српској усменој књижевности је знатан пословички корпус непосредно везан за време турске владавине: „Платиће неко, ја Вла’ ја Турчин“; „Кадија те тужи, кадија ти суди“; „Не зна пјан Влах зашто је гладан Турчин“ (Карацић 1969: 192); „Пустио бих ја њега али неће он мене.“<sup>129</sup>

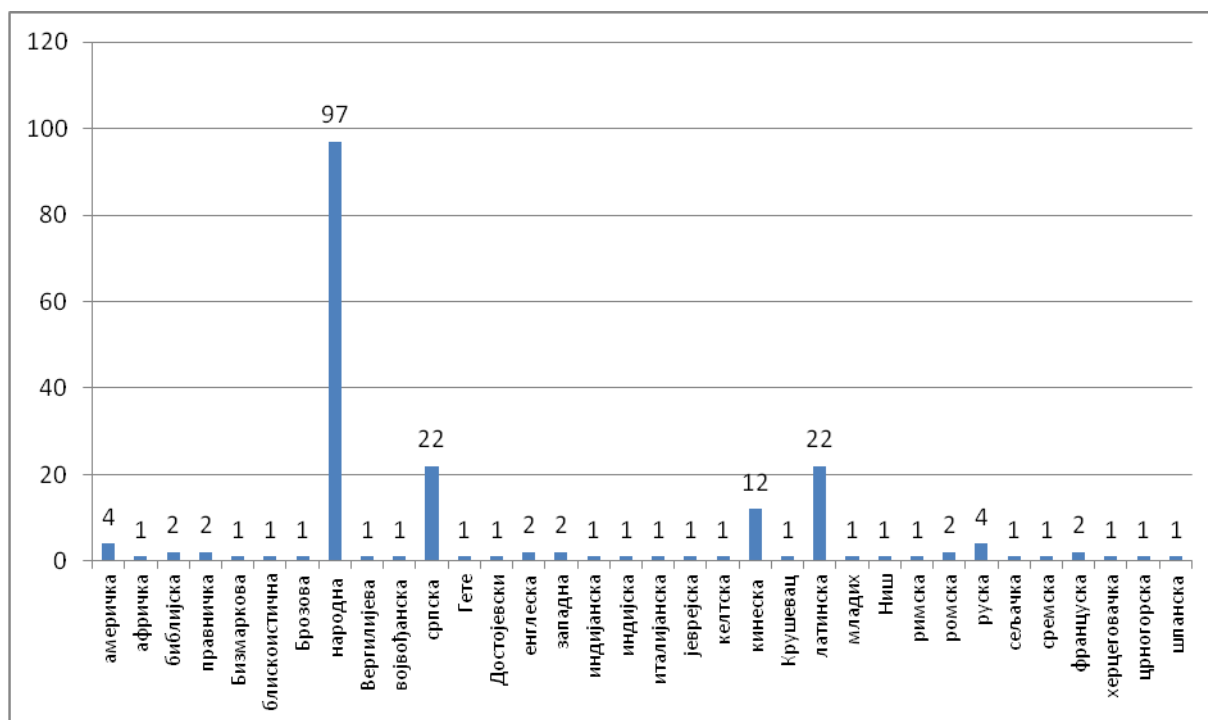


График 6 . Порекло говорних израза према исказима и осећању посланика

На основу базе и из анализе контекста проистиче да посланици наводе 34 различита извора пословица. Најдоминантнију групу чине говорни искази који наведени као „народна пословица / народна изрека“. Тај корпус чини готово трећину укупно анализираних исказа. Групу „српских“ пословица / изрека чине 22 израза и они су изједначени с групом израза за које посланици кажу да су „латинског“ порекла. По бројности се још издвајају кинеска, америчка и руска.

<sup>128</sup> Јурај Шишгорић, хуманиста и латиниста, у свом делу *De citu Iliriae et citate Scibenici* (О положају Илирије и града Шибеника), насталом крајем 15. века, каже да су илирске пословице по лепоти и мудрости равне латинским изрекама. Пример такве пословице, с наших простора, јесте: „Не дао ти се Бог на објесна себра намјерити“ (Милошевић – Ђорђевић 2000: 182).

<sup>129</sup> Према Вуковој причи, то је рекао Турчин, који се одвојио од дружине па га ухватио хајдук. Да би прикрио своју невољу, он зове друштво: „Дођите, ухватио сам хајдука.“ Када му они одговоре да га сам доведе (или пусти ако то не може), он каже: „Пустио бих ја њега, али неће он мене“ (види Карацић 1969: 243).



Занимљиво је да се као извори и аутори говорних израза појављују Броз, Вергилије, Достојевски и Гете. Његоша и Андрића цитирају али их не препознају. Занимљиво је то што посланици и када се позивају на ауторе говоре и даље о пословицама / изрекама, па се чини да не повлаче границу између народних пословица / изрека и фолклоризованих облика писаног постања.

Такође видимо да се јављају регионални говорни изрази. Посланици наводе говорне изразе „из Ниша“, „из Крушевца“, „доле из Србије“, настале „у Метохији“ и сл., што указује на регионално порекло и карактер израза, на које они указују ширем аудиторијуму као на правила региона из којег потичу или га заступају. Ови случају могу имати и додатну политичку тежину јер посланици показују да бране локални морал и начин размишљања, да су прави заступници народа из одређеног краја.

#### 5.5. Значење говорних израза усменог порекла у скупштинском говору

Проблем значења пословица окупира семантичке студије. Нил Норик у делу *How proverbs mean: Semantic Studies in English Proverbs*<sup>130</sup> закључује да се пословице користе у комплексним контекстима и да се ван контекста не могу ни тумачити. Бурк (Burke) каже да су пословице говорна стратегија, али не довољно проучена. Он доказује да се при тумачењу контекста наилази на контрадикторне дублете и да пословице зато треба схватити као делове мудрости, не универзалне истине. Пословице су социјалне стратегије и њихово значење је јасно само у контексту (Meider 2012: 133).

Иза сваке пословице постоји одређен догађај када је настала, мала прича која се врло тешко може реконструисати. Вук Стефановић Карацић је у *Ријечнику* и збиркама пословица понегде забележио и причу о настанку пословице. Занимљива су одступања до којих долази историјским протеклом времена и како се користе пословице / изреке у различитим историјским периодима јер управо пословица рефлектује ставове већине у одређеном временском периоду (Meider 2012:135).

---

<sup>130</sup> Како пословице значе: Семантичка студија енглеских пословица- прев. В.Б.Ј.

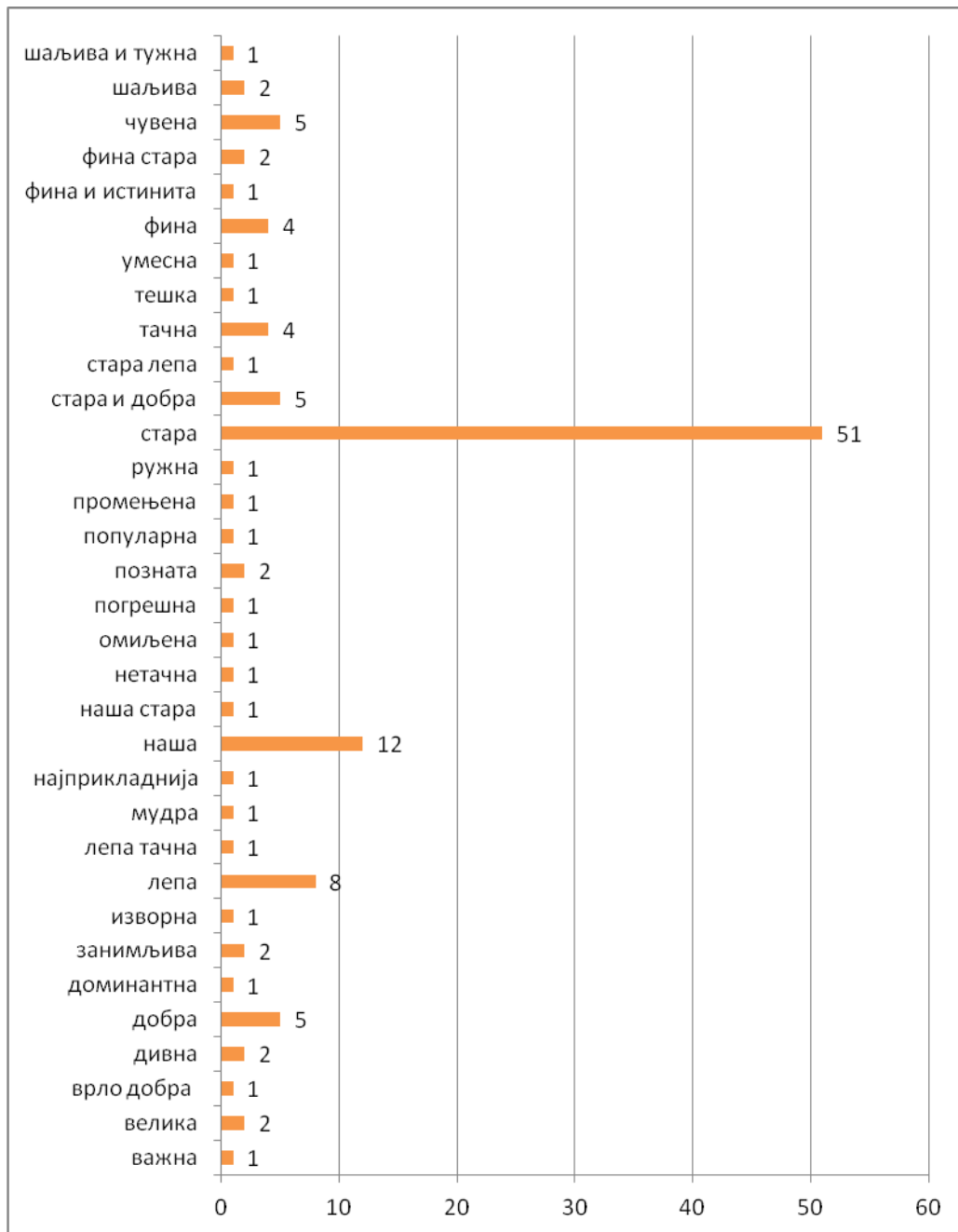


График 7. Конотације говорних израза у исказима посланика

Већина конотација уз вербализацију говорних исказа усменог порекла је позитивна. Најчешће посланици истичу *старину*: „стара“, „стара и добра“, „наша стара“, „фина стара“. Затим следе такође позитивне одреднице „наша“, „лепа“, „фина“, „тачна“, „добра“, „чувена“. Од негативних одредница појављују се „ружна“, „погрешна“, „тешка“, „нетачна“, „тужна“.

## 5.6. Нацрт типологије говорних израза

Анализом материјала из базе добијамо готово једнаку распоређеност типова или тема. Нешто већу заступљеност бележимо када је реч о моралним концептима, социјалним животом, социјалним интеракцијама и комуникацији.

Врло је тешко направити класификацију пословица. Мати Куси (Matti Kussi) и његова ћерка Ути Лахакангас (Outi Lauhakangas) направили су интернационални систем класификације који почива на 13 главних тема, које представљају основне аспекте живота<sup>131</sup>:

- а. практично познавање природе
- б. судбина
- ц. основна запажања и социологија
- д. свет и људски живот
- е. мера света
- ф. морални концепти
- г. социјални живот
- х. социјална интеракција
- ј. комуникација
- к. социјални положај
- и. норме
- м. копирање и учење
- т. време и осећај времена

---

<sup>131</sup> Унеколико сличну, али књижевно продубљену типологију даје Марија Клеут у својој антологији (Клеут 2010).

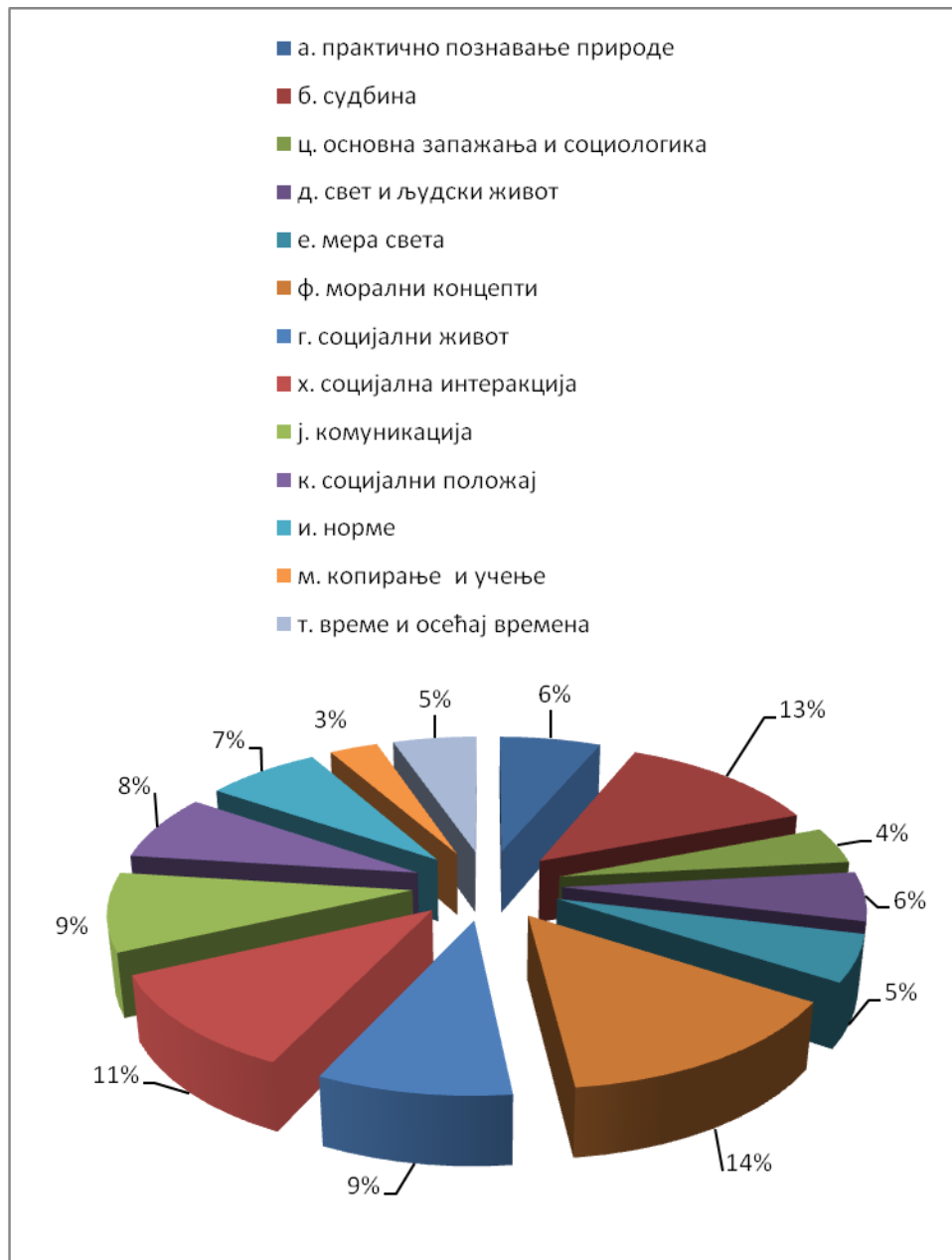


График 8. Нацрт типологије пословица и изрека

Ове теме даље се разврставају на 53 главне класе које се даље деле на 325 подгрупа. Ово је врло комплексна класификација начињена с намером да успостави универзалне архетипове људског мишљења. Издвојено је 700 универзалних типова и класификација се непрестално надограђује (Meider 2012: 17).

## 5.7. Значење одабраних примера

**Чега се паметан стиди...** једна је од најчешћих пословица у анализираној бази. Јавља се у неколико варијанти:

- ...чега се паметан стиди...;
- Чега се паметан стиди, луд се тиме поноси;
- Чега се паметан стиди, ви знате како даље иде народна пословица;
- чега се паметан стиди, будала се поноси;
- чиме се будала поноси, паметан се стиди;
- паметан учи на туђим грешкама, а неко други на својим.

Притом, скраћена варијанта појављује се чак пет пута. Посланици углавном имају коментар за скраћење пословице: „даље не бих да је цитирам...“; „Ви се поносите нечим, како каже наша народна пословица, чега се паметан стиди“; „Чега се паметан стиди, даље нећу цитирати...“; „Чега се паметан стиди, ви знате како даље иде народна пословица“; Има у народу једна изрека – чега се паметан стиди...“.

Ова пословица спада у древне, универзалне пословице. Налазимо је у разним културама, у различитим варијантама: „Wise man learn by other mens mistakes, fools by their own“, „Learn by mistakes of other“ (Manser 2007). Сматра се да је аутор ове пословице римски писац драма Плаут (Plautus) (254 – 184 п.н.е), који је написао: „Feliciter is sapit qui periculo alieno sapit“<sup>132</sup>(Manser 2007: 169). У Вуковој збирци је налазимо у следећој варијанти: „Чег` се мудар стиди, тим се луд поноси“ (Карацић 1969:345), док се варијанте јављају у свим каснијим референтним збиркама.

У свим случајевима употребе ове пословице у скупштинском говору посланици је користе да би увредили политичке противнике: „Ово је заиста невероватно, а то јесте однос вас из режима, ваш однос према грађанима Србије. Ви се поносите нечим, како каже наша народна пословица, чега се паметан стиди.“ Из стенограма видимо чак и то да посланици добијају опомену за употребу ове пословице: „Господине Красићу, молим вас, термин који сте изговорили није у складу са тенденцијом свих нас да водимо рачуна о

---

<sup>132</sup> Срећан је онај ко је мудар на рачун других.

достојанству.“ Једна посланица чак четири пута у различитим расправама изговора ову пословицу, некада у скраћеном, а некада у интегралном облику. Посланик З.К. два пута за ову пословицу користи придев „лепа“.

На примеру употребе ове пословице можемо извући неколико важних закључака. Први је да посланици имају став о пословицама као о увредљивим речима, па се, када користе те пословице, довијају тако што или скраћују пословицу или њен „увредљив“ део мењају другим речима, где суштина остаје јасна. Такође, у свим примерима, они је упућују директно политичким противницима, не говоре генерално него је стављају у контекст карактеризације опонената. Тиме пословица добија функцију псовке и управо се на тај начин и скраћује.

У политичком контексту употребом ове пословице политички простор Народне скупштине поларизује се на „нас паметне“ и „вас будале“. У *Рјечнику симбола* (2003: 362) термин „луђак“ симбол је „онога који пркоси свим нормама успјеха и мишљења“.

Једна од првих антологија преведених **кинеских пословица** коју је приредио Виљем Скарбороу (William Scarborough), 1875. године, дефинише кинеске пословице, Su-Hua<sup>133</sup>, као изразе који се не могу прецизно дефинисати. Он тврди да Кинези пословицама придају огроман значај, и у писању и у говору, као и да се бројност и учесталост кинеских пословица могу сматрати једнаком целом западном свету. Уз записане и проучаване мудрости филозофа, какав је, Конфуције, Скарбороу закључује да је кинески језик „најпословичнији језик света“:

„Нема сумње, да је од свих језика, кинески језик најбоље прилагођен таквој врсти говора“ (Scarborough 1875: VI).

Он бележи и обичај да се о празницима куће ките пословицама исписаним на украсним папирима, али и да се путем религије (Будизма, Конфуцизма и делима Лао Цеа (Lao Tzu) пословица дубоко укоренила у кинески живот. Бројним преводима и мешањем култура дошло је и до великог утицаја кинеских пословица и мудрости на остатак света.

У анализираној бази проналазимо 12 кинеских пословица или изрека. Занимљиво је да се већина акумулира на дан када премијер формира нову владу

---

<sup>133</sup> Приређивач преводи овај израз као „Уобичајене изреке“ (Common sayings).

и износи експозе, 27. априла 2014. године. Прва пословица јесте: „Планираш ли годину дана унапред, посади рижу. Планираш ли 10 година унапред, посади дрво. Планираш ли век унапред, васпитавај и образуј људе.“ Ово је једна од најраспрострањенијих кинеских мудрости у западном свету, чије се порекло везује за Конфучија али и све друге ауторе. Најчешће се аутор не наводи него се цитира као „стара кинеска пословица“.

Друга је: „Дај човеку рибу и нахранићеш га за један дан. Научи га да пеца и нахранићеш га за цео живот.“ И ова пословица везује се за Конфучија, али се наводи и као стара кинеска пословица. У Енглеској се шири у 19. веку.<sup>134</sup> Портал који се бави енглеским фразама иде и корак даље и тврди да ова пословица нема доказано кинеско порекло<sup>135</sup> позивајући се на *Oxford Dictionary of Quotations* и израз приписује Ани Изабел Ричи (Anne Isabella Ritchie) из њеног дела *Mrs. Dymond*:

„Он сигурно не практикује своја правила, али претпостављам да је патрон мислио да ако дате човеку рибу, он је поново гладан за један сат; а ако га научиш да ухвати рибу урадили сте добро дело.“<sup>136</sup>

Тврдњу да је ово кинеска пословица повезују са америчком литературом шездесетих година где се у америчким магацинима она масовно појављује као „кинеска пословица“.

Иста у варијанти појављује се и раније у расправи 15. јуна 2011. године. Посланик Б.О. такође сматра да је реч о кинеској пословици: “Ако хоћеш некоме да помогнеш, не дај му рибу да једе, дај му штап и удицу и научи га да лови, сам ће се бринути о себи.” Исти цитат користи и М.Р., 12. јуна 2013. године: „Има стара кинеска пословица. Кад човеку даш рибу, нахраниш га за један дан. Кад га научиш да пеца, нахраниш га за цео живот.“ М.Р је користи у контексту расправе о образовању, у жељи да нагласи важност едукације. Дефинитивно, у перцепцији наших посланика, ово јесте кинеска мудрост.

На дан када премијер износи експозе с кинеским пословицама јавља се у расправи посланик М.М. и каже да је инспирисан кинеским пословицама и

<sup>134</sup> <http://www.phrases.org.uk/meanings/index.html>

<sup>135</sup> Овај портал се позива на „етимолошко правило“: „This proverb has fallen foul of the spurious etymological rule: 'if you don't know the origin of an enigmatic proverb, say it is ancient Chinese'. May you live in interesting times and a picture is worth a thousand words suffer the same fate. There's no evidence to link 'Give a man a fish...' with China.“

<sup>136</sup> <http://www.phrases.org.uk/meanings/give-a-man-a-fish.html>

такође изговара једну: „Ако свако у својој кући упали светло, цела улица ће бити обасјана“ чије је порекло врло тешко утврдити. Ово је пример ограниченог пословничног дијалога. Још је занимљивије то што посланик осећа потребу да користи кинеске пословице поводећи се примером премијера.

Питање је зашто посланици уопште имају потребу да користе кинеске пословице када имамо наше пословице истог или сличног значења. Делимично одговор можемо наћи у самом експозеу премијера:

„Реформе у сфери образовања и науке. Иако имамо наизглед море образовних институција не можемо ни приближно да тврдимо да смо друштво знања. Једна кинеска пословица каже: 'Планираш ли годину дана унапред, посади рижу. Планираш ли 10 година унапред, посади дрво. Планираш ли век унапред, васпитавај и образуј људе.' Ова Влада ће покушати да реформише образовни систем.

Да ли знате да је сваки трећи ђак у Србији функционално неписмен? Нама ће образовање бити на првом месту. образовање је темељ од ког крећемо да градимо нашу заједничку кућу, нашу нову Србију, бољу Србију, Србију која зна. Наша деца уче из књига старих и по 20 година у ери нових технолошких иновација, где је једној информацији потребно само 28 секунди да проструји светом. Какав је то парадокс? Има ли бољег примера за то колико заостаје наше друштво? Наша деца уче из застарелих наставних средстава, а школски програми су такви да су затрпани гомилом неважних информација. Не постоји јасна информација која ће омогућити опште знање и образовање неопходно сваком младом човеку за даље животно опредељење.

Наша деца излазе из наших школа неспремна за свет и искушења која их чекају, без довољно знања да се самостално баве послом за који су се школовали. Професори морају да их образују, али не после школе, не на приватним часовима. После школе деца требају да се баве спортом. Све чешће чујем како родитељи масовно плаћају приватне часове. Још масовнија појава је поклањање оцена. Тако их васпитавамо да ће сутра олако нешто постићи, само је важно да имају везу и да плате, а што немају знања, нема везе. Тако им није учињена услуга, већ нанета непоправљива штета. Стара кинеска пословица каже: 'Дај човеку рибу и нахранићеш га за један дан. Научи га да пеца и нахранићеш га за цео живот'. Ми морамо нашу децу да научимо пре свега да правилно размишљају. Када то науче, научили су најважнију лекцију.“

Премијер у тросатном експозеу „нашем друштву незнања“ и „лошег образовања“ супротставља моћно друштво знања, велике и моћне цивилизације. Он промене и реформе које жели да ослика представља кинеским мудростима и дословно каже да се наша деца морају учити овим вредностима, што је



политички потенцијално врло ризично, јер се туђе представља вреднијим и паметнијим од својег.

Посланик Т.Н. чак четири пута говори исту пословицу о **мишу** у различитим варијантима:

- Миш и на брдо када се попне, остане мали.
- Миш и на брдо кад се попне, он остаје мали. Можда боље види, али је мали.
- Миш и на брдо кад се попне, он је мали.
- Миш и на брдо кад се попне, остаје мали.

Занимљиво је и то што се ова пословица јавља у релативно дугом временском периоду. Прва употреба у бази бележи се 2001. године, а последња 2011. године. Посланик је тачно идентификује као латинску пословицу, али је користи у значајно измењеном преводу:

„Non est magnus pumilio, licet in monte constiterit; colossus magnitudinem suam servabit, etiam si steterit in puteo. (Latin proverb)

Translation: "A dwarf is not tall, even though he stand on a mountain; a colossus keeps his height, even though he stand in a well." From Seneca, Ad Lucilium Epis (c. A.D. 65)" (<http://wordinfo.info/unit/3475/page:5>).<sup>137</sup>

Сваки пут када употреби ову пословицу, посланик је користи искучиво да лично увреди другог посланика, министра, односно политичког противника:

„Обично не одговарам на увреде јер мислим да Србију то превише не интересује, а посебно је не интересују они од којих мени стижу увреде у овој скупштини, али има једна латинска пословица која каже: 'Миш и на брдо када се попне, остане мали...'“

Има једна латинска пословица, каже: 'миш и на брдо кад се попне, он је мали'. Тако и вама та два метра, очигледно ништа нису донела, очигледно, господине министре...

Има једна латинска пословица, за Вас веома применљива – 'миш и на брдо кад се попне, остане мали.'“

Видимо да је пословица значајно скраћена у односу на оригинал и да се као главни актер уместо кепеца појављује миш. Да је та замена устаљена сведочи чињеница да у десетогодишњем континууму посланик непогрешиво изговара реч миш. Интересантно је видети зашто се појављује баш миш и зашто баш ову пословицу користи посланик када жели да некога лично увреди.

---

<sup>137</sup> Дослован превод би био: „Кепец није висок, чак и када стоји на планини, а колос је висок чак и када стоји у бунару.“

Чајкановић у књизи *Студије из српске религије и фолклора 1925–1942* наводи да у народној религији миш има посебну улогу. Миш је атрибут богова код разних народа.

„Миш је сеновита животиња и душа и живог и умрлог човека радо се замишља у облику миша“ (Чајкановић 1994/2: 263).

Исту симболику миша проналазимо и у *Рјечнику симбола* где је миш описан као хтонска животиња. Код Немаца, миш је душа покојника и терају галупањем кључева. Такође, код Немаца помињање миша табуирано је, јер се „дозивањем миша“ може дозвати нека лутајућа душа. Чеси за Божић имају обичај да мишевима, који очигледно представљају душе предака дају мрвице са Божићне трпезе, или им се даје грашак у угловима собе што је такође место где се окупљају душе. У нашој традицији забележено је да се вампир из гроба појављује као миш али и да се у миша може претворити ђаво. Пошто је миш сеновита животиња јесење задушнице називају се и Мишја субота. Остало је забележено и да постоји мишји дан, 27. октобар, када је женама забрањено да раде по кући, а мушкарцима да раде са житом, како мишеви неби начинили штету. У народној причи „Свети Сава спасава владику“ ђаво се распрскава у безброј мишева.<sup>138</sup>

Осим у функцији демонстрације супериорности, о којој је било речи у поглављу о функцијама говорних израза усменог порекла, посланик користи ово поређење политичког противника и миша као митску слику, о малој сеновитој животињи, нечистој, од које се зазире и која је штеточина. На тај начин он у политичком дискурсу заиста наноси тешку увреду, сликајући противника као миша, а остављајући себи/својој партији неизговорени део о колосу у бунару и симболички делећи простор Народне скупштине на чисто и нечисто и горње и доње.

Исти посланик још два пута<sup>139</sup> у току многобројних мандата користи још једну пословицу чији је актер миш, односно мишоловка. Овај пут реч је о америчкој пословици. Коментаришући одлуке Конгреса САД, посланик изговара америчку пословицу и каже:

---

<sup>138</sup> Види: Чајконовић 1994/2

<sup>139</sup> Током скупштинских расправа 2005. године и 2001. године.

„Има једна америчка пословица, па бих волео да је запамтите, господине, за сва времена – бесплатан сир налази се само у мишоловци.“ Исти посланик, исту пословицу изговара и у расправи 2001. године: „Америчка пословица, министре, гласи – бесплатан сир налази се само у мишоловци. Мислите мало о томе.“

Посланик бира америчку / енглеску пословицу како би маркирао америчку политику, упозоравајући на одлуке Конгреса САД. Тако се простор хтонског, нечистог пресликава на цео један народ, бесплатан сир јесте одлука о помоћи, а мишоловка је САД. У потконтексту, мишеви су представници власти, јер им прети мишоловка.

У бази проналазимо још једну пословицу са мишем „Боље је један дан у животу бити лав него целог живота миш.“ Посланица Н.Ј. у обрану колеге посланика изговара пословицу и додаје образложење: „Томислав Николић је и лав и лаф, и човек и посланик какав заслужује да буде и каквог га је Србија изабрала, а ви ћете сви заједно целог живота остати само мишеви.“ Функција и значење пословице јесте исто, а посланица брани управо посланика који најчешће користи пословице о мишевима.

Видели смо да важне теме инспиришу више пословица и изрека. Такав су пример свакако расправе о доношењу **буџета, о кредитима / дугу, ребалансима и о штедњи**. Корпус традиционалних народних пословица које говоре о овим темама такође је универзалан и присутан у свим културама, као и нашој. У бази проналазимо многобројне примере:

„Богат је онај ко није дужан“; „Кад се држава задужује народ пише меницу“; „Треба рећи да је сваки дуг најгори друг“; „Штедите када се има, а кад се нема штеди се само“; „Да је дуг лош друг, јер дуг ваља вратити“; „Дуг је зао друг“; „Ако си задужен, ниси слободан“; „Сваки дуг најгори друг“; „Подсетио да је дуг, а посебно овакав дуг, веома лош друг“; „Дуг је лош друг“; „Чист рачун дуга љубав“; „Штеди када имаш, када немаш шта да штедиш цабе ти жеља да штедиш“; „Хара онај који има пара“; „Рука која даје је увек испод оне руке која узима новац“; „Продај, потроши, задужи“; „Када се човек роди сасвим је извесно да ће да умре и да плати порез“; „Дужан си ко Грчка“; „Дужник ће дуг вратити ако рђа шћедне сачекати“; „Не бити толико богат да вам завиде, нити толико сиромашан да вас

сажаљевају“; „Домаћини воде рачуна и ретко се задужују“; „Љубав за љубав, а сир за новац“; „Време је новац“...<sup>140</sup>

Неутралан тон пословице / изреке који проистиче из уопштеног значења – сваки дуг, материјални, емотивни, морални – негативно делује на човека, укида се наглашавањем „још гори“, и помера из општег, важећег за све људе пема конкретном задуживању као облику економске политике коју воде и конципирају појединци и конкретне групе људи. Управо то померање од општег ка посебном функционализује пословицу / изреку и она постаје исказ о тачно одређеним људима који се задужују. Ово конкретизовање апстрактни појам зла везује за властите политичке противнике, којима се посредно, али јасно, супротставља властите странке (домаћинско, добро, штедљиво).

У Вуковој збирци проналазимо варијанте: „Дужан кесе не веже“ и „Дуг је зао друг“ (Карацић 1969:71).

---

<sup>140</sup> У Вуковој збирци проналазимо варијанте: „Дужан кесе не веже“ и „Дуг је зао друг“ (Карацић 1969: 71).

## 6. ПОСЛОВИЦА КАО ПОЛИТИЧКИ НОВОГОВОР

Боље је размишљена него смишљена (Карацић 1969: 21).

Полазећи од ставова Дагласа Норта и Роберта Хигса (Douglass North & Robert Higgs) о идеологији Сирил Моронг (Cyril Morong) у есеју *Mythology, Ideology and Politics* издваја три аспекта идеологије. Други аспект може се повезати с пословицама као алатом политичке идеологије, али и објашњењем зашто у политичком окружењу могу настајати нове пословице / изреке:

„Три аспекта идеологије су наглашена. Први је да је 'идеологија важан рационални уређај којим појединци мире са својим окружењем' и пружају 'поглед на свет', тако да се процес доношења одлука поједностави. Друга аспект је да је 'идеологија нераскидиво испреплетена са моралним и етичким стандардима о индивидуалном виђењу правичности света. Трећи је да 'појединци мењају своје идеолошке погледе када су њихова искуства у супротности са њиховом идеологијом'."<sup>141</sup>

Аница Шаулић каже да подлогу пословицама даје стварност или прича. Подсећа на настанак пословице „Мала плата, мала и лопата“, чији је настанак забележио Луј Адамич у књизи „Криза у Америци“. Наши исељеници у Бедфорду, када им је смањена плата због кризе дошли су на посао са малим лопатама, када је и настала пословица (Шаулић 1962: 6).

На примеру анализираних базе издавајају се три корпуса говорних израза који чине специфичан политички новогovor:

1. значајно измењени говорни изрази усменог порекла;
2. нови говорни изрази специфични за микросредину у којој настају;
3. политички слогани и паролe.

Душан Маринковић у књизи *Нацрт за социологију идеологије* подсећа на Гулднерову (Gouldner) теорију деритуализације јавне комуникације и коментарише формирање грађанског идентитета у успону.

---

<sup>141</sup>[www.cyrilmorong.com/MythIdeology.doc](http://www.cyrilmorong.com/MythIdeology.doc)

„Феномен грађанске јавности, који у свом оквиру гаји идеологију као *рационални дискурс*, не може се замислити без тог новог типа (само)легитимитета посттрадиционалног субјективног идентитета, који у јавном саопштавању субјективног искуства чини темељни елемент инфраструктуре у формирању идентитета грађанског друштва у успону“ (Marinković, Ristić 2013: 114).

Гледајући на ове промене, можда је пословица / изрека , или оно што је од њих остало, лакмус великих друштвених померања у српском друштву.

### 6.1. Значајно измењени говорни изрази усменог порекла

У овај корпус говорних израза спадају они изрази које посланици парафразирају, понекад се удаљавајући од изворног исказа и мењајући сам смисао. Познато је, као што Мајка Клеут наводи у предговору књиге *Српска народна књижевност*, традиционалне форме неминовно се мењају:

„ Будући да усмено традиране творевине немају материјално фиксираног облика (једном заувек датог, непроменљивог), упркос тежњи да се сачува створени текст протоком времена неминовно долази до процеса заборављања и мењања, чије су последице различите од оних у делима писане књижевности. Једном у усменој традицији напуштен облик, никада се више не може успоставити, изузев наравно ако није претходно записан“ (Клеут 2001: 11).

Ова ауторка тврди да се теже мењају кратке форме али у бази проналазимо управо значајно измењене кратке форме, које су, у смислу и формули понекад толико измењене да се не могу сматрати ни варијантима. Један од основних разлога рецемантизованих и десемантизованих форми управо је личност преносиоца.<sup>142</sup>

Израз „С ким си, с њим си, а с ким си, онакав си“, који представља импровизацију у духу народних пословица „С ким си онаки си“ и „С ким те виде с тијем те пишу“ (Карацић 1969: 287) са убаченим средњим делом „с њим си, а с ким си..“ који нарушава језговитост оригинала, а функција му је да укаже на конкретне коалиције и савезе („с њим си“).

Сличан пример јесте низање пословица у излагању посланице А.Ј.: „Боље икад него никад. Никад није касно. Увек је касније него што мислите“, где у кумулираном пословичном низу последња пословица противречи почетку

<sup>142</sup> Види Клеут 2010: 16 – 22

низа. Од жеље да своје ставове потврде народним мудростима посланици иду ка драматизованом порицању њиховог смисла у конкретном историјском и политичком тренутку. У овом случају немамо пример мењања суштине али имамо пример неразумевања суштине и погрешне употребе кумулираних пословица.

Пословице које наводи посланик М.Р., чије исказе често налазимо у бази значајно измењене у форми и значењу. У његовим излагањима налазимо многобројне примере ковања нових израза, псеудо мудрости које значајно одступају од уобичајене формуле говорних израза усменог порекла. Дobar пример је, рецимо пословични низ: „Када се добар човек обогати то ти је као када ти свака воћка роди усред села. Она свима даје и свима дели. Када се лош човек или лоши људи обогате то је као када ти неко обере све воћке у селу и све одузме.“ О мењању суштине сведоче и пословице које налазимо у референтним антологијама: „Богати на мазгу седе, а сиромаси иду на ноге“ (Карацић 1969:16) , „Богати чоху носе, а ја блато газим“ (Карацић 1969:16), „Богат једе када хоће, а сиромаси када хоће“ (Карацић 1969: 16).

Дobar пример јесте и измена пословице „Ко лаже тај и краде“ који у анализираној бази два пута проналазимо значајно измењене: „Ко лаже, тај и краде. Ко краде, иде у затвор. Ко иде у затвор, тај има буве. Ми се не дружимо са онима који имају буве. То је народна изрека. Можете да рипате колико год хоћете“ и „... јер ко лаже тај и краде. Ко краде иде у затвор. Ко иде у затвор има буве и не треба да се дружите са тим људима“ што је доказ да се говорни израз усменог порекла у значајно измењеној форми одомаћио у Народној скупштини, али у свакодневној комуникацији.

Посланик Н.Ч., на основу формуле пословичних израза, такође често ствара нове изреке, које су на граници с афоризмом и имају елементе хумора. Један од примера јесте: „Стајањем у цркви се не постаје верник. Стајањем у гаражи не постаје се ’мерцедес““, где на формулу пословице надовезује властиту парафразу с истом формулом, а измењеним значењем.

У бази има много примера да посланици користе добро познате цитате разних аутора као пословице или изреке. Један од примера јесте навођење Шекспировог цитата „Бити или не бити“ као пословице. Појављују се цитати Гетеа, Вергилија, Петра Петровића Његоша – често измењени, парафразирани –

и посланици понекад, упркос навођењу извора, тврде за одређени исказ да је усменог порекла.

## 6.2. Нови говорни изрази специфични за микросредину у којој настају

Веома су подстицајни нови изрази који настају у Народној скупштини и функционишу на политичкој равни. Оне су често увредљиви, и поједине политичке личности или странке постају метафоре за зло, лоше и уопште негативно.

Посланик С.В. изговара пословицу која је обична реченица, али јој он придаје значење као норме, и „народне мудрости“ у жељи да докаже велику неправду која му је нанета: „Брат Саше Витошевића лопов, а ви господине Витошевићу, доказујте да немате брата“. Занимљиво је да он овај исказ назива „стара народна пословица“, чиме придаје сопственим речима већу тежину и значај иако оне не спадају чак ни у псеудомудрост већ представљају лични исказ. Сличан пример је и исказ: „Боље је бити миш у мачијим устима, него клијент у адвокатовим рукама. Боље је бити миш у мачијим устима, него председник суда и судија у рукама Бошка Ристића онога часа када буде изабран за члана Високог савета судства“ где се на превод латинске сентенце надовезује израз идентичне структуре, само се мањају актери који се јавно именују, и тиме стигматизују.

У кратком излагању посланик В.И. кумулира пословичне изразе:

„Јуче смо имали другог министра, који је, нажалост, на овакав начин, у пакету, злоупотребљавао неке одлуке Владе, а можда и парламента. Причао нам је приче, чак је употребио и једну реченицу која не може да се оправда у парламенту, чудим се да га председавајући није опоменуо када је рекао – онај ко то каже лаже као пас. Народна пословица каже да пас може да буде веран, а не може да лаже као пас; то нисам чуо, први пут сам чуо од министра. Сада могу да кажем – лаже као министар.“

Он у излагању тврди да не постоји изрека „Лаже као пас“ и да је то увреда на коју се по *Пословнику* морало реаговати, али даље каже да постоји пословица „Веран као пас“ и на крају изводи сопствени пословични израз „Лаже као министар“ са недвосмисленом интенцијом да увреди.

Посланик Т.Н. у излагању користи пословични израз „истерати мечку из рупе“, а затим посланицима упућује поруку „Ко са социјалистима оре дупетом



влачи“ за коју тврди да је народна пословица и да је преноси у изворном значењу<sup>143</sup>. Ово је још један пример како се у скупштинском говору стварају нови говорни изрази на обрасцима традиционалне, усмене књижевности.

Посланик В.Ђ. каже да постоји „велика изрека“, и саопштава фразу која је скупштинска новотворевина. Он упозорава да се овакве „Велике изреке не користе офрље“ и исправља колегу посланика: „Уваженом колеги који је офрље покушао да користи велику изреку 'Што се грбо роди време не исправи', чисто да му кажем, њу је изрекао, написао, за сва времена нам оставио Валтазар Богишић, творац Општег имовинског законика за Црну Гору, па потом као пословицу наводи властиту кованицу: „Оно заиста што се што се грбо родило 2000. године време није могло никао да исправи.“

Пример израза који посланик наводи као изреку која важи у народној скупштини јесте: „Ех, да сам Момо Чолаковић“ што показује да заиста постоји особени скупштински новогovor који ван Народне скупштине немаја никакво значење, те да су уско везани за рад и састав Скупштине.

Пословични новогovor у Скупштини има тенденцију да за неке појаве, странке и политичке представнике трајно веже одређене изразе, општа места, стереотипе чијем се понављањем и ширем аудиторијуму намеће иста слика. Примери за то су искази: „Где су паре, тамо је Г17 плус. Сада видим да је тамо где су паре, тамо је ДОС. Тамо где су паре, тамо су проевропске странке. Тамо где су паре, тамо су про НАТО странке“. Овај низ састављен је од појединачних израза који су направљени по формули пословице. Такви су и примери:

- Бежи к'о радикал од избора.
- Свађају се као социјалдемократе.
- Доследни су у недоследности.
- Војска о скраћењу, а ДОС о поштењу.

Проналазимо и бројне примере да се у новостворене исказе уводе политички актери: „Дабодга ти Борис Тадић био председник“; „Милошевић је мало дете за ове“; „Први вучићи се у воду бацају“, али и широк корпус псеудомудрости где посланици покушавају да сопствене ставове уобличе као пословице: „Ако сте имали изборну кампању, рачуне телевизији не плаћате

---

<sup>143</sup> Истина, овим се, посредно, социјалисти изједначавају с врагом.

одмах него по судској пресуди, након спроведених избора, пошто то не улази у трошкове изборне кампање.“

Време ће показати шта је судбина ових израза и да ли ће неки изаћи из простора Народне скупштине. На примеру изучавања пословичног говора Барака Обама (Barack Obama), парамиолог Мејдер, у књизи посвећеној Обами *Yes we can– Barack Obama proverbial rhetoric* управо потврђује тезу да неке псеудомудрости и лични изрази са карактеристикама пословичних израза могу постати пословице:

„Да би нагласио обећање о промени, ефектно је употребио низ пословица и пословичних израза, додајући томе сопствене фразе и псеудо мудрости које имају све услове да једнога дана заиста постану пословице.“ (Meider 2009: VII)

### 6.3. Политички слогани и паролe

У комплексном политичком миљеу односа и комуникације у Народној скупштини неизоставно се јављају политички слогани, паролe и афоризми, које посланици такође сматрају говорним изразима усменог порекла јер су одомаћени и широко распрострањени:

- ОЗНА све дозна.
- Србија ради Београд се гради.
- Ко ти је крив што си учио
- Наша дика звана статистика.
- Своје не дам, туђе нећу, то је социјализам. Један ради, а тројица га посматрају и праве му друштво.
- Биће нам добро и биће нам још боље; има она изрека – кад дођу Немци, има она друга изрека – биће нам боље кад дођу Турци.
- Дужан си ко Грчка.
- Пукли сте ко бугарска скупштина.
- Косово је Србија, а остало „Делта“.
- Дачо царе, не дај паре.
- Не радим нигде, радим у Ваљаоници. Не може нико да ме плати толико мало колико мало могу да радим.

- Не могу они мене толико мало да плате, колико могу ја мало да радим.  
Ала волим овај режим, плата иде а ја лежим.
- Учи школу да не би морао да радиш.
- Радио не радио, свира ти радио.
- Ко воли да ради, радило му се о глави.
- Тражи посао, а моли бога да му га не понуди Национална служба или Агенција за запошљавање.

Посланици ове изразе листом називају пословицама, из простог разлога што су раширене и одомаћене у говору. Иначе паремилози су на општем плану препознали тенденцију да афоризми и политичке пароле временом губе хронолошке и ауторске одреднице и улазе у народ као пословице или пословични изрази. Бележећи контекст у коме су се они употребљавали у посматраном периоду, надамо се да ћемо допринети неким будућим истраживањима паремиологије.

## 7.ЗАКЉУЧАК

Боље је проклизнути ногом него језиком (Карацић 1969: 24).

За деветнаест година, скоро 800 посланика<sup>144</sup> свесно је у скупштинским излагањима употребило мање од 400 говорних израза усменог порекла. Корпус израза издвојених из базе, релативно је скроман, доста удаљен од традиционалних израза забележених у референтним збиркама и измењен у односу на њих. Притом, непрепознавање и мешање жанрова можда и не треба узимати за зло, пошто су границе жанрова често тешко одредиве и за фолклористе. Ипак, свакако би требало нагласити примере мешања усмене и писане књижевности (чак и када је реч о водећим писцима и делима националног књижевног канона, попут Његоша или Андрића) или неразликовања клетве и пословице или пословице/изреке и епског стиха.

Анализирајући контекст стиче се утисак да народни посланици, изабрани представници народа, врло мало знају о свом народу, а неки од примера показују потпуни отклон од традиционалог, те сврставање говорних израза усменог порекла у корпус „руралног, „заосталог“, „незналачког“, док, с друге стране, посланици говорницу користе за бацање клетви.

Најчешће је, у разматраном корпусу, реч о некој врсти злоупотребе говорних израза. Они се тако користе у чисто популистичке сврхе, да јасно и недвосмислено одреде став политичара или његове странке према „народном“, а не да искористе и освесте историјско, социјално и религијско искуство нагомилано у овим изразима.

Употреба говорних израза наглашено је експресивна, генерисана жељом да се, пре свега негативни, емотивни став према другоме (политичком опоненту) што ефектније изрази и да се, притом, што више привуче пажња широке јавности, и то по логици да нема негативног публицитета. Један од доминантних примера јесте, свакако, употреба клетве у Скупштини али и коришћење пословице као псовке. Говорни изрази губе своју општост и постају увреде намењене политичким противницима.

---

<sup>144</sup> Приближан број посланика у сазивима од 1997–2015.

Уочене су и неке правилности у употреби говорних израза усменог порекла. Што је тема важнија за грађане, то је више позивања на народ и народно. Постоји и тенденција стварања „гроздова“ говорних израза, када у појединачним излагањима проналазимо више кумулираних израза. Такође, проналазимо и примере кратких дијалога / реплика у пословицама / изрекама.

Партије које претендују на „народно“ више и форсирају употребу говорних израза усменог порекла. Као што смо видели преко 50% забележених израза припада Српској радикалној странци и њеној фракцији, касније издвојеној у Српску напредну странку. Друге странке, чини се као да избегавају употребу говорних израза усменог порекла.

За поједине посланике (што наравно, зависи и од броја мандата у анализираним сазивима) бележимо и преко 30 употребљених израза, али и склоност да лични политички говор што више приближи народном, често се позивајући на народну мудрост: „наша стара“; „она наша“; „чувена пословица“; „народна пословица“ (чак и када је реч о властитим ставовима гномски уобличеним).

Најдоминантнији утисак јесте да се, гледајући Скупштину као мали колектив, види да је то дубоко антагонизован колектив, који не дели исте вредности. Посланици управо и употребом говорних израза усменог порекла тај простор раздиру делећи га на нас и вас, добро и лоше, горње и доње, лопове и поштене – где је увек партија којој припада посланик на доброј страни, као и он сам. У простору Скупштине, међу посланицима, као да је нестало других вредности, осим самих партија:

„Готово сваки наступ говорника у Скупштини одређен је политичком припадношћу. Снага аргумената и ауторитета веома је ретко у игри. Отуда су такви говори са посебним стилским и реторичким обележјима која их прате.“ (Stanojević 2009: 391)

Сазнајемо, тако да се чланови једне партије заклињу у цркви, кроз неку врсту обреда да ће служити партији и бити партијски послушници. Други посланици, у расправи о заклетвама, трагају за Богом у Скупштини. С нестанком традиционалних, универзалних вредности и појавом комуникацијског шума у разумевању „народног“ полако нестаје и народ из скупштине.

„Скупштински говори у Србији постају реторичко подручје фразирања на коме се одвија симулирана размена између власти и народа, при чему посланици-говорници хоће да се представе као да су што ближи народу а, у ствари, су реторички ближи фразеологији однарођене власти. Говори се тако само изврћу као својеврсна обмана аудиторijума одабраним фраземима, али и трајна самообмана... Скупштинским говорима се, дакле, људи све више наговарају, а све мање убеђују. То омогућава окретање сваке напетости ка погледу у прошлост и позивање на национала осећања. Тиме се, посредно, наговарају и други људи да то чине. Истовремено је то мимикријска театрализација политичких говора, при чему се говорници, прикривено или отворено, забављају увесељавајући своје политичке присталице. Унутрашњи сукоб није усмерен према проблему већ према личним и колективним нетрпељивостима у складу са припадношћу одређеним политичким групама.

Говорник се, чак, одриче сопствене индивидуалности да би задовољио очекивања оних који га бирају и постављају. ...

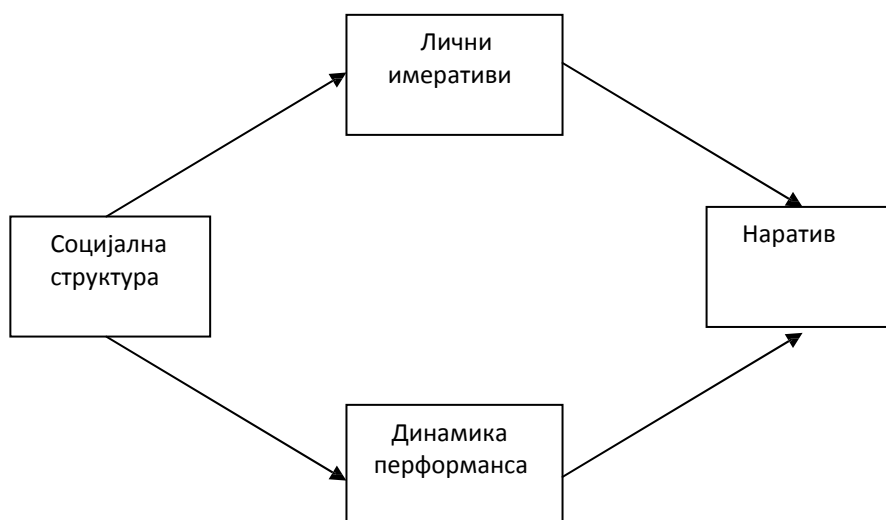
Скупштинска говорница се све више узима као позорница где оно споља одређује оно изнутра, а не да суштинско одређује спољашње. Форма одређује суштину и то је готово стални поетички моменат политичких говора у новом српском политичком дводеценијском парламентаризму.“ (Stanojević 2009: 390-394)

Анализирајући Скупштину као мрежу, а Фајн (Fine 1996) *мрежу* дефинише као скуп односа у заједници, а *цевовод* као посебну везу која се активира током дифузије неког фолклорног елемента, можемо закључити да је у односу на „народно“ и „традиционално“ у Скупштини дошло до значајног закривљења. Мрежу чине следећи елементи<sup>145</sup>:

1. *Социјална структура* – коју чини шири друштвени, институционални и јавни контекст;
2. *Лични императиви* – који се односе на унутар психичко стање посланика;
3. *Динамика перформанса* – непосредно, интеракцијско окружење и понашање, путем којих се говорни изрази усменог порекла шире, као и очекивања публике;
4. *Наративни садржај* – одабрани, измењени или игнорисани текст

---

<sup>145</sup> Драгана Антонијевић (Antonijević 2006: 125–156) предлаже другачије термине за Фајнове варијабле: уместо „динамике перформанса“ – микросоциологија фолклорне ситуације, а уместо „личних императива“ – микросоциологија фолклорног извођача.



Слика 18: Фолклорни дијамант (Fine 1996: 1-42 и Antonijević 2006: 138)

То одступање, анализирајући структуру мреже, управо потврђује Станојевићев став о „однарођеној власти“. У традиционалној култури, говорни изрази усменог порекла, пре свега су намећи успостављању поретка и вредносног система, а у Скупштини се користе претежно у негативном смислу, за омаловажавање противника, и то уз дрску претпоставку подршке „целог народа“. Посланици у политички дискурс уносе управо нарушавање норме и достојанства, газећи тако и основна начела реторике. Ово одступање не произилази из агресивности и компетативности традиционалне културе већ из конкретне функционизације посланика, из његовог „личног императива“.

У поређењу са налазима западних паремиолога, говорни изрази усменог порекла у Народној скупштини Републике Србије не употребљавају се продуктивно. За разлику од проучаваних излагања, интервјуа и говора страних политичара и јавних личности, чије се целе политичке и јавне каријере заснивају на ефикасној употреби „народне мудрости“ у нашем истраживању нисмо пронашли ниједно излагање које је у целини позитивно засновано на некој народној мудрости. Напротив, наилазимо на примере побијања значења пословице / изреке или наметања мудрости других народа, чиме се у потконтексту деградира и наша традиција. Најефикаснија употреба је, нажалост,

значањски најнегативнији случај бацања клетви, 2. септембра 2008. године, као планирана диверзија посланичке групе СРС.

Извори издвојених израза и нарочито путеви посредовања углавном су писани, чак и онда када се покушава наметнути утисак да иза њих стоји усмена реч. Посредници су некада и различити видови масовне културе, али се увек реферира или на властиту тесну везу „са нашим народом“ или на неки писани извор који имплицира образовање и културу вишег реда.

Три су основна разлога релативно мале заступљености и неефикасне употребе говорних израза усменог порекла: слаба реторичка вештина, успостављање дистанце или чак отклона према традиционалној култури (која је, поготову код Срба, стицајем историјских и друштвених околности трајала дуже него на Западу) и врло лоше познавање богатства и разноврсности наших говорних израза усменог порекла.

Уместо закључка можемо парафразирати предлог једног од посланика да у Скупштину треба донети бар један примерак Вукове збирке пословица, јер посланици који не познају свој „народ“ и традицију сигурно не могу ни добро заступати интересе тог народа. Да није тако, не би се десило да се анкетирана грађанка након афере са клетвама у скупштини запита ко бира те људе да нас представљају.

Даља истраживања ваљало би усмерити ка самим посланицима, политичким партијама и грађанима како би се дубље истражио овај феномен. Такође, не би требало превидети богатство које пружа база скупштинских стенограма 1997–2015 свим истраживачима.



## 8. ЛИТЕРАТУРА

- Алановић, Миливоје. (2014). Модерна клетва: између наслеђа и новаторства. *Зборник Лексика Граматика Дискурс*. 407-421. Нови Сад: Филозофски факултет
- Баришић–Јоковић, Вања. (2007). *Речи које убијају*. Нови Сад: Арт принт.
- Бошковић–Стули, Маја. (1975) *Усмена књижевност као уметност ријечи*. Загреб: Младост.
- Букмировић, Милета. (2003). *Говори северне Метохије*. Београд: САНУ.
- Детелић, Мирјана – Делић, Лидија. (2013). Проклет био на оба свијета. *Зборник Матице српске*. 633-657. Нови Сад: Матица српска
- Детелић, Мирјана. (1996). *Урок и невеста. Поетика епске формуле*. Београд: Балканолошки институт, САНУ.
- Дневна штампа и политички недељници: Дневник, Политика, Данас, Блиц, Време, НИН (2008 – 2015).
- Ђорђевић, Смиљана. (2008). Магијски текст бајања: између вербалног табуа и фолклоризма. *Српско усмено стваралаштво. Зборник радова*. 389–429. Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Ђорђевић, Тихомир П. (1950). Из наших пословица. *Зборник радова* књ. IV. 1–20. Београд: Етнографски институт.
- Ђурић, Војислав (1965). *Лирика*. Београд: Завод за издавање уџбеника.
- Живковић, Драгиша.(1985). *РКТ – Речник књижевних термина*. Београд: Нолит.
- Закон о Народној скупштини, “Сл. гласник РС”, бр. 9/2010
- Иљич Толстој, Никита. (1995). *Етнолингвистички аспекти словенске фразеологије, у књ. Језик словенске културе*. Ниш: Просвета.
- Лиротика, Здењек. (1958). *Сатурнин*. Превели с чешког Смиљана и Никола Кршић. Сарајево: Цепна књига.
- Јовановић, Бојан. (2008). *Етнопсихолошки аспекти паремологије*, Даница. Српски народни илустровани календар за годину 2009. 294–313. Београд: Вукова задужбина.
- Карановић, Зоја. (1989). *Закопано благо – живот и прича*. Нови Сад: Братство – јединство, Институт за југословенске књижевности и општу књижевност Филозофског факултета у Новом Саду.
- Кашић, Јован. (1973). Неке фразеолошке и лексичке особености Вукових пословица. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 3: 67–72. Београд: МСЦ

- Клеут, Марија. (1992). *Златна жица преко белог света. Говорне народне умотворине*. Нови Сад: Светови.
- Клеут, Марија. (1997). Библија и Мушкатиновићеве пословице. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 26/1: 297–304. Београд: МСЦ
- Клеут, Марија. (2001). *Српска народна књижевност*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Клеут, Марија. (2001). *Српска народна књижевност*, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Клеут, Марија. (2010). *Једноставни облици народне књижевности. Антологијска едиција Десет векова српске књижевности*. Предговор: *Сложеност једноставних облика народне књижевности (13–21)*. Приређивачке напомене (259). Нови Сад: Издавачки центар Матице српске.
- Кнежевић, Миливоје. (1957). *Антологија народних умотворина*. Српска књижевност у сто књига књ. 7. Нови Сад: Матица српска.
- Кук, Алберт. (1986). *Мит и језик*. Београд: Просвета.
- Лазивић- Коњик, Ивана. (2014). Концептосфера појма клетве у лирским усменим песмама: лингвокултуролошки поглед. *Зборник Лексика Грматика Дискурс*. 391-407. Нови Сад: Филозофски факултет
- Лакићевић, Драган. (2006) *Српске народне загонетке, пословице, питалице*. Београд: Bookland.
- Латковић, Видо. (1982). *Народна књижевност*. Београд: Научна књига.
- Милошевић–Ђорђевић, Нада. (2000). *Од бајке до изреке. Обликовање и облици српске усмене прозе*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Мршевић Радовић, Драгана. (2008). *Фразеологија и национална култура*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Недић, Владан. (1966). *Народна књижевност, Српска књижевност у књижевној критици II*. Београд: Нолит.
- Пешикан–Љуштановић Љиљана. (2009а). *Кратке говорне форме у Нушићевој Госпођи министарки – заступљеност, функција, значење. Кад је била кнежева вечера?*. Нови Сад : Позоришни музеј Војводине.
- Пешикан–Љуштановић Љиљана. (2009б). *Употреба сабље димискије – ресемантизација фолклорних форми у раним фарсама Александра Поповића, Кад је била кнежева вечера?*, Нови Сад : Позоришни музеј Војводине.
- Пешикан–Љуштановић Љиљана. (2009в). *Усмено у тисаном*. Београд: Београдска књига.
- Пешикан–Љуштановић, Љиљана. (1996). Поука традицијског низа. *Детињство: Часопис о књижевности за децу*. 4: 56–57.

Пешикан–Љуштановић, Љиљана. (2013). Сагледавање целине. *Актуелност традиције. Зборник у част Марији Клеут*. 7–30. Нови Сад: Филозофски факултет.

Пинтарић, Неда. (1994). Властита имена у пољским народним пословицама. *Stud, ethnol. Croat.* 6: 137–150

Пралица, Дејан. (2015). Језик мржње у саопштењима политичких партија у Србији, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*. XL-2: 81-94. Нови Сад: Филозофски факултет.

Продановић, Јаша М. (1938). Морал и хуманост у нашим народним пословицама, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*.18: 602–607. Београд: Државна штампарија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Продановић, Јаша М. (1951). *Антологија народних приповедака и осталих прозних народних умотворина*. Београд: Српска књижевна задруга.

Проп, Владимир. (1982). *Морфологија бајке*. Београд: Просвета.

Раденковић Љубинко. (1996). *Симболика света у народној магији Јужних Словена*. Београд – Ниш: Просвета – Балканолошки институт САНУ.

Раденковић, Љубинко. (1996). *Народна бајања код Јужних Словена*. Београд: Просвета – Балканолошки институт САНУ.

Сабовљевић, Марко. (2005). *Ризница мудрости*. Земун: Публик Практикум.

Самарџија, Снежана. (2007). *Увод у усмену књижевност*. Београд: Народна књига – Алфа.

Сикимић, Биљана. (1996). *Етимологија и мале фолклорне форме*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

Сјај разговора: народне изреке (2005). Београд: Mono & Маћана press.

Сремац, Стеван (1951). *Изабране ноте*. Београд: Југословенска књига.

Стефановић Карацић, Вук. (1969). *Српске народне пословице*. Београд: Просвета.

Стојичић, Ђоко. (1983). *Сјај разговора: народне изреке, приредио предговор: Народне изреке – трајна лепота мудрости и чаролија говора*, Ниш: Градина – Приштина: Јединство – Крагујевац: Светлост.

Толстој, Светлана М. (2001). *Словенска митологија: енциклопедијски речник*. Београд: Zepet book world.

Трипуновић, Милош. (2006). *Изреке народа света*. Београд : Клуб НТ.

Ђупић, Драго. (1981). Осврт на српске народне пословице са становишта Вуковог кодификовања језичке норме. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 10/1: 61–68. Београд: МСЦ

Ђупурдија, Бранка. (1982). *Аграрна магија у традиционалној култури Срба*. Београд: Етнографски институт САНУ.

Устав РС, *Сл. гласник број 98/2006*

Фрај, Нотроп. (1985). *Велики код(екс)*. Београд: Просвета.

Цветановић, Владимир. (1980). *Народна књижевност Срба на Косову: Народне пословице*. Приштина: Јединство.

Чајкановић, Веселин. (1973). *Мит и религија у Срба*. Београд: Српска књижевна задруга.

Шаулић, Аница. (1962). *Антологија народних пословица и загонетки*. Београд: Народна књига.

Шаулић, Аница. (1951/52). О издањима Вукових пословица. *Јужнословенски филолог*, 1–4: 229–236. Београд: САНУ.

Шеваље Жан – Алан Гирбрант. (2003). *Рјечник симбола*. Бања Лука: Романов.

Штрбац, Гордана (2014). Концептуализација љутње у српској фразеологији. *Зборник Лексика Граматика Дискурс*. 111-129. Нови Сад: Филозофски факултет.

Abizadeh, Arash. (2004). Historical Truth, National Myths, and Liberal Democracy. *Journal of Political Philosophy* 12 (3): 291–313. Wiley-Blackwell.

Arewa E, Ojo–Dundes Alan. (1979). *Proverbs and the Ethnography of Speaking Folklore*. Berkeley: University of California.

Barajas, Elias Dominguez (2010). *The Function of Proverbs in Discourse: The case of a Mexican Transnational Social Network*. Berlin–New York: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG.

Beard, Adrian (2000). *The Language of Politics*. London–New York: Routledge.

Bitzer, Lloyd. (1968). The Rhetorical Situation. *Philosophy and Rhetoric*. . 1-14. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press

Chruszczewski, Piotr (2003). *American Presidential Discourse Analysis*. Berlin: Logos Verlag.

Čupiћ, Čedomir. (2007). *Politika i zlo*. Београд: Čigoја štampa.

Delić, Lidija. (2015). Poetic Grounds of Epic Formulae *Epic Formula. A Balkan Perspective*, 15-42. Belgrade: Institute for Balcan Studies of The Serbian Academy of Science and Arts.

Despotović, Ljubiša – Šljukić, Srđan – Gavrilović, Darko – Perica Vjekoslav – Velikonja, Mitja. (2010). *Mitovi epohe socijalizma*, Centar za istoriju, demokratiju i pomirenje - Novi Sad, Sremska Kamenica: Fakultet za evropske pravno-političke studije.

- Fairclough, Isabela – Fairclough, Norman. (2012). *Political Discourse Analysis. A method for advanced students*. New York: Routledge
- Fauconnier, Gilles – Turner, Mark. (1996). Blending as a Central Process of Grammar. *Conceptual Structure, Discourse, and Language*, 113-129. Stanford: Center for the Study of Language and Information
- Fauconnier, Gilles. (1997). *Mappings in Thought and Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fauconnier, Gilles. (2007). Mental Spaces. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, 351-376. Oxford: OUP.
- Fiske, John. (1994). *Media matters: Everyday culture and political change*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Foucault, Michel. (1980a). Questions on Geography. in: Gordon, Colin (ed.). *Power/Knowledge Selected Interviews and Other Writings 1972-1977 Michel Foucault*, 63-77. New York: Pantheon Books.
- Foucault, Michel. (1980b.) The Eye of Power. in: Gordon, Colin (ed.). *Power/Knowledge Selected Interviews and Other Writings 1972-1977 Michel Foucault*, 146-166. New York: Pantheon Books.
- Foucault, Michel. (1981). The Order of Discourse, in Robert Young (ed.). *Untying the Text : A Post-Structuralist Reader*, 48-79. Boston, London and Henley: Routledge and Kegan Paul.
- Fuko, Mišel. (1971). *Riječi i stvari – arheologija humanističkih nauka*. Beograd: Nolit.
- Fuko, Mišel. (2012). *Moć/znanje*. Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Gavrilović, Darko – Despotović, Ljubiša – Perica Vjekoslav – Šljukić Srđan. (2009). *Mitovi nacionalizma i demokratija*. Novi Sad: Centar za istoriju, demokratiju i pomirenje
- Fuko, Mišel (2012). Šta je autor? *Polja* LVII/473: 100-112. Novi Sad: Kulturni centar Novog Sada
- Goetsch, Paul – Gerd Hurm. (1995). *Important Speeches by American Presidents after 1945*. Heidelberg: Univerlag C. Winter.
- Goffman, Erwing. (1981). *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Gutiérrez, Natividad. (1999). *Nationalist myths and ethnic identities: indigenous intellectuals and the Mexican state*. Lincoln: University of Nebraska Press.

- Inić, Slobodan. (1984). *Govorite li politički?* Beograd: Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije.
- Järv Risto. (1997). Is providing proverbs a tough job, presented at the seminar *Media, Folklore, Mythology*. Tartu
- Jolles, Andre. (1978). *Jednostavni oblici*, Zagreb: Studentski centar Sveučilišta.
- Kersten, Gregory. (2000). *Theories of Small Group Communication. Small Group Communications*. [www.mhhe.com/socscience/comm/group/students/theory.htm](http://www.mhhe.com/socscience/comm/group/students/theory.htm)
- Klajn, Ivan. (1980). *Jezik oko nas*. Beograd: Nolit.
- Klikovac, Duška. (2008). *Jezik i moć*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Ladan, Tomislav. (1988). *Aristotel Politika*. Zagreb: Globus.
- Lang, Stephen. (2004). *101 Most powerful Proverbs in the Bible*. New York: FaithWords
- Manser, Martin. (2007). *Proverbs*. New York: Checkmark Books.
- Marinković, Dušan – Ristić, Dušan. (2013). *Nacrt za sociologiju ideologije*. Novi Sad: Mediterran Publishing
- Meider, Wolfgang. (1997). *The politics of Proverbs, From traditional wisdom to Proverbial Stereotypes*. London: International Society of Political Psychology.
- Meider, Wolfgang. (2005). *Proverbs are the Best Policy*. Utah: Utah State University Press.
- Meider, Wolfgang. (2009). *Yes we can, Barac Obama`s proverbial rhetoric*. New York: Peter Lang Publishing Inc.
- Meider, Wolfgang. (2010). *Making a way out of no way, Martin Luther King Sermionic Proverbial Rhetoric*. New York: Peter Lang Publishing Inc.
- Meider, Wolfgang. (2012). *Proverbs A Handbook*. New York: Peter Lang Publishing Inc.
- Menac, Anica. (1978). Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije. *Filologija*. 8: 219–226. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umetnosti
- Norrick, N. R. (1985). *How Proverbs Mean*. Mouton Publishers.
- Novosel, Pavao. (1979). Birokratski jezik – i kako se boriti protiv njega. *Naše teme* 7-8: 1369-1382. Zagreb: Centar CK SKH za idejno-teorijski rad.
- Popović, Ljudmila. (2005). Komunikativne funkcije proste rečenice. *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*, 983-1057. Beograd–Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska
- Pupovac, Milorad. (1979). *Jezik i politika*. Naše teme 7-8: 1383-1402. Zagreb: Centar CK SKH za idejno-teorijski rad.

Pupovac, Milorad. (1986). *Lingvistika i ideologija*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.

Pupovac, Milorad. (1990). *Politička komunikacija*. Zagreb: August Cesarec.

RMS: Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika I-III. Novi Sad – Zagreb: Matica srpska – Matica hrvatska, 1967–1969 // IV–VI. Novi Sad: Matica srpska, 1971–1976.

Scarbourought, William. (1875). *A collection of Chinese Proverbs*. London: American Presbyterianmission press.

Silaški, Nadežda – Đurović, Tatjana – Radić – Bojanić Biljana. (2009). *Javni diskurs Srbije- kognitivističko-kritička studija*. Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu.

Simpson, John. (1992). *The Concise Oxford Dictionary od Proverbs*. Oxford: Oxford University Press.

Simpson, John – Speake Jennifer. (2003). *The concise Oxford Dictionary of Proverbs*. Oxford University Press, e-book.

Šipka, Milan. (2008). *Kultura govora*. Novi Sad: Prometej.

Škiljan, Dubravko. (1978). *Govor realnosti i realnost jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Škiljan, Dubravko. (1998). *Javni jezik*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Slavujević, Zoran. (2005). *O sloganima političkih stranaka i kandidata*. Beograd: Sociološki pregled XXXIX/1. 47-80

Stepanov, Strahinja. (2014). *Asertivnost, relevantnost i žanr*, doktorska disertacija Novi Sad: Filozofski fakultet.

Titleman, G. Y. (1996). *Random House dictionary of popular proverbs and sayings*. New York: Random House Reference.

Valić-Nedeljković Dubravka – Pralica, Dejan. (2012). *Koga su mediji izabrali, a šta su partije nudile*. Novi Sad: Novosadska novinarska škola.

Veber, Maks. (1989). *Metodologija društvenih nauka*, Zagreb: Globus

Višić, Marko. (1997). *Aristotel Retorika 1/2/3* Novi Sad: Svetovi.

Интернет извори (провера линкова извршена 3. јануара 2016. године)

[www.blic.rs/Komentar/Sa-rukama-udzepovima/152196/Crna-magija-kletve](http://www.blic.rs/Komentar/Sa-rukama-udzepovima/152196/Crna-magija-kletve)

[www.blic.rs/strip.php](http://www.blic.rs/strip.php)

[www.blic.rs/Vesti/Politika/588919/POVRATAK-BACACICE-KLETVI--Dabogda-se-vratila-Natasa-Jovanovic](http://www.blic.rs/Vesti/Politika/588919/POVRATAK-BACACICE-KLETVI--Dabogda-se-vratila-Natasa-Jovanovic)

[www.bs.wikiquote.org/wiki/Ivo\\_Andri%C4%87](http://www.bs.wikiquote.org/wiki/Ivo_Andri%C4%87)

[www.cyrilmorong.com/MythIdeology.doc](http://www.cyrilmorong.com/MythIdeology.doc)  
[www.glas-javnosti.rs/clanak/feljton/glas-javnosti-046-10-2008/vi-ste-politicka-proslost](http://www.glas-javnosti.rs/clanak/feljton/glas-javnosti-046-10-2008/vi-ste-politicka-proslost)  
[www.istinomer.rs/izjava/kletva-na-kletvu/](http://www.istinomer.rs/izjava/kletva-na-kletvu/)  
[www.jergovic.com/subotnja-matineja/branko-miljkovic-sonet-i-cirilica](http://www.jergovic.com/subotnja-matineja/branko-miljkovic-sonet-i-cirilica)  
[www.lsvo.rs/vesti/arhiva/4902](http://www.lsvo.rs/vesti/arhiva/4902)  
[www.mc.rs/gledaju-vesti-i-skupstinske-prenose.6.html?eventId=35075](http://www.mc.rs/gledaju-vesti-i-skupstinske-prenose.6.html?eventId=35075)  
[www.mondo.rs/a109951/Info/Srbija/Skupstina-Radikali-bacaju-kletve-na-Tadica.html](http://www.mondo.rs/a109951/Info/Srbija/Skupstina-Radikali-bacaju-kletve-na-Tadica.html)  
[www.njuz.net/vjerica-radeta-na-zavrсноj-konvenciji-srs-a-bacila-najjacu-kletvu-na-izdajnike-srbije/](http://www.njuz.net/vjerica-radeta-na-zavrсноj-konvenciji-srs-a-bacila-najjacu-kletvu-na-izdajnike-srbije/)  
[www.otvoreniparlament.rs](http://www.otvoreniparlament.rs)  
[www.parlament.rs](http://www.parlament.rs)  
[www.pressonline.rs/info/politika/46039/kletvama-na-borisa-tadica.html](http://www.pressonline.rs/info/politika/46039/kletvama-na-borisa-tadica.html)  
[www.phrases.org.uk/meanings/give-a-man-a-fish.html](http://www.phrases.org.uk/meanings/give-a-man-a-fish.html)  
[www.phrases.org.uk/meanings/index.html](http://www.phrases.org.uk/meanings/index.html)  
[www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/43449/Gledanost+skup%C5%A1tinskih+prenosa.html](http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/43449/Gledanost+skup%C5%A1tinskih+prenosa.html)  
[www.slobodnaevropa.org/content/article/1196111.html](http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1196111.html)  
[www.sh.wikipedia.org/wiki/Louis\\_XIV\\_od\\_Francuske](http://www.sh.wikipedia.org/wiki/Louis_XIV_od_Francuske)  
[www.vreme.com/cms/view.php?id=707065](http://www.vreme.com/cms/view.php?id=707065)  
[www.vukajlija.com/gordana-pop-lazic](http://www.vukajlija.com/gordana-pop-lazic)



## ЗАХВАЛНОСТ

Три жене најзаслужније су за настанак овог рада: проф. Др Љиљана Пешикан – Љуштановић, проф. др Марија Клеут и моја мајка, Коса Баришић. Такође, рад би било немогуће завршити без љубави и разумевања моје породице, Јована и Крстиње, али и подршке пријатеља и колектива ЈВП „Воде Војводине“.

Кључну помоћ дао је проф. др Душан Маринковић. Захваљујем и свим члановима комисије и ажурној администрацији Универзитета у Новом Саду.

Велику захвалност дугујем и свим мојим учитељима, а пре свега Боси Бајовић, Ирени Шимон, Зори Дедеић и Крсту Бајовићу.

У Трнову, 3. јануара 2016. године